C O N T E N T A

Ricoldi ordinis prædicatorum contra sectam Mahumeticam/non indignus scitu libellus.

Cuiusdam diu captiui Turcorũ prouinciæ septemcastrensis/de vita & moribus eorundem alius non minus necessarius

LI BEL LVS

SO

LI

REGNVM ET CHRI IMPERIVM

STO

DO

MI

NO

CVM

P.ET

S.S.

I N

S E

C V L A,

Adiũct⁹ est isup libell⁹ de vita & morib⁹ Iudæorũ.

REVERENDO PATRI GVILLELMO PARVO, CONFESSORI REGIO: IACOBVS FABER S.

Libellum Ricoldi contra sectæ Mahumetanæ sceleratã impietatem, quem Barptolemæus Picernus ę Græco Latinum fęcit, his diębus vna cũ libello de vita & moribus Turcarum officinæ librariæ procudendũ tradidi. Parti quia vt aiębas liber tibi placębat vtileq; putabas. Parti vt nostri sæculi non lateat hoies q̃ mẽdax, subdola, ipia sit & crudelis huiusmodi bestialis secta. quã q expugnare pgent: nõ tã hoies q̃ viciũ ipsum, q̃ immania ferarũ monstra expugnare vidębunt, CHRISTO Deoq; maxime inimica. Hæc tamen sæuissima lues ex turpi nostrorum dæsidia latissime grassatur, oriẽtem occupat, icubat Noto, ad occidentẽ se diffundit, q̃rit deglutire septẽtrionẽ. CHRISTVS tamẽ cũ P. et S. S. sol9 potẽs & solus de9, hoc nostro æuo Emanuęli Portugaliæ ręgi incognitũ orbẽ aperit. Catholico Aragonũ ręgi post deuicta Betluca regna traiectũ præbet in Afros & loca dat munitissima. Germanis: trophæũ nostræ redemptiõis cruces pluit & alia viuificæ ꝓ nobis susceptæ, duræ passionis eius monumẽta. Christianissimo francoꝝ ręgi LVDOVICO huius augustissimi nominis XII, in regni auspicijs dat sęuũ hostẽ ꝓfligare Maurũ, dat idomitos nullo ferme labore ędomare Ligures, dat venetã (q̃ toties potentiæ Turcarũ obluctata est) vno pene momento ęlidere potentiã. quidquid aggressus est: gloriosa protinus victoria secuta est, vt post Carolũ magnũ nullũ apud se gloriosiorem Gallia viderit regnatorem. Confœderati totius Christianitatis principes. & quid hæc vniuersa mõstrant, nisi CHRISTVM dominũ velle ouem perditã requirere & ę faucibus virosi & cruenti serpẽtis ęruere, incognitũ orbem ad lucem veritatis venire, trophęum crucis vbiq; splendescere, mauros suppeditari & quidquid aduersabit pricipi qui nomina CHRISTI portabit & eius bella cõficiet. fœlix ille princeps qui ad hæc ęligętur, qui innumero populo a grauissima illa ferali & bestialis sectæ tyrãnide liberato: hanc egręgiã laudem audiet, benedictus qui venit in nomine domini. fœlix & preciosus militũ sanguis qui in huiusmodi bellis effundetur. Et dubiũ nõ est CHRISTIANISS. ręgẽ (cuius tu animi secręta noscis) hoc sancto dęsidęrio feruęre & dęlectũ hanc lubens obire ꝓuinciã, modo aduersa valitudo, ingrauescẽtes anni, aut alia quæpiã astuti serpentis machinamenta nõ obessent. CHRISTVS tamẽ domin9 qui spiritu oris sui interficiet impium: his omnibus boni cõsulat ad optimũq; nauem mundi huius (cuius clauum tenet) dirigat. VALE.

¶ Ricoldi ex ordine fratrũ prædicatorũ confutatio legis a maledicto Mahumete Sarracenis latę p Barptolemęũ Picernum de Monte arduo ę Græco in Latinum conuersa.

Vot sunt dies serui tui quãdo facies de psequẽtibus me iudicium? Narrauęrunt mihi iniqui fabulationes sed non vt lex tua. Omnia mãdata tua veritas iniqui psecuti sunt me adiuua me. Hæc verba mihi tantis sunt ecclęsiæ flentis & gementis/se diuersis grauatã esse miserijs/a quib⁹ liberari diuio cõfidit auxilio. Sed et innũerabiles passa est ecclæsia afflictiones & tristitias omnes tamen vniuersaliter in tres sunt referẽdę. ¶ Primum quidem manifeste sustinuit rabiem persecutionis illatã ab impijs tyrannis. hoc autem maxime accidit ab eo tempore quo passus est Christus vsq; ad tempora Constantini/in annis videlicet trecentis & decẽ: quando Romani qui mũdi monarchiã tenebant vbiq; in vniuerso orbe terrarũ/ innumerabiles sanctos dei martyres ĩteremerũt. pro quo tempore Dauid/ ecclæsie cõpatiens dicit: quot sũt dies serui tui quãdo facies de persequentibus me iudicium? Sed ad deũ/sanctorum sanguis cũ clamaret/ & miraculis ipsi splendęrent: repente facta ẽ mutatio dexteræ altissimi. & qui pri⁹ Christianorum persecutores erant: ecclęsias ędificauerunt/ ducesq; belli contra ipsos facti sunt. ¶ Verũ stati secũda psecutio hæreticorũ ĩsurrexit, repẽte enĩ apparuit cruentus draco fremens/squamosus & sibilans diuersas hæreses/ Arrhij videlicet & Sabellij Macedonijq; & aliorum hæreticorũ. propter quod tempus maxime dixit Dauid: narrauęrunt mihi iniqui fabulatiões sed nõ vt lex tua. Sed data & apposita tunc est lux doctrinę ecclęsie: cũ multi magistri apparuerint & diuinã scripturã dętexerint. Hilarius tunc fuit/ Augustinus/ Hieronymus & Gregori⁹. Insurrexitq; & multitudo sanctorũ patrũ qui in ęremis pfecte & sincerissime vixerunt adeo vt & p eos draconis os quasi forti lino ligatũ sit: & diuinarum scripturarũ efficacia/obstructũ os loquentiũ iniqua. ¶ At nõ multo post hęc inualuit ecclęsijs tertia corruptio/ ex falsis fratrib⁹ videlicẽt periculũ. vnde & post beati Gregorij tempora statim tribulatio p corruptos homines fictũ roborauit in hypocrisi mendaciũ. & tot mẽdacia & figmẽta vitæ/doctrine & iustitiæ suborta sunt: vt multi essent qui defenderẽt & adiuuarẽt iniquos & tyrãnos. in tantã enĩ prauitatis insaniã ꝓlapsi sunt: vt e cõuerso cõtra pfectissimos homines oblatrarẽt/ eisq; detraherẽt. Hæc contra ecclęsiã corruptio vsq; ad senectutẽ & seniũ ꝑmãsura est; vt nequaq̃ spes alia relicta sit nisi diuini auxilij ꝑ

veritatis instauratione: vnde & pro tēporibus ijs dicit Dauid/ Omnia mādata tua veritas: iniqui psecuti sūt me/ adiuua me. quasi diceret/ etsi ad tempus prostrata est veritas: oportet tamen hāc velocissime exurgere & efficaciter cognosci/ maxime hoc diuino auxilio procurāte. In hoc igit̄ tertio cōditiōis statu post tēpora videlicet beati Gregorij in tēporib⁹ Heraclij/ isurrexit homo quidā diabolicus primogenit⁹ sathanæ/ veritati & ecclęsiæ dei inimicus ī libidinē procliuis & ex fraude machinamentis deditus Mahumetes noīe. qui cōsilio & auxilio illius qui a principio mendax est & mendacij pater/ iniquā & mēdacij plęnam tanq̄ a diuino ore prolatā lęgē cōfinxit: quā quidē lęgem Alcoranū nominauit/ quasi diuinorū mādatorum collectionē. Hic Mahumetes supra omnes q fuerunt quiue futuri sūt/ ecclęsiam dei psecutus est. nō eni vno modo solū ecclęsiā pcussit: sed tribus generalissimis/ nūc quidē sæua tyrānide/ nūc autē deceptione in lęgibus/ tertio vero hypocrisi simpliciores subuertēs/ vt iam magnā orbis terrarū partē ex dei pmissione qui est terribilis in consilijs super filios hominum/ deceptioni subięcerit.

¶ Ego igit̄ Ricoldus in ordine prædicatorū minim⁹ tanta calamitate deceptis compatiens: cōsideraui vias meas & pedes meos in testimonia dei cōuerti. vnde cū trāsmisisse multa maria & loca deserta/ & Babylonē inclytā Sarracęnorū vrbē attigisse vbi maxima & vniuersalia litteraꝝ studia apd eos vigēt: illic litteras & Arabicā liguā didici/ diligentissimeq̧; & cōtinue cū magistris eorū disputans/ magis magisq̧ dęprændi prædictæ lęgis puersionem. quam tunc in latinā linguā transferre incipiens: tot fabulas/ tot mendacia simul & blasphęmias repi/ & cōtinuā p omnia fabulationē vt nimia affectus tristitia destiterim. Decręui tunc iccirco scribere quasdā epistolas de tantis blasphęmijs ad triūphantē ecclęsiā/ cōq̄stusq̧ sum ī illis tanq̄ ī amaritudine animæ meæ. Nunc autē presens michi intentio est in summa veritate cōfidenti: capita et principalia mēdacia hui⁹ iniquæ lęgis ostēdere/ & alijs cōfratrib⁹ occasionē prebęre qua facili⁹ ad deū reuocare possint hui⁹ impietatis sectatores. Vt autem hoc ordine fiat: oportęre cognoui totum tractatum in determinata diducere capita.

Primum caput continet principales huius lęgis errores. 1

Secundum quis conuersandi cum eis modus est seruandus. 2

Tertiū q̄ hęc lex nō est lex dei. quia neq̧ vet⁹ neq̧ nouū testamentū huic attestantur: q̄q̧ necesse est vt Sarracęni veteris testamenti & Euangelicis pareant dictis. 3

Quartum q̄ neq̧ in stilo neq̧ in modo cum alijs conuenit. 4

¶ Principales lęgis Sarracęnicæ errores. Caput. I.

PRimū igit̃ scire decet principales errores quos Sarracęnorum lex ponit: secundū quos maxime diuinę aduersatur legi. Notandū igit̃ ꝙ omne hęreticorū cœnū quod diabolus ī alijs sparsim disseminauit ī Mahumetē cōphēsi ęuomuit. hic eī cū Sabellio negat oīno trinitatē: dualitatē autē quandā ponit in diuinis/ q̄ nichil honestū & diuinis dignū i seipsa valet demōstrare cū toti⁹ alteritatis principiū sit. supponit eni diuinā essentiā & ei⁹ animā. vnde in Alcorano īducit deū pluraliter loquentē: vt videatur ipsa anima dei & ipse Christus alteri⁹ a deo esse essentiæ minoris essentia dei & ei subditę: cōueniēs ī his cum Arrhio & Eunomio. supponit eī CHRISTVM excelsam esse creaturā: omnes tamen alias creaturas excedētem. Hæc autē opinio ex Platonicis mota esse videt̃: qui supponūt summū deum patrē omniū & creatorē/ ex quo quandā mentē dicębāt primū dęfluxisse/ ī qua quidē sūt omnes rationes entiū/ q̄ omnibus excelsior est/ quā & paternā mētē appellabant. & post hanc esse mundi animam dicębant: deinceps autē ꝙ reliquæ essent creaturæ. Quę igit̃ de filio dei in scripturis dicunt̃: hæc ad illā mentē illi referębant/ maxie autē q̄d diuina scriptura filiū dei & sapiētiā & dei verbū appellat. cū qua opinione & ea quæ est Auicennæ cōuenit: qui supra primū cælū primā intelligētiā esse supponit/ q̄ ꝑmū cælū mouet/ vltra quā ī sūmo deū stabiliri dicit. Sic igit̃ Arrhiani existimauęrūt de filio dei ꝙ esset creatura q̄ oēs alias excedit creaturas: quo mediante omnia deus creauit. vnde & Mahumetes supponit Christū sanctissimū/ & hominē virtute supra oēs alios præditū. clarū aūt quid in eo dicit esse supra hominē, appellat eī eū verbū dei/ & spiritū dei/ & animū dei/ de

Loquit̃ vt draco.

um autē secūdū veritatē dici: omnino ridiculū putat. Et ad demōstrationē hui⁹: duob⁹ maxime vtit. Vno quidē q̄ nunq̄ ipse Christ⁹ de seipso hoc asseruit aut dixit. Altero autem quia ipse cōtrariū dixisse videt. Vnde dicit Mahumetes q̄ Christiani dicūt Christū esse deum: & tamen iudæis ipse Christ⁹ dixit/ Adorate deū meum & deū vestrū/ dominū meum & dominū vrm. Hæc autē lōgius exposui: vt omnes cognoscāt quo pacto id quod in pricipio seductor diabolus p Arrhiū in mūdo pficere nō potuit: hoc postmodū marcescente in ecclesia zelo/ & malicia crescente/ p Mahumetē adimpleuit/ & tandē p Antichristū nequitiā roborabit/ qui psuadebit mūdo q̄ neq̄ ver⁹ de⁹ neq̄ dei fili⁹ est Christus imo neq̄ homo bon⁹. Principalis igit intētio Mahumetis est psuadere Christū neq̄ deum neq̄ filiū esse dei: sed sanctū quendā & sapientē hominē & pphetā maximū absq̄ patre ex virgine genitū. i quib⁹ cū Carpocrate hæretico cōuenit. Item affirmat impossibile esse deū habere filiū: ppterea q̄ vxorē nō habet. cum eodē rursus hæretico etiā i hoc cōuenit. additq̄ q̄ si de⁹ haberet filiū in periculo tam omnis res esset: tanq̄ futura seditio & ex necessitate scisma aliquādo esset inter eos. in quib⁹ cum iudæis & Cerdonico hæretico cōsentit. subiungitq̄ neq̄ a iudæis Christū fuisse interēptum neq̄ crucifixum: sed aliū quendā illi simillimū. in quibus cōspirat cū Manichæis. addit etiā deū ad seipsum Christū accersisse/ rursus in fine mundi appariturum/ & interempturū Antichristum. post hæc aūt Christū moriturū. Qui autē passionē Christi negat: negat omnia ecclesiæ mysteria quæ a diuina passione efficaciam habent. in quibus vt Donatistæ hæretici/ sētit. Dicit præterea dæmones posse saluari p Alcoranū: q̄q̄ multi eorū cū hoc audiuissent/ facti sunt Sarraceni. sequens in his aliquo modo Origenē: qui dicit saluos fore dæmonas. dicitq̄ se ad deū ascendisse quando p eo Gabrielē misit deus: & manū illi deū imposuisse. quo tangente tātum frigiditatis pcepisse in corpore: vt illud ad medullas vsq̄ spinæ dorsi ptrāsierit. i quib⁹ manifestū est eum cū Anthropomorphitis cōmunicare: qui corporalem deū esse asseuerant. dicit & spiritū sanctū creaturā esse: cū Macedonio cōueniens. cū autē dicit angelos dæmones factos esse cum noluissent mandāte deo adorare Adā: neminē in hoc imitari videtur. Nugat autē & vltimā hominis beatitudinē in itēperantia & delicijs & vestib⁹ sumptuosis & hortis irriguis futurā esse: cōueniēs in his cum Cyrintho hæretico & quibusdā antiquis infidelib⁹. circūcisionem autē esse oportere dicit: cōmendans quæ hæretici Ebionis sunt, concedit & multitudi-

Nota dæmonas Sarracenos.

Immo imitatur hæreticos / libri de pœnitētia Adæ.

nem vxorum i nuptijs pellicũq; & ancillarũ & quotquot quis in bello capiens possit educare & aliorũ vxores indifferenter capere: hæreticos Nicolaitas in his sequens. omnes aũt dicit oportere interimi qui huic legi nõ obtempauerint nisi tributa soluant. Videtur etiam cõcedere & sodomitica in viris & mulieribus/in cap. de vacca: tametsi ei9 successores hæc honestioribus expositionib9 vellẽt & adũbrent. & omnis eius intentio fuit resecare quidqd erat arduũ in credendo/& difficile i operando: cõdere autẽ omne ad quod pcliui erãt qui psentib9 capiũt & maxime omniũ Arabes/gulam videlicet rapinã & intẽperãtiam. de virtutib9 autẽ vt de humilitate/patiẽtia/pace/cõtinẽtia vel de sũmo fine: nichil (vt ita dicã) precio dignũ dixit. Vt autẽ nullũ de his mendaciũ facile argueretur p vet9 vel nouũ testamentũ/vel p ea q̃ philosophantes scripsere de virtute & vicio & summo bono/supremoq; fine: sanxit nichil fide dignũ esse quodcũq; legi ab eo late cõtrariũ esset/interimiq; mãdauit qui cõtrariũ aliqd huic legi auderent afferre. ipse autẽ psaltærium & alios pphetas valde laudat: & de eo dicit Christum in Euãgelio filijs Israel multa vaticinatum esse cũ dixit. Nuncio vobis apostolũ dei qui ventur9 est post me: & nomẽ eius Mahumetes. affirmat quoq; nomẽ hoc ab æterno i throno dei i superiori parte ad dexterã scriptum esse. In his omnib9 mentitus impudentissime. & ad hæc credenda/nullũ miraculum ptulit: sed nudans ensem dixit non i virtute miraculorũ sed armorũ a deo se missum esse. hi sunt principales errores quos continet Alcoranũ: quod est lex Sarracenorũ. q̃ autem in illo mendacia cõtinent fere infinita sunt: de qb9 ãpli9 i nono cap. tractabim9

¶ Quis cõuersãdi cũ eis seruãdus mod9. Cap. II.

Ecũdo aũt scire oportet q valde curiosi sũt nõnulla religionis nre audire: & maxie de trinitate & i carnatione: nõ tñ credere volũt/neq; possũt intelligere & qa superãt rationẽ & hũanã excedũt mẽtẽ: illa nec credere volũt nec itelligere possũt/sicut dicit Esaias Si nõ credideritis: nõ itelligetis. & etiã qa cõtraria sũt Alcorano quod ipsi cõstantissime supponunt esse verbũ dei: ideo illa nõ suscipiunt sed derident. nã & dicit in puerbijs Vir insipiens nõ suscipit verba sapientiæ: nisi dicas ei q̃ sibi placent. Vnde nõ decet his stati a pricipio diuina pponere/neq; ante porcos margaritas spargere: sed conandũ imprimis legem eorum vanam esse ostendere. neq; eni oportet virtutes conari inserere: nisi pri9 pturbationes & affect9 radicit9 euellant. oportetq; in omnib9 breuiorẽ viã eligere. Facilius autem videt illorũ fidem

falsam ostēdere q̄ nostrā verā demōstrare. Fides enī cū eorum sit q̄ nō aspicimus: donū dei est. Vnde nostra quidē fides vērissima existens: nō a rebus corporalibus esse vide. sed illorꝫ lex solum apparens: a talibus rebus solū apparet. Et si nobis desunt demōstrationes ea quæ sunt trinitatis ostendentes & alia quæ ad fidem ptinent (neqꝫ eni tunc fides mercede digna esset) habem9 nichilominus Euāgelicā authoritatē quā etiā Alcoranū testat & pbat. Item & miracula: cum illi nec authoritates nec miracula habeant. etenī Alcoranū de deo dicit: ne dicatis tres deos: & reddit rationē stati dicens qa sit vn9. & nos hui9 nō cōtrariū dicim9: sed simul hæc affirmam9 in quib9 dicit vnum eē deū. quem dicim9 nō solū vnum esse: sed etiam simplicissimū. neqꝫ ei cōsortē quēdā dam9 & simul participem: sicut ipsi animam mundi ei attribuunt vel verbū vel spiritum vel diuinum quendā intellectū tāq̄ seruū: vt patet ex dictis a nobis superi9. Nō eni oportet humano intellectui adęquare diuinā maiestatem. & existimare ideo illā nō esse: si nō possunt intelligere psonatum discretionē absqꝫ discretione essentiæ. sed neqꝫ ad hoc adeo validas rationes habēt quas non possim9 facile dissoluere. hoc igit sufficit ad defensionē fidei. Illud poti9 sciscitādū sūt quid vult Alcoranū apud eos: quando toties inducit deum de seipso pluraliter loquētem: cum simplex sit & vn9: hoc autē sciscitandum: vt cogāt numerū in personis cōfiteri. De mysterio autē incarnationis quod ipsi ptinaciter negāt: & nos ipsi Euāgelica dicta sequentes firmiter credimus: ab eis sciscitandum ē vnde ipsi sciunt ꝙ impossibile sit deum incarnatum fuisse. aut eni hoc quia non potuit: & hoc est falsum. omnipotens eni cū sit: omnia potest in quib9 nō est cōtradictio. vel quia facere nesciuit. & sic nō esset omnisciens & omnipotens. vel quia noluit et quis eius consiliari9 fuit: vel potuit quidem sicut & solē maiorem q̄ nunc est facere & maiorem: nō tamē fecit. & tunc ab eis ꝙ hoc nō fecerit demonstratio petenda. hoc aūt eis demōstrare est īpossibile. de diuinitate autem Christi vtit hac ostēsione Mahumetes: ꝙ neqꝫ Christus seipsum dixit esse deū. Sed etsi ante resurrectionē id de seipso nō dixit apte: sufficienter tamen hoc aperuit dicens: ego principiū qui & loquor vobis. & Petrū cōmendauit ꝙ palā filiū dei eum dixit: inquiens: Beatus es Simon bariona. Ipse autē manifeste noluit hoc dicere: ppterea ꝙ occulte venit: vt & prudentia & humilitate & nō vi vinceret eum qui hominē vicit astutia. Propter hāc igit rationem ante resurrectionem non dixit Christus palam de seipso ꝙ deus esset. Post resurrectionem autem manifeste hoc ostendit: dans

Spiritum sanctũ et potestatẽ dimittẽdi peccata. vnde dixit Accipite spiritum sanctum, et quorũcunq; dimiseritis, et reliqua. Et Tomas palã cõfessus est hoc dicens/ Dominus me⁹ et deus me⁹. sed et hoc dem⁹ nequaq̃ hoc a Christo dictũ esse: ꝑpterea q̃ humilia de se ꝑtulit verba/ preclara aũt opa ostẽdit. sufficit tamen discipulos ei⁹ palã dixisse/ qui hoc dicẽtes similia Christo fecerunt signa. Sed quoniã Sarraceni negãt miracula et verba Apostolorum ꝑpterea q̃ cõtraria sunt Alcorano: insistendũ est cõfutatiõi tã pfidæ legis ostẽdendo q̃ nõ est lex dei/ q̃: ꝑ Sarraceni debent suscipere Euangelica testimonia/ similiter et eaque sunt veteris testamẽti(hoc autẽ p ipsum Alcoranũ possibile est monstrari)vt q̃ Goliath suomet ense interimatur.

¶ Q̃ hæc lex nõ est lex dei/ quia neq; vetus neq; nouũ testamẽtum hanc attestantur. q̃q; Sarracenis necesse est parere dictis veteris testamenti et Euãgelii. Cap. III.

Tertio sciendum/ Alcoranũ nõ esse legẽ dei. neq; eni vet⁹ testamentũ neq; Euangeliũ hanc testant/ quæ vtraq; Alcoranũ cõfitet̃ q̃ veræ leges sunt dei. sol⁹ autẽ Mahumetes constituit seipsum: et de seipso testimonium phibet. lex enim dei tanq̃ catena quedã est continua/ ab eodẽ artifice fabricata cui⁹ quilibet anulorum alteri cohæret. sic quilibet ꝑphetarũ de eo quo et alius ꝑphætat; et oẽs ꝑphætauerũt de Christo. Si igitur et Sarracenorũ lex/ lex dei esset: et in hãc legẽ vocatio nõ puersio(vt ipsi dicũt) esset: quomodo sic latuisset alios prophætas/ vt nullus aliquid de ea diceret? nos eni nichil inuenim⁹ vel Moysẽ/ vel aliũ quẽdã prophetarũ/ vel ipsum Christum de Mahumete: vel de lege ei⁹ dixisse: nisi quãdo dixit/ Attẽdite a falsis prophetis. Dixit autẽ et Christus/ vsq; ad Ioannẽ legẽ esse et prophætas: vt mundus cognoscat nullum post hac prophætã venturũ qui aliã legẽ eẽt positur⁹. Mahumetes aũt vniuersalẽ se dixit eẽ ꝑphætã. at nos ignoram⁹ omnino ꝑphætã eũ esse: scim⁹ tamẽ q̃ nunq̃ talis quidã in mundo seductor fuerit/ qui tã breui tẽpore tot homines et populos sui erroris sequaces fecerit. ¶ Ad hoc aũt respondent Sarracæni dicẽtes Moysen et alios prophetas vaticinatos fuisse de Mahumete. Christum autem tãto clarius de eo vaticinatũ fuisse: vt et nomen eius diceret. Vnde(vt aiũt)dixit filiis Israel/ Nuncio vobis apostolum dei qui veniet post me et nomen eius Mahumetes. sed Iudæi corruperũt Moysi legẽ et prophætas: et Christiani Euangeliũ Christi, vt nichil veritatis i lege et Euãgeliis remanserit: nisi quãtũ est in Alcorano. ¶ Ostendã autẽ hoc esse falsum/ et primũ per Alcoranũ. dicitur eni in cap. de Iona, Si de quibus vobis reuelauimus dubitatis:

querite ab iis qui priusq̃ vos librum lægerunt. qui autem ante Sarracænos librũ lęgerunt/ Christiani sunt et Iudęi: qui pētha teuchũ susceperunt & Euangeliũ vt ipse Mahumetes exponit. Si igitur ait de rebus ambiguis quærendũ esse a Iudæis & Christianis: quomodo remisit Mahumetes ad falsa testimonia si quidem verus fuit ꝓpheta vt aiunt/ nõ igiť tempore Mahumetis Christianorũ & Iudęorũ libri corrupti erant. sed neq̨ dici potest post illa tempora corruptos fuisse. dicitur enim in cap. Elegar quod significat lapis: & hoc ex persona dei/ nos monitiones dei fecimus descendere & nos easdē seruabimus. monitiones aũt dicũť apud eos Euangeliũ & Moysi lex. Deus igitur testimoniũ scripturæ suę seruauit inter fideles & ante Mahumetē et post illum seruabit. Item i cap. Elmaida quod significat mēsam: dicitur ꝙ Iudex Empazoęne dicit mahumeti quando Iudæi iustitiam & iudicium ab eo quęrebant/ Si veniant ad te iudica inter eos iuste. Deus enim eos amat qui faciunt iustitiã & quomodo hi querũt iustitiã a te cũ apud eos sit vetus testamē tũ: in quo est iustitia dei? ¶ Item talem corruptelam & mutatio nem scripturarũ: impossibile est vniuersalem fuisse & publicã. id enim scire potuissent & aliæ gentes. sed neq̨ particularis & occulta. nam sic relicti essent quidã libri integri & absq̨ corruptione. sed in omni lingua et prouicia/ lex & Euãgeliũ similiť scripta inueniũtur. ¶ Itē quattuor Euangelia neq̨ eodē tēpore neq̨ i eodem loco neq̨ in eodē idiomate ędita sunt: & neq̨ ab eodē authore. Sed Matthæus quidē hebraice in Iudęa/ Ioannes autē græce in Asia/ Similiter autē & Lucas i Achaia/ Marcus vero Latine in Italia scripsęre. Horũ aũt in Latinum intꝑ tatio facta est p Hieronymũ & alios/ ante tempora Mahumetis/ & remãsęrunt exemplaria in omnib9 linguis. nõ igiť possibile ē p qualdã corruptiões sic inutiles libros fuisse & id ignoratum. ¶ Item nichil est i fide sic necessariũ & maxie arduum vt incarnatio verbi/ id est hominē illũ esse deum. De hoc difficillimũ fuit mundo psuasisse. quare et Romani & alij impij in trecētis cõtinue annis & vbiuis gentiũ psecuti sũt Christianos et recusauęrunt suscipere Euãgeliũ & fidē/ quia dicerent hoiem IESVM esse deũ. nõ ꝙ nõ multos iã pri9 et viros & mulięres i deos & deas esse suscęperint: sed qa Christ9 (nõ concedētibus Romanis) deus esse dicebať. quod & illi ꝓhibębant dici absq̨ sententia senatus. & quia deus hic cõsortē nõ suscipiebat. si eni hũc suscepissent: coacti fuissent alios deos relinquere/ quod & cõtrariũ erat moribus ꝓuiciarũ & lęgũ Romanarũ. Quomodo igitur Christiani suo damno & pernicie fidei & irritati-

one Romanorum principum contra eos cępissent Euangelijs addere rem sic magnam & impersuasibilem: omnes enim sciębant hanc lęgem sanctissimam & rationabilissimam esse: pręter id quod rationem excędat: hominem scilicet illũ esse deum. Si igitur aliqd eorum quę sunt in Euãgelio oportębat Christianos mutare: mutassent a principio & abstulissent si quid fuisset impersuasibile: et addidissent persuasibilia magisq̃ ęconuerso.
¶ Item quomodo Christiani cũ Iudæis conuenire potuissent: q antiquo odio separantur: corrumpentes scripturas et maxie addentes illud in quo nequaq̃ conueniũt. Neq enim iudęi dicũt Christum vel deũ esse vel hominem bonum. vnde quantũ ad hoc Christiani magis cõueniunt cũ Sarracęnis: qui dicũt saltẽ Christũ sanctissimum hominem esse. ¶ Item ante aduentum Mahumetis Christiani & maxime in oriente diuisi erant in diuersas sectas: Nestorianorũ videlicet & Iacobitarum. Nestoriani autem cum Sarracęnis maxime cõueniunt, quare & Mahumetes pprie eos venerari iubet Quomodo igitur Iacobitæ cũ Nestorianis cõuenire potuissent ad Euangelij corruptionẽ: qui tanto odio inter se diuisi erant: vt & se mutuo interimerẽt: Sed tamen egoipse etiã inuęni & lęgi Euangeliũ apud vtrosq idem ei quod est apud nos. ¶ Item cuius gratia excępissẽt Christiani nomen Mahumetis ab Euangelijs: cũ is tantum laudat Christum et eius matrem & Euãgeliũ: qui dicit in Alcorano quod in Euangelio Christi est rectitudo & perfectio, sed cur non illinc magis abstulęrũt nomen diaboli et Pilati: qui Christũ flagellauit & crucifigẽdum tradidit: aut nomẽ Iudæ qui eundem tradidit: ¶ Itẽ quomodo rationabile ẽ Christianos addidisse i Euãgelio Christũ & crucifixũ esse & mortuum: cũ honorabilius hominib9 videat nequaq̃ crucifixum esse: & oino iconueniens hoc esse & deũ eundem esse vt in Euangelio legit: quam autẽ cõsequentiã habęre possunt duo hæc tantũ inter se diuersa: i pprijs dogmatib9 supposuisse videlicet eundẽ & vęrũ esse deũ & vęre mortuũ: ¶ Item supposito in omnibus libris Christianos hoc addidisse: qs potuit omnib9 hominib9 psuadęre & in illorũ cordib9 id infigere: attamẽ vniuersus mundus persuasus est intantũ vt hoc suscæperint principes & tyrãni & philosophi ab indoctis & pauperib9 hominib9. Quare & Calyphas apud Babylonios Christianus mortuus est: & inuẽta est crux i collo eius vt testaret quod ipse Sarracęnorũ princeps Christian9 mortuus esset. Vnde etiam ostenditur quod hic Calyphas sepultus est seorsum a loco in quo mos erat alios sepelire. & hoc sepulcrũ ipse vidi apud Babylonẽ. Cõgruit igit omnib9 modis & testimonio Alcorani & fortib9 demostrationibus & manifestis

signis Euãgeliũ incorruptũ & incõmutatũ & esse & remãsisse. Quoniã igit Mahumetes Euãgeliũ super alias scripturas laudat/post quod & vetus testamentũ: adduci possent facile Sarraceni ad suscipienda dicta in Euangelijs et veteri testamento.

¶ Item in Alcorano in cap. Elmaida quod interpretatur mensa/dicitur: ꝙ libri societas nichil est nisi adimpleant Euangelium & legem. societatẽ autẽ libri: dicit Sarracenos. vnde dicit nisi adimpleant Euangeliũ & legẽ/similiter autẽ & quod reuelatum est id est Alcoranũ. quod solis (vt ipsi dicunt) reuelatũ est Sarracenis. Necesse igitur & his habere Euangeliũ & legẽ sicut et Alcoranũ/ & adhuc seruare. ꝙ autẽ Sarracæni/societas libri dicunt secundũ Mahumetis itentionẽ: in multis Alcorani ostenditur locis. dicitur eni in cap. Elnasa quod interprætatur mulieres circa finẽ/ꝙ Sarraceni nõ vacillent in lege sua. vnde scribit o societas libri nolite vacillare in lege vestra & ne dicatis de deo preter veritatem. hec que sunt in illo cap. ostendunt societatẽ libri/dici Sarracenos. ostendit autẽ aperte & in cap. Tulem circa finem libri. si autẽ cõtentiosi9 volunt dicere Euangeliũ & veterẽ legem omnino corruptã esse: ostendãt ipsi integrã & imutatã/ & suscipiemus. maxime autẽ ostedant vnicum typũ in omnib9 liguis sicut nos eis adducim9. Manifestũ igitur ꝙ Alcoranũ nõ est lex dei: quia neq; vetus lex neq; Euãgeliũ que diuinæ leges sunt & Mahumetes ipse fatetur / huic attestantur sed potius aduersantur.

¶ Qr Alcoranũ non est lex dei: quia neq; habet stilũ neq; modum cum alijs conueniẽtem. Cap. IIII.

QVarto & id agnoscẽdum/ Alcoranũ non eẽ legem dei: ꝓpterea quia neq; stilũ neq; modũ habet legi diuine similem aut conuenientem. est enim stilo rythmicum & assentatione plenum & in sermonibus fabulosum. ꝙ autem stilo rythmicum sit per totum librum: manifestum est legentibus. exemplũ autem huius non possum apponere: quia non potest saluari rythmus vel versus vere et secũdum omnia/ cum in Latinũ transfertur. Sarraceni autem & Arabes in hoc maxime gloriantur: ꝙ locutio legis q̃ est apud eos celsitudinem habeat & rythmũ. in hoc maxime ostendi volũt librũ a deo compositũ fuisse & Mahumeti secũdum locutionẽ reuelatũ: cũ Mahumetes idiota existẽs ignoraret talẽ sententiã & locutionẽ. Cuius cõtrariũ apparet. Videm9 eni in diuina scriptura deũ loquẽtẽ cũ Moyse & cũ alijs ꝓphetis: et nunq̃ rythmis vel versib9 his loquẽtem. Moysi aũt legẽ & Euangeliũ/ dicit Mahumetes a deo esse / & deũ libros illos Moysi & Christo dedisse. sed hi nõ sunt metrici vel rithmici. &

nullus aliorũ prophetarũ q diuinã vocẽ audiuerunt : dicit deũ rythmice locutum/ quod & sapiẽtes & philosophi homines dedignanf. Vnde et ĩproperauerũt quidã hoc Mahumeti ficut dicitur in cap. Elẽpij quod interpretatur prophetæ: dicentes ei/ enimuero potius somnias/ potius sane tripudias/ et alia quedã eiusmodi obijciebãt ĩproperia: cõsiderantes nõ solũ hanc locutionem nõ esse a deo/ sed neq3 oĩno ꝓphetica. ❡ Vlterius aũt lex ea plena est ostentatione in verbis & magis q̃ qs credere possit vel dicere. aliquando eñi p totũ cap. subtexit solum ꝙ deus est magn9 & excelsus & sapiens & bon9/ & ꝙ eius sũt omnia quæ sunt in cælo & que sunt in terra & que sunt in medio & ꝙ iuste iudicat. & secundũ quodlibet verbum duplicat dicens: laudet ipse: & hoc omnino absq3 aliqua necessitate duplicat cẽties & pl9. & post hæc dicit non est deus preter deũ: & credite in deum & in apostolũ eius/ seipsum apostolũ dei nominãs. & dicit hec omnia absq3 medio ex ipsius ore dei dicta/ & ꝙ ipse nesciæbat hec dicere. Sed hic mos in deo est eum de seipso tanq̃ de altero dicere: ꝙ deus est magn9 & excelsus & alia huiusmodi quæ duplicare dissuætum est. ❡ Notandum insuper, ꝙ etiam turpissimis & maxĩe carnalibus nominib9 hec lex vtitur: sicut his coitus et luxuriæ/ vt mos est ijs qui humi depressi sunt. ❡ De locutione iã & sentẽtia firmum & manifestum est omnibus legẽtibus: ꝙ sit fabulosa. Sed et si p totũ talis est: ex quibusdã tñ pauca quædam quæ precio digniora videntur apponã. dicitur enim in cap. Emele quod ĩterpretatur musca: ꝙ Salomon magnũ angelorum cõgregauit exercitum & hominũ & irrationaliũ animaliũ. secedentes autem inuenerut quasi fluuiũ magnũ muscarũ: & tũnc dixit muscæ/ o musca introite in habitatiões vestras ne perimat vos Salomõ & exercitus ei9. & musca subrisit. & paulopost omnes aues in exercitu inuente sunt/ musca autem absẽs. & dixit Salomõ quid est ꝙ nõ video muscã? puniã eam & amputabo caput ei9/ vel reddet michi rationẽ ꝓpt quã abest & lõge est. & dixit/ didici ꝙ vos ignoratis: & vẽi ad vos ex Sabæa cum veris nuncijs. inueni eñi mulierẽ imperantem illis & coegi eã & populũ eius colere solẽ absq3 deo & reliq. ❡ Item in cap. Caramar quod interpretatur Luna: dicitur appropiquauit hora & luna cõtrita est. quod interpretãtes horum magistri dicunt Mahumetẽ cũ socijs ei9 stetisse. videtes autẽ Lunã appropiquãtẽ cõiunctioni: dixerũt ad eũ ostende nobis prodigiũ aliquod/ & tũc ille duob9 ei9 digitis pollice & medio annuit Lune. quo facto in duas partes luna diuisa est: & altera quidem pars cecidit in mõtem Elices qui imminet ab vna

parte Meccæ/ reliqua autem pars ad alterū mōtē qui appellat Rubeus ad aliā partē vrbis positū. Sic autē Luna diuisa intrauit i manicas Mahumetis/ & ipse rursus illā instaurauit. ¶ Itē in cap. Seui dicit vermem significasse mortem Salomonis dæmonibus. vbi dicit expositio ꝙ Salomon innixus suo baculo: tanto dolore repente correpꝰ est/ vt statim expirauerit/ diuino autem miraculo non cecidit. at vero dæmones qui ei seruiebant videntes eū stare credebant ipsū dormire. & natus est q̄da vermis e terra/ & corrosit baculū cui innixus erat: quo contrito cecidit Salomon. et tunc currentes dæmones cognouerunt eū esse mortuum: & ex eo tempore cæperunt hominibus iuxta posse nocere. ¶ Item in cap. Narrationum/ ipse Mahumetes reddit causam propter quā vinū prohibitū est. dicit enī deū ad terrā duos angelos misisse vt bene imperarent & iuste iudicarent. erant aūt hi angeli Arot & Maroth. veniens autē quædā mulier iustitiā habēs: ad prandium illos inuitauit/ & apposuit eis vinū. quod ne biberent: eis deus mandauit. ĩebriati autē: de coitu eā requisiuerūt. quæ consensit/ pacta tamē super his vt alter eorū eā in cælū ascendere faciat/ alter vero descendere. quæ cū in cælū ascendit/ deꝰ eā videns & iustitiā quā habebat audiens fecit eam Luciferum/ vt esset hæc in cælo inter astra ita pulchra vt ĩ terra fuerat inter mulieres. data autē peccātibus angelis electiōe vbi velint puniri/ ĩ p̄senti videlicet vel in futuro seculo/ eligentibus eis in p̄senti potius puniri: pendere fecit illos p pedes catena ferrea in Babylonis puteo vsq; in diem iudicij. hæc & his similia in prædicta lege cōtinent: propter quæ quilibet sapiens potest vtiq; rem agnoscere/ ꝙ q; nullo pacto lex est diuina. non enim solet deus per tales fabulas cum hominibus loqui.

¶ Qꝛ Alcoranū non est lex dei: quia non conuenit secundum sententiam cum aliquo altero. Cap. V.

Manifestū aūt & hic/ nō esse legem diuinā Alcoranū qa neq; cū legedei cōuenit/ neq; cū philosophis qui de virtutibꝰ & de supremo fine hoīs tractāt. suppo suerūt ei philosophi ipsā humanā fœlicitatē ĩ itellectuali pte aīe cōsistere/ & itellectū sūmā in hoīe potentiā supremi esse intelligibilis/ & fœlicitatē virtutis premiū esse/ & virtutē circa magna esse & difficilia/ & alia huiusmodi/ tametsi talia pfecte intelligere nō poterant. Christꝰ autē hæc ipsa in Euāgelio ostendit dicens Angustā esse viā quæ ducit ad vitam/ & paucos ingredi p eam: latam autē esse viam quæ ducit in pditionē. in hoc autē cū Aristotelis sētentia cōuenit: q

dicit difficile esse secundum virtutem operari / sicut attingere
centrum in circulo quod pauci faciunt. ¶ Item et Christus ho-
minis fœlicitatem in dei speculatione ponit dicens: Hæc est
vita ęterna vt cognoscant te solum verum deum. hæc autem
ipsa notissima sunt ex veteri testamento. Abrahæ enim factæ
sunt promissiones cui deus promisit dare terram promissionis
& sęminis benedictionem. & Moyses cui tot mirabiles gratias
deus exhibuit / qui et deum in caligine vidit / considerans non
hoc ipsum sufficere sibi: constanter petijt vidęre faciem dei &
gloriam eiꝰ. Mahumetes autem de virtutibꝰ quasi nichil tra-
ctauit: sed de bellis & rapina latam viam sibijpsi conuenientē
ęlegit / & suis sequacibus filijs perditiōis & mortis. vnde nichil
ad salutem eis prodest dicere: non est deus nisi deus & Mahu-
metes apostolus eius. ¶ De vltimo autem fine cū nullo conue
nit preterq̄ cū antiquis quibusdā qui brutorum & irrationaliū
vitam vixęre: & qui discretionem nequaq̄ fęcęre inter itellectū
& sensum. vnde & fœlicitatem in sensibilibus quibusdā suppo
nunt / in cibis videlicet & in intemperantia & in hortis & ve-
stibus sumptuosis / de quibus post in sexto cap. amplius cōside
rabitur. & nō possibile est hec secundū similitudinem quandā
dici ab eis: vt & in Euāgelio mensæ & cibi & taliū intelligēdo
de vita æterna fit mentio. ostendūt autem ex Euangelio hęc
secūdū similitudinē dicta: quoniā multa etiā aperte illic dicūt
de ęterna beatitudine: sed i Alcorano nichil oino de vęra bea
titudine dicit manifeste: sed vt consētaneū ē hoīni q nichil de
illa sapit. solū autē scdm litterā / talē pingit fœlicitatem: qualem
decet carnalem hominē & intēperantē appetere. Sed & si ni-
chil de vęra fœlicitate vel cōsiderauit vel ꝓmisit hominibꝰ: q̄-
dā tamē vęra & insignia de vltimo fine Sarracęnorū q̄si diuio
spiritu afflatus dęmōstrauit. dicit eni Sarracænis ipe Mahume
tes: vos post me i septuagita tres ptes diuidemini / q̄ꝝ vna sal
uabit: reliq̄ vęro ois / igne destruet. hec sentētia sic valet apud
eos: vt nullꝰ neqꝫ sapiēs neqꝫ isipiēs vilipēdat. Alia autē similis
de eo est sententia in Alcorano in cap. Marij / quod interpretat
maria: q̄ dicit oēs in infernū Sarracęnos descēsuros / hāc sētē-
tiā vęrissimā esse crędo etsi ab ore secundū excessū mēdacij en
te / ꝓlata est. & in hoc falsus ꝓpheta cū pria vęritate cōuenit: q̄
dicit lata est via q̄ ducit in pditionem / & multi ingrediūt p eā.
Manifeste igitur ex pdictis conuenit Sarracęnorū lęgē latā esse
& multos esse Sarracęnorū qui p eā ingrediuntur / & in infernū
descendūt. & hoc nō ex ore solū vęritatis manifestū: sed ex ore
ꝓphetę eorū. ¶ Itē Alcoranū nō conuenit cū lęge Moysi i mā
datis qbꝰ mala a nobis auertit. lex aūt dei ꝓhibet cędē / rapinā /

concupiscẽtiã omnẽ: Alcoranũ autẽ vel iubet fieri vel pmittit. ¶ Item neq3 in iudicijs cõuenit. lex eni Moysi & Euãgeliũ dicit nullũ cõdẽnari debere vno testante/ sed in ore duorũ vel trium testiũ stare oẽ verbũ. Cõtraria autẽ horũ inueniũt in cap. Elmir/quod interpretat lux: vbi de mulieribus phibet ne eas cõpellãt castitatẽ dimittere/ cũ cõsẽtientib9 aũt secure siml'dormire. hoc autẽ ipsũ manifestũ et i cap. Elmininim vbi pmittit cũ pprijs vxorib9 & ijs quas qs i bello cape possũt/ misceri. Manifestũ igitur Alcorani legẽ nõ esse legẽ dei/ neq3 a deo esse/ nisi forte p pmissionẽ sicut & alia mala. differt eni ab illa & secundum intentionẽ dei: qui salutẽ hominũ desiderat.

¶ Q2 Alcoranũ non est lex dei: quia in multis sibipsi contradicit. Cap. VI.

SExto considerare oportet Alcorani legẽ nõ solũ a diuina lege elongari/ sed neq3 secum conuenire. nam Mahumetes dicit in cap. Elnesa/ quod interpretat mulieres. nisi a deo esset hoc Alcoranũ/ multe in eo cõtrarietates & contradictiones inuenirent. eteni ipse in multis locis dicit q de9 nõ deducit errantes: et tamen ipse in multis locis docet orare vt deducantur a tenebris in lucẽ/ et ex nõ rectitudine in rectitudinẽ. ¶ Itẽ dicit de seipso q factus est orphan9 i errore. Idololatra eni erat: sed tamen ipse dicit q eũ pphetã fecit de9. nã quãdo deus eũ accersiuit: ascẽdit ad eũ vsq3 ad septimũ cælum & impetrauit veniã p quodã angelo q millies mũdo maior erat/ quem inuænit sua peccata deplorantẽ. ¶ Item dicit se pphætã esse vniuersalẽ. sed tamen Alcoranũ Arabicis litteris a deo datũ esse/ neq3 vllam aliã linguã se scire preter Arabicã. Item dicit i cap. Impacara/ qd interpretatur iuuenca/ q Iudei/ Christiani et Sabæi saluabuntur. & postmodũ i cap. Abrahã dicit: q nullus saluabit preter eos qui in lege Sarracænorũ sunt. et ipse mandat his ne disputẽt asperis verbis cũ hominibus alterius secte sed suauibus. non enim ad hominẽ pertinet deducere sed ad deum solum. et vnusq3q3 p seipso solo nõ p alio rationẽ reddet. post hæc autẽ ipse i plurimis locis mãdat interimi omnes et spoliari qui non credunt quousq3 credant vel tributa soluãt. ¶ Itẽ ipse dicit i cap. Coei q eorũ q suscipiunt alterũ deum præter deũ: horũ non sis custos vel curator. sed sibi soli hoc seruauit de9. hæc autẽ est precio digna cõtradictio: hinc quidẽ/ toties mãdare iterimi infideles/ istinc autẽ rursus mandare neminẽ tanti sceleris esse punitorẽ/ sed soli deo pro his punitionẽ reseruari. ¶ Itẽ ipse in cap. Eltemnim in fine/ seipsũ iactat q nõ est ex ijs qui compellunt credere. sed quomodo hoc verũ est: cũ ipse mandet interimi &

spoliari eos qui nō credunt/ quæ eni maior cōpulsio q̄ cædes/ ¶ Item in cap. Bouis cōcedit qđ est præter naturā miscæri cū masculis et mulæerib⁹. dicit eni Sarracenis/ ne maculēt seipsos cū infidelib⁹ anteq̄ credāt. et de mulierib⁹ dicit/ mulixres vestrę terra est vestra: arate eas sicut vultis. Sed tamē i eodē cap. ante dixit ꝙ Sodomitę tēpore Loth abominabile peccatū cō misæfūt/ priorib⁹ generatiōibus dissuætū. ¶ Itē de Abraham/ Isaac et Iaacob et filiis eius ꝙ erāt Sarraceni. Attamen ipse dicit sibi esse a deo reuælatū se esse in illa fide primū Sarracænū. quomodo igit erāt illi Sarraceni: si omniū Sarracenorum Mahumetes prim⁹ fuit/ ¶ Itē nō necesse quosdā Sarracenos fuisse anteq̄ lex lata esset Sarracænorū: Sarracænorum autē lex est Alcoranū quod nunc habætur datū post Moysi lēgē et Euangeliū/ sicut et in ipso Alcorano continetur. imo septingenti ferme fluxerunt anni cū apparuit Mahumetes. icępit eni anno a natiuitate domini nostri quigentęsimo nonagesimo octauo. Noe aūt et Abrahā et Isaac et Iaacob: ante Euāgeliū et Moysē fuærunt. Si autē dicit eos fuisse Sarracenos quia præsciębant quæ erant lęgis: hac ratione omnia esse potuissent quæcunq̄ præsciuerant cū prophętæ essent. Si autem dicit quia placębat eis Alcoranū: et hoc impossibile. multis eni quæ in Alcorano sancita sunt/ contraria illi faciæbāt. ¶ Itē ipse dicit se prohibere auguria: et tamen postea ait in cap. Elaraph/ auguremini: si aliter non potestis in scissura digiti. et qui hoc nō facit: anathęma sit. ¶ Itē ipse ait seipsum missum esse Arabibus: quia illi nō habærent apostolum quendā a deo missum/ Alcoranū in sola lingua Arabica datū esse/ dicitq̄ et seipsum nescire aliā linguā præter Arabicā. vnde cū adhæsisset Mahumeti quidā Iacobita Mapira et Salonus Persa et Abdala ex Perside/ & dicerēt Selā Iudęus et quidā alii ꝙ ipsi instruerent eum: ipse cecidit in faciem suam/ et contractæ sunt manus eius et pedes/ et socii cooperuęrunt eū vestibus suis. et tandē ad se rediens dixit: deus misit me ad corripiendū vos de sermone quē dixistis ꝙ tales me doceant. lægitq̄ eis vnā sententiā que est in fine lectionis Elnaæl/ quod interprætatur palma quæ sic dicit. scimus ꝙ ipsi dicent ꝙ instruunt eum cū loquūtur sic ei lingua Persica: hæc autem Arabica facilis est. et ex hoc dicit quomodo possibile est illos me docære: quorū alter quidē Persa est/ alter væro Hebręus/ qui dixerunt ei possibile esse eos sua lingua tecum loqui/ et exponere tibi: te autē tua lingua omnia constituere. nō inuęnit ad hoc responsum. Sed si nō poterat instrui ab Hebręo et Persa qui ꝓpīqui sunt quomodo ipse poterat remotiores ab eius lingua docere/ ipse tamē post hæc dicit seipsum missū esse

ad vniuersitatem gentiū. vnde i cap. pphętarū ait dixisse sibi deū nos misimus te ad vniuersitatē gentiū. sed quomodo venire potuit ad omnes gētes quę diuisę erant in septuaginta linguas: qui ignorabat aperire verbū i alia lingua q̄ Arabica? Manifestum igit̄ est contrarietatē & mendaciū esse aptum eundem solis Arabibus missum eē & omnibus gentibus. non igitur lex dei est: in qua tot blasphemiæ/ pudenda mendacia/ totq; cōtrarietates licet compęrire.

¶ Q; lex Sarracęnorū nullo miraculo confirmat̄. Cap. VII.

Eptimo cōsiderādū q; neq; Alcoranū est lex dei quę miraculis cōfirmet̄/ neq; Mahumetes est apostolus dei. nullū eni miraculū hoc testat̄. q̄n eni de⁹ misit Moysē ad Pharaonē: magna pdigia ostēdit. similit̄ aūt & Helias & Helisęus & alij pphęte magna & iaudita miracula fęcęrūt & maxime Christ⁹ i miraculis & signis maximis appuit/ sicut & ipse Mahumetes in Alcorano dicit. Si autē dicant Sarracęni multa & magna miracula fęcisse Mahumetē sicut reintegrare Lunā diuisā/ & fontē aque ex eius digitis defluxisse: fabula est/ & contrarium eidem Alcorano. ꝓhibet eni Mahumetes de se aliquid tale crędere præter ea q̄ scripta sunt in Alcorano. de omnib⁹ iqt pphętis multi multa mētiti sunt / quod ne de me existiment quidā/ id solum de me vęrum crędat̄/ quod Alcorani authoritate fulcit̄. Ille eni cū miracula nulla fęcisset/ & hoc ostendere volens: inducit deū loquentē & dicentē. dixit dominus ad me: ꝓpter hoc miracula te facere nō pmitto ne & tibi propter miracula ęueniat quod alijs prophętis accidit. suo igitur testimonio conuincit̄ nullum signum fęcisse. ipse ei Mahumetes cōtinue i Alcorano dicit q; cū homines ei dicerent ostende nobis aliquod signū sicut Moyses vęnit cū signis vt & Christus & alij prophętę fęcęrunt: respondit q; Moyses & illi ad hoc missi sunt a deo/ & maxime Christus q in maximis pdigijs vęnit/ & mundus nō crędidit ijs/ sed dixit illos venęficos et incantatores esse/ ꝓpter hoc deus nō pmisit me facere miracula. nō eni i credidissent. sed vęni in potentia armorū. Hoc autē manifestissime fallum esse ostendit̄. quomodo eni nō credidissent huic facienti miracula: cui absq; miraculis crędidęrūt solum mādanti interimere & rapę/ & plurimas mulieres corrūpere/ & dentē pro dēte / & oculū p oculo effodere? ꝓcliues eī sūt ad talia qui in mundo versātur. quare vix a multis iudicib⁹ & tortoribus/ punitionib⁹ coercęri possunt. In potētia autē armorum quod pro miraculo inducit: manifestū est esse mendaciū. nō eni sēp victor fuit sicut Moyses & Iesus naue & Helias;

quos angelus domini semp ꝓtexit/ & victores effęcit. Mahumetes autem aliquando vincebat:aliquando autem vicebať sicut & alij tyranni. dentes ei eius cõtriti sũt in bello/ & facies contusa. ex quo manifestũ ꝙ non est miraculum quod ab eis ꝓ signo affert magnã videlicet mũdi partẽ ei repẽte adhæsisse. talem enim constituit lęgem & talia dedit mãdata:ad quę homines sine lęgibus procliues sunt/ vt in superioribus manifestũ est. mandauit enim michi dominus (dixit) ense gentes expugnare:quousq; cõfiteantur ꝙ non est deus nisi deus/ & ꝙ ego sum apostolus eius. quod qui cõfessi sunt:eorum argentũ cõseruauęrunt & sanguinem. hinc & Sarracęni saluati dicuntur. qui autẽ Mahumetis mandata suscipiebãt:seruabãtur/ & ab eo & ab eis qui sub illo erant/ & neq; interimębãt eos neq; spoliabãt vnde & Sarracęni non vocant Sarracęni sed Mesalamin/ qđ interpretatur saluati. & dęrident Christianos qui dicũt seipsos saluatos. multis autẽ talem salutẽ a Mahumete suscipientibus iussit postea prædicare/ ꝙ quicũq; dixerit non est deus nisi de9 intrabit in paradisum/ etsi mœchus sit vel latro. Venit autẽ ad eum quidam qui Euordi dicębatur/ scitcitans ab eo si hoc est vęrum:/ qui respondit etiã. & addidit:si bibat etiam vinũ vel interficiat:/ & adięcit etiam si torserit Abidode nares. ad confirmãda autem hæc:signum nullum ostendit/ sed nudauit ensẽ.

¶ Item clarius cõtingętur in cap. prophętarum. legitur enim illic:dicent de Mahumete/ insomnia audiuisti/ blasphęmias cõposuisti/ vel forte cantas:veni ad nos ad minus in vno miraculo queãdmodum & ij q prius missi sunt. respondit deus:subuertimus vrbes coram nõ crędentibus. & postea qui fuęrunt ante vos non crędidęrũt. sed neq; vos crędętis nisi p ensem. asserębat tamen ꝙ a deo ad eum missus est Gabrięl ducens ad eum quoddam animal maius quidẽ asino minus autem mulo / nomen autem animali erat Elmaparac. loquebatur autem animal/ ambulabatq; in vna hora viam quinq; milium annorũ: & hęc faciębat i nocte. & quasdam alias fabulas: de quibus in decimo cap. deinceps dicæť. Christiana autẽ fides quæ ardua præcepit:in miraculis manifestis & vtilibus tota fundata est/ q̃ non solum fęcit Christ9/ sed etiam apostoli/ post eum insuper & magistri qui Euãgeliũ & scripturas apostolorum exposuęrũt/ & vsq; ad pręsentia tempora durant miracula/ dæmonum qui expelluntur/ debilium qui curantur/ & mortuorum qui suscitãtur. hæc autem miracula Christiani fęcærunt & faciunt:dicentes CHRISTVM crucifixum/ et værum & solum deum esse. quæ si dicant Sarracęni non crædere tanq̃ hæc non facta sint: ostendam eis maius miraculum. Manifestum enim

q ante CHRISTVM totus ferme mundꝰ idolis honorem im pendebat / maxime autē Romani q mundi monarchiam tenę bant sed hi Christianorum fidē susceperunt & nō solū crędidę rūt / verū etiā Christū crucifixū deū esse / et respuerūt oēs alios deos: qui tāto tēpore respōsa eis p idola dedere. graue aūt eis nichil iposuęrūt: cū Christiana fides sic insueta & ardua mun do suaderet contemnere mundum / cōtemnere seipsum / amare inimicos / orare pro psequētibꝰ / benefacere malefaciētibꝰ / alię na nō rape / propria donare. hæc omnia mundus suscepit: ritū pristinū abijciens. vel igitur sufficientibꝰ miraculis psuasus ē vel absq miraculis. maius autē est miraculū p hoies idiotas & simplices potuisse hoc fieri. & hoc fecerūt Christiani nō alios interimentes: sed ab alijs illatā mortem patienter sustinētes. Manifestū igitur oibus modis / Christianorū fidē in miraculis stupēdis fundatā esse: Mahumetis autem fidē nullo miraculo fulciri. talis enim est quæ neq miraculis indigeat: maxime aūt ad Sarracenos homines carnales & mundanos. prudentiores vero eorum & litterarū peritiam habentes & virtutem viri sibi vendicantes: nulla huic fidem adhibent.

¶ Qꝫ lex Mahumetis irrationabilis est. Cap. VIII.

Octauo considerandum est q absq omni miraculo possibile esset Mahumetis legem a mundo esse susce ptam et confirmatam tanq legem dei: nisi apertam irrationabilitatem contineret. et propter eū qui læ= gem tulit / & propt seipsā & propt opera & propter finem. Primū quidem manifestū est q irrationabilis est propt legislatorem. nā irrationabile omnino sanctam legē vt ipsi as= serunt videlicet Alcoranū quod est verbū dei datā esse: a vi= ro iniquo / rapace / mœcho / homicida & vicijs alijs obnoxio: q oia manifesta sunt vitā eius callentibus. Sed Sarraceni ad hęc respondent q & Dauid in adulterium simul & cędem incidit / Moyses autē homicida fuit / vterq tamen horum legitimꝰ dei pphęta euasit: sic & de Mahumete possibile est dici. verū pphæ tam dei fuisse etsi aliqñ peccato subiacuerit. Hoc autem vim nullam habet. Dauid enim et Moyses peccata sua pœnitentia correxerunt. et hoc inueniri potest. nā Dauid annunciauit suū peccatum / grauiterq seipsum afflixit: quare et veniam meru= it. vnde post q dixit peccaui: dixit ei Nathan ab ore dei / domi nus dimisit tibi peccatum tuum. de Mahumete autem mi nime dictum est: q vel suum peccatum annunciauerit vel pœ nituerit / quin potius addidit blasphæmiam / iniqua læge id affirmans. Nam sicut omnibus Sarracænis notum est / Ma= humetes impatienter cuiusdam Marie amore tenæbatur:

quã ei donauit Macabæus Iacobitarũ rex. duæ autẽ ex vxoribus Mahumetis quarũ altera quidẽ dicebat Aiese/ filia Empi= pecer aliarum nobilissima/ altera autem Aasa filia Omar mo= uebant zelotypia in Mariã. quæ quedã die ad eum venientes: inuenerũt simul dormientem cũ Maria. & dixerunt: sic sic oportet facere ꝓphetã? qui verecundatus iurauit nũq̃ post hac cogniturũ Mariã. sicq; placatæ sunt ad iusiurandum. Pauco autẽ post id factũ elapso tẽpore: non potuit seipsũ continere. quare & legẽ tulit tanq̃ ex ore dei qui ei reuelauerit & sententiam tulerit in Alcorano in cap. Elmetearẽ, quod interpretatur vocatio vel anathema. vbi dicit o ꝓpheta quid ꝓhibes qd tibi concessit deus? gratificari queris tuis vxoribꝰ. iã tibi legẽ tulit deꝰ vt liceat tibi soluere tua iuramenta. sic peierãs cognouit rursus eã: dicẽs deũ ei remisisse iusiurandũ/ testãtibꝰ sup hoc Michaele & Gabriele angelis. & dixit ei vna ex vxoribus eius / o Mahumete valde studuit deus in tua cõcupiscentia. voluit autem ꝑter hoc dicere: forte deus te emulãs iniquo tecũ cõmunicauit ope. & addidit nunqd deꝰ ipse tibi hoc facere mandauit: quo niã tu hoc p os tuũ testaris? forte deus gratificari tibi querit & appropiquare tibi. ipse autẽ duabꝰ vxoribus totũ legit quod sequit in cap. verationis: et dixit tãq̃ ex ꝑsona dei. pœniteat vos coram deo accusationis vestre quoniã declinauerũt corda vestra/ cã intelligens qua cũ accusauerũt de icestu. sequitq; deinceps. si forte deus vos repudiauerit: dabo ꝓ vobis ei meliores vobis Sarracenas/ fideles/ diuites/ pœnitentes & orantes. Similiter aut fecit: quãdo cepit vxorẽ Zeith alũni sui. dixit aũt sup hoc / sententiam in cap. Elazeb ꝙ deus dixit. tu emularis in animo tuo quod deus ꝓpalat: & times homines sed iustum est magis timere deũ. cũq; repudiauit eã Zeith: dixitq; ei / ne ducas hanc i vxorẽ apostole dei. & respondit Mahumetes: ve tibi/ deꝰ michi hanc dedit. q postea de seipso hoc diuulgauit dicẽs ꝙ deus hanc ꝓphetæ dedit. ecce p maius: minus peccatũ occultauit. etenim ipse Mahumetes dicit nullũ maius peccatũ esse q̃ deo mendaciũ imponere. Itẽ nullũ vsq; adeo inter prophetas peccatum est intolerabile/ vt intemperantia & imundicia: cũ spiritus sanctꝰ nõ tangat ꝓphetica corda in actionibus venereis vt dicit Hieronymꝰ. & phũs dicit ꝙ in huiusmodi actionibus impossibile est hominẽ speculari. Est igitur omnino irrationabile: tã salutaris legis (vt ipsi dicũt) ministrũ & ꝓphetã carnalissimũ & imũdũ hominẽ esse. i quo ipse de seipso gloriatur: tãtã dicens vim inesse lumbis eius quantã i quadragita viris. tametsi deus eũ priuauit filiorũ sobole. vnã eni solam habuisse

filiā dicit. Irrationabilis igit̄ hæc lex ꝓpter legislatorē/ tū quia sceleratus & carnalis/ tū quia inscius & incertus / sicut & de seipso testatur in Alcorano nescire quid erit ei vel Sarracænis: ignorare vtrū ipse vel ipsi in via salutis sint an nō. ¶ Sed neq̃ p seipsam lex hæc est secundum rationem: quippe quę cōtinet nomina turpissima & earū rerū quas velari maxime carnalibus æquissimū est. in plurimis eni locis turpissio hoc verbo vtitur coeo: quod nulla alia lex facit. quo verbo vix poętæ ipsi comici vtunt̄/ quib9 materia est carnalia & turpia taxare: nisi forte raro sicut Aratus impudenter dixit nō timui coiēs. Hoc autē & ipse palā dicit: nō est homo i mūdo qui possit Alcoranū itelligere. Et quomodo mādauit deus hoc seruari: si non dedit & intelligi/ oportet aūt id agnoscere q̄ in Euāgelio nichil est qd̄ nō possim9 etiā intelligere fidei luie adiuti. ¶ Sed neq̃ ꝓpter doctrinā quæ in eo cōtinet̄ est secūdū rationem. dicit eni in multis locis deū mandasse angelis adorare Adā: & eos qdē qui nollēt/ fieri dæmones/ adorantes autē manære angelos. & quomodo deus mādasset idololatriam & vt angeli eū homini tribuissent honorē q soli deo dębębat. Itē et ratione doctrinæ irrationabilis est. in illa eni læge maxime necessariū (vt ipsi dicunt) hoc est: vt dicat̄ vbiq̃ q̄ nō est deus nisi de9/ & Mahumetes est apostolus ei9/ additq̃ & q̄ deus est magn9. sed q̄ annūciatio est ista/ null9 eni qui ratione vtit̄ dicere posset deum esse paruū. Itē ꝓpositio quæ dicit nō est de9 nisi deus / vera est per seipsam: & a nullo ei contradicit̄/ siue vnus sit deus siue plures & in omnibus værissima est talis duplicatio. nō est eni angel9 nisi angel9 & nō est homo nisi homo/ & nō est asinus nisi asin9. bos eni & canis nō est asinus. Quæ autē dicit/ Mahumetes est apostolus eius: valde est ambigua. Quæ igitur ratio connexionis harū duarū ꝓpositionū/ vni9 quidē p seipsam notę/ alteri9 autem p seipsā ignotę/ Quæ virtus vel quæ eius efficacia vt qcūq̃ hoc confiteatur/ de necessitate saluęt. ¶ Itē Mahumetes in prædicta lęge dicit q̄ omnes homines vnū erant & vnius sectę & vnius religionis: de9 autē diuersos eos fęcit/ q misit diuersos ꝓphętas. hoc autē neq̃ quousq̃ appareat verū esse potest. Maxime eni vnus deus qui maxime vnitatē & hominū salutē amat: non diuisisset homines in diuersas sectas & errores & ꝑditiones. sed hoc inuidia diaboli factū est & nęquitia hominū. ꝑmissione tamē dei qui permittit eos q nolunt crędere vęritati/ in diuersos errores incidere & ꝓlabi. ¶ Itē Mahumetes in prædicta lęge iubet tanq̄ ex ore dei interimi īfideles id est eos qui nō sūt Sarracęni. ¶ Itē dicit de eis q̄ non possūt recta cogitare:

cũ a deo nõ dęducant. deus autẽ eos nõ dęducit. Sed icõueniens est eos interimi propter id quod non possunt. qui autẽ non possunt: non cõueniens est cogere. quia nõ placet deo seruitus coacta. Interimi autẽ nisi credant/ vel aliquo modo simili impelli ad credẽdum: et ipse qui hęc mandat Mahumetes/ incõueniens iudicat et irrationabile. dicit enim in cap. Ione: si voluisset deus/ omnes iã credidissent qui sunt in terra/ et tu cogis homines vt credãt/ et nullꝰ potest esse fidelis: nisi hoc ei cõcessum sit a deo. hoc autẽ latius explicabimus in sequẽtibus in nono cap. ¶ Irrationabilis aũt est hęc lex etiã propter illa quę tractat. facit eni cap. proprium de formica/ et aliud de araneo/ et aliud de fumo. Cuiꝰ aũt gratia deus talia mãdauit de formica, et de fumo/ Itẽ dicit ꝙ nũq̃ deus parcere posset Sarracęno ostẽdenti terga inimicis suis et reliqua. Quod autẽ peccatũ fugere hominẽ in bello cũ videt seipsũ in periculo/ Sed voluit vel bellicosos ipsos vel audaces Mahumetes facere. ¶ Item lex quę iubet de lauatione/ irrationalis oĩno est. mãdat eni quãdo orare velint: lauare manus et vultũ et podicẽ et pudibunda et plãtas pedis et brachia vsq; ad cubitũ. Si autẽ nõ inueniãt aquã/ intingi manus in puluere: et post hæc admouentes manꝰ puluere illitas faciei/ puluere sufficienter vultũ illinire. Sed et si lauare rationabile: rationabilius iã esset lauare cor secundũ Hieręmiæ dictũ. Laua cor tuũ a næquitia: puluerẽ autẽ apponere vultui/ quã potest rationẽ habęre/ magis quidẽ quantũ lauare rationabile esset: tantũ puluere illiniri absurdũ est & irrationabile. ¶ Maxime aũt irrationalis lex hæc videtur quæ est de repudio. potest eni Sarracęnus repudiare suã vxorem et rursꝰ ei conciliari toties quoties huic placuerit vel displicuerit: sic tamen ꝙ post tertiã repudiationẽ nõ possit eam recipe/ nisi quis alter eam carnaliter cognouerit nõ existentẽ in menstruis. Si autẽ hanc cognouerit nõ sufficienter extenso testiculo: necesse vlterius hanc cognoscere sufficienter extenso membro. vnde quando volunt recõciliari cũ suis vxoribus: dant preciũ cæco cuidã vel alteri vili ꝑsonę q̃ cũ tali vxore cõuẽtura est/ q̃ post hæc testabitur publice et dicet se velle hãc repudiare. quo facto primꝰ potest eã sibi cõciliare. aliq̃n aũt tãtũ placẽt eis scdi: vt dicant nõ posse se ab illis separari. et tunc primus amittens preciũ et vxorẽ decidit a sua spe: quorũ lex nõ tantũ hominibꝰ quantũ animalibus ratione priuatis conueniens est. sed neq; deo qui omnia simul cũ ratione gubernat conuenit ¶ Maxime aũt irratiõalis hæc lex est secundũ finẽ et pręmia quę ꝓmittit. dicit eni ꝑ totũ Alcoranũ: beatitudo Sarracænorũ est irriguos hortos possidęre/ muliæres et pellices iuuenes/ værecundas et

pulchras purpureis vestibus indutas/ scyphos insuper aureos et argenteos p mensas abundantes et cibaria suauissima habere. hæc maxime numerat in cap. Elragman: quod interpretatur miserator. in libro autem de doctrina Mahumetis/ qui liber apud eos ē magnæ authoritatis: exponit ordinē cibariorū et dicit primū quidē esse ferculū eorū quæ illic sunt apponēda/ epar alim peput piscis/ valde suaue cibariū. et post ex successione arborū fructus. et descendens in eodē cap. interrogātibus eū quibusdā si et luxuriabuntur/ respondit nō fore beatitudinē si vlla illic deesset voluptas. sed potius inquit frustra essent omnia: nisi voluptas sequeret venerea. In hoc antē est omnis Alcorani intentio et totius Sarracænorum sectæ: beatitudinem maxime in venere et ventre cōstituere. et hæc non secundum similitudinē quandā vel exemplū dicit: sicut et sacra meminit scriptura cibariorū et mensæ in beata vita. de væra autē beatitudine vt de cōtemplatione dei vel de perfectione secundū animā: nullam omnino mentionē facit Mahumetes. propterea q neq; hāc cōcupiscit neq; apprehēdit. sola eni quę cōcupiscit: ea et promittit. in hoc eni aperte ostēdit se cōtrariū Christo et omnibus prophætis et philosophis/ et oībus qui ratione vtuntur: qui oēs passim consentiunt vltimā hominis beatitudinē esse in dei cognitione. sicut in Euangelio secūdū Ioannē dicitur. hæc est vita æterna: vt cognoscāt te solū verū deum. et Aristoteles dicit in quarto Ethicorū et duodecimo Metaphysicorū: q vita secundū intellectū optima est. que igit circa ventrē et venerea: pessima est. etenī obuiat/ fitq; impedimento bonitati intellect9. Sed qm̄ Sarracæni neq; dicta diuinæ scripturæ suscipiūt/ neq; philosophorum propter rationes in primo cap. prædictas/ redeundum nobis est ad quandam rationē quā ipsi irrationales existentes non possunt omnino negare. sit igitur ratio authoritas sine qua nulla valet authoritas. ostendendū est enim neq; in vētris neq; i intēperantiæ operibus: fœlicitatē hominis consistere/ neq; in futura vita locū habęre. constat enim nos cibos ad hoc sumere: vt corruptio quę posset accidere ex cōsumptione naturalis humidi/ euitetur et fiat augmētū. hæc autem duo nō erunt illic. omnes eni in cōmensurata quantitate resurgent/ nec postea mori valebūt/ vel alio quodam modo deficere. sicut et ipse Mahumetes in sua doctrina dicit: deus interimet mortē et post hec resurgent immortales et integri. assumptio igitur cibariorū nequaq est necessaria. similiter aūt neq; rerum venerearū vsus. quoniā neq; nunc est necessarius: nisi vt seruet secūdū speciē quod nō potest seruari in indiuiduo. ¶ Itē hoīes qui resurgent: vel semp viuent et semp nutrientur, et si semp nutri-

entur: cõsequẽs vt augeātur corpora/ vel sint illic egestiones & aliæ fœditates vt tantū resoluatur quantū sumitur cibi. quorū vtrūq; est incōueniens. ¶ Ad hoc autē respōdet Mahumetes in libro suæ doctrinæ dicens: ꝙ non erit illic egestio sordiū. sed purgatio p sudorē. & adducit exemplū pueri in vtero matris existentis: qui nutritur (vt dicit) & non egerit. Sed neq; exemplū hoc/ neq; ratio si quis diligenter respiciat: ad solutionē est sufficiens. Sunt enī quædā de pfectione impfecti/ quæ in re pfecta magnæ essent impfectionis. ¶ Itē si vsus rerū venerearum est illic: nisi frustra esset sequeret generatio/ sicut etiam nunc. multi igit nascentur post resurrectionē q ante resurrectionē nō fuerūt. frustra igitur intantū mortuorū resurrectio elongat: vt oēs simul qui eandē naturā habēt/ vitam capiāt. ¶ Item si beatitudo in liguriendo & multas mulieres habēdo est: qui post resurrectionē nascent nō poterūt esse beati/ nisi mulieres multas capiant. non poterunt autē cape neq; fœlices neq; infœlices. igitur remanebunt quousq; plures aliæ nascantur. & sic oportet plures quidē nasci mulieres/ paucos autē viros: sicq; i breui tēpore erit imperiū mulierū. ¶ Itē si post resurrectionem erit hominū generatio: qui gignentur vel rursus corrūpentur vel erunt incorruptibiles & imortales. nisi corrūpantur: multa sequentur incōmoda/ tumquia erit multiplicatio i infinitū / tū quia quorū erit generatio nō erit similis generatiōis terminus. homines enī p generationē quæ est ex semine nūc quidē corruptibilē vitā habēt: tūc incorruptam habebunt. & præter hæc omne genitū corruptibile esse necesse est: quia generatio & corruptio sunt cōtraria & circa idē. Si autem q tunc gignētur homines/ corruptibiles erūt & morient: si rursꝰ nō resurgēt/ sequitur illorū animas semp manere separatas a corporibus. quod ē inconueniens/ cum sint eiusdē speciej cū animabus eorum qui resurgent, si autē & illi resurgent: oportebit & illorum resurrectionē alios rursus expectare/ vt eis cum alijs omnibꝰ q eandē naturā participant/ donū resurrectiōis cōferatur/ & duæ imo infinitæ erūt resurrectiones & infinita nouissima iudicia. ¶ Item ipse Mahumetes vnū solū ponit diē resurrectionis: in fine mūdi/ sc; diē iudicij. de resurrectiōe autē illoꝝ vel natiuitate: nullā omnino mentionē facit. ¶ Itē nulla ratio esse videt quare oporteat quosdā expectare ad simul resurgendum: si nō oportebit omnes expectare. Si autē quis dicat ꝙ in ijs qui resurgēt/ erit vsus cibariorum & rerū venerearū. sed neq; ppter cōseruationē vel augmentum corporis/ neq; propter humanæ speciei augmētum vel pmansionē/ at solū propter voluptatem

quæ talibus actionib9 accidit vt nulla voluptas hominib9 desit in extrema mercedis retributione/ sicut apte Mahumetes i libro de doctrina sua dicit. Manifestū igitur q hoc multis modis inconueniēter dicitur. Primū quidem quia resurgētiū vita erit melius ordinata q̄ hæc præsens existat. in hac aūt vita ior dinatū quoddā esse videtur: si quis ꝑpter voluptatē vtatur cibarijs vel rebus venereis/ & nō potius ꝑpter necessitatē cōseruandi corpus vel ꝓcreādi filios. & hoc ratiōabiliter. voluptates enī in prædictis actionibus non possunt esse actionū fines. Sed ecōuerso potius natura ad hoc voluptates in his actionib9 ordinauit: vt nō ꝑpter laborē animalia ab his necessarijs natu ræ operib9 elōgarenī. quod accidere posset nisi voluptates animalia ꝓuocarēt. ē igiī ordo ꝑposter9 si ꝑpter voluptates actiones hæ ꝑficerenī. nequaq̄ igiī ijs q resurgēt quorū vita ordinatissima supponiī: taliū erit vs9/ & multominꝰ i talib9 futura esset fœlicitas. aliter enī qd ꝓhibet & reliq̄ irratiōalia aialia fœlicia eē q̄ i prædictis actionib9 nobiscū cōmunicāt/ ¶ Itē si i his actionib9 extrema hoīs fœlicitas ē sicut Mahumetes palā dicere videī: cui9 gratia nūc oportet ab his cōtingere/ & nō poti9 die et nocte comedere/ bibere/ iebriari et ligurire/ vt & hic fœlices esse possimus? Sed apud omnes homines et apud Sarracenos ipsos: honorabilius videtur ab huiusmodi abstinere. habēt autem et quosdā viros cōtemplatiuos: quos maxime laudāt. Sed quoniam fatuum est valde rationabiliter loqui cum homine prudentia omnino priuato/ liceat aliquātisp simul ineptire & dicere si in talibus actionibus extrema hominis fœlicitas est: quid faciet igitur anima separata ante resurrectionē/ quæ neq3 comedere potest/ neq3 luxuriari? Sed neq3 angeli poterunt esse fœlices: cū tales voluptates nō gustent. Item si in habēdo multas mulieres et inumerabiles pellices et iuniores extrema hominū fœlicitas est: quomodo possent mulieres fœlices esse/ nisi haberent plures viros? Sed rursus quomodo possibile est virū esse beatū: cui9 vxor multos alios habeat viros? necesse igitur vel mulierē beatā eē & virū infœlicē: vel virū quidē fœlicē mulieres autē & pellices eius miseras & ifœlices. quomodo autē possibile est esse beatū aliquē: cuius omnis domus quā amat misera & infœlix est? Rationabili9 igiī est & viros & mulieres miserabiles esse & infœlices. hæc tanq̄ in transgressione dicta sufficiant ad demōstrādā hācirrationalē esse legē secundū finē & premiū quod ꝓmittit. ¶ Irrationabilis est & secundum alia multa quæ in ea continenī. sicut id quod frequenter inducitur deus iurare p fidelem vrbem & p ficetū & oliuetū/ quod diluci

de apparet in cap. Eltim quod interpretat̃ ficus. homines autem p maiores suos iurant sicut p deū vel p sanctos: deus vero nō habens maiorē p quē iurare possit/ cōsueuit iurare p semetipsū vt ipsi Abrahā iurauit sicut scribitur ī prio Geneseos. p sicetū autem vel oliuetū iurare: vanū est & penitus irrationabile.
¶ Itē ipse phiber vinū pter ebrietatis euasionē sicut in pluribus locis dicit. sed cū vinū p seipsum malū non sit: sufficit solā ebrietatē cauere. sed videtur omnes Sarracenos suspectos habere/ q nullꝰ eorū possit vel mediocriter vel cū sobrietate vino vti: vnde eius dehortatio ex necessitate cogit vel malum eē vinū simpliciter vel Sarracenos vniuersaliter icontinentes esse.
¶ Q̄ Sarracenorū lex manifesta cōtinet mēdacia. Cap. VIIII.
NOno id aduertendū q hec lex nō est lex dei: quoniā manifesta cōtinet mendacia. deus ei pria & sūma ē veritas: a quo dici aliqd mēdaciū nō potest. i Alcorano aūt ī cap. Ione dicit. qs i veritatē ducit/ & respōdetur deus dirigit i veritatē: & q dirigit i veritatē ē veritas: & cōuenit eū imitari. & postea/ vel e nō cōgruit diuię legi aliqd dici sine deo: sed mēdaciū & figmētū absq deo dicit̃. sicut enim inquit Augustinus: si in Euangelio vnum solum mendacium inueniretur/ totum Euāgelium secundum eandē rationē suspectum esset et falsum. Alcoranum autem multa vera continet/ quæ in Euāgelio & lege Moysi & prophetis continentur. Sed ipse Mahumetes tot ex proprijs manifesta iserit mēdacia: vt totū vere suspectū & falsum debeat existimari/ & opus illius q mēdax est & pater mendacij. Reducūtur autē quæ in eo mendacia cōtinētur/ ad decem genera principalia. dicit eni mendacia de seipso. de Christianis. de Iudæis. de Apostolis. de Patriarchis. de Dæmonibus. de Angelis. de virgine Maria. de Christo. de DEO. ¶ De seipso quidē dicit: q est finis & sigillū & silentium omniū pphetarū/ & iubet interimi quecūq post eū se pphetam asserentē. Sed nō sic cōtracta est manus domini: vt non possit post illum dare & alteri spiritum prophetæ. & non solum Christiani & iudæi dicunt apud eos fuisse prophætas q post illum/ spiritū prophetiæ habuerunt/ sed et ipsi susceperūt apud Babylonem prophetā quendam qui Solem appellabat̃ quod interpretatur scala/ quem Tartari interemerunt/ & cum eo non paucā multitudinem Sarracenorum. Item de se dicit seipsum extollens tanq̄ ex persona dei. q si omnes homines congregarentur/ & omnes spiritus vel angeli: non possēt facere tale Alcoranū/ quale est illud suū. vel igitur sic hoc intelligit: q non poterūt illi facere absq; auxilio dei/ & quid mirū si

non poterunt hoc/quod & ipse nō sine deo se fecisse dicit: vel hoc intelligit: q̄ neq; possent illi facere/etsi a deo adiuti essent. Sed hoc manifesta blasphemia est. ¶ De Christianis aūt dicit q̄ dant deo sociū: quod manifestū est mendaciū. dicunt enim Christiani vniuersaliter totius mundi: q̄ deus est maxime vnꝰ & simplicissimꝰ. post hæc dicit in cap. Telteūpe/quod interp̄tatur pœnitētia: q̄ Christiani deificant episcopos suos & pōtifices & monachos/quod falsum est. hoc autē dixit Mahumetes tanq̄ homo ignarus Christianorū linguæ. Christiani enim Chaldæi & omnes orientales: vocāt episcopos & monachos/ honorātes eos Rampan/quod iterp̄tatur magister/vel maior meus. in Arabica autē lingua Rampa est nomē dei quod interpretatur dominus absolute/quod & de solo intelligitur deo sicut & apud nos quando dicimꝰ dominus tecū. falso igit̄ dicit Mahumetes q̄ deos Christiani hos vocāt. ¶ Itē idem dicit de Christianis q̄ deificant Mariam. inducit autē in cap. Elmeide/ qđ interpretat̄ mensa: q̄ Christus excusat se apud deū sup̄ eo q̄ nō dixerit mundo matrē suā esse deā. & vere neq; Christiani hoc dicūt Mariā videlicet esse deū vel deam: sed dicūt q̄ fuerit purissima mulier. eteni Euangeliū nō deā eā nominat vel angelā: sed mulierē. ¶ Itē inducit i eodē cap. dicēs de Christianis & Iudæis q̄ nō sunt hi filij dei vel amici dei. qđ ostēdit ex eo q̄ affligūtur ꝓ peccatis sicut ipse dicit. hæc autē dēmōstratio falsa est omnino. multe eni sūt tribulatiōes iustorū: & sicut ad Hebræos dicit apostolꝰ/flagellat omnē filiū quē suscipit. aliter tamen iusti & aliter impij flagellantur a deo. eteni ipsis Sarracenis multa flagella Tartari intulerūt: etsi legem non habeant. ¶ De Iudæis dicit Mahumetes in cap. Telteūpe/quod interp̄tatur pœnitētia: q̄ deificant Eleazar/& dicunt q̄ ipse est filius dei. hoc autē manifestū est mendaciū. Iudæi eni nullū hominē deū faciūt: neq; dei dicūt esse filiū. ¶ Item in cap. Elnesa/qđ interpretatur mulieres: dicit/q̄ ipsi Iudæi dicūt se interemisse Christū IESVM filiū Mariæ apostolum dei. & hoc manifestū mendaciū est. non enim IESVM/Christum dicunt esse Iudæi/ neq; apostolū fuisse dei: sed hominem iniquū. & dicunt ipsi p̄pter blasphemiā se eū interemisse. ¶ De apostolis autē dicit in cap. Abrahā/quē dicit patrē fuisse Moysi: q̄ illi testati sūt/ & dixerūt Christo q̄ essent Sarraceni/imitatores & apostoli Mahumetis. & hoc autē est impudentissimū mendaciū. Christus eni & apostoli/ante Mahumetē fuerūt sexcentis annis. Mahumetes eni in temporibus Heraclij/infœliciter & noxie mūdo apparuit: qui incæpit imperare anno sexcentesimodecimo ab

icarnatione domini. vnde vix septingenti anni sūt ex quo fuit Mahumetes: sunt autē mille ducenti & plures ex quo natus est Christus & apostoli. & quomodo potuęrūt apostoli esse Sarra-ceni & imitatores Mahumetis? cui ex persona dei mādatū est/ vt ipse dicit in Alcorano in cap. Elcaminar ꝙ ipse sit primus Sarracenꝰ. primus igitur Sarracenismus a Mahumete icœpit. apostoli igitur/ neq; Sarraceni esse potuęrunt: neq; illius imitatores/ quē sexcentis annis præcessęrunt. vel si Sarraceni erant illi: impossibile est eū fuisse primū Sarracenū. ¶ De patriarchis idem asserit. dicit eni in pluribus locis Alcorani: ꝙ Abrahā & Isaac & Iaacob & filij illorū Sarraceni erāt. Idem autē dicit & de Noę ꝙ fuit Sarracenꝰ: & ꝙ ꝑpterea diluuiū vęnit sup terrā quia ipse prædicabat hominibus vt fierēt Sarraceni/ & ipsi renuerūt. hoc autem prorsus est mendaciū. quomodo eni potuit Noę esse Sarracenꝰ: qui præcessit Mahumetē duobus milibꝰ & quingētis annis? ¶ Itē & ipse Mahumetes dicit seipsum fuisse primū Sarracenū in mūdo. impossibile autē est dicere Noę & Abrahā fuisse Sarracenos: nisi & ipsi Sarracenos genuissent. hæc enim positio cōtraria est Alcorano: vbi dicitur Abraham non fuisse Christianū/ neq; Iudæū/ sed purum Sarracenū. attamen ex Abrahā/ Iudæi nati sunt. dicunt etiā Sarraceni/ ꝙ deus ꝑmisit Mahumeti/ ꝙ nullus introiret i Paradisum ante eū: & postea assumpsit eum deus & duxit in Paradisum/ & vidit illic viros & mulięres multas. & dixit quid est domine? dominus autem dixit ad eū/ ne miręris: & hi ei imitatores tui sunt. impossibile autē imitatores esse Mahumetis/ nisi p Alcoranū. sed hoc nō fuit reuęlatū ante tēpora Mahumetis queadmodū in pluribus locis eius cōtinętur/ & maxime in principio. huius autem figmenti mendaciū quicunq; intellectum habet potest satis considerare: quapropter in talibus versari non oportet. ¶ De dæmonibus autē speciale quoddā cap. i Alcorano est: vbi apte dicitur ꝙ plurima dæmonū multitudo audiētes Alcoranū gauisi sunt & testati sunt ꝙ pipsū poterant saluari. dixęrūt aūt & seipsos Sarracenos: & saluati sunt. hoc autē quantū cōtinet mēdacij: nō est necessariū argumētatione cōfutari. ¶ De angelis autē dicit ꝙ omnes adoraųęrūt Adā præter diabolum. item dicit ꝙ quādo ad deū vęnit cū Gabrięle: vidit i cælo angelū vnū qui millies maior erat mūdo: q sua peccata flebat. & ipse veniam suis præcibus illi impetrauit/ & multa alia falsissima & impudentissima dicit: de quibus latius in fine præsentis opis narrabimus/ vbi & aperięmus visionē mendosæ fictionis quā se vidisse asserit. ¶ Item dicere videtur de Angelis ꝙ sunt corporei

Hic vide quo tēpore fuit Ricoldꝰ

dicit eni in cap. Sad/ in pluribus locis. q angeli ex igne creati sunt/ homines autē ex terra. dicit et in alijs locis q sunt extēsi spacio vt in sequentibus dilucebit. ¶ De virgine aut Maria di cit in cap. Abrahā: q ipsa fuit filia Abrahā. Abrahā autē pater Moysi & Aaron. in cap. ꝓterea Mariem/ quod interpretat ma= ria: ait Mariam matrē Christi: sororē fuisse Aaron. qq erāt fi= lij Abrahā ꝓpterea q moyses & Aaron sororē habuerunt quę Maria appellabat/ quod manifestū est ex sexto Paralipomenō sed inter hanc Mariā & beatissimā virginē Mariā matrē IESV Christi filij dei: mille quīgenti anni intercessęre. & prima qui= dem Maria in erēmo mortua est quando Moyses per erēmum filios Israęl ad terrā ꝓmissionis duxit. tunc aūt neq Roma ędi ficata erat sed postmodū fundata fuit in tēporibus Ezechiæ rēgis Iudæ: qui fuit post septingētos & plures annos. IESVS autē Christus post Ezechiā rēgē natus est ex virgine Maria tē poribus Octauiani imperatoris post septingentos & plures an nos ab Ezechia: quo tēpore Romani mūdi monarchiā occupa bant & instituębant rēges in iudæa. vnde & Iudæi tunc testati sunt se nō habęre rēgē nisi Cæsarē. aduerte queadmodū testat Augustinus in octauodecio libro de ciuitate dei: Romam fun= datam fuisse temporibus Achā/ vel secundū quosdā alios Eze chiæ. & tunc habitabat populus Israęl in terra ꝓmissionis. ab eo autē tēpore quo vrbis fūdamenta iacta sūt vsq ad natiuita tē Christi/ septingenti quinquagintaduo anni interfuęre/ sicut dicit Paulus diaconus in Romanis historijs. ꝑmisit igitur spiri tus sanctus Mahumetem sic manifestū mēdaciū effutire: vt q= libet homo facile dęceptionē eius aīaduerteret & aīaduersam effugeret. ¶ De Christo dicit idem insensatus & bestialis q neq deus est neq dei filius/ & q Christus de se hoc non dixit: sed q apud deū se humiliter excusarit dicens se mundo nunq hoc dixisse. hoc autē manifestū est mendacium. scriptū eni est qapertissime in Euāgelio Ioannis: q ipse dixit se filiū esse dei. & tunc Iudæi voluęrūt eum lapidare propter blasphēmiā. dixit autē & seipsū vnū esse cū deo & principium: quod soli deo ma= xime est ꝓpriū. dixitq; si verbis meis non vultis crędere: crędi= te operibus. ante autem dēmōstratū est in tertio cap. imposi= bile esse q Sarracęni dicunt corruptū esse Euāgeliū/ & q ipsi Euangeliū quod est apud nos & vetus testamentū debent su scipere. sed & ipse insanus Mahumetes in cap. Elacaph quæ= rit dēmōstrari sibi authoritatē libri qui scriptus est ante Alcora num postea primogenitus ille Sathanæ filius perditionis di= cit de Christo q ipse neq crucifixus est neq mortuus: sed de

in fine mundi filiũ & angelos morte dissoluet & alia huiusmodi infinita mendacia/quorum cõtraria in Euangelijs & alijs scripturis cõtinentur/ quæ enarrare longũ esset. ¶ De deo aũt simpliciter asserit q nullo modo possibile est eũ habere filiũ/ quoniam vxorem non habet. & hoc inculcat/ & cõtinue repetit pquadã forti argumentatione. hæc autem argumentatio similis est acsi quis dicat deũ non esse substantiam quoniam nõ habet accidẽs. vel nõ viuere: quoniã nõ comedit vel respirat. fatua ẽ & phãtastica eiusmodi argutia & hoĩs carẽtis cerebro/ intellectu & ratione. Christiani eni non tanq̃ ex muliere dant filiũ deo: sed sicut ex igne calorẽ/ex sole lucem & verbũ ex cogitante. quæ omnia vere dicũtur gigni etsi nõ ex muliere. filius eni dei/lux & splendor est & verbũ eterni patris/ patri coæternum & cõsubstantiale & in eadẽ æqualitate. sicut autem calor & lux nõ separantur ab igne/ignis tamẽ aliquando cũ luce nobis sine calore cõmunicatur. vt in lampade/ aliquãdo cũ calore absq; luce est vt in accenso ferro: sic & filius dei potuit incarnari absq; eo q incarnatus esset pater vel spirit9 sãct9/etsi opera trinitatis sint indiuisa. sic rursus filius dei & verbũ dei/ lux & splendor patris potuit in sensibili libro scribi vt ab hominibus legeretur & sensibiliter opera eius viderentur/ & esse carni vnit9. & liber quidẽ script9 idest caro potuit morte dissolui: verbum aũt dñi manet in æternũ/ vt & regis mandatũ qui mittit verbũ suũ in libro scriptum ad terram sibi subditam. ipsum quidẽ verbũ nunq̃ cõteri potest: liber autem potest conteri. dicunt igitur Christiani Christum cum sit verbũ dei/ filium esse dei. hoc idem & Mahumetes de eo dixit tametsi neq; sciret qd dicebat neq; intelligebat. dicit enim in Alcorano in cap. Elnesa quod interpretatur mulieres: q Christus IESVS filius Mariæ verbum est dei/& spiritus est dei. quare igitur nõ dixit Mahumetes q impossibile deum habere verbum vel spiritum quoniam vxorem nõ habet? Quærendum igitur a Sarracenis vt quærant ipsi a Mahumete/ quando dixit Christum verbum esse dei & spiritũ ex deo: vtrum de spiritu vel verbo dicit accidentali quod profertur/vel de essentiali/idest de creato vel increato. si quidem de accidentali idest creato: sic non solũ verbum & spiritus dei est a deo/ sed & verbum & spiritus aliorum pphetarum & aliorũ hominũ beatorũ. & secundum hoc non magna quædam laus est hæc de Christo: quem Mahumetes tãtopere supra omnes homines vult cõstituere. sed neq; ppter talem rationẽ & talem spiritũ: pluraliter deus de seipso loqui-

tur vt induci solet in toto Alcorano. si autem dicit de increato & essentiali verbo dei esse verbũ & spiritũ: sic vtiq; nobiscũ sentiunt tã de incarnatione q̃ de mysterio trinitatis. ¶ Item dicit Mahumetes de deo in cap. Elmiminim: ꝙ si deus haberet filiũ, in periculo iam totus mund⁹ esset. esset eni scisma iter eos. hæc autẽ suppositio nõ modo falsa sed & valde insulsa & stulta est. supponit enim nõ possibile esse deũ habere filiũ, nisi iniquũ & audacẽ, inobediẽtẽ & seditiosũ. Nos autẽ dicimus ꝙ filius dei est verbũ dei, virt⁹ & sapiẽtia patris: p quã omnia opatur. verbũ autẽ i mente artificis comprehensum & sapientia nunq̃ in homine separat ab intellectu concipiente, nisi alicubi blasphemãs Mahumetes dicat deũ dissentire secũ & contradicere intellectui & cogitatiõi suæ. ¶ Itẽ Mahũetes dicit in cap. Elezat: ꝙ deus & angeli eius orant ꝓ Mahumete & alijs Sarracenis. quod etsi quoad angelos admittat: at deus quando ꝓ eis orat, quẽ orat: angelos ne an homines an seipsum? sed hoc ridiculum est & ipudẽs mendaciũ etiã orare seipsum, maxime secundũ Mahumetẽ qui verbi incarnationẽ negat, & neq; psonarũ discretionẽ ponit in diuinis. ponit autẽ & alia quędã mendacia & impossibilia sicut in cap. Elasiar dicitur quasi ex psõa dei: si hoc mitteremus Alcoranũ sup vnũ mõtem, videres iam ipsum scissum a reuerentia & timore dei. & in cap. Elcamar qđ interptat Luna: dicit: ꝙ Luna cõtrita est. & multa alia q̃ lõgũ esset enarrare. vnde potest omnibus sapere valẽtibus manifestissimũ esse, lęgẽ illã nõ esse a deo: q̃ tot & tã manifesta cõtinet mendacia. Inueniũtur autem & alia quędã absona q̃ tanq̃ firma Sarraceni affirmãt elicita ex Alcorano in modũ expositionis. cõtinentur autẽ palã in libro Mahumetis de expositiõibus, ex quibus cũ multa sint, pauca hic memorabo. vnũ est qđ dicit creatũ fuisse cælũ ex fumo, fumũ autẽ ex exhalatione maris, mare autẽ ex quodã mõte qui Caph appellat. & is circuit totũ orbẽ terrarũ & sustinet cælũ: dicitq; Solẽ & Lunã æqualis lucis & virtutis fuisse. & nullã discretionẽ fuisse iter noctẽ & diem. aliquãdo aũt accciderit ꝙ dũ volaret Gabriel, ala eius Lunã tetigerit: qua de causa sicut nũc vidẽm⁹ obscurata est. Item dicit Suem ex stercore Elephantis natã esse, Murem ex stercore Porci. & Gatã ex sincipite Leonis. hoc autẽ isto modo exponitur. cũ eni Noe esset in arca cũ filijs & animalib⁹: cũ ad latrinã secessissent, inclinata est Arca, & maxime quando Elephas aderat. ppterea valde timuit Noe & cõsuluit deũ. qui dixit recede, & adora podicẽ eius ad foramẽ vnde ꝓfluere solet stercꝰ quo facto simul erupit stercus, & cũ stercore inges admodum

porcus: cuius rostro stercora vt consueuit effodiente: mus natus est qui cœpit rodere tabulas arcę. et tūc maxime timuerūt/ qui in arca erant/ & consuluit Noe dominum. qui iussit percuti Leonem in fronte & exiuit per nates eius Feles siue Gata. & hanc dicunt esse causam propter quā carnes porci ad vescendū sunt prohibitæ. dicit rursus in eodē cap. q deus in fine mundi intærimet omnē creaturā/ et angelos et archangelos: et nichil relinquetur viuens præter deum et mortē quæ est angelus quidam/ qui dicitur Adriel: & tūc mandabit dominꝰ Adrieli vt interimat seipsum. quo facto clamabit dominꝰ voce magna & dicet vbi sunt Satrapę mundi et principes? & post resurgent oīa. ipse rursus Mahumetes fæcit librum in quo scripsit duodecim milia verborū mirabiliū. mirātibus aūt & q̄rentibus quibusdā si oia illa vera sunt: respōdit sola tria milia veritatē habere/ alia autē falsa esse. quādo igitur in prædicto libro falsum quoddam deprehenditur dicūt Sarracęni et hoc Mahumetem dixisse nō omnia esse vera. atq3 illud esse vnū ex illis/ relinquū aūt totū in suo robore manære. crædo etiā idē facere Sarracęnos in Alcorano. etsi enim multa inēdacia deprehēduntur in eo tamē propter q̄dā quæ in ipso cōtinentur vera: sicut dei verbū in præcio habæt apud eos totū Alcoranū & approbatū. dictū est autē a nobis superiꝰ vt dicit Augustinꝰ: si vnū solum verbū falsum in Euāgelio inueniret: iustū esse/ vt Euāgeliū totum friuolū & vanū existimaret. ego aūt certo agnoui q Sarracænorū maxime sapiētes et qui litterarū peritiā habēt: verbis Alcorani nullam adhibēt fidē/ sed fictionē doctrinę eius aduertūt. signū aūt hoc est quia cū alijs sapiētibꝰ hi publice disputare recusant. vt ego per experientiā sæpe cognoui: & ipsū Alcoranū in mediū afferri nolūt. vehementissime eni tristātur: cū ab aliis legitur & nequaq̄ volūt in alias linguas ipsum trāsferri. Scimus aūt q purū aurū: neq3 aquā timet/ neq3 ignē/ neq3 iudicē. et ppt hoc Christiani veritati dei quæ fortissima est et manet in ęternum cōfidētes: libenter de Euangelio cū aliis nationibꝰ disputant. et gaudent cū ab aliis nationibus legitur/ dæsiderantq3 ipsum omnibus publicari/ et in alias linguas transferri: & non priuatis solum: sed etiam scripturis publicis Christi passionē ostendunt: qd̄ ab aliis gentibus ludibrium & ignominia vidætur.

¶ Qꝫ Alcoranū lex dei non est: quia violenta lex est. Cap. X.

Ecio et illud quoq3 nobis cōsiderādū est Alcoranū nō esse lægē. violēta eni ē. et vt breuiter dicā lex hęc ꝓprie dici potest. lex cædis & mortis: non solū q ad ęternā mortē mittit: sed & quia corporali cęde hoīes cogit credere ea q̄ in Alcorano dicunt/ q̄uis i eodē Alcorano in

cap. Empacara qđ iterpraetatur vacca dicitur ꝙ in lege dei nō est cōpulsio. & ꝙ iā diffinitū est ęquum ab iniquo. quae enim est maior compulsio q̃ cędes. lex igitur quę per cędem homines cō pellit: non est lex dei. ipsi autem Sarracęni vocant eā Elesalem quod interpraetatur lex salutis et lex dei quae proprie daebet dici (sicut dictum est) lex caedis/ mortis et diaboli. et haec via cōmoda fuit tali legi et legislatori: vt timore mortis corporalis/ cōsē tiant legi mortis ęternę. sicut econuerso Christiani corporalem mortem contemnētes: vitā aeternam assequuntur. videns itaqꝫ diabolus occupator scelerati hominis/ filii perditionis hanc legem a diuina laege omnino differre et ab ea quę est in veteri & nouo testamento/ secum dissentire et absqꝫ omni ratione esse & miraculo infinita mendacia cōtinentē/ atqꝫ multos propterea fore qui ei cōtradicerēt: daedit ipsi Mahumeti instrumētū proprium id est ensem ad interimendū/ et ipse daedit mandatum in lege vt interimerentur quicūqꝫ huic laegi aduersarentur et non craederent. quapropter non in vno cap. solū dicitur sed p totū li brū tāq̃ mandatū quoddā vniuersale/ interimite interimite. hęc via manifeste cōtraria est Christo qui mādat et inimicos amare et p ꝑsequentibus orare/ et eis qui nos offendūt benefacere. Sed sanguinarius Mahumetes/ aut Antichristus aut Antichristi praecursor: viā praeparauit in mundo filii s pditionis. quę via quantū sit irrationalis: patefactū iā est in octauo cap. etenī vt rectę ait Augustinus: potest homo inuitus craedere/ potest etiā cōfiteri ore qui cogitur credere. corde autē credere/ minime cogi potest/ cū ipse dominus maxime cor ab homine quaerat/ iuxta illud/ fili prebe michi cor tuū. cōpulsus autē fuit a Mahumete et auunculus ei⁹: qui ait illi. Quid michi si hoc non fęcero fili fratris mei? Cui Mahumetes respōdit iterimā te o auūcule. hic aūt dixit. Impossibile ne ē esse aliud? Nichil aliud dixit. et dixit auūcul⁹/ Sequar te ad quodcūqꝫ volueris lingua tātum sed nō corde timore ensis. Omar autem filius Catempadi coact⁹ dixit: domine tu scis ꝙ solo timore mortis fio Sarracaenus. filius aūt Empiasca: timore ensis factus est Sarracęnus. vnde misit & litteras ad Meccā quas mulier quaedam occultauit sub crinibus capitis: nuncians iis qui erant in vrbe aduentū Mahumetis vt cauaerent ipsi vim doctrinae illius ¶ Notādū autē quattuor esse partes eorū q tenent errorē Mahumetis. Prima eorū q ingressi sunt Sarracęnismū p ensem vt dictū est: qui etiā nūc suū errorē cognoscentes resipiscerēt libenter nisi eū propter ensem timęreut. Alia pars: est eorū qui decepti sunt a diabolo/ credētes vera esse mendacia. Tertia pars eorū qui nolunt discędere ab errore maiorū suorū: sed dicūt se tenaere ea quę sui patres tenuae-

runt a quibus maxime discedũt. qui ꝓ idololatria quã prius tenebant: Mahumetis sectã tanq̃ minus malã sine dubio elegerunt. Quarta eorũ qui ꝓpter indulgentiorẽ & remissiore vitã & mulierũ multitudinẽ & alia licentiora potius in his mundi eiã q̃ æternitatẽ futuri seculi elegerũt. & his cõcordes sunt qui apud eos sapientiores appellant & qui litterarũ peritiã habẽt. nõ credunt legem suã esse veram vel bonã simpliciter: sed vehementia voluptatũ sedat iudiciũ rationis vt dicit sapiẽs. sicut & multi litterarũ experti apud Christianos nõ seruãt Euãgelij legem: etsi credant veram esse & bonã. sed potius imitãtur viã Alcorani: quis credant in veritate malã & erroneã. & hu9 rei argumentũ in vtrisq; est. trãsmutantur enĩ quidã Sarraceni in Christianos: & Christiani quidã efficiũtur Sarraceni. Christianus quidẽ nunq̃ in morte fieret Sarracenus. sed in vita: Sarracenus autẽ in morte potius fit Christianus q̃ in vita. vterq; igit̃ horum potius eligit Christianus mori q̃ Sarracen9: nisi aliquo modo vi impediat̃. ¶ Tria sũt manifestissima signa violentiæ prędictę legis absq; ijs quæ toties ãte dicta sunt: q̃ toties dicit & mandat interimere. Primũ est q̃ Mahumetes illis dixit tantum ꝑmansurã legem eius quanto tempore i eis ꝑmanebit vis in armis & temporalis potẽtia. sed dicit Chrysostom9 talis est veritatis natura vt cũ a multis oppugnatur fortius inualescat: & ẽ diuerso mendaciũ cũ a multis adiuuat̃ i seipso debilitatur. veritas igit̃ nõ indiget auxilio ex temporali potentia & maxime domini veritas quæ manet in æternũ. Christianorum enĩ lex ꝑsecutionis tempore trecentis annis cõtinue durante maxime creuit & numero fideliũ & splendore miraculorũ. ¶ Signum autem est violentiæ legis apud illos & hoc: q̃ quando ad doctrinam cõueniunt vt legem Sarracenorũ magister eos doceat is qui debet proponere verbum primũ nudat ensẽ nudum manu tenet quanto tempore docet vel illũ ponit ad terrorem in quodã eminenti loco. Christiani autem docentes nõ ensem sed crucem tollunt: nõ violentiæ sed mansuetudinis signũ ostendentes tanq̃ homines qui mittuntur a Christo sicut oues in medio luporũ. Tertium autem signum cædis & violentię ẽ: q̃ Assissini a Sarracenis nutriũtur futuri homicidæ quibus ex ipsa actione & passione vitam æternam promittunt. & mittunt eos per orbem terrarum vt pricipes mundi dolose interimant. hi autem Assissini castra habẽt & arces circa Libanum montẽ obediũtq; Sultano Babylonis q est caput Sarracenorũ: huiq; legib9 & ordine Sarraceni sunt & nõ vocãt Assissini a Sar

racenis sed Ismaelitæ quasi radix & trib9 Sarracenorū/ & primi defensores & cōseruatores legis Mahumetis. ad hoc enī p̄cipue instruūtur & nutriunt vt cædē faciāt. hoc scelus nō Christiani solū qui sanctissimā legē habēt abominātur/ sed & Tartari q nulla lege nisi naturali astringuntur. ex his igit apparet manifeste q Sarracenorū lex/ lex est cædis & violentiæ. est autem violentū cuius mot9 est ab extra: nullū momentū eo quod mouetur exhibente vt vult Aristoteles. & ex hoc manifestū est q non est lex dei.

¶ Q Alcoranū nō est lex dei: quia inordinatū est. Cap. XI.

Vndecio Alcoranū nō eē legē dei ex hoc liquet. iordiatū enī ē. q enī a deo sūt: ordiata sūt vt dicit apls. videm9 aūt hoc in opib9 natę & i sacris scripturis. certissimū enī ē nō solū Christianis sed etiā ipis Sarracenis legē Moysi & prophetas & Euāgeliū a deo esse. hec autem omnia ordinata sunt. Moyses enim valde ordinate icępit a mūdi creatiōe & deiceps totū pētateuchū percurrit scd3 ordinē tēporis & historię: & alij pphetę ordiate pcessęrūt scdm ordinē tēporis demōstrātes quādo & qbus regib9. vel secundū ordinē historiæ. vel ad min9 secūdū ordinē materiæ. et Euāgeliū ordinatissime procedit & tēporis ordine & historiæ & materiæ. incipit enī ab incarnatione & natiuitate Christi/ deinceps autē de vita & doctrina & miraculis eius: & subinde de morte & resurrectione & assumptione. In Alcorano aūt: omnino nullus est ordo tēporis. nō enī dicit quib9 regib9 vel secundū quod tēpus. neq3 historiæ ordo est/ primum enim cap. vbi incipit/ dicitur inscriptio vel apertio libri: in quo statim incępit ab oratione & laude dei/ & absq3 medio post breuem orationem tractatum incępit: & est cap. secundū de ruffa boue quam obtulit Moyses. cuius historia est in leuitico. tertiū autē cap. est de domo Abraham qui fuit pater Moysi. in quo multa de Christo inserit/ & dicit virginē Mariā sororē fuisse Moysi & Aaron. & deinceps sequit quartū cap. de mulieribus. similiter autē & de alijs sic inordinate pcędit vt nemo sit q possit rationem reddere ordinis historiæ/ & cap. & neq3 materię ordo est. nūq enī vnā materiā vno ordine ptractat: sed deiceps ab vna materia ad alterā suppositionē prorsus impertinentē se transfert tanq mente alienat9. Sed & neq3 ordinē habet argumentationis alicuius vel demonstratiōis: verū omne dogma ei9 ex suppositione procędit. & suppositio est quędā propositio p se vera: ex illa aliam quādam colligit aut illi annectit: que nichil commune habet ad primā queadmodū id continue quod ab

eo dicitur deus est excelsus et bon⁹: et Alcoranū lex est salutis. deus est deus/ et nullus est alius deus nisi deus & Mahumetes est propheta verus. quæ aūt ē hæc cōnexio Mahumetē esse verum dei prophetā aut nunciū / si deus est de⁹/ et in cap. Elmaida/ quod interpretat̄ mēsa dicit: cōstituit nobis de⁹ domū Elarā id est vocationis. hæc dom⁹ est mensę/ mēsis ieiunij Sarracęnismi. et hoc est vt sciatis q̄ deus oia nouit q̄ sunt in cęlo et quæ in terra: et de⁹ scit qdquid est. sed qs ē tā dęmēs vt dubitet qui de⁹ sciat oia/ s; posito q̄ dubitętur ab aliquo: quę est hec cōsequētia q̄ mensa et mēsis ieiunij Sarracęnismi faciat scire q̄ deus scit oia/ cōtinue autē videtur loqui tāq̄ sōniator & maxime circa finē libri vbi videntur ei verba deficere/ vt in cap. Elcapherum qd interpretat̄ hæretici: dicit de verbo ad verbū/ o execrabiles nō adoro qd vos adoratis neq; vos adoratis quod ego adoro. vobis vestra lex: & michi mea lex. sed quilibet hæreticus hoc potest dicere vt intercipiat materiā quæ est de inqsitione væritatis. neq; reminiscor me inuenisse in toto libro vnā solam argumentationē: quæ secundū rectā suppositionē et cōuenientē ordinē pcedat. nominū aūt ordo illic grāmaticę & rythmicę optim⁹ est. fere enim totus liber rythmic⁹ est. vnde et valde gloriantur Sarracæni in tā pulchro ornatu Arabicę locutionis & modo. & ex his argumentantur verū prophætam fuisse Mahumetē. non enim vsqueadeo ornate sciuisset loqui homo omnino idiota. sed vt in quarto cap. visum est: nō consuæuit de⁹ loqui ī mundo vel cum prophętis per huiusmodi rythmos. sic igitur manifestū est q̄ hæc lex non est a deo quæ nullū habet ordinem: nisi solū rythmicū et grāmaticum qui deo non congruit.

¶ Hanc non esse lęgem dei/ q̄ iniqua est. Cap. XII

QVodecimo neq; id latære oportet q̄ hec lex non est a deo. nam deus summe bon⁹ est. optimi autem est secundū Dionysium optima facere. q̄ væro Alcorani lex iniqua est: ex ipso Alcorano manifestum est. dicit̄ enim in cap. Elcaph/ & in cap. Elgem/ quod interpretat̄ dęmones: ipsum Alcoranū placære dæmonibus/ q̄q; in eodem delectantur. dæmones autē iniqui sunt & peruersi secundū voluntatē: quibus præter iniquū placet nichil. Alcoranū igitur malum est. ¶ Item Alcoranū causa est omniū malorū: sicut cędis/ rapinæ/ periurij et huiusmodi quę non solum permittit Alcoranum/ sed etiam iubet vt superius manifestū euasit/ et maxime cędes. neq; sufficiens excusatio est mandare infidęles interimi/ sed non fideles. dicit enim q̄ indubitato fidælis nō debet interimere fidælem: ipsos autē infidæles mandat interimere nisi tributa sol-

uant.tributū igitur sufficiens causa erit interimendi vel non. quare nō quatenus infideles sunt: tale perpetrari mādat. ¶ Itē in cōpluribus locis Alcorani dicitur: nullū est maius malū q̄ deo mendaciū impingere. Alcoranū aūt multa alia mendacia præter ea quæ dicta sunt superius in nono cap. deo impingit. et mendacia quę in toto libro cōtinētur possumus alia cōplura ostēdere quæ deo imponit. nā in cap. Elemphaal quod interpretatur lucra: dicit q̄ sunt quædā dei et apostoli lucra. et dent deo quintā partē eorū quę lucrātur. sed nūquid deus iniquus est vt permittat rapinā: quo inde quintā partē capiat? An sic pauper deus vt non habeat vnde suos pauperes & viduas & orphanos & peregrinos de quibus illic loquitur/ nutriat: nisi permittat rapinam? quare vt inde lucretur certe facit Mahumetes deū sibi consortē in malo et deū sordidæ rapinæ et iniusticiæ participē. ¶ Itē etsi aliquādo Alcoranū prohibeat rapinā et periurium & alia q̄dā mala: tamē hæc prohibitio permissio quędā potius est. dicit enī ne faciatis mala. nō enī placet deo. si autē fæceritis ipse est misericors & miserator/ & facile vobis parcet. de rapina autē nichil vnq̄ lege cauit vt restituatur: neq̄ taleīpsi consuetudinē habēt. sed sufficit in fine Sarracenū dicere non est deus nisi deus & Mahumetes est apostolus eius/ vt superius in quinto cap. detectū est: de periurio autē manifestū in cap. Elminte q̄d interpretatur mēsa: non imputabit vobis deus fraudationē iuramēti sed inuocationē eius. quasi dicat periuriū non obligat ad culpā sed ad penam. et postea subdit pro transgressione autē eius sufficit decē pauperū pastus vel totidē vestitus/ vel vnius captiui redēptio. q autē hæc nō poterit facere: ter ieiunabit. ex istis sane sequūtur omnia mala. nō enī timent rapere vel decipere vel peierare vel nulli fidem seruare. cū Christiani credant fidē seruari oportære etiam inimicis et infidelibus. habēt tamē proculdubio quoddā genus iuramenti Sarraceni: q̄d non facile transgrederentur. de quo post sermonē agitabimus. Mahumetes autē aperte ait ī cap. Elmetaare quod interpretatur necatio: q̄ deus cum eo dispensauerat vt non seruaret quod licite iurauerat/ nō amplius videlicet ad Iacobitissā quādā accædere/ quę Maria appellabat. & sic peierauit: cuius remissionis testes sunt vt dicitur Michael et Gabriel. Iniqua igitur est lex illa: quā omnia mala sequūtur. est aūt iniqua cū tot et adeo magna mala et mendacia deo imponat/ etiā et præter prædicta alia multa insana et fatua. dicit enim q̄ deus se excusat ex eo q̄ misit apostolū Mahumetem hominē/ & nō angelū. & ait deū dixisse se misisse angelos sed nō potuissent mūdū cū securitate pertrāsire. sed nūquid Mahumetes securius

per mundum q̃ angeli transibat/ q̄ si angelos intelligit bonos et pacificos homines: adhuc non est dubium q̄ boni et pacifici homines securius mundum pertrāseunt q̃ mali. inducitq; deum continue loquentem & dicentem: q̄ nō ludi gratia creauit mundum. Sed quis tam demens est vt existimet deum tanq̃ ludendo fecisse mūdū/ ¶ Item Mahumetes Sarracenus homo existens & cōtinuæ intemperantiæ deditus: in cap. Finit. Elezap: inducit deum dicentē ne ingrediamini domū alicuius nisi inuitati: & vocati nisi perstrepāt de foris. & addit tanq̃ ex persona dei/ & postq̃ ingressi fueritis & comederitis exite & ne sileteritis ad loquendum cū ianitoribus/ quia molestū est prophætę & verecūdum est dicere: sed deus non verecundatur dicere væritatem. breuiter autem quicquid volębat facere vel vt fieret: id totum deo impigebat mādabatq; vt ita fieret/ & ex hoc subsecuta sunt quasi ex authoritate lęgis inumera mala/ idest interimere/ rapere/ mœchari cum vxore zeith/ incestum cōmittere cum Maria Iacobitissa/ peiętare/ non seruare fidem in promissis. Iniqua igitur lex hæc quæ placet quidē diabolo/ displicet autem vel maxime deo et quæ ad innumera mala inducit, non igitur a deo est qui sūme bonus est & a quo bonū solū procędit/ malū autē nihil vnq̃.

¶ De Alcorani institutione & qui est lęgis huius opifex et inuētor. Cap. XIII.

QVoniā igitur demonstratū est q̄ Alcoranū/ Sarracęnorū videlicet lex nō est a deo: cōsequēs est vt quæramus de discipulis Mahumetis & de cōstitutione Alcorani. ope precīū aūt est vt intelligamus qđ & firmissime crędit a sapiētibus illorū/ & efficacib⁹ rationibus ostenditur: primū Alcorani authorē non fuisse hoiem sed diabolum. qui propria inuidia & diuina permissione ꝓpter peccata populi/ præualuit efficaciter perfidiā Antichristi icoare. videns enim diabolus fidem Christi in oriētalibus regionibus maxime crescere & idololatriam deficere: superato iam Cosdroę Persarum rege & Medorū idololatra/ per Christianissimum Heraclium Imperatorem qui excelsam turrim diruit/ quā ipse Cosdroes ędificauerat ex auro & argento & lapidib⁹ pręciosis ob fouendam idololatriā & q̄ crux Christi tunc erat per Heraclium exaltata et amplius exaltanda & cum non posset diabolus amplius multitudinem deorum defendere/ nec omnino Moysi lęgem et Christi Euangęlium excludere quod iam per totum mundum diuulgatum erat; excogitauit fig

mento legis cuiusdã quasi mediæ inter nouũ et vet⁹ testamen tum mundũ seducere. Quod vt ad effectum deduceret: assum psit quendã hominẽ diabolicũ noĩe Mahumetẽ/ religione Ido lolatrã/ fortuna pauperẽ/ mente superbum maleficijs insignẽ. Et forte libenti⁹ assumpsisset diabol⁹ hominem bonæ famæ si hoc illi permissũ fuisset: vt et libẽtius tẽptasset hominẽ per aliud aial in quo amplius ipsi⁹ maleficia celarent̃ q̃ p Serpentẽ. Sed non permisit diuina sapientia nisi vt tale aial assumeret & p ta lem hoiẽ mũdũ inuaderet: vt ipse mũd⁹ facile posset resipisce re si vellet/ & cõsiderare q̃lis lex illa esset/ quę p talẽ legislatorẽ lata fuisset. superato igit̃ Cosdroe a prædicto Heraclio & trãs lata sancta Cruce in Hierusalem cũ triũpho Sexcẽtesimo vice simo anno ab incarnatione domini/ quĩtodecimo aũt imperij Heraclij: apparuit quidã Mahumetes Arabs q primũ diues fa ctus per quãdã viduã quã in vxorẽ duxit/ & post hęc princeps latronũ assũpt⁹ i tãtã ꝓrupit supbiã vt & rex Arabũ fieri exco gitauerit. Sed qa ipsi non susceperũt eũ qa genere & opinione vilis erat: fixit se esse ꝓphetã. & cũ cõmitiali morbo laboraret/ ne quis ea infirmitate detentũ esse crederet: cõtinue cadẽs dice bat angelũ cũ eo colloq. sic eni eum corripiẽs aggrediebatur diabolus, postea responsiones quasdã quas vt dicebat audie bat quasi per modum cãpanæ circũsonãtis auribus eius. & qa idiota erat & illitterat⁹: dedit ei diabolus socios aptos quosdã Hereticos iudæos/ & Christianos similiter hereticos. & adhese runt ei Sergi⁹ apostata & quidã Iacobita nomine Baira q pdu rauit cũ eo vsq; ad mortem/ fertur q; Mahumetes postea nichil fecisse. sed & iudei qdã Phinees videlicet & Abdia nomine Sa lõ. post hæc autẽ Audala dictus & Solem qui etiam facti sunt Sarraceni. & quidã Nestoriani qui maxime cum Sarracenis cõ ueniunt dicẽtes ꝙ de⁹ nõ est natus de beata virgine sed homo IESVS Christ⁹. & tũc cõposuit Mahumetes quedã in modum legis per socios: assumens quædam a veteri quædã a nouo te stamento/ non tamen tunc popul⁹ habebat Alcoranũ. dicitur tamẽ in eorum historijs ꝙ Mahumetes dicit: descendit ad me Alcoranũ in septẽ viris. & quicquid est satis sufficit. dicũt autẽ hos fuisse Naphe/ & Eon/ Omar/ Omra/ Eleesar/ Asir filiũ Cetir et filium Amer. interrogati si aliquando legerunt hoc coram Mahumete/ & oẽs dixerunt ꝙ nõ: sed corã seniorib⁹/ & sic vsq; ad Mahumetẽ. certũ est ꝙ hi nõ cõuenerũt cũ senioribus i litte ra quã nũc tenent: quod hic probat̃ qa littera prime partis cõ traria est parti secunde. a tẽpore eni Mahumetis/ nullus perit⁹ fuit Alcorani/ nisi Audala fili⁹ Mesetud & Zeith fili⁹ Tampeth

et Ocanan filius Ophyn & Oenpe fili⁹ Tap. de Alete autē filio
Abitalem quidā dicūt scire partē/quidā aūt nō/quilibet væro
liorum cōposuit Alcoranū/aliorum Alcorano dissimillimū. pu
gnauęrunt autē inter se vsq; ad mortem/ non suscipientes quæ
erant aliorū. post mortē vęro eorū dissēsit popul⁹ in Alcorano
vsq; ad tēp⁹ Mernipan filij Elecē: qui cōposuit eis hoc Alcora-
num quod nunc habent: combussit autem & alia Alcorana. &
tūc etiam ciuitatū prefecti septē/cōtradicębāt illi in grāmatica
et proprijs idiomatibus. Inuenitur aūt in eorū historijs ꝙ Re
pudij cap. excædębat cap. Bouis/& ꝙ primū in ducentis trigī-
ta sententijs fuit/nunc aūt totum constitutum est in duodecī.
dicunt autem alij ꝙ et cap. Bouis aliquando mille sententias
continębat: hodie tamen tantū octoginta septem. referūt etiā
& de quodā viro potenti nōie Elgas ꝙ abstulerit ab Alcora-
no octoginta quinq; sententias: & addiderit alias totidē sed al
terius sens⁹. quomodo igif vęrū ē quod ipsi dicūt de Alcorano
ꝙ de⁹ dicit nos descēdere fęcim⁹ monitionē/& nos eam serua
bimus? narrāt etiā quædā historiæ Mahumetē venęno extīctū
nec hoc populū habuisse Alcoranū. cū autē Empeūpecer susci
pet principatū: pręcæpisse vt quilibet colligeret quæ posset. &
hoc quod pre manib⁹ Alcoranū habef: eū cōposuisse/reliqua
autē cōbussisse. sed in cap. Elamrā de Alcorano dicit: ꝙ nullus
pręter deū cognouit eius expositionē. et qui ꝓfundiore sūt in-
telligentia dicūt: crędim⁹ ei. nā solus de⁹ omnia nouit. & vęre
in hoc libro multa sunt sic dispsa/sic inordinata vt etiā superi⁹
manifestū fuit: vt nullā sentētiā dicāt/sed demētiā poti⁹ & mē
dacia adūbrent & cooperiāt. factū ē aūt vt cōuenerint hoc esse
Alcoranū/quod nūc in manib⁹ habet. & dicūt deū Mahumeti
reuęlauisse & scripsisse ex ore dei. Elphocaa autē idest magni
doctores & expositores nunq̄ cōuęnęrūt i expositione ei⁹ neq;
in æternū cōueniēt. & sic non solū oriētales inter se/& occiden
tales inter se & i eisdē schollis dissident & diuersæ sūt sectę: sed
adeo diuersæ sunt vt vna condemnet aliā. qdam eni sequūtur
Mahumetē & sūt plures. qdā aūt Hali & hi sūt pauciores & mi
nus mali. & dicūt Mahumetē tyrannica potentia vsurpauisse
sibij p̄i qđ fuit Hali. Insurrexęrūt aūt cōtra vtrosq; qdā philoso
phiæ peritiores & icipiētes legere Aristotelis & Platonis libros
reliquębāt cōmunes Sarracęnorū sectas & ipsū Alcoranū. Sed
ex Babylone qdā nōie Calyphas: edificauit apđ Babylonē aca
demiā & Stanzeriā scholā q̄ clarissia ē: & ordinauit lectionē in
Alcoranū. statuitq; vt quicūq; ex ꝓuicijs veniūt Babylonē Al
coranū discāt: & habeant habitationes & expensas necessarias

a publico. decreuit insup vt Sarraceni qui Alcorano vacât nullo modo philosophiæ operã nauẽt. quapropter neq; bonos Sarracenos eẽ existimant qui philosophiæ operã dãt: ob idipsum huiusmodi Alcoranũ vilipendunt propter causas superi⁹ octauo & nono cap. dictas.

¶ De fictione improbatissimæ visionis. Cap. XIIII.

Quartodecimo narrãda ẽ ficta visio quã Mahumetes effixit: q̃ est expositio cuiusdã capitis Alcorani. dicit eni i cap. filiorũ Israel: laus dei qui fecit trãsire seruũ suũ in vna nocte ex oratorio Elaram qd est domus Meccæ vsq; ad longissimũ oratorium/ quod est domus sancta Hierusalẽ quã benedicim⁹/ et reliqua. expositio aũt sententiæ huius est q̃ Mahumetes in vna dierum psallebat matutinam eius horã. quã cum absoluisset dixit hominibus: o homines auscultate/ heri postq̃ ego discessi a vobis/ venit ad me Gabriæl post vltimam vespertinam psalmodiã/ & dixit michi. o Mahumetes mãdat tibi de⁹ vt visites eũ. cui dixi & vbi eũ visitabo? et dixit Gabriel i loco suo. & adduxit michi iumẽtũ mai⁹ quidẽ asino minus autẽ mulo & nomẽ ei⁹ Elimparac. & dixit michi cõscẽde hoc: & eqta vsq; ad domũ sanctã: cũq; curarẽ ascẽdere aufugit iumentũ. dixitq; ei sta firmiter i gradu. Mahumetes enim est qui vult te ascendere. & respondit iumẽtum: nunquid sum eius causa missum? respõdit Gabriel vtiq;. & dixit iumẽtũ non permittã eũ ascendere: nisi prius rogauerit deum pro me. ego autẽ intercessi pro iumento apud deum meũ ascendiq; ipsũ & ambulabat me insidente tenui gressu/ collocauitq; vngulã pedis in orizõte visus sui: & sic veni in domũ sãctã in minori tẽporis interuallo q̃ possit esse nictus oculi. erat aũt Gabriæl mecum: & duxit me ad rupẽ in domo sancta Hierusalẽ. & dixit michi Gabriel/ descende. quoniam hac rupe oportet te in cęlũ ascẽdere. & descendi: & Gabriel ad rupẽ iumentũ Elimparac cum cingulo ligauit/ & portauit me i humeris suis vsq; ad cęlum. cũq; venissem⁹ ad cęlũ pulsauit ianuam Gabriel: dictũq; fuit ei tu qui es? respondit ego sum Gabriel. percontatũq; rursus quis tecum: respondit Mahumetes. dixit aũt ianitor nũqd accersit⁹ est? & dixit Gabriel etiã: & aperuit nobis ianuã & vidi cateruas ãgelorũ/ & bis flectẽs p̃ eis genua effudi orationẽ. & post hęc cœpit me Gabriel et duxit me ad scd; cęlũ. erat aũt spaciũ horũ duorũ cęlorũ iter quingentorũ annorũ. & q̃ primũ pulsauit ianuã: respõsio facta est ei secũdum õia similis vsq; ad septimũ cælũ. in quo septimo cælo describit se vidisse turmas

angelorum quorũ prolixitas cuiusq; multo millies mũdo maior erat. quorũ quilibet habebat septingẽta milia capita/ et in quolibet capite septingenta milia ora/ et in quolibet ore mille septingentas linguas laudãtes deũ septingẽtis milibus idiomatũ. et aspexit vnũ angelorum flentẽ / et quæsiuit causã flætus eius: & respondit peccatum esse. ipse aũt orauit pro eo. sicq; (inquit) Gabriel cõmẽdauit me alteri angelo et ille alij et sic deinceps quousq; steti corã deo et tribunali eius. et tetigit me deus manu sua inter humeros vsq; adeo frigida: vt ad medullã spinæ dorsi mei frigiditas manus eius penetraret. et dixit michi deus imposui tibi et plebi tuę orationes. cũq; descendissem ad quartum cęlũ cõsuluit michi Moyses vt reuerterer ad leuandũ populum qui tot orationes ferre non poterat. et primo reditu obtinui remissionẽ a decem vsq; ad quattuor/ deinde de quattuor vsq; ad septimam partem/ in fine tantũ imminutus est orationũ numerus: vt paucę dicẽdę remanserint. cũq; diceret Moyses nec hoc poterũt ferre homines: ego pre cõfusione verecũdat⁹ q; toties ascenderim nolui amplius ascẽdere/ sed rediẽs ad Elimparac eqtaui descendens: in domũ Meccæ. horũ aũt omniũ tẽpus: minus fuit q̃ decima pars noctis. visionis autẽ huius multo plus est qđ consulto omisimus q̃ qđ narrauimus. cũq; hãc visionẽ narrasset Mahũęetes vniuersis: mille homines a lęge ei⁹ recesserunt/ dicentes illi ascende de die in cęlum vt nos aspiciamus et videamus obuiãtes tibi angelos. non recognouit suum mẽdacium sed dixit laus deo meo: nunquid aliud quoddam sum ego q̃ vnus hominũ et apostolus/ aliud in cap. Prophætarũ narrat de ijs q q̃rebant fieri ab eo miracula. sicq; dixerũt mahumeti: audiuisti insomnia/ blasphęmias congregasti vel forte poeticæ loq̃ris: veni ad nos ad minus in vno miraculo quomodo missi sũt & priores. respõdit subuertimus (dixit deus) vrbes corã non credentibus. nũqđ hi credent/ & quomodo expectant ab eo miracula/ quoniã qui precesserunt vos non crædiderunt miraculis: & neq; vos etiam miraculis cræderætis nisi per Ensem. Audite igitur Mahumetem si Alcoranum værum existimatis. ipse enim Mahumetes est qui affirmat nullum miraculum fæcisse. longe autem plures fuerunt quos ensis consumpsit q̃ qui gratis eum secuti sunt, vt superius demonstratum est. hæc sola impudens fictio visionis predictę debet sufficere ad confutandum quicquid dixit & fęcit Mahumetes. sicut enim sepenumero ante dictum est: sic permisit eum spiritus sanctus mentiri vt quilibet homo facile figmentum cognosceret. nunc quidem dicit de semet ipso inaudita miracula: aliquando autem dicit nullum mira-

culum fecisse. et aliquādo dicit q̄ est solū nunci⁹ et homo: aliqñ vero q̄ et plus ē q̄ angelus et supra angelos. et quare indiguit asino vel iumento a Mecca vsq̄ ad Hierusalē: q ex Hierusalem vsq̄ ad vltimū cælū ascēdit absq̄ asino/ quō potuit tot splendores angelorū i cęlo sustinere: q dicæbat q̄ quādo apparæret sibi angel⁹ vn⁹ semper in terrā concidæbat et spumās agitabat et īcuruabat et cōtrahebātur man⁹ et pedes ei⁹/ et neq̄ in prędicta visione ponit se raptū: sed dicit q̄ ascendit cū corpore simul et aīa. cui⁹ signū est quia dicit q̄ deus manu sua tetigit eum inter humeros: et sensit frigiditatē vsq̄ ad medullā spinæ dorsi/ vnde deum et angelos supponit extensionē habære spacio corporali.

¶De quibusdā quæsitis in Alcorano cōmunibus/ et de Christi ad Mahumetem excellentia. Cap. XV.

Consequenter mouēdę sunt dubitationes quædam et quæstiones cōtra alcoranū/ de quibus cū non possit rationē reddere Sarraceni: nō solū ꝓuocabūtur simpliciter sed etiā cogētur/ dęmōstrationibus coacti in cōuiuiū vęritatis introire. Prima q̄stio est quid vult Alcoranū cū toties īducit deū pluraliter de se loquētē/ dicit eni ī cap. Elimpacerā ex persona dei: diximus angelis adorate Adā et reliqua. et subinde vsq̄ ad finem libri: aliquādo pluraliter de deo loquitur/ aliquādo autē singulariter. certissimū eni est oib⁹ Christianis et Iudæis et Sarracęnis q ratione vtuntur: vnū esse deū & solū & simplicē/ et non posse habere cōsortē. cur igiť pluraliter loquitur de eo/ et nō valēt dicere q̄ deus loquitur de se et de angelis. dicitur enim illic diximus āgelis. est igiť locutio hęc dei nō angelorū; sed ad angelos. ¶Itē ī cap. Sad dicitur q̄ oēs adorauerūt Adā pręter diabolū. omnibus igitur angelis dixit deus adorate Adam. ¶Item in multis locis Alcorani/ inducuntur tales quędam locutiones pluraliter de deo ī talibus actionibus in quibus angeli nequaq̄ cū deo cōmunicant. sicut in creatione mundi/ et iustificatione impij. dicitur eni in pluribus locis Alcorani nos dicit creauimus celū et terram/ et q̄ sunt ī medio/ et non in cassum. Iudicauimus hominē et mos missimus filium Mariæ/ et dedimus ei spiritū sanctū et Euangeliū/ et miracula: et talia quędam in quibus angeli nequaquā possunt communicare cum deo. Angeli enim creati sunt a deo: sed non simul creant cum deo celum et terram/ et quę sunt in medio. Et nō possūt dicere Sarracæni q̄ pluralis illa vox est dei et cuiusdam alteri⁹ intellectus qui excædit omne creatū: per quē omia fęcit deus. cōstat enim q̄ quicquid est pręter deū: creatura est/ et a deo creatū et nulla creatura potest esse simul creatrix cū deo. ¶Itē nō pos-

sibile e vt de9 pluralit loquat, ppter diuersas q̃ in eo sũt q̃litates sicut est potentia/sapientia iustitia/& talia quæ Arabes vocant Saphat. hęc eni non accidentia sũt in deo/neq; differẽtiæ: sed sunt ipsa diuina essentia. vnde in deo nullã cõpositionẽ nec pluralitatem faciunt/vt per illa deus de seipso pluraliter loquat: quinimmo nec homo nec angelus propter eorũ differentiam potest de seipso pluraliter loqui/tametsi hæc i homine & angelo accidentia sunt & quãdam in his compositionem facientia. Et vęre talis locutionis modus deũ videlicet vnũ existentem pluraliter de se loqui: semel a Moyse inuenitur i Genesi illat9. in formatione eni hominis locutus est deus dicens: faciam9 hominem ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã. quod dicunt Iudæi vocem esse dei ad angelos. quod quidẽ est cõtrariũ diuinæ scripturæ: quæ nunq̃ dicit hoiem secũdũ imaginẽ angeli formatum esse sed secũdũ imaginẽ dei. & hoc ẽ quod etiã addit Moyses deinceps post illos sermones dicens: & fęcit deus hominẽ ad imaginẽ suã. ad imaginẽ dei creauit illum. est igitur vox illa patris ad filiũ/vel totius trinitatis ad seipsã. vnus eni & siplex deus essentia: trinus est personis. & hoc dicere potuisset Alcoranũ simpliciter: nisi timuisset nõ posse esse personarũ discretionem absq; discretione essentiæ. Quapropter dicit in cap. Elnesan: o societas libri ne vacilletis in lęge vestra. & ne dicatis/ de deo præter vęritatẽ. Christus IESVS filius est Marię & apostolus dei/& verbũ dei quod in ea p spiritũ sanctũ inspirauit. ecce hic nominat deũ & verbũ dei et spiritũ sãctũ: sed timẽs ne ppter hæc diuina essentia diuidatur vel multiplicet: subiungit statim/& ne dicatis tres deos: quoniã deus/deus est vnus. ecce quantum appropinquauit ad id quod est maxime arduũ in fide/modo quodã hoc dicẽte Ioãne pater & verbum & spiritus & hi tres vnũ sũt. Inducit igitur i Alcorano Mahumetes deũ pluraliter loquẽtem/ ignorans causam. manifesta igitur hinc prima quæstio: q comũiter crędimus cũ his deũ vnũ & solum esse & simplicẽ. ipsi aũt habẽt in Alcorano/deus habet & verbũ & spiritũ: & sic crędim9/vnũ & vęrũ & siplicẽ deũ & ppterea de se loquit singulariter. ppterea aũt q trinus est i psonis: aliquãdo de se pluraliter loquit. ¶ Secũda quęstio est q Alcoranum cõtinue meminit spiritus sancti & verbi dei. quis est ille spiritus sanctus/& quod est illud verbũ dei/de spiritu sancto quidẽ dicit in cap. Elpacerã ex persona dei. dedim9 IESV filio Mariæ/vt faceret prodigia & miracula manifesta: & perfęcim9 eum per spiritum sanctum. & hoc idem repetit per totum cap. Item dicit in cap. Elempia de Maria: inspirauimus in eam ex

spiritu sancto. & in pluribus alijs locis similia dicit de spiritu sã cto. & nõ possunt dicere Sarraceni creaturã quandã esse vt an gelũ quendam bonum: quoniã singulariter de eo loquit tanq̃ de vno sancto. sancti autẽ angeli plures sũt. & omnes sunt dei. quæ igitur causa vt de illo singulariter diceret nostro & sãcto? ¶ Item non esset magna laus de Christo quẽ Alcoranũ inten- dit singulariter cõmẽdare: q̃ deus dedisset ei angelũ custodẽ. etenĩ deus facit angelos suos spirit⁹ & ad nos nucios: vt dicit Alcoranũ in cap. Elmaice ¶ Itẽ angeli nõ sanctificãt homines sed deus immediate & solus: tanq̃ sol⁹ deus possit peccata di- mittere. vt dicit in Alcorano. prędict⁹ igit spũs vęrus est deus. vęrus autẽ de⁹ & etiã is qui de prędicto spiritu loquit dicẽs: de- dimus ei spiritũ sanctũ & inspirauim⁹ ex spiritu sancto. quoniã igitur diuina essentia vna est & simplex/ & non potest discerni vel diuidi/ & ibi est dans & datũ: dans qui dicit dedim⁹/ & dat⁹ qui dicit spũs sanct⁹ qui dicit dat⁹ & inspirat⁹. Inter dantẽ aũt & qui datur requirit distinctio solũ psonalis nõ aũt essẽtialis: & sic solis relationib⁹ distiguũt. & hęc est sola discretio quã Chri stiani in psonis diuinis statuũt. Hanc eandẽ omnino quęstionẽ quã de spiritu sancto quæsiuim⁹/ possumus quærere etiã de ver- bo dei. dicit enĩ i cap. Abrahã dixerũt ãgeli beatę Marię: o Ma ria deus posuit te supra omnes mulięres. & post hęc dixerũt an geli: o Maria nunciat tibi deus verbum suũ. & nomẽ ei⁹ Chri- stus IESVS filius Mariæ. & i cap. Elnesa dicit. ne dicas de deo pręter vęritatẽ Christ⁹ IESVS filius Mariæ apostol⁹ est dei & verbũ dei qđ in ea per spiritũ sanctũ inspirauit. affirmat igit om nino Christũ verbũ esse dei. Quærit igit quodnã sit hoc verbũ dei vtrũ verbũ accidentale vel potius personale & reale. si di- cit verbũ esse vocale solum & accidentale: hoc nõ potest dici. loquit enĩ Alcoranũ & Euãgeliũ de deo singulariter & de vno verbo tantũ. verbũ aũt dei vocale & accidentale qđ a deo exit non vnũ sed multa. omnia enĩ bona verba & sãcta & vera ver ba dei dici possũt. ¶ Itẽ nõ esset excellens cõmendatio Christi quẽ Alcoranum intẽdit singulariter cõmẽdare/ si propter hoc dicatur verbũ dei tanq̃ qui verba dei nũciauerit. non enĩ solus Christus sed etiã alij prophętæ verba dei nũciauęrũt: & tamẽ nullus illorũ dicit verbũ dei. de solo enĩ Christo Euãgelium & Alcoranũ dicit: q̃ sit verbũ dei. si aũt essẽtialiter & psonaliter verbũ capiat: manifestũ q̃ sempiternũ verbũ dei & de⁹ vęrus. sicut enĩ verbũ qđ procedit ex ore corruptibilis hois necessa- rio corruptibile est: sic verbũ quod ex sempiterno ore procedit per quod cęlũ & terram & quæ sũt in medio(vt Alcorani ver-

bo vtar)fæcit/sempiternū et īcorruptibile esse necesse est.quidquid autē ex deo procędit essētialiter/ est de⁹:& hoc modo de⁹ est dei verbū.vnde cū verbū aliquo modo differa: a dicente & continente verbū/et in dei essentia non possit esse diuisio seu distinctio essentialis:oportet vt ibi sit distinctio personalis/& vt verbū a dicente propriis et solis relationibus distīguatur/vt & de spiritu dictum est.et hoc est verbum quo deus oīa quę sunt dixit vt fiant:et facta sunt/sicut et in Alcorano dicitur. et secundum hoc cōuenit Alcoranū cū Euangelio Ioānis qui dicit:oīa p ipm facta sunt.quoniā igit̄ ab eo q loquit̄ verbū cōpręhendit̄ & intellectualiter gignit̄/et qd ab altero generat̄ secundū similitudinē speciei & naturę dicit fili⁹:propter hoc verbū dei dicim⁹ filium dei.sicut si Sol generaret ex se talē splēdorē qui esset sol:illum solē et splēdorē dicæremus filium Solis.in hoc tamen est differentia:q᷑ in creaturis in quibus esse et essentia differunt nō possunt multiplicari subiecta quin multiplicet̄ natura. vnde homo aliū hominē gignit. deus autē in quo idē est esse & essētia:ex seipso verbum gignens/nō aliū deū generat. diuina enī essentia neq̧ dissimilis est/neq̧ secundū aliquē modū ꝓpt̄ summā perfectionē et simplicitatem multiplicari nata.Mahumetes igitur obtusus/ebes/et insensatus homo audiens Christianos dicentes deū habere filium:nesciuit cōsiderare possibile esse filium absq̧ muliere.et ꝓpterea nullā aliā adduxit argumētationē q᷑ de⁹ non possit habęre filiū:nisi quia vxorē nō habet.neq̧ animaduertit quo pacto dixit Dauid quem tātum commendat pręter filium naturalem deum multos habęre creationis filios: dicens ego dixi dij estis et filij altissimi omnes/et non ex muliere.decuisset potius Mahumetē considerasse cum dicat Mariam posse habęre filium absq̧ viri commixtione:consentaneum fuisse vt diceret deum potuisse filium habere absq̧ muliere. verū igitur dixit Mahumetes quando dixit Christum IESVM filiū Marię/et verbum esse dei:sed nō intellexit.si enim intellexisset dixisset:cum sit filius Marię est verus homo. cum vero sit verbum dei:est verus deus.non enim est deus compositus et imperfectus velut homo:cuius verbum et comprehensio mentis et ars et actio non est homo.quicquid enim dei est:deus est. vnde & verbum dei deus est.et intellectus dei deus est. et actio dei de⁹est.Alcoranum autem hominē solū intellexit Christū. quapropter posteaq̧ dixit q᷑ verbum est dei: addidit q᷑ IESVS sic est apud deum/sicut Adam quem creauit de limo terræ/dixitq̧ ei esto.et quomodo hoc cum præcedentibus congruit/cū enim dixerit q᷑ deus infuderit verbum MARIAE & spiritum

eius ex quo natus est Christus: quomodo post hęc rursus opinatur vt Adam is sit quem formauit ex terra/ Inconueniens sane verbũ dei et spiritum eius terram esse: nisi aliquo modo dei naturam terram supponamus/ quod absit. esset enim verbum eius et spiritus eius/ quędam statua: quæ neq; intelligit neq; spirat. Nunc autem deus noster qui est benedictus in sæcula videt et audit omnia/ et habet verbum incarnatũ ex beatissima virgine Maria/ et spiritum sanctum qui eam obumbrauit et humanitatem verbo adimpleuit. Si autẽ existimãt in Adã verbum dei et spiritum fuisse: nõ effugient manifestum mẽdaciũ. si enim verbum dei cum carne et terra illius vnitũ esset/ et spũs repleuisset Adam: nunq̃ decipere valuisset illum Sathanas/ nũq̃ fefellisset. verbo tamen suo dixit deus Adæ: esto. hoc eodẽ verbo quo fæcit omnia. qđ quidẽ ab eterno erat apud deum. Itaq; Christus vęrus est deus/ et verbũ dei. neq; enim verbũ dei minus est q̃ totus deus. siquidem verbum eius omnipotens. est etiam homo verus ex purissima virgine Maria genitus. quatenus homo apostolus est dei et prophæta dei et dei seruus/ et quo ad hoc recte dicit Alcoranum in cap. Elnesa: q; neq; Christus/ neq; fidæles angeli negabunt eum seruum esse dei idest quatenus homo est. non inuenitur tamen in toto Euãgelio q; Christus de se dicat/ q; sit seruus dei ne errorem inducat: sed neq; palã dixit ego sum deus/ sed veris et manifestis operibus ostendit se deum esse vęrum et hominem verum. et propterea dixit si michi non vultis crædere/ operibus credite. et hæc est efficatior probatio q̃ si solis verbis hoc ipsum testatus fuisset. dictum est aũt superius qua de causa ante passionẽ nõ hoc palã dixisset sed apostoli & Euãgelistæ potius: qui manifesta dixęrunt et manifesta signa ad credendum ostenderũt: vt totus mundus conuinceret. Mahumetes autem postquã recte dixit Christũ esse verbum dei: non stetit in veritate sed sibiipsi contradixit dicens ipsum Christum non esse deũ. tamen dixit q; apud deũ se excusatione purgauit qđ patet superius in nono cap. manifeste falsum esse. tum quia dicitur q; Christus dixit adorate deũ meũ et deũ vestrũ/ dominũ meum et dominũ vestrũ. ex hoc autẽ nequaq̃ constat nõ esse deũ. nã quatenus etiã verus homo fuit/ vęrus seruus fuit dei: vt superius manifestũ est. cõtingit ergo de Mahumete qđ de aliis ipse scripsit in cap. Ionæ: dicens q; quidam reprobant quæ non intelligunt/ et quæ non valẽt exponere: queadmodũ et ipse reprobauit mysterium incarnationis/ quia neq; intelligere poterat/ neq; valæbat exponere quę in Euangelio de Christo dicæbantur & secundũ hanc rationẽ neq; trinitatis mysteriũ suscæ-

pit. non enim potuit intelligere personarum discretionē absq; discrætione essentię. & quid mirū si homo carnalis nō percipit excellentissima dei mysteria? hæc igitur sufficiāt de tertia quęstione. ¶ Quarta quęstio est. cum Mahumetes continue in Alcorano laudet lęgem Moysi & Iob & Dauid & dicat Psaltærium librum esse præclarum. super omnes autē libros cōmendat Euangeliū/ in quo dicit esse salutē & dęductionē. quæritur igit cur neq; habent neq; legunt Sarracæni hos libros neq; interpręta ri curāt. Christus eni cū cōmendasset Moysen & alios prophętas: Christiani cū illorū libros nō habęrēt/ acceptos a Iudęis/ variis linguis illos transferri curarūt. habētq; huiusmodi libros authenticos eosq; in scholis legūt. dicunt autē Sarracęni Iudęos corrupisse libros veteris testamenti & Christianos Euāgeliū & libros noui/ nichilq; vęritatis in scripturis remāsisse in mundo præter id qđ in Alcorano cōtinet: vęrū ante monstratum est sufficienter hoc in tertio cap. falsum esse/ & contrarium habęri ex Alcorano. itē quomodo tātus prophæta qualē fuisse Mahumetē existimāt: tantū cōmendasset corrupta exemplaria & dixisset in his esse salutē et dęductionē? vel quomodo nō prędixisset/ imposterū fore corrumpēda? verū potius cōtrarium dixit videlicet q; si in ambiguo de Alcorano fuerint Sarracæni: quærant ab iis q ante eos libros lęgęrunt/ id est a Christianis & Iudęis. & hoc dicit in cap. Ionæ. oportuisset autem poti9 dixisse nę credatis ij s qui corruptos libros habent. ¶ Itē in cap. Abrahā docet vt Sarracæni quęrant authoritatē lægis Moysi: dicēs afferte Pentateuchum si vęraces estis/ et legite in eo/ et reliqua. Causa autē ob quā Sarracæni nō legunt prædictos libros nulla alia est: nisi quia eorū sapientes/ cognoscunt facile depręhendi mendaciū Alcorani si sanctos et vęros libros legerēt. vnde & Alcorani artifex: maliciose prouidit sibi/ & quattuor medęlas apposuit/ ne mendacium ei9 in aperto dętegeretur. quorū vnū quidem est mandare interimi qui contrarium aliquid Alcorano dicerent. quod manifestum fuit superius in quarto cap. Secundum dicit ne disputent cum hominibus alterius sectæ. Tertiū prohibet illis credere. Dixit enim in cap. Abraham: ne credatis alicui nisi illis qui sequaces sunt legis/ et q; in Euangelio est sal9 & dęductio. dicit etiā q; Sarracęni nichil sunt: nisi adimpleant lęgē & Euangeliū. ergo debent Euangelium habęre. Quartum separat se omnino ab illis: & dicit/ michi mea lex & vobis vestra/ & reliqua. & postea/ liberi estis ab iis quæ ego facio: & ego ab ij s q̄ & vos. & hoc dicit in cap. Ionæ. Si igitur Sarracęni recte saperent concilium Alcorani: proculdubio dæducerētur ad salutē. haberēt enim Euangeliū et lęgem Moysi & alias

scripturas: maxime cum eas Alcoranũ/ continue cōmendet & Moysen et Dauid et Salomonem & alios pphætas/ et frequētissime dicat ꝙ alterũ alteri non præfert. et hæc quoad quartā questionem. ¶ Quinta q̄stio est quid vult dicere Mahumetes in Alcorano ꝙ toties dicit et repetit de se scribens: credite i deum & apostolũ/ obedite deo et apostolo/ sequamini deũ et apostolum. scimus enim soli deo debæri fidē et honorē diuini cult9 & actionē obediētiæ/ sequælam viæ. ipse enim solus est principium et finis omniũ. vnde nullus vnq̄ propheta ausus est talia dicere & deo seipsum in talibus associare/ cui nullũ prorsus possibile est sociũ participēue esse. domin9 eni in lege Moysi Iudeis dixit: videte quia sũ sol9 ego. propter hoc autē & Helias dicit: si domin9 deus est ite post ipsum/ si autē Baal sequamini eũ. videt igitur ex talibus Mahumetem nō solũ se dare deo participem: sed seipsum facere ei9 sociũ et consortem. attamē dicitur in Alcorano in cap. Elnesa: non parcet deus si quis ei dederit participē. solus autē Christus neq; consors/ neq; particeps dei existens sed deusværus et homo verus/ potuit dicere: credite in deũ et in me credite. qui tamen nunq̄ dixit credite in deũ et in me: vel obedite deo & michi ne homines cræderent eũ dei participem et consortē. ¶ Sexta questio/ cũ Alcoranũ de Christo multa dicit et magnifica/ ecōtrario autem pauca de Mahumete et profecto indigna et vilia: queritur igitur cur Sarracæni non poti9 sequuntur Christũ q̄ Mahumetē/ et Euangelium q̄ Alcoranũ? et quia cōtraria iuxta se posita magis elucent & æuadunt insigniora: videam9 e regione & altrinsecus q̄ Alcoranũ de vtroq; narrat. dicit eni Alcoranũ ꝙ Christus matri ei9 fuit annũciat9 per angelũ/ et sanctificatus per spiritũ sanctum/ et virtute dei conceptus non operatione nature ex sanctissima virgine et supra omnes alias mulieres munda genit9 est. de Mahumete aũt nichil tale dicit: sed ꝙ fuit orphanus et vag9/ a deo cōductus. ¶ Itē dicit de Christo ꝙ est verbum dei: et scdm hoc nichil potuit ignorare. Mahumetes autē fuit propheta ignarus. dicit enī se nescire quid de se et suis sit futurum. dicit etiam nescio vtrũ ego aut vos in rectitudine simus. vnde et fertur dixisse de patre & matre sua: vtinā scirē qđ est opus illorum. Fertur etiam ꝙ ipse præstigiatus fuerit a Iudeis acub9 ab aliquib9 mulierib9/ vultum cæreũ infixis et proiectis in puteũ. affirmantq; cōmuniter ipsum Mahumetē venæno interiisse quod assumpsit cũ Iudæa quædā/ venā illic secuisset. ¶ Itē Christus ab Abrahā descendit & Isaac cui facta est benedictio et repromissio de cōsequēda hæreditate. Mahumetes aũt descendit per Ismael/ ad quē nō pertinebat repromissio, sed de eo scriptũ est ꝙ futur9 esset homo fe-

rus & man⁹ eius cõtra omnes & reliqua. ¶ Itẽ Christus nullũ vnq̃ peccatũ cõmisit. spirit⁹ enĩ dei & verbũ dei: nõ potuit peccare. Mahumetes autẽ Idololatra fuit & homicida/ mœchⁱ⁹ & rapax & multis alijs peccatis obnoxius cui de⁹ (vt dicũt) peperci. ¶ Itẽ Christus stupenda fecit miracula salutaria. sicut enĩ dicitur ĩ cap. Elmaide ĩ fine/ Christus cæcos illuminauit/ leprosos mundauit/ & mortuos suscitauit. Mahumetes aũt nullũ miraculum fecit secundum Alcoranum. & quæ de eo dicunt vel inopinabilia sunt/ vel impossibilia et absona: sicut Lunã diuisam redintegrare. vel inutilia: sicut camelũ loqui. vel omnino occulta. multa enim dixit in occulto & noctu fecisse: quæ ĩ die requisitus/ ostendere non potuit. vnde ei dixerũt dicis te ascẽdere in celũ ad deũ noctu: ascende de die vt videam⁹ & credemus. Christus aũt maxima & magnifica miracula faciebat interdiu in manifesto & coram multis & videntibus & testibus. q̃re manifesta sunt opera illius. ¶ Præterea Christus magister fuit excellẽs vt dicitur in Alcorano. & ĩ cap. Elmaide quasi ex persona dei: o Christe considera quomodo dedi tibi spiritũ sãctum vt loquaris. Item in cunabilis docui te librum & sapiẽtiã & legem Moysi & Euangelium. Mahumetes autẽ doctor fuit ignauus & ignarus & homo idiota: nesciens aliã linguam nisi suã/ ignorans etiam interpretationem legis suæ. dicit enim solum deum scire Alcorani expositionẽ. ¶ Item Christus secundum Euangelium crucifixus est & mortu⁹ & resurrexit vere & ascendit in celos & sedet ad dexteram dei: Alcoranum autem dicit ꝙ neq̃q̃ mortuus est/ sed assumpsit eum Deus. quare et secũdum Euangelium & secundum Alcoranum & in omnem euentum Christus viuit. Mahumetes autẽ omnimodo mortu⁹ est. sed melior est adiutor viuus q̃ mortuus. omitto alias secũdum quodlibet excellẽtias/ quas de Christo Euãgeliũ posuit. mirũ igitur est quare Sarraceni non sequuntur potius Christũ q̃ Mahumetem & Euangelium potius q̃ Alcoranum: cum valde credibile sit per meliorem legislatorem meliorem legẽ datam esse/ & melius a deo conseruatam veracem & incorruptã/ vt superius demonstratum est in tertio capi.

¶ De Euangelij ad Alcoranum excellẽtia. Cap. XVI.

Euangelij autem ad Alcoranum excellentiam ex superioribus dictis facile possumus colligere. pri⁹ enĩ monstratum est/ nõ esse Alcoranũ legẽ dei: neq; vetus: neq; nouũ testamẽtum huic attestatur/ quia in stilo neq; in sententijs cum alijs conuenit/ quia cõtradicit sibi ipsi/ & quia nullo miraculo confirmatur/ & quia est irrationabi

le/quia manifesta continet mēdacia/quia violentū/quia inordinatum/quia iniquū & qa ambiguū.hæc eni omnia per ipsū Alcoranum paucis sunt prælibata.verūtamen idipsum Alcoranum legētibus:lōge id aptius ignotescit.quapropter & nos audēter dicere possum9:si nobis crędere nō vultis / Alcoranū legite.horū aūt cōtraria in Euāgelica doctrina ǭaptissime visunt.eteni Mahumetes(ǭuis serpens astut9 et lingua mulcēs) p̄cipue tanǭ super omnes ꝓphętas qui sunt/q fuerūt/ quiq3 futuri sunt Christū cōmendat:& Euāgelij doctrinā supra omnes diuinas scripturas magnificat.scim9 autē nullū adeo esse validū/tā potens & efficax testimoniū doctrinæ & vitæ: ǭ laus ab ijs qui conant̄ rep̄hensionē inducere.dicit eni Mahumetes in Alcorano in cap.Elmeide:diffiniuim9 viā hominū p IESVM Christū filiū Mariæ vęracissimū ꝓphętā/& dedimus ei Euāgeliū/in quo est dęductio & lux & vęritas manifesta. & in multis locis Alcorani præcipue cōmendat Euangeliū. eteni Euangeliū in omni loco & lingua excellentissime mūdo seipsū manifestat.quare cōfidēter Sarracęnis dicere possem9 :si vestro Mahumeti nō vultis crędere/Euāgeliū legite.& quoniā vt dicit̄ i Alcorano i cap.Elēphal:volēs de9 ꝙ vęrificęt̄ vęritas p verbū suū & resecęt̄ gubernatio hæreticorū/& vt vęritas vęrificętur & vanitas ęuanescat:ꝓuidit & dispēsauit de9 ne mundus per ignorātiā periret.& vt lex illa quæ generaliter omnib9 & sola necessaria erat quæ est Euāgelij nō in vno loco sed in diuersis ꝓuincijs/neq3 in vno idiomate.sed i diuersis & in omnibus liguis scriberet̄/Hebraice/Græce & Latine & fidęliter trāsferręt̄. in fine autē Euāgelij:mādauit discipulis suis Christ9/vt i vniuerso mūdo Euangeliū pręedicarent .quod vt implęre possent: dedit eis gratiam linguarum & virtutem miraculorum.Alcoranum autem Arabice solū a deo datū esse dicūt Sarracęni & firmiter crędūt nullū posse hoc scire qui Arabicā linguā ignoret.atq ǭ exploratissimū est callęre nō oēs Arabicā liguā neq3 posse hāc discere.scriptū aūt ē i Alcorano sicut & āte mōstratū ē:nullū posse saluari/p̄ter eos q de lęge Sarracęnoꝝ existūt. quapropter non ab re quæri posset si solos velit Sarracænos deus saluos fieri/& eos solos q Arabicā linguā sciūt/Christianorū autē lex quæ scripta est in omnibus linguis dicit:ꝙ deus vult omnes homines saluos fieri.Sarracęni igitur q solo nomine saluati dicunt̄ sicut ante dictū est/& alij omnes qui secundū vęritatem salui fieri volūt:discāt Christū esse saluatorē/legātq3 Euāgeliū in quacūq3 ligua velint/& inueniēt fere cōtraria oīa quæ prædicta sunt & inducta ab Alcorano.iueniētq3 ꝙ Moysi

lex & pphetæ Christū testant/ & nullā esse Euāgelij cōtrarieta tem sed potius cōplementū & pfectionē omniū aliarū scriptu rarū. Inuenient quoq; i Euāgelio stilū nō mimicū vel rythmi cū/ sed simplicē & cōmunē: nō quidē pпter simplicitatē scriben tiū sed pпter vtilitatē legentium/ vt ab omni simplici & idiota cōuenienter intelligi possit. modū nō habet assentatoriū/ neq; turpia vel dissueta nomina/ sed cōmunia & honestissima. fabu lam autē nullā omnino cōtinet Euāgeliū. & si quasdā aliquā do parabolas inserit: ex ipsa verborū cōsequētia/ manifeste pa tet parabolica & similitudinaria esse locutio. cōuenit aūt i ſetē tijs nō solū cū alijs sacris scripturis vt dictū est: sed etiā cū Phi losophis qui de virtutibus & de supremo hominū fine rationa biliť tractauerūt. addit etiā quædā excellissima: ad q̄ naturalis humana ratio nō potest attingere. & nequaq̄ aliqd dicit cui qs dēmōstratiue possit instare. quia cū dēmōstratio cōtineat verū nichil potest esse ei contrariu/ nisi falsum. considerātibus autē diligenter: nulla contradictio in Euangelijs continetur. quare. non solū vnū Euāgeliū cum seipso cōspirat: sed etiā quattuor inter se i omnibus necessarijs circa fidē simpliciter cōsētiūt & mirā seruāt concordiæ harmoniā/ vt de icarnatiōe/ doctrina/ passione/ resurrectione/ ascensione CHRISTI/ & spiritussan cti missione. & si quattuor Euāgelia in diuersis locis & diuersis linguis & a diuersis authoribus a principio conscripta sunt (vt. ante iā dictū est) quidā tamē simpliciores existimauerūt i Euā gelio esse cōtrarietates: quia illud quādoq; quod in vno Euan gelio cōtineť/ in alio nō contineť. hoc autē nō est contradictio/ sed potius dispensatio dei/ quasi ispirāte spiritu sācto/ vt qd ab vno Euāgelista ꝑtermissū ē/ alter dicat. quod aūt ab vno Euā gelista scriptū est/ null9 aliorū triū negauit/ vel contrariū aliqd dixit. Sed quattuor nō omnia opa vel verba Christi cōscripsæ runt. verū ea solū quæ ad salutē sunt magis necessaria. quomo do autem doctrina Christiana pfecte miraculis sit confirmata: in septimo cap. manifeste ante mōstratū est. quā ob rē nequaq̄ oportet amplius i illis occupari. Nulla autē est in mūdo doctri na vel lex q̄ adeo rationabilis existat & pfecta sit vt Euāgeli ca: quæ omnes pturbationes radicitus euellit/ non solū inordi natā actionē & externus verbū phibet: sed & inordinatū animi motū vel intrinsecū affectū/ vt cōcupiscētiā/ iram inordinatā/ & similia ex qbus omnia mala exteriora sequūtur. plantauitq; & cōseruauit omnia bona in mandato perfectissimæ dilectiōis dei videlicet & pximi. habita eni amicitia & charitate pfecta quæ omnia bona cū alijs cōmunicare cogit: nō est opus iusti

ciā quærere/q̄ nos inducit ad restituendū aliena. ¶ Item cōtinet Euangeliū naturalissimū & ꝓprijssimū mandatū/ quęcūq̃ vultis vt faciāt vobis homies & vos facite similiter eis. quo solo habito non est necessariū aliud præceptum respectu ꝓximi. nō solū etiā vęritatē cōtinet Euāgeliū/ sed veluti credunt Christiani doctores: si vnū solū mendaciū in Euāgelio inueniręturtotū Euāgeliū merito suspectum haberęt/ vt et superius in nono cap. declaratū iam est. violentiā autē nullā ꝑmittit Euangelium: quinimo & ipsam violentiā & iniuriā patienter oportęre ferre ait dicēs/ Si qs te alapis in vna gena ceciderit/ ꝑbe ei & alterā. & si quis abs te tollat palliū/ ne ꝓhibeas eū: sed da etiam & tunicā. docet etiā ꝓ illata iniuria & odio beneficiū & dilectionē reddere/ dicens: diligite inimicos vestros/ benefacite ijs q oderūt vos/ & orate ꝓ malignātibus. si qdā Christianoꝝ iniq nō seruāt hęc oīa: neq̃ fidei pręiudicat. nō enim iniquorum ꝑuersio ꝓhibet sāctissimæ lęgis ꝑfectionē & vęritatē. ordinatissima autē est Euāgelij doctrina vt ante in decimo cap. monstratū est & temporis ordine & loci & doctrinæ & materiæ. incipit eni ab icarnatione Christi/ definiens ea q̄ ad natiuitatē erant congruentia. & post natiuitatē cōuenienti tēpore ostendit doctrinā & sapientiā eius. & subinde potētiā & miracula. & deinceps passionē & mortē. vltimo aūt resurrectionem & in cælos ascēsionem. sane nullū malū potest inueniri in doctrina tantæ ꝑfectionis: etsi instabiles & indocti ęuomunt blasphęmias q̄sdā dicentes/ blasphęmiā esse quod in eo asserit̄ de incarnatione & passione Christi/ item de trinitatis mysterio / de quibus (vt ante dictū est) scriptū est in Alcorano q̄ ipsi reprobāt quæ nō intelligūt. ¶ Certissima vęro est lex Euangelica. qa certissime scitur quo tēpore/ quo loco/ a quibus hominibꝰ scripta est Euāgelica doctrina. certissimū etiā est q̄ cōuenientissime & facillime ꝑ reuęlationē intelligibilia sūt quæ in ea crędēda proponunt̄ & nō inuestiganda ꝑ rationē/ vt simpliciores ad eam facile accędere possīt. ¶ Itē scire par est nichil esse i Euāgelio quod non possibile sit a nobis intelligi qui fidei lumíne sumus adiuti. & licet in se sit certissima: nō tamen omnibꝰ est peruia/ sed humilibꝰ solū & simplicibꝰ corde & viris spiritualibꝰ. supbi autē & carnales non possunt hāc sape quorū intellectus sic ad eā se habet vt luciosorū oculi ad diurnā claritatē. sacri autem Christianæ fidei doctores nō tanq̄ nocturni corui in cęca nocte ęerrant: sed attentis oculis tanq̄ aquilæ vęritatis radios fixæ contemplantur. alijs autem ignorantibus et rationem poscentibus/ apte dętegunt fidei mystęria, neq̃ fallunt quærentes

tes vt in Alcorano in cap. Ionæ et in cap. Elcapherim vbi dicitur conueniens esse Sarracenis/ dicere aliis nationibus quę nõ credunt sed contradicunt Alcorano: michi mea fides et vobis vestra. Sed sunt parati ad respondendum cuiq; poscenti rationem de fide et spe quæ in eis est. hoc autẽ est propriũ sapientis rationẽ et causã sui operis reddere. aliter enim quilibet fatuus posset lægem cõdere et cõcludere quidquid vellet. et dicere nichil contrariũ ijs quæ ab eo posita essent esse credendum.

¶ De Sarracænorum responsione ad prædicta. Cap. XVII.

AD hæc autem conãtur respondere quidam superstitiosi et contentiosi Sarracæni dicentes: non dicim⁹ q; Euangelium non sit a deo/ cum Alcoranum hoc manifeste testætur/ neq; dicimus imperfectum esse cum a deo sit/ sed tam ardua et perfecta continet Euangelium vt non sufficiat mund⁹ ea adimplære. quis enim deum ex toto corde et ꝓximũ sicut seipsũ potest diligere? quis potest ꝓ persequentibus et calumniantibus orare? quis ex toto corde benefacere malefacientibus? et alia quędam perfectissima mandat Euangelium. quoniam igitur nõ erat lex quę potuisset seruari: prouidit mũdo deus per lęgem salutis/ et leuia fæcit mãdata et dedit mundo Alcoranum/ quod minime continet huiusmodi difficilia: sed facile est vt saluentur homines per ipsum. Vnde dicunt Alcoranum magis esse commune/ et valde ad salutẽ mũdo sufficere. et propter hoc vocant Alcoranũ antonomasice lęgem salutis. dicunt igitur Alcoranũ successisse quasi loco Euãgelij: et quidquid boni fuisset in Euangelio/ totum fuisse in Alcorano transfusum/ et quod iam minime est opus Euangelio. sed hoc manifestum continet mendacium. non enim possibile est ad tempus datum esse Euangelium/ vt puta vsq; ad Alcoranum/ et post ipsum/ Alcoranũ ei successisse ad salutem hominũ cum Alcoranũ manifeste testætur q; in Euangelio est deductio et salus. præterea non potest dici q; postq̃ dedit de⁹ Euangeliũ: aduertit mundũ non posse saluari per ipsum et correxisse filiũ et temperasse præceptum/ vt deus facta nostra dispenset ab euẽtu. sciæbat enim deus a principio et quid Euangeliũ cõtinet & quid homines ferre possent. ¶ Pręterea ipsũ Alcoranũ dicit q; nichil sunt Sarracæni nisi adimpleãt Euãgeliũ et lægẽ Moysi: vt superius iam dictũ est. Christiani autẽ solũ Euãgeliũ adimplęre dæbent. ¶ Itẽ quomodo posset Euãgeliũ ꝑfectũ dici: cũ non posset secundũ vires ab hominibus seruari? ¶ Itẽ si ꝑfectũ est Euangelium ad salutem et necessaria continet mandata: quid obstat si quædam alta consilia contine t/ quæ magnę per-

fectionis existunt/ hec tamen nō dicit necessaria esse ad salutē.
¶ Itē quanto quæq; lex facilior est: tanto minus prēmio digna est. Si igitur Alcoranum facilius est Euangelio: minus ergo est ad salutem efficax. nō enim dedit deus legem minoris efficaciæ & ad salutem laboriosiorem. constat autem in Alcorano ꝙ & per ipsum Alcoranum dęmones saluari possunt: vt superius in septimo cap. ostensum fuit/ qui non possunt per Euangeliū saluari. est igitur Alcoranum magis salutare q̄ Euangelium. ergo & laboriosius & difficilius. ¶ Item si Alcoranum facilior lex est et periculosior: maiori reprehensione dignus erit non obseruans. sed Sarraceni eā nō seruant: periculosius igitur peccant. ꝙ aūt eam non seruent nec compleant manifestum est. bibunt enim vinum & inebriātur/ comedūtq; illicita/ apud eos non seruāt ięiunium neq; orationē/ neq; expendunt iuxta suā facultatem & alia multa q̄ melius nouit is qui in cōuersatione eorū experientiā cępit: siue facilem hāc dicunt siue difficilem/ periculum nō euadunt. sed in veritate Mahumetes conatus est facilē lęgem fingere: non tamen illi permissum est sic calamum tēperare quin difficilia plurima interseruerit. continet enim lex illa difficultatem multā ad eā intelligendā. nā & dicitur in Alcorano ꝙ a solo deo intelligitur. hoc autē quātum irrationabile est in octauo cap. dictū est. ¶ Itē continet etiā difficultatē ad credendū. dicit eni virginē Mariam peperisse IESVM & deum habęre verbum et spiritūsanctū: quę in ea necessaria sunt & ad nostram fidē & miraculis cōfirmata. ¶ Item difficilis est quo ad opera et adimplętionē: vt circūcidi/ & nō bibere vinum/ & cauere ębrietatē per cętera huiusmodi talia vt quę sūt de ieiunio & oratione/ & de collatione cuilibet secundum facultatē sibi datā a deo & q̄plurima alia q̄ pauci Sarracęnorū obseruāt. vt igit fuit necessarium mundo eorum sententia vt alleuiarentur pręcepta Euangelii et darętur Alcoranū leuius: ita posset dici esse necessarium vt darętur alia lex leuior/ q̄ posset ab hominib⁹ obseruari/ & tā Euangeliū q̄ Alcoranum dęlerētur. alioqui si pauci saluarētur esset culpa dei: qui talē lęgem dedit quā homies seruare non possent. ꝙ si hoc est absurdum & incōueniens: standū est in primo scilicet ꝙ Euāgelium sit lex a deo sanctissima sicut & est pariter et toti mundo obseruanda/ & quæ vires hominum non excedit. & verus in toto orbe terrarum & solus agnoscendus est CHRISTVS IESVS saluator: et lęgislator & lęgem tulisse gratiæ et salutis/ Cui sit cum æterno patre & spiritu sancto in toto orbe et ab omni gente debitus honor in sęcula interminal.

A M E N.

¶ PROœmium in libellum de moribus/ conditionibus & nequitia Turcorum a quodam Christiano prouinciæ Septemcastrensis diu in manibus Turcorum captiuo æditum.

IMmanissima persecutionum genera nõ tã humana q̃ diabolica tribulationes et angustias et terrores nouissimorũ tẽporũ: q̃ humano generi futura prędicta sũt/ & adhuc quotidie annũciãtur i serie tam noui q̃ veteris testamenti/ in horrẽdis draconũ & bestiarũ figuris/ in stupendis cęlorũ & elemẽtorũ motibus/ in cælestiũ spirituũ tã insolitis actibus et repræsentationibus/ hactenus i codicib⁹ legebamus. Nunc autẽ nõ multis exẽplaribus opus est: cũ manifestis experiẽtijs luce clarius doceamur ea in foribus nostris adesse & ceruicibus nostris incessanter & indubitanter incũbere. Vel forte nõ vidæmus illã cruentissimã beluã inimicũ crucis Christi draconẽ crudelissimũ: sectã dico & cateruã Turcorũ infidælissimorũ/ dęmolitis cunctis partibus orientis/ & afflatu suo populi Christiani multitudine infinita venæno suæ infidęlitatis infecta/ finib⁹ Italię appropiquare/ et ad ruinã Romanæ ecclesię (quã solam reliquerat) totis viribus inhiare. O quis nõ doleat sup tot & tãtarũ animarũ morte: quas quotidie apertis faucibus insatiabiliter deuorat. & sue damnationis herędes facit? O perniciosa et crudelis nimis persecutio. O a sęculis inauditũ scelus. Nõ enim in corpora sicut cæteri persecutores/ sed in animas sęuit: et dũ corpora exterius fouẽdo sub pietatis specie nõ occidit: interius fidem auferendo/ animas sua diabolica astutia occidere intendit. Hui⁹ rei testimoniũ innumerabilis multitudo fidęlium esse potest. quorũ multi promptissimi essẽt pro fide Christi et suarum animarũ salute/ in fide Christi mori. quos tamen conseruando a morte corporali et ductos in captiuitatem per successum temporis suo infectos veneno fidẽ Christi turpiter renegare facit. Huius reiværitatẽ et in meipso expert⁹ didici qui cum multo mẽtis gaudio expectabã mortẽ pro fide Christi subire: et tamen (vt inferi⁹ declarabo) de igne semiuiu⁹ extractus & vitæ redditus/ per successum tẽporis detẽtus in manib⁹ eorũ/ venęno erroris eorũ quasi infect⁹ de fide Christi nõ modicum dubitaui. et nisi misericordia dei michi affuisset et me custodisset: turpiter eã negassem. Igitur meę intẽtionis in hoc tractatu est/ ea quę de actibus/ cõditionibus/ moribus et nequitiis Turcorũ experientia me docuit: memorię et scriptis cõmendare. vt si sęcunda vice (qđ deus auertat licet adhuc satis timeã)

me iam senē in manus eorum incidere contingat: ab eorū erroribus melius q̄ iuuenis sæci me custodire sciam et valeā. Et credo q̄ etiam multum vtilitatis possit conferre: si vnusquisq̄ fidelium istis temporibus talia audire/ studære & legere conaretur. eo q̄ sicut liquide constat multi imo innumerabiles Christiani/ fidem Christi abnegant/ ignorantes immo non crædentes ea quæ de eorum astutia dicuntur: donec illaqueati docentur experientia quod prius intelligere neglexerunt.

¶ Nunc autem meæ infœlicitatis historiā enarrare volo: quomodo scilicet et quādo fui captus a Turcis et ductus in eorum captiuitatem. vt ex his/ etiam quę illis dicturus sum vnusquisq̄ certius fidem faciat: dum me nō fabulas seu ficticia/ sed expertam in meipso veritatem narrare simpliciter deprehenderit. Vnde cum anno domini millæsimo quadringentesimo tricesimo sexto in obitu imperatoris Romanorum Sigismundi/ magna inter Hūgaros et Alemanos exorta fuisset dissensio de creando rege/ eo q̄ imperator legitimum successorem non reliquisset: Turcus magnus qui vocabatur Morathbeg/ pater illius qui nunc regnat videlicet Mahumethbeg/ in graui exercitus multitudine partes illas intrauit. dicebatur enim habuisse trecenta milia equitum/ ea intētione vt totam Hungariam vastaret: quod et fecisset/ nisi cuiusdā fluuij inūdatio (deo sic disponente) illi impedimento fuisset. Illa itaq̄ intentione frustratus direxit aciem ad prouinciam vltra montanam quæ septem castra nominatur: et omnia sibi occurrentia crudæliter vastauit et demolitus est/ nullo sibi impedimentum pręstante. ¶ Ea tempestate ego iuuenis quīdecim vel sexdecim annorū eiusdē prouinciæ/ anno præcedenti recesserā de loco natiuitatis meæ: & veneram in quoddam castellum siue ciuitatulā nomine Schebesch secundū Hūgaros/ in Teutonico vero Muelenbach/ studendi gratia. Quæ quidem ciuitas tunc erat satis populosa/ nō tamen vsque adeo munita. ad quā cum Turcus vænisset/ & castris positis expugnare cœpisset: dux Valachorū q̄ cū Turco venerat/ propter antiquam quam prius contraxerat cum ciuibus illius ciuitatis amicitiam/ vænit ad murū: et sedata pugna/ vocatis ciuibus persuasit vt suis consilijs consentirent/ et cū Turco non pugnarent eo q̄ nequaq̄ ciuitatis munitio esset sufficiens ad resistendum. Hoc igitur fuit eius consilium vt ciuitatem Turco cum pace darēt: & ipse a Turco impetrare vellet q̄ maiores ciuitatis vsq̄ ad terram suam secum ipse duceret/ & postea quando placeret eis vel recedere possent vel apud suos manere. Reliquum vero vulgus sine alicuius rerum vel personę de-

trimento Turcus in terram suam duceret: & ibi data ipsis terra ad possidendum/ deinde ad placitum recedere vel habitare in oportunitate temporis in pace possent. Quæ omnia vt promiserat impleta vidimus. Impetratæ igitur cum hoc pacto induciæ vsq; i crastinū: vt vnusquisq; posset se disponere cum rebus & familia cum pace exituri. Quidā aūt vir nobilis cum fratre suo æque strēnuo viro qui prius fuerat castellanus & cum Turcis multum cōflixerat/ huiusmodi consilio & pacto nequaq̄ acquiescēs dixit se prius cēties velle mori q̄ se et vxorē & filios in manus Turcorū tradere: persuasit etiā illud & cōpluribus alijs & electa vna de turribus introiuit eam/ & per totam illam nocte arma & victualia intulit & fortiter muniuit. ¶Cū his igitur & ego turrim intraui: & expectabam cū magno desiderio magis mortē q̄ vitā. Facto itaq; mane Turcus magnus in propria persona ad portam ciuitatis venit & omnes exeūtes vnūquēq; cum familia sua iussit scribi: & deputatis custodibus in terram suam duci sine aliquo rerū vel personæ nocumēto. Ciues quoq; & maiores duci Valachorum eodem modo ducendos in suam terram concessit. ¶Cum igitur vniuersus exercitus eius de hac præda nullam partem habere potuisset: cum maximo impetu & intolerabili furia vnanimiter ad turrim in qua eramus spe aliquid lucrandi cucurrerūt. Quanta autem & qualis hæc fuisset tempestas: lingua nulla sufficeret exprimere. Tanta erat dēsitas sagittarum & lapidum: q̄ densitatem pluuiæ vel grandinis excedere videretur. Tantus erat clamor pugnantium / & fragor armorum/ & strepitus currentium: vt cælum & terra cōcuti viderentur in momento. Et quia turris multum decliuis erat repente tectum sagittis & lapidibus contriuerunt / propter fortitudinem tamen murorum/ nequaq̄ potuerunt præualere. Cum igitur tardior esset hora vt puta sole declinante post meridiē & nichil profecissent: inito consilio/ alijs pugnantibus alij ad deferēda ligna cucurrerūt/ & struē lignorū quasi ipsi turri æquerūt. Submisso igit igne: nos tāq̄ panes i furno decoxerūt. Et iā q̄si oibus mortuis cū vidissent amplius neminē in turri moueri: distrahentes ignem irruerunt per ostium: & si forte aliquos semiuiuos inuenissent/ refocillatos extraxerūt. me quoq; eodem modo extrahentes/ mercatoribus venditū tradiderūt. q̄ me cū cæteris captiuis positū in catena/ traiecto Danubio vsq; i Edrenopolim vbi sedes est Turci magni deduxerunt. De anno autem domini prædicto / vsq; ad annum domini millesimum quadringentesimū quinquagesimum octauum inclusiue

illius durissimæ captiuitatis grauissima onera & intolerabiles angustias non sine corporis & animæ periculo sustinui:& tandem deo auxiliante(vt infra declarabo)liberatus superaui.

¶ Quomodo Turci terram & regioné orientalem incœperunt possidere & inhabitare. Cap.I.

Secūdū omnes historiarū scriptores/apte constat q̃ lex Mahumetis & secta Sarracenorū incœpit circa annū dñi sexcētesimū sub Bonifacio quīto & Heraclio imperatore.floruit autē circa annū dñi octigētesimū sub Leone quarto & Ludouico iperatore. Tūc cū Sarraceni ad tātū creuerūt nūerū & multitudinē & crudelitatē cōtra ecclīam:vt iādudū capto iperio Hierosolymitano / Romā veniētes obsederint:& omnia quæ extra munitionē inuēta sūt crudeliter cōbusserūt.ecclesiā quoq̧ sācti Petri stabulū equorū fecerunt & fūditus destruxerūt Italiāq̧ & Siciliam deuastātes redierūt.fructū aūt omnis maliciæ & nequitiæ in prodigijs & signis mendacib9 quib9 nunc innumerabilib9 abūdat: incœpit facere circa annos domini mille ducentos octaginta. Tūc enim permittēte deo Solthan9 magn9 egressus de plaga meridiana processit cōtra orientē:& obtinuit omnē regionē & munitionem vsq̧ ad mare.Cū igitur vidisset terram spaciosā & multum aptam ad inhabitandum/diuisit eam in septem partes:& dimissis ibi septē de principibus suis/ vnicuiq̧ partē vnam commendauit & tradidit iure hereditario possidendam. Quorum primus habebat nomen Othmanbeg/secūdus Ermēbech/tertius Germenbeg/quart9 Zarchanbech/quītus Audibeg/sextus Menthessebeg/septim9 Karamanbeg. Cum igit̄ procedēte tempore vnusquisq̧ terram suam icoleret/ gubernaret & in pace possideret:ille qui vocabatur Othmanbeg cœpit terram suam & fines suos dilatare/& eius qui iuxta eum erat a parte orientis terram inuadere.cui cū ille resistere non posset:relicta terra fugit/& ad illum qui Karamanbeg dictus est se contulit.Igitur Othmanbeg istius terra obtenta conuertit se ad inuadendum terram illius qui iuxta eū erat ex alio latere:& eo/ prioris modo expulso/ transijt ad tertiū/ad quartū/& ad quītum.& sic omniū aliorū terram ipse solus obtinuit:excepto solo isti9 qui Karamābeg dictus est:& hoc ideo quia isti qui a facie eius fugerant eidem auxilio erant/ & etiam quia terra isti9 multum ad expugnandum difficilis erat:tum etiam(vt magis credēdū est)q̄ deo sic placuit.Sicut eni olī in deserto aliquas gentes deus inuictas dimisit in quibus exercerētur Israel: sic etiam illi facere voluit.Nam vsq̧ in hodiernum diem inuictus

perseuerat: ac multas insidias & obstacula ei præbet. nisi enim cum eo pacem habuerit: nequaquam audet se contra alium ad bellum mouere. quod si fæcerit: imediate ille terras suas inuadet. Ter enim me illic adhuc existente/ descendit et multa vastauit/ combussit et diripuit. ille etiam contra eum pluries ascendit: & tamen modicum profæcit. nam vna vice cum tanta furia & indignatione ad eum exterminandum/ in multa copia exercitus perrexit. inter quos vt dicebatur/ erant viginti milia peditum portantia secures & alia instrumenta ea intentione vt terram illius penitus euerteret incisis arboribus et vineis: ita quod amplius inhabitari non posset. et tamen reuersus/ composita pace intacta reliquit. Ex quo potest haberi certa coniectura/ sed et cõmune prouerbium habætur apud eos: quod Karamanbeg stabit in æternum. Ille igitur Othmanbeg & posteri eius qui ab eo nomen acceperunt: Othmanegki dicti sunt/ idest filij Othman vsque hodie. ipse est rex et dominus totius Turciæ. intantum autem profæcit & quotidie proficit/ vt non solum in oriente/ værum etiam in occidente/ eius iam timor habeatur. Et ipsum licet Tartarus magnus de orientalibus procædens semel superauerit (vt solitus erat dominus meus narrare) quia tamen adhuc vltra mare nõ obtinuerat: non habebat potentiam resistendi. Istis autem temporibus tantæ est potentiæ/ vt eo potentior non inueniatur nec audiatur in orientali plaga. Ceterum omne regnum vltramarinum/ vsque hodie adhuc in septem regiones diuisum: vocabulis priorum inhabitatorum nuncupatur scilicet Othmaneli/ Ermeneli/ Germeneli/ Zarchaneli/ Audingeli/ Menteschcli/ Karamaneli.

¶ Quomodo multiplicata est secta Turcorum. et quonam pacto hoc nomen Turcus accæpisse videtur. Cap. II.

De secta autem Turcorum quemadmodum in præcedenti cap. tactum est/ quod videlicet hæc secta fructum suæ maliciæ/ a culpa Christianorum Christi fidem negantium cõsecuta sit: eo ordine quo nunc quotidie apertissime fieri cõspicitur: etiam tunc perpetratum fuisse/ nulli dubium esse potest. Vnde sicut dictum est: cum Sarracæni qui & Mahumetistæ: incœpissent persequi Christianos/ et eorum terras occupare/ multi ex Christianis volentes dæclinare illorum persecutionem/ seipsos eis sponte tradiderunt. hoc autem liquet/ quia adhuc vsque hodie multa castella & oppida sunt in Turcia de illis antiquis Græcis sub dominio Turci: quæ se tunc sponte tradidærunt/ & ideo intacta permansærunt. Vnde factum est vt ipsi Christiani eis auxilio fierent/ ad cæteros Christianos persequendos. et sic eorum

culpa cœpit crescere propter censuras Ecclæsiasticas quas non timębant incurrere. Et quia ipsi Christiani erant: incœpærunt sub quadam pietatis specie Christianis deuictis parcere/ et eos ī seruos et ancillas sibi retinære. Hinc igitur exorta est hæc impia auiditas possidendi seruos et ancillas: quę vsq; hodie in illa execrabili secta perdurat. Tandem illius fictę pietatis culpa intantum excræuit: vt malicia Christianorū in persequēdis cæteris Christianis/ excæderet infidęlium furorem/ eorumq; fierent eo ipso facinore et magistri & prælati. vt in culpa discipulos habęrent: quos ad perdēdas animas/ sustinuęrūt magistros. Hinc insuper subortus est ille nouus et spiritualis Mahumetes: aut Antichrist⁹ aut Antichristi soboles: et cœpęrūt iā nō Sarracæni sed Theorici id est spirituales nomen habære/ eo ꝙ in attrahendis Christianis ad suam maliciā et auertendis a fide Christi et societate Ecclæsię quasi supernaturalē viderētur habere efficaciam. Cum igitur Ecclęsia eos corrigere per publicas censuras decreuisset: ipsi culpam suam excusare et seipsos iustificare cœperunt/ dicentes se Ecclæsię in hoc multū seruire/ eo ꝙ Christianos ab incursu Sarracænorū custodirēt. et tūc addita est eis secunda malicia scilicet ficta humilitas/ & suiipsius sub specie humilitatis cōtra Ecclæsiam ęrectio: cui⁹ prę̄mium est exterior apparentia in moribus/ et exemplaritas simulata et religionis ficta ostētatio: et ex hoc hypocritæ nomē & rē sibi nō immerito vendicauęrūt. Cum igitur procedēte tempore/ crescente culpa eorū et malicia/ Ecclæsia eos videret obstinatos: brachio seculari armata contra eos processit. At ipsi non cognoscentes sed dęfendentes culpā suam: Ecclęsiæ publice restitęrunt. & habita contra eam victoria/ terras Christianorū inuasærunt: et more tyrannico omnia deuastantes/ totum orientem obtinuerūt. Et ex tunc inimici dei facti et Ecclęsiæ hostes ab vnitate eius diuisi: sese humani generis inimico subdidærūt. Cui⁹ demū auxilio et potentia fræti/ etiā virtutibus & falsis miraculis clarære cœperūt: vt scilicet præmiū suę desperationis cōsecuti/ et in obstinatione omnium malorum confirmati/ citius et facilius valęrent imperio diaboli parære & ad eius libitum animarum perditionem operari. et ex hac sanctitatis specie tertium quoq; nomen accępęrunt: vt scilicet idolum vocarentur et essent. Sed ꝙ tale fuerit initiū huius sectę: apparet in figura Apocalypsis tertiodecimo vbi vltimæ persecutionis forma/ ponitur in figura bestiæ ascendentis de terra: habentis duo cornua similia agni et loquentis sicut draco. Ista enim bestia ascendit de terra/ quia a firmitate et soliditate Catholicæ fidei orta: habet duo cornua

similia agni:maliciã iuidiæ sub specie pietatis/& nequitiam superbię sub specie humilitatis & obedientię consecuta.loquitur sicut draco:quia opera falsorũ miraculorũ virtute diabolica se facere ostendit.Nũc demũ vide quomodo Ecclesia Antichristi/per omnia similitudinẽ tenet Ecclesię Christi/etsi modo peruerso.Illa eni pro fundamento suo habet opus sanctissimæ trinitatis vnicuiq; personę proprium attribuens.nam prælatura Ecclesiastica est opus trinitatis attributum patri.exemplaritas quæ per incarnationẽ et obediẽtiam fuit:est opus trinitatis/attributum filio.miraculorum autem operatio : est opus trinitatis attributum spiritui sancto.Ad hæc tria/omnia reducũtur q̃ ad salutem animæ pertinent.Ad ista etiam tria quæ de principio ecclesiæ Antichristi supra diximus : reducũtur omnia quæ de necessitate fiunt ad damnationem totius hominis.

¶ Q̃z terribilis & q̃ timenda sit secta Turcorum. Cap.III.

Cum tam multa immo fere oĩa huius tẽporis accidẽtia & occurrẽtia/nos psuadeãt esse debere sollicitos doceãtq; finẽ mũdi iminere:prę serti cũ nobis certũ sit q̃ nosipsi sum⁹ in quos fines sęculorũ deuenerũt. sacra quoq; scriptura vtriusq; testamenti & q̃ pfundissima illa Apocalypsis illæq; terribiles & horribiles figuræ Danięlis atq; Ezechięlis/quæ nobis non tam ad sciendum & intelligendum q̃ ad timendum de vltimorum temporum periculis / scriptis demandata sunt.quorũ etsi materia descriptionis terribilis sit: effectus tamen multo terribilior sine dubio credendus est.Dispositio quoq; huius mundi cuius senectutem & propinquum iam finem nobis aperte demonstrant / in omni statu pronitas ad malũ/difficultas ad bonũ/desidia ac negligentia. ambitio prælaturę.tarditas obędientiæ artium quoq; curiositas . edificiorum varia superfluitas.& in scientijs prę sumpta nouitas .in omnibus deniq; rębus superaddita antiquitati noua vanitas. Sed inter hæc omnia/illa cruenta bestia (sectam dico Turcorum)nos multum sollicitare debęret.cuius continuum augmẽtum/assiduitas pręliorum & persecutionum/diuturnitas durationis:nõ aliud q̃ grande discrimen & scandalũ tribulationesq; & miserias extręmas denunciat.de quibus tamen omnib⁹/vel minime curamus:non ob aliud certe nisi quia abscondita sũt ab oculis nostris/testante abbate Ioachim super illud Apocalypsis tertiodęcimo.Quis sicut bestia/& qs potest pugnare cũ bestia/ita dicẽs.Heu heu quot esse arbitror natos i mũdo q tãtæ hui⁹ calamitatis angustias nõ euadẽt. & nũc abscõdita sũt ab oculis eorũ.Infœlices matres quæ tales genuęrũt & vbera

quæ lactauerunt filios / miseri parentes qui pro talibus thesaurizant: nescientes quod cogitet dominus malum super diuites terræ. Audite/ audite obsecro vos oēs qui diligitis natos vestros/ audite omnes qui paruulos delicate nutritis. docete filios vestros habitare in siluis/ viuere in deserto de radicibus herbarū/ delicias affluentes dereliquere/ & carnis epulas deuitare vt discant commorari cum feris: donec pertranseat indignatio ista. Hæc ille. Certe credo quod sicut tēpore Noe incredulos aquæ diluuij repente occupauerunt: sic istis temporibus inuoluet incautos magna vindicta & vniuersalis indignatio diuina ineuitabilis & sempiterna. Istam quoque extremam necessitatem saluator in Euangelio docet declinare & fugere dicēs Nolite timere eos qui occidunt corpus/ animam autem occidere non possunt. Et sequitur. Timete eū qui postquam occiderit/ habet potestatē mittere in gehennā. et dicit notāter postquam occiderit / nō determinās modū. non enim illa persecutio occidit modo humano sed diabolico. Communis enim modus occidendi/ est animam & corpus adinuicem separare. inhumanus autem immo diabolicus est animam occidere/ & ad inficiendū alios suo fetore quasi cadauer putridum eam in corpore viuo sepelire. Sicut enī in electis exterior exemplaritas virtutis ad profectum animarum ē bonus odor Christi animæ sanctæ in corpore degētis: sic nimirum reprobis simulatio virtutis exterior ad decipiendum animas est fetor animæ ī corpore viuo existentis. hæc sunt sepulchra dealbata: quorum fetor īfidelitatis totum orientem infæcit/ & nunc se incipit trāsfundere in occidentem. Sed terribile est valde quod sequitur. habet potestatem mittere in gehēnā. O inaudita malicia/ o nequitia excedens omnem diaboli astutiam. Quis enim crederet diabolum posse cogere homines ad faciendum malum? ista tamen maliciosa secta non cū violentia sed longi temporis consuetudine volūtatis libertatem aufert/ firmitatem frangit/ cordis constantiam vincit & in tātam cæcitatem perducit rationem hominis: vt fidem (pro qua prius erat paratus mori) postea infectus & deuictus turpiter negare cogatur. Quis huius potestatis maliciam valet euadere? Tante enī est vehementiæ & crudelitatis: vt anima in copore existēte/ vtrūque hominem occidat et mittat in gehennam. Quomodo enī viuere dicendus est: qui toties mortis periculo expositus aut pecunijs vēditus/ toties sui iuris potestatē amisit? aut quomodo viuere dicendus est: qui mortē toties desiderauit & quesiuit? Certe si michi creditur experto: tot mortibus interij/ quot inter Turcos dies vixi. Sed nō satis dixi, si enim ouis in mani-

bus lupi viuere per horam non potest inter quos est solum inimicitia naturalis: quomodo Christianus in manibus Turci viuere potest inter quos est inimicitia supernaturalis & spiritus. hoc malum persuadeo vnicuiq; Christiano/ quantum possibile est: declinare/ ab hoc fętore vnumquęq; fidelem longe esse cōsulo. tanta enim est eius intensio: vt ad intima cordis penetret et nec etiam ipsius animæ præcordia intacta relinquat.

¶Quomō differūt psecutio corporū & psecutio aiarū. C. IIII.

VT autē videamus quomodo differant/ ecclesie pria persecutio et ista vltima: non incongrue applicari potest figura appocalipsis tertiodecimo. Ibi eni fit mētio de duabus bestijs quarū pria de mari ascendisse dicit/ altera de terra. Et illius q̄ de mari ascendit terribilis quidē aspect9: non tñ terribilis describitur i facto. Sed illa q̄ de terra/ licet non terribilis multum in aspectu: tamen multū terribilis in facto describitur. Et quia sicut cult9 diuin9 dupliciter consideratur scilicet accidētaliter & essentialiter: sic ad ei9 persecutionem duplex modus persequendi necessarius fuit/ sicut ī his duabus bestijs patet. Fuit igitur primo cultus veri dei ipugnatus ab idololatria in accidentalibus. & ideo omnia de prima bestia scripta ad exteriora pertinent. Consistit enim cult9 diuinus accidentaliter in compositione morum/ in humilitate & paupertate/ continētia/ castitate/ frugalitate/ sobrietate/ pietate/ vigilijs & orationibus/ oblationib9/ sacrificiis/ elemosinis/ peregrinationibus/ ecclęsiarum edificationibus & custodiis & his similibus quę corporaliter exercentur. Cōtra talia armauit se gentilitas cum exteriori & materiali apparatu. Vnde in prima bestia describuntur decem cornua cum decem diadęmatib9 & septem capita cum nominibus blasphęmiæ. In quib9 decem cornibus potest designari omnis potentia quę consistit in rębus terrenis/ acquirendis/ gubęrnādis/ dispensandis/ expēdēdis/ custodiēdis/ cum omni sufficientia in omni pompa quæ ad hoc pertinet. Per diadęmata eorum/ efficacia in omni pompa ac gloria & ornatu quem consecuti fuerant Romani gentiles in dominio toti9 orbis accipi potest. Per septem capita nō incōgrue omnis industria/ prudentia/ astutia qua pollebāt ad subijciendum sibi populum & regēdum designari potest. Nomina blasphęmiæ/ quid aliud nisi patrociniū adiutoriū & fauor quē habębant a dęmonibus quos collębant/ super malicijs contra ecclęsiā perpętrandis dici possunt. Et sic breuiter in isti9 bestiæ figura cōtinętur omnis/ illius primæ persecutionis malicia contra ecclęsiam ad ęuacuādū cultū dei. Sed hoc quod dicitur de

capite quasi occiso/cui9 plaga mortis curata est:significatur q̄ persecutionis illius maliciosa intētio nequaq̄ effectum habuit. quæ dum ad euacuandum cultum veri dei/martyrum corpora immanissimis subegit supplicijs & eos varijs mortib9 iterfecit: nō solū nichil obfuit sed quātū ad meritū vitæ æternæ animabus & corporibus sanctorum magnum obsequium præstitit. & propter hoc plaga mortis eius curata est: eo q̄ per orationes Ecclesiæ impedita est ne culpa ei9 ad vltimū excessū attigeret/ vt scilicet inimic9 dei fieret & plaga ei9 incurabilis foret. alioqui Ecclesię orationes ei auxilio esse contra diabolum nō possent. Vnde factum est vt gentilitas fidem Christi demū mereretur premiū suę persecutiōis accipere. Secunda aūt p̄secutio/ quia diuini cultus essētialia ipugnare debuit: armis se spiritualibus muniuit. Diuinus enim cult9 essentialiter in anima & potētijs eius consistit. Et ergo non imerito istius secundæ bestiæ duo cornua similia agni describuntur: in quib9 simulatio virtutis & sanctitatis exprimitur cōtra duas potentias animæ. & q̄ loquebaẗ sicut draco: p quod falsorū miraculorū & virtutū operatio cōtra tertiā potētiā animę designaẗ. Q̄z aūt ignē de cælo descēdere fecit in terrā: illud iordinatū desideriū supnaturalium experiētiarū quę solet istis tēporib9 abūdare in mētib9 simpliciū & curiositas ad p̄scrutādū secreta dei/ possum9 nō incongrue accipere. De imagine autē & caractere bestię talē interpretationē formare licet. nā qui p̄pter bona q̄ facit/ reuelatiōes vel visiones expectat vel cōsequiẗ: caracterē bestię in dextera vel in frōte portat. Et sicut prima p̄secutio totū mūdū sua culpa participē fecit/ vt patet i Romanis qui p̄ totū mūdū idololatriā dilatauerūt: sic p̄secutio secūda suæ malicię peste q̄si neminē nō infectū reliquit. Quis eni simpliciū vel idiotarū sentiens in se aliquid vel modicū deuotiōis: non stati desiderat habere reuelatiōes/ visiōes vel scire secreta dei? sed de desiderio iordinato & appetitu dignitatis Ecclesiasticę & honorū quid dicā? est ne inuenēd9 aliq̄s q̄ sibi oblatū quodcūq̧ beneficium ecclesiasticū nō sine omni mora & sine omni scrupulo ignorātię vel insufficiētię imediate nō acceptet? Sed de ijs q̄ talia tyrānice iuadūt vel p̄ pecunia emūt vel alijs illicitis modis sibi vsurpare nō timēt: nichil audeo dicere nisi hoc q̄d i ista figura ponitur vt ne quis possit emere vel vendere nisi q̄ habet characterē bestiæ q̄si digito demonstrās p̄sentē Ecclesię statū: i quo ~~nichil~~ repiẗ q̄d a vicio Simonię sit alienū. Sed nūc i hoc cōcludendū est q̄ licet iter Turcos p̄sonaliter nō sint/ omnes tamen reprobi mentaliter ab eorū cōsortio i culpa non sunt disiuncti.

¶ De sollicitudine quam habent Turci ad inuestigãdum et rapiendum Christianos. Cap. V.

Vm igit sicut in precedẽti cap. dictũ est/ ille duę persecutiões aduersę sũt imo oppositę cõditiõis: necesse ẽ vt media qb9 exercẽdę sunt/ aduersa et opposita existãt. Primi igit persecutores nõ multũ laborabãt ad iueniẽdos ipos Christianos: eo q ipsi se eis vltro offerebãt. Tũc eni maioris meriti erãt q se vltro persecutorib9 offerebant: q̃ quos ipsi dephẽdebãt vel q̃retes inueniebãt. Persecutores vero animarũ fugere & declinare/ ad salutẽ nec essariũ esse Euãgeliũ docet: dũ eoidẽ significando dicit. Ostẽdã aũt vobis quẽ timeatis. nõ enim sine culpa esset/ ad periculũ aię se vltro exponere. Ideo nũc de idustria/ versutia & neqtia quã iuenerũt docẽte eos instinctu diabolico ad inuestigandos et capiẽdos Christianos vidẽdũ est. Vnde Turc9 magn9 vltra exercitũ suũ vniuersalem/ semp tenet vnũ exercitũ pticularẽ vigiti vel trigĩta miliũ virorũ astutissimorũ magis q̃ fortiũ: cui pręficit vnũ de peritissimis omniũ quos in suo exercitu habet. Qui quasi qdã latrũculi magis nocte q̃ in die operãtur. Isti nullo anno intermisso semel ad min9 ad predã exeunt: aliquãdo etiã i vno anno bis vel ter secũdũ q cõmoditas se offert exire cõtẽdunt. et hoc occulte & cum tãto silẽtio: q vicini eorũ vix possũt eorũ recessũ pcipere ppter causã inferi9 dicẽdã. Quorũ qa op9 totũ cũ cursu pficit: necesse est vt equos suos & psonas pprias cũ certa industria et disciplina sciãt adaptare et disponere ita q etiã si cõtingat eos p vnã totã hebdomadã die/ noctuq; currere/ nichil molestię vel ipsi vel eq eorũ ex impetu illi9 curs9 patiũtur. Vnde tẽpore quo ipsi vacant/ seipsos & equos suos sic gubernãt et nutriũt vt bene ipinguẽtur & fortificẽtur. Cum autẽ intendunt exire/ ante septẽ vel octo dies sibi et equis suis cum vna certa disciplina pot9 & cibi scilicet restrictione & quodã moderato exercitio apponũt diligẽtiã vt corpulẽtia tollat & põd9 corporale vt sic sagina interior i medullis remanẽs eos habiles & aptos ad cursũ reddat. Et anteq̃ exeant diuulgãt se ad viã et locũ ire ad quẽ tamẽ nõ exeunt neq; intendũt. & hoc propter decipiẽdos si fuerint aliqui exploratores. Et non vadũt nisi habeant vnum vel duos fidæles cõductores qui vias et semitas terræ quo ituri sunt optime cognoscant. Et cum tanto impetu et velocitate currunt vt in spacio vnius noctis/ trium vel quattuor dierum vias pertranseant. et hoc ideo vt si aliqui eos senserint/ nullaten9 tamẽ eos pręuenire ad prodendum aduentum eorum possint. De cognoscendis equorum naturis et conditionibus tantam habent industriam

mercatores aliarũ rerũ habent priuilegia a rege: vt possint captiuos quoscũq; & a quocũq; captos emere/ vendere/ impignerare/ redimere secundũ statuta regalia super hoc decreta sine cuiuscũq; impedimento. non enim hoc solũ in ciuitatib9 faciunt: sed etiam vadunt in campũ cum exercitu/ portantes catenas vt emant captiuos de manibus rapientiũ. illi enim qui rapiunt quia gubernare nõ possunt: statim vendũt. & pro maiori vel minori precio secũdũ copiam vel inopiam captiuorũ. nã aliquando in tanta multitudine capiuntur: vt vnus homo (velut ab eis accepi) pro vno pilleo vẽdat. illi igit mercatores eos emũt & gubernãt: mittẽtes eos in catenas/ decẽ vel duodecim in vna colligantes. Non est autem medicus neq; physicus qui valeat eis comparari in cognoscendis complexionibus & conditionibus hominum. cumprimum enim faciem alicuius inspexerint: cuius sit valoris/ artis vel fortunæ cognoscunt. nõ solum autem magnos & prouectæ ætatis: sed etiã paruulos & pueros adhuc in lacte matris/ vel etiam quos solent proijcere illi q rapiunt/ ne sint eis oneri. inuentos portant in saccis & nutriũt cũ multa diligentia & mirabili industria. Præterea in omnib9 ciuitatibus sicut ad cætera mercimonia: sic etiam ad homines emendos & vẽdẽdos/ habetur forũ propriũ & locus ad hoc legitime deputatus. ad hunc locum & forum/ pauperes captiui cũ catenis & funibus ligati: quasi oues ad occisionẽ ducuntur. ibi examinantur/ denudantur. ibi rationalis creatura ad imaginem dei facta: sicut animal irrationale/ vilissimo precio venditur & comparatur. ibi (quod pudor dictu) masculorũ & fœminarum pudenda/ corã omnibus contrectant & manifesto ostẽdũtur. nudi etiã compelluntur corã omnib9 incedere/ currere/ ambulare/ & saltare: vt manifesto appareat vtrũ infirmus vel sanus masculus vel fœmina/ senex an iuuenis/ virgo an corrupta. & si quos viderint erubescere: circa illos magis instant impellendo/ virgis cedendo/ collaphizando. vt sic coacte faciant quod spõte corã omnib9 erubuerũt facere. sed adhuc modicũ dixi. ibi venditur filius inspiciente & dolente matre. ibi emitur mater in confusionẽ & despectũ filij. ibi marito erubescente: vxor vt scortũ deluditur & alteri viro traditur. ibi paruulus a sinu matris rapitur/ & commotis totis visceribus mater ab eo alienatur. ibi non defertur dignitati/ nec parcitur statui. ibi sacerdos & plebeius vna pecunia taxantur. ibi miles & rusticus eadem statera ponderantur. Initiũ autem malorũ hoc: vide qd sequitur. emitur & educitur & vnius vilissimi rustici & turpillimi villani seruitio/ vilissimũ mancipium perpetuis carceribus

condẽnatur nulla amplius spes libertatis/ requiei nullum pror- sus solatiũ/ consolatio nulla. sed & in maioris desolationis op- probrium: totius domus & omniũ quæ in ea sunt onera / suis humeris imponũtur. & si defectus ꝑueneriτ: videbis sicut asinũ subiici verberibus/ & inter verbera Crucis & passionis CHRI- STI impropꝛium sibi irrogari. de intolerabilibus autem la- boribus subticere oportet. de fame/ de siti/ de nuditatis oppro- brio nichil dico: sed hoc solũ adiungere volo/ ꝙ tanta & tam amara est illius seruitutis/ animæ & spirit⁹ afflictio: vt ei mors cõparari nequaq̃ possit. quid deniq; faciet misera anima: cum se consideret ab omni bono impeditam & omni malo exposi- tam/ videt sibi dominari inimicũ CRVCIS CHRISTI. videt se oppressam tantis laboribus & varijs occupationibus. consi- derat se separatam ab ouili CHRISTI/ & traditam in manus & in fauces luporum. videt deniq; se perpetuis inclusam car- ceribus/ & omni libertatis spe frustratam. demũ arbitratur se derelictã esse a deo/ & in man⁹ traditam diaboli. Certe si optio daretur: potius mortẽ eligeret q̃ viuere. O q̃ multi huius calamita tis discrimen non ferentes: in barathrum desperationis ceciderunt/ O q̃ multi plurimis modis se morti exponentes fugerunt & in montibus & siluis / fame & siti perierunt. vel (quod extre ma pernicies est) sibi ipsis manus inijcientes: laqueo sibi vitam extorserunt/ aut seipsos in flumen proijciẽtes/ vitam simul cor- poris & animæ perdiderunt.

¶ De auiditate eorum possidendi seruos & ancillas. & de fuga seruorum & liberatione. Cap. VII

TAnta ẽ apud eos auiditas possidẽdi seruos & ancil- las: vt ĩ tota Turcia vna omniũ vniuersalis habea- tur opinio ꝙ quicũq; potuerit possidere vnũ seruum vel ancillã: egestatẽ amplius nõ sit visurus. nec eos fallit ista opinio. nã pro certo credo ꝙ propter hoc maledictio dei intrat in domũ ei⁹: vt frustrat⁹ oĩ spe fœlicitatis æternę/ ꝓsperitate gaudeat terrena. siquidem ob hoc/ tanta ista instabilitas cor eius occupat: vt cũ vnũ possederint seruũ aut an- cillam vnam/ cõtinuo ad acquisitionem secũdi/ toto cordis de- siderio aspiret. & sic deinceps de secundo ad tertium / de ter- tio ad quartum. itaq; crescente culpa/ in infinitum se extendit concupiscentia. ita ꝙ multi inueniantur qui villas de seruis & ancillis cõstituunt. & seruum cum ancilla coniugio iungentes domos efficiunt/ quatenus ex eis nascẽtibus filijs & filiab⁹/ suo insatiabili desiderio quomodolibet satisfaciat. in vniuersa enĩ

Turcia/vix inuenitur domus quæ saltem vno aut seruo aut ancilla careat. vnde fit vt quantumcunq; in numero & in copia multiplicentur: nunq̃ tamen valor vel precium decrescit/ immo potius augetur. exinde etiam et raptorum & mercatorum exercitatur solertia: dũ conspiciunt suorum mercimoniorum precium & valorem ex copia non minui sed potius augeri. & vt dominorum magna est auiditas seruos possidendi: ita ex aduerso ingens est seruis desiderium manus eorum euadendi. nam nichil aliud inter se tractant/ non aliud cogitant et loquũtur: nisi quomodo & quo fugiant et euadere possint. verum cum eorum domini talia ex assidua ac mutua collocutione perpendunt: statim incipiunt eis negare copiam alimentorum/ ne ex eiusmodi abundantia/ cibum præparare possint ad fugã. fugiunt igitur multis modis: nichil tamen proficiũt/ cum vix aliquis fuga euadere queat/ maxime de iis qui vltra mare ducuntur. inuenerunt enim ipsi Turci multos et varios modos eos impediendi requirendi & inueniẽdi. cum igitur post fugam inuenti fuerint et reducti: duplicatur eis miseria. et si secundo fugerint & fuerint inuenti: iam non est locus veniæ/ sed sine aliqua misericordia verberantur/ cruciãtur et affliguntur. si autem fugiendo perseuerauerint: venduntur vel etiam variis necessitatibus a fuga coercentur. nam alij eos cibo et potu negato et vestimẽtis/ permittunt mori. alij massam ferri in pedibus apponunt. alij/ colla catenis constringunt. alij/ abscissis auribus et naso: inutiles et deformes reddunt et notabiles. alij etiam crudeliter gladiis occidunt et interimunt. at huic incõmodo quoddã remedium inuentum est/ quod tamen non omnes sed sapientiores solum et mitiores eorum obseruant. vt enim eos a fuga cõpescere et stabiles reddere possint: inducunt ad accipiendũ pactum libertatis. quod cum facere contenti fuerint: ducunt eos ad iudicẽ ordinariũ loci illius & conueniunt cũ eis in certo termino temporis et quantitate pecuniæ/ et firmato super hoc pacto coram iudice et testibus/ et chirographo confecto/ reddunt eos securos de libertate habenda. cum igitur id quod in pacto est persoluerint: iudex eos authoritate imperiali/ perpetua donat libertate cũ instrumẽto solẽni/ qđ nemini vnq̃ infringere liceat. Per istum itaq; modũ & ego liberatus extiti. hæc autem libertas præteritis temporibus fuerat vniuersalis et larga vt ad libitũ potuissent ĩ Turcia manere aut reuerti ĩ patriã. istis aũt tẽporibus restricta atq; exasperata est: vt libertate donatis non liceat repetere patriã sed solum manere in Turcia. quare post habitã libertatẽ/ magna difficultas est posse exire: eo qđ in

omnibus locis siue in portib9 maris siue alibi/ interdictū habe-
tur a rege vt nequaq̄ donati libertate permittātur in patriā re-
uerti. Sunt & alij cōplures modi euadendi: inter quos sunt duo
magis vsitati. Quorū primus est ꝙ illi qui habent cōmoditatē
acquirēdi pecuniā: possunt a sacerdotibus peregrinis et vagā-
tibus huiusmodi litteras emere et sic occulte recedere. Secūdū
est: quia sunt quidā fures sub specie mercatorū illorū qui ven-
dunt homines euntes de terra in terram: qui cū inueniunt ser-
uos vel ancillas fugere volentes/ recipiunt eos furtim & vēdūt
ad loca remotiora. et si quos inuenerint magis aptos faciūt cū
eis pactum. et postq̄ ter aut quater isto modo vendiderint: libe-
ros cū litteris pmittūt abire. de illis autē q̄ liberant: paucissimi
in patriā reuertūtur. aut quia iā illic familiaritatē cōtraxerunt/
aut etiam propter difficultatē recedendi/ vt ante narrauimus.

¶ De ijs qui nō inuiti nec coacti sed sponte huic periculo se of-
ferunt vel ingerunt. Cap. VIII.

Sed et si de ijs qui quotidie iuiti/ deuicti et coacti ad-
ducuntur/ secta illa fulcimentū et augmentū recipi-
at: culpā tamen eorū excedit in immēsum facin9 il-
lorum qui tanq̄ arida ligna huic insatiabili incendio
sine contradictione seipsos exponere non desistunt. Sed illi dū
sponte se indies in tāta multitudine ad negandam fidem inge
runt: nō solum sibi sed etiā ceteris incitamentum ruinæ fiunt.
De quorū genere/ ad plagā aquilonis quattuor vel quinq; ma-
gna regna sita sunt. quorū terras licet Turcus ipsis deuictis/ lō
go ante tempore possiderit/ tamē eos propter amplitudinē et la
titudinē nequaq̄ cum Turcis adhuc implere potuit. quorū sūt
nomina: Bosna/ Armant/ Sclauonia/ Albania. Vnde vsq; hodie
gentes ille terram suam sub dominio ipsius Turci inhabitant.
sed propter tributa annalia & onera grauia/ & multas icōmo-
ditates quas patiuntur ita depauperati sunt vt vix se nutrire
possint. Vnde fit vt egestate cōpulsi annuatim tempore laboris
veniant & per ciuitates Turcorum dispergantur: vt inopiæ sue
more mercenariorum aliquatenus valeāt cum sudore laboris
subleuamen inuenire. Et hi si intemperies aeris non obstiterit:
in tanta veniunt multitudine/ vt pro solo victu laborare contē
ti sint. & illis facile persuadetur ꝙ nō recedāt: ꝙ illius idioma-
tis & generationis tāta ibi increuerit multitudo/ et maxime in
ciuitate regia q̄ Edrenopolis dicitur/ vt fere omnes masculi &
fœminę parui & magni hoc idioma loqui didicerint. Nā in cu-
ria ipsius regis vix aliquādo idioma Turcorū auditur: eo ꝙ to
ta curia et maior pars magnatorū ex renegatis illius idiomatis

congregata existat. Præterea Turcus magnus ex omni præda et rapina decimas suas habet, et cum senserit copiam esse captiuorũ: præcipit vt omnes iuuenes a viginti annis et infra pro parte decima que ad eũ spectat sibi offerantur. Sed & p omnem terrã sui dominij adhuc multi sunt æ græcis antiquis et alijs nationibus qui castella et opida plurima inhabitant/ et ab omnibus statutis & onerib9 aliorũ dominorum liberi et exempti ipsius rægis seruitijs intendunt et ad eius curiam pertinent. horum filios a viginti annis et inferioris etatis: missis nuncijs de quinquennio in quinquennium sibi adducere prēcipit & iubet/ vt distributi p curias magnatũ suorũ in morib9 & virib9 et in armis erudiãtur et exerceãtur. Qui dũ circa vigĩti annos vel ampli9 etatis perueniũt: reductos ad curiã suã in stipẽdiũ suũ eos recipit et ibi famulari facit. Tales eorũ lingua gigischeri vocãtur/ et habentur aliquãdo in curia rēgis triginta vel quadraginta milia et portãt quēdã insignia in vestimẽtis & maxime in capite. Portãt enim pilleos vel mitras albas quib9 nemo audet vti nisi sit de curia rægis: & ex illis habẽtur ælecti sagittarij quinq3 vel sex milia q arcu ad sinistrã trahũt & vocãtur czolaclar idest sinistrarij. isti habent arc9 tãtē fortitudinis vt sagittæ eorũ omne scutum & loricã penetrent. & immediate incēdũt ante rēgẽ. Et dũ rex procēdit ad cãpum: his omnib9 quasi castro quodam vtitur. cũ enim se mouet ad pugnã etsi omnẽ exercitũ suũ frangi cõtingat/ nichilomin9 ipse cũ exercitu suo victoriã nõ amittit. Sicut audiuim9 factũ in illo magno trium diērũ & noctium cõflictu quẽ habuit cũ ræge Poloniæ: vbi licet cõis suus exercitus totaliter dispersus fuisset et victus: tamen ipse finaliter cum suo exercitu victoriã obtinuit. De istis iã dictis seruis suis secũdum virtutẽ expertã in eis promouẽtur ad beneficia regni sui. Vnde fit vt omnes sui magnates et principes totius regni quasi quidã officiales et nõ domini vel possessores sint a rēge constituti: et p consequens ipse solus dominus et possessor et legitimus dispẽsator et distributor et gubernator sit toti9 regni. cēteri vēro executores/ officiales et amministratores scdm volũtatẽ eius et imperiũ. habet autem inter alios dominos duos maiores qui omnibus alijs prēsunt: vnũ citra mare & aliũ vltra mare. q secũdum suũ imperium et voluntatem habẽt omnia negocia regni expedire: qui vocantur beglerbegi quasi domini dominorũ. Et exinde prouenit q in regno suo quis sit innumerabilis multitudo/ non potest oriri aliquid contradictionis vel repugnantiæ: sed quasi vir vnus in omnibus & per omnia vniti ad vnicũ ei9 imperiũ respiciunt/ subiiciuntur et indefesse famulantur/ et sine eius authoritate nemo aliquid audet præsumere. Si autem ali-

quis siue magnum siue paruum attentauerit:eo facto priuatus omni beneficio et reuocat⁹ad curiam priori seruituti subijcit/ si nō fuerit maior pœna infligenda.Sin autem: ad libitum eum occidit/ carceri deputat/ vendit et in seruitutem redigit sine alicuius cōditionis respectu vel personæ.Nunc vero ex hoc vnusquisq; cognoscere poterit q̄ illorum reproborū et iniquorū cōcordia nō ex aliquo commodo accidentali vel exteriori procędit/ cum sint illius crudęlissimi tyranni seruitio et regimini taliter et cum tanto timore mancipati:sed ex quodam essentiali et interiori fundamēto et causa/ quę est desperatio de bono & obstinatio in malo/ ad quā suis culpis exigentib⁹ dęuęnęrunt quasi inebriati & quodam instinctu diabolico constricti et adunati a furore iusti iudicis/ cuius calicē indignationis bibærunt vt in finem maliciæ et totius peruersitatis possint sine intermissione & impedimento currere: & locum suo domino diabolo & Antichristo præparare.qui cum eorum malę intentionis mensuram implęuerit et omnium reproborū & iniquorū in se personam recipiens maliciam qua dei Ecclæsiam impugnauęrūt ad plænū perfecerit/ ita vt se ab omnib⁹ pro deo adorari faciat: tūc interficiet eum dominus IESVS spiritu oris sui. vt ipse cum suis mēbris seuęritatem sentiat punientis:qui patientiam dei contempsęrunt tam diu ad pœnitentiam expectantis.

¶ De motiuis persuadentibus istam sectam & præferentib⁹ fidei Christianæ et de multiplici genere eorum. Cap.VIII

Otiua autē sectā et hunc errorē persuadētia sunt i duplici specie scilicet naturalia & supernaturalia.Naturalia iterū duplicia:scilicet vniuersalia & particularia.Vniuersalia sunt duplicia:alia cōiecturę/ alia experiētię.Cōiecturæ sūt q̄ cōtingunt a remotis & solū ex auditu. Experientiæ vęro q̄ visu et sensū percipiunt̄.De motiuis cōiecturę dicit abbas Ioachim sup illud apocalypsis tertio decimo. Et vniuersa terra ammirata est post bestiā.licet i die suo sit cōplēdū/ iam tamē nō desūt plurimi q ammirent̄ & quasi titubare incipiant dicētes.Quid esse creditur hoc indiciū q̄ tāta multitudo aduersatur fidei & q̄ ita præualęre p̄mittitur contra populū Christianum? putas q̄ tot milia hominū damnāda sūt quasi vnus homo? putas sine causa permittit de⁹ illos in tātam excrescere infinitatē? hoc dicētes miseri ceciderūt a fide nesciētes id q̄d scriptum est. Q̄ magnificata sunt opera tua domine: nimis p̄fūdę factę sunt cogitationes tuæ.vir insipiēs nō cognoscet & stult⁹ nō intelliget hęc.Cū exorti fuerit peccatores vt fœnū et apparuerint oēs qui operant̄ iniquitatē:vt intereant i sæculum sæculi/ tu autē altissim⁹ domine.hec vero nesciūt stulti q

ammirant post bestiã & deserũt fidem Christi inclinãtes se bestiali potestati & trãseũtes ad imũdiciã eius & ipsius se pfidiæ heredes faciũt. hęc ille. Hic abbas Ioachĩ ponit quattuor motiua cõiecturę. Primo enĩ sic audientes potentiã ipsius Turci & victorias ei9 cõtra Christianos & mala multa q̃ facit quotidie ammirant & dicũt: quomodo tãta multitudo contraria ẽ fidei? quasi dicerent. cũ ipsa veritas semp pręualeat errori & magis est amata & desiderata ab omnibus/ non est possibile ꝙ tam multi eam impugnent. ergo vbi multitudo: ibi veritas. Secundo sic: quomodo possent pręualere vęritati/ cum deus semper sit adiutor vęritatis vel ipsam tenentibus? ergo qui pręualent tenent vęritatem. Tertio sic. quomodo possibile est ꝙ possent sic multiplicari & crescere cum omnis error sit sine fundamento & sic non potest multiplicari. ergo & cetera. Quarto sic. quomodo deus permittit ꝙ tanta multitudo transeat ad perditionem: cum ipse vult omnes homines saluos fieri? ergo & cetera. Istis motiuis vel conceptibus respondet ipse abbas Ioachim per dicta psalmistę dicentis. Q̃ magnificata sunt opera tua & reliq̃. quasi diceret. cum ipsa natura pro modico grano conseruando & nutriendo in immensum faciat multiplicare paleam & stipulam & tamen in hoc non errat: quid mirum si deus propter salutem paucorum iustorum/ multos reprobos patitur & supportat? Sed hoc non considerant insipientes: qui pro suis phãtasijs & cogitationibus volũt iudicare de diuinis operibus incomprehensibilibus. ¶ Motiua experiẽtię sunt duplicia: scilicet vniuersalia & particularia. de vniuersalibus motiuę experientię notandũ est ꝙ tentationes quę fiunt per experientiam visus/ se vehementius ingerũt q̃ illę quę per auditũ/ coniecturam percipiuntur/ de quibus iam bręuiter dictum est. de his autem quæ per visum & experientiam fiunt nunc diligentius est insistendum. Vnde pro fundamento ipsius materię hic aduertendum est: ꝙ in moribus exterioribus ęqualiter se habent boni & mali/ licet inęquali intentione. quia sicut bonis omnia cooperantur in bonum: ita econuerso omnia malis in malum. Vnde si boni bonis polleant moribus: ad exemplũ virtutis facit. si autem prauis: ad custodiam virtutis interioris vel humilitatis facit. Reprobi autem bonis moribus ad decipiendum: malis autem ad corrumpendum animos fidelium vtuntur. Vnde de primo dicitur. Molliti sunt sermones eius super oleum/ & ipsi sunt iacula. De secundo autem. Corrumpunt bonos mores colloquia parua. Quis enim non dico simplex tantum vęrum etiam sapiens quisq̧ non moue-

rętur in prima fronte: videndo tantā cōpositionē morū in fidę- libus: omnē eni leuitatū in quibuscūq; actibus eorū & gestib9 vestitu & apparatu detestātur sicut ignē & abominātur vt pestē. Videntes eni leuitatē Christianorū in vestitu & equitatu & aliis quibuscūq;: derident: & eos C apras & Simias vocant. honestissimū eni modū imo religiosissimū habent in vestitu tam mares q̄ fœminæ: tā maiores q̄ minores: tā curiales q̄ etiā ipsi rustici & villani: & ita cōmunē & simplicē vt omnino nichil indecētię vel inhonestatis seu supfluitatis: vel curiositatis vel leuitatis possit in eis deprehendi vel notari. De ijs autē religiosiores & deuotiores habent. quid dicā: tātū eni simplicitatis & cōformitatis & singularis apparētiæ & singularitatis atq; exemplaritatis ostēdūt in actib9: gestib9: & motib9: & vestimētis: vt eos aliquē modū regularis obseruātię crederes pfessos. In equitatu etiā & aliis apparatib9 nō solū simplices: sed etiā magnates intātū deuitāt oēm strepitum & rumorē vt nullomodo aliquis eqtet equū qui nō sit castratus. In vno eni exercitu cētum miliū equorū nō audiret vn9 minim9 rumor vel strepit9 alicui9 eq. In sellis & i frenis nulla prorsus curiositas: nulla vanitas vel supfluitas habet. In oi apparatu equorū: simplicissimū tenēt modū Null9 armat9 incędit dū ad cāpū pcędūt: sed omnia arma eorū i sarcinis deferūtur Camelorū & mulorū: nullus discurrit nullus cū equo saltat vel tempestat vt mos est Christianorum. ipsi eni magnates & principes ita simpliciter se habent i omnibus: vt ab aliis discerni non possint. Vidi ręgē euntē ad ecclęsiā p longū spaciū a palacio suo cū duobus iuuenibus. & hoc vidi etiā ad balneū eūdo faciētē. nec reuertentē de ecclęsia ad palaciū: aliquis ausus fuit comitari: nec in platea cuipiā licębat illi occurrere: neq; clamare (vti solent) viuat rex: aut huiusmodi. vidi itē eū in ecclęsia orātem nō in cathedra vel solio ręgali: sed super terram substrato tapeto: ad modum cæterorū sedentem: nec circa eū aliquod ornamētū extēsū vel ostensum. nichil omnino singularitatis in vestimētis vel in equo vtitur: quo possit ab aliis discerni. vidi eum in exequiis matris: nec possibile fuisset me eum cognoscere potuisse: nisi michi ostensus fuisset. habet strictissime interdictū ne aliquis cū comitetur aut ei in via occurrat sine sua licētia speciali. Omitto multa quæ de eo audiui quomodo sit affabilis i collocutione: matur9 & benign9 in iudicio: largus in elemosynis. & in aliis actib9 suis beniuolus. vnde fratres in Pera dixerūt eū intrasse ecclęsiā eorū: & sedisse in choro ad vidēdū cerimonias & modum officij. quare & ipsi missam corā eo: ad eius quidē petitionē celębrauerūt: & hostiā

non consecratā in eleuatione monstrauerūt volentes eius curiositati satisfacere/ nec tamen margaritas porcis prodere. Qui etiā dum cū eis de lege & ritu Christianorū colloquiū habuisset & audisset quia episcopi preessent ecclesijs: voluit vt ad cōsolationem Christianorū aliquē episcopū adducerent cui ad oīa suo statui necessaria ꝓmisit se fauorē & auxiliū sine defectu prestiturum. Quis autē audiens a lōge victorias/ bella & exercitꝰ multitudinem/ gloriam & magnificentiam: talem posset in eo simplicitatem suspicari vel auditam non ammirari?

¶ De motiuis experientiæ & particularibus. Cap. X.

Motiua particularia sunt duplicia: scilicet extriseca & intriseca. Extriseca sūt ea q̄ pertinēt iprimis ad mūdiciā. Tantā enī in oib9 exteriorib9 ostendūt se diligere mūdiciā: vt quasi oia quib9 vtūt suspecta habeant ab eis de imudicia. nā in domib9 eorū vbi ipsi comedūt nō ꝑmittūt vt habeant pulli vel ꝙ intrēt canes. Et si casu canis vel pull9 tāgeret scutellā vel ollā: ex ea ampli9 nullatenus comederēt. Quādo volūt comedere pullū: prius eū sex vel septem dieb9 faciūt ligatū teneri & purū granū ad comedēdū ei tribui. Si quod cūq; aial moreretur cui nō fuisset icisa gula cū gladio vel ferro & effusus sāguis totaliter: nullo modo ad comedēdū de carnib9 ei9 cōtingerēt. De mūdicia autē corporali tanta est cura maxime illis qui frequētāt orationē: ꝙ i vestimentis & in corpore minimā maculā nō sustinerēt. De lotionibus autē que orationē ꝑcedere debent infra dicet cap. xiij. Ea etiam de causa nec vinū bibūt nec carnes porcinas comedūt: quia vt ipsi dicūt/ hominē imūdū reddūt. Nullo modo etiā post quācūq; pollutionē naturalē/ aliquē secū permittūt loqui/ vel se permittūt ab aliquo quātū possibile est videri nisi prius totaliter corpore in aqua merlus vel aqua perfus9 vnde propter hoc in ciuitatibus cōtinuis vtūtur balneis. Vbi aūt nō habētur balnea aliquē secretū locū ad hoc preparatū habēt in domib9 suis vt statim possint aqua perfundi anteq̄ domū exeāt. nā pollutū quemq; tichumux vocāt: quod notat imūdiciā. quod multum execrabilis habet apud eos. ¶ Motiua intrinseca sūt q̄ ad appetitū & desideriū pertinēt. Vnde primo occurrit magna simplicitas eorum quā habēt in edificijs suis. Nullam eni omnino delectationē habēt in construendis edificijs seu edificādis domibus. Et licet sint ditissimi in auro & argēto & in pecunijs: tamen omnem superfluitatē & curiositatē ita detestantur/ vt paupertatem crederes eos esse professos. Raro est domus aliqua in ciuitatibus de lapidib9 nisi magnorū dominorum & Ecclesiarū

et balneorũ: sed sũt cõmuniter de lignis & terra cõstructę. miro etiam modo scandalizãtur de Christianis propter ædificiorum superfluitatẽ ij qui ea vidęrunt. cũ autẽ narratur ijs qui non vi- dęrunt: detestantur dicentes/ putant se illi pessimi semper vi- uere posse/ de niq; ipsi magni domini quando non fit couoca- tio ad campum in æstate exeunt ad loca amęna & de domibus non curantes habitant in papilionib9/ & insistũt cõtinuis ve- nationibus & solatijs. Præterea est quædã generatio inter eos nõ nisi ad nutrienda & custodienda pecora operã dans: tenẽs modũ antiquorũ patrũ. & illi sunt innumerabilis multitudinis ita vt dispersi p totam Turciã vix sufficiat eos capere terra præ multitudine pecorũ & bestiarũ. nõ eni curãt de domib9 vel ędi ficijs: sed circũeuntes terrã secundũ cõmoditatẽ quã exigunt ipsa pascua & aliæ vtilitates pecorũ. In hieme eni ad loca iteri ora & calida descẽdũt: i æstate vęro ad superiora ascẽdũt loca. Ipsi sunt ditissimi & potentissimi adeo vt eorũ vnus cũ familia sua & diuitijs: vnũ exercitũ armare & expedire possit: & tamẽ habitant in tentorijs & tugurijs: dęmonstrantes se nõ esse ico las huius mundi sed peregrinos. & hoc agũt ex quodã instin- ctu naturali quod Christiani propter CHRISTVM & fidem ei9 facere debęrent ex voto. Nũc secundo occurrit simplicitas quam habent in hoc q̧ picturas seu sculpturas omnium ima- ginum sic abhorrent & detestantur: vt Christianos qui pluri- mum oblectãtur/ idololatras & cultores dęmonum vocẽt & in vęritate esse crędant. Vnde dũ essem in Chio & ambasiatorib9 Turcorũ pro recipiendo tributo illuc venientib9: ĩtroductis in Ecclęsiam nostram volebã psuadęre de imaginibus. at illi næ- quaq̃ acquiescentes: omnibus rationibus refutatis/ hoc solum affirmabãt perseuęrãtes in obstinatione sua/ vos idola colitis. ludentes etiã pro pecunia quocũq; modo aut ludendi genere adeo persequũtur: vt inuentos multis ignominijs afficiant atq; puniant. de illa autẽ superstitione maxima Christianorũ p̄ser- tim in partibus Italiæ de pingendis & sculpendis armis suis/ & scribendis nominibus ac signis proprijs: tantũ generatio Tur corũ est alięna vt nec vestigiũ quidẽ inter eos de hoc valeat re- periri. neq; vtuntur sigillis in litteris siue regalibus siue cuiuſ- cũq; alterius/ neq; aliquo alio signo quantũcũq; exiguo. vęrũ audito solo nomine mittentis litteras: fidem cõtinuo faciunt/ inspectoq; stilo scribentis facile cręduut. Huiusmodi igit̃ omia aut similia quæ notã supfluitatis aut supstitionis habęre viden tur: ipsi vana/ inutilia & nõ necessaria putãtes abhorrẽt. & hęc insup est causa q̧ vsum cãpanarũ nequaq̃ admittunt, neq; per-

mittunt Christianis inter eos cōmorantib⁹ earū vsum. De simplicitate autē quā habent sedēdo quid dicam/ nō eni solū rustici et plebei homines/ sed et omnes principes/ magnates vel cuiuscūq; dignitatis vel cōditionis existant/ ipse quoq; imperator eorū/ siue ad comedēdū siue in quacūq; actione: nō requirit scānū vel sedilia aut quodcūq; fulcimentū ad sedendū. sed modo puerorū honestissimo tamen/ et quadā decētissima cōpositione recūbit super terrā: deferēs ipsi naturę omnib⁹ æqualiter disponenti. Mensa eorū vt plurimū est facta de corio cōmuni attoso/ vel etiā de corio ceruino non attonso/ rotunditatem præferens quattuor vel quinq; palmarum latitudinis/ habens circulos per circuitum ferreos: quibus introducta corrigia per modū bursæ clauditur & aperitur. et portatur. null⁹ intrat domū vel ecclæsiam vel aliū locū in quo intēdit sedære: nisi discalceatus. vnde apud eos inhonestum habetur vt calceatus sedeat aliquis. & vt hoc competēti⁹ fiat: vtuntur quodam genere planellarū quod lingua eorum bathmag dicitur pręsertim fœminæ/ quod deponi facile potest & iterum recipi. & cōmuniter in domibus siue ecclæsijs/ locus vbi sedetur: strat⁹ habetur tapetis laneis vel scirpeis et iuncinis. sed et vbi necessitas exigit: habentur tabulata eleuata a terra propter humiditatē aut immundiciam locorū. Est et aliud quod silentio nō prætereo/ quanq̄ non absq; verecundia dicam: q̄ honeste se habeant extra domum vel in conspectu populi/ vt cōtingere solet in cāpo ad secreta naturæ peragenda. vnde ipsi vtuntur vestimentis & fœmoralibus multum largis et longis in anteriori parte apertis. Et sic etiā in medio exercitus: curuatis ad terrā & reiectis ab int⁹ retrorsum vestimētis prius detractis interius fœmoralibus/ sine aliqua nudatione corporis peragit opus naturæ/ ita vt vix possit deprębendi vel suspicari quid faciat. hoc etiam apud eos multū cauetur ne ad faciēdum huiusmodi opus facietenus quis se ad meridiē vertat: quo ipsi se vertere solent orantes. Insuper si quis stando et erectus modo Christianorum vrinaret vel mingeret: pro hæretico vel excommunicato ab omnibus iudicaretur.

¶ De ijs motiuis quæ alios attrahunt. et etiam eos in suo errore multum confirmant. Cap. XI.

Sunt & aliq̄ motiua alia q̄ nō mō alios alliciūt: sed ipsos in suo errore nō mediocriter cōfortāt ac detinēt/ & sūt quattuor. Primū quidē feruor maxim⁹ quē habēt ad illi⁹ sectę dęfensionē & ꝓpugnationē. Vnde qn̄ fit cōmotio ad cōgregandū exercitū: i tāta ꝓmptitudie et celeritate cōcurrit/ vt crederes non ad bellū sed ad nuptias iuitatos conuenire imo vix possunt expectare donec veniat tempus egrediēdi: quin et ipsi præue-

uiunt. Sed et si quandoq; contigerit eos a bello vacare: magno afficiunt tedio. et non solum illi qui scripti sunt sed quasi plures illis notu proprio ad hoc currũt et festinant. Et propterea non multum laborat Turcus ad cõgregandũ exercitum suũ: sed solum missis nuncijs ad pręsidentes designat diẽ & tempus. & illi immediate faciunt pręconizare in ciuitatibus et opidis: & sic in spacio vni⁹ mensis cõueniunt in ordine secũdum q̃ scripti sunt pedestres seorsum ab equestribus/ vnusquisq; cũ suo pręsidente eodem ordine quo et in cãpo solẽt castra ponere & ad pugnam procedere. Nec etiam vtũtur vexillis: sed ipsi campi ductores p̃ signo habent lanceam altã in summitate habẽtẽ dependẽtes pilos alicui⁹ coloris: p̃ q̃d omẽs ad eũ pertinẽtes possunt eum cognoscere. Et vnusquisq; eorũ vtitur vno timpano magno cum fistula ad cõuocãdũ suos/ et ad concitandũ & prouocãdũ quãdo necesse est ad pugnã. & illi vocantur Zumbasthi. Et vnicuiq; eorũ subijciũtur cẽturiones plus vel min⁹ secũdũ q̃ requirit exercitus. & sunt ad min⁹ quattuor/ ad mai⁹ autẽ decẽ: et isti vocanť Tscheribaschi/ quorum vnusquisq; pręest centũ equestrib⁹ q̃ vocãtur Czingheri. Iste etiam ordo in pedestrib⁹ obseruať. Cũ igiť reuertunť de pugna: vnusq̃sq; siue magn⁹ siue paruus p̃sentat registrario qui est vn⁹ de magnatibus: vt si aliquis defuerit: loco eius alius scribi possit. Si autẽ Turc⁹ viderit contra se grauari bellũ: et stati missis nũciis per totũ regnũ/ quartũ vel quitũ cum expensis remanentium cogit exire. et iste exercit⁹ vocatur Escherihor. et per istũ modum/ infinitum potest congregare exercitum. Et ista omnia cum tãto feruore prosequũtur et faciũt: vt vnus pro alio se offerat/ et ille qui remanet/ iniuriam sibi fieri credat. Insup dicunt se fœlices fore si nõ i domo inter lachrimas et sputa muliercularũ/ sed in campo inter hastas et sagittas hostium possint mori. Et de eis qui sic moriuntur non solum non dolent: sed eos sanctos et victores prædicant et extollunt.

¶ Secundum est victoria eorũ continua cõtra Christianos q̃d aliquos multum mouet vt dictum est octauo cap. sed minus sapienter/ vt infra de interpretatione motiuorũ patebit. hoc etiã ipsos multum confortat et confirmat in ipsa secta: vnde victores se nominant et gloriantur quasi victores toti⁹ mundi. Orãt etiam pro victoribus specialiter in omnibus cõgregationib⁹ suis/ pręsertim in cõtinuis post comestionẽ gratiarum actionibus. Superbiunt insuper & Christianos fęminas despiciendo nominant & se viros eorũ. Et vt ad hoc magis ac magis incitentur: antecessorũ victorias describũt decantant/ laudant ac pręconizant. ¶ Tertiũ est eorũ maxima & cõtinua augmẽtatio: non solum ab ijs qui vincti & victi adducũtur vel qui se sponte offerũt

vt dictum est supra in cap. septimo: sed etiam de iis qui iter eos continue generantur Vnde vnusquisqꝫ eorum secundum legem potest habere duodecim lægitimas vxores: ancillas autē quot et quantum sibi placet sine numero et cōputatione. Et secundū eandem lægem omnes filios et filias ancillarū habent æqualiter per omnia hęredes cū vxorum filiis. Vnde mercatores eorū aut etiā alij domini potentes et diuites: in qualibet ciuitate vbi habent practicare/ habēt vnam domū et vxorem/ filios et filias. Et per istum modū aliqui vsqꝫ ad duodecim numerū perducūt numerum vxorū. Pauci tamen inueniūtur qui duas vxores in vna domo teneant propter iurgium et inquietudinem earum. habent etiam secūdū eandem legem libertatē recipiēdi/ dimittendi/ tenēdi et non tenēdi vxorē quando sibi placet sine aliquo respectu. Vnde ligamen matrimonij (quod ipsi Kebin vocant) in potestate dicunt esse ipsius viri et nō vxoris: & licet possit soluere ad libitum: non potest tamen ligare nisi authoritate ipsius sacerdotis. Quantū est multitudo ad eos conuertentium nō solum simplicium: sed etiam sapientū/ & de omni genere et cōditione & dignitate hominū. Vnde religiosis et sacerdotib9 Christianorū ad eos conuertētib9/ meliorē promissionem faciunt: vt sint exēplum conuersionis aliorū. Vnde vidi quendam fratrem ordinis minorum qui magnam prouisionem de camera rægis habebat: eo ꝙ Christum negauerat. Audiui etiā de vno fratre prædicatorum renegato/ qui dū cōtra Christianos in quodā nauigio cum Turcis trāsisset: instāte fortuna maris ceteris ereptis nauigiis ipse mercedem suę ꝑfidię sub merso nauigio solo ī quo ipse erat æternæ ꝑditionis nō immerito suscipere meruit. Turci neminē omnino cogūt fidē suā negare/ nec multū instant supꝰ hoc alicui ꝑsuadēdo: nec magnā estimationē faciūt de iis ꝗ negant. Vnde vidi quendā/ qui in curia cuiusdā magni domini in pueritia litteris deditus/ tandē optim9 sacerdos fuit & pleban9 habēs vxorē et filios: mortuo domīo sine expressione libertatis ab emulis venditioni cū filiis suis expositum nec dimissum nisi se ad placitum heredum domini sui liberandum commisisset.

De honestate fœminarum ipsorū Turcorū. Cap. XII

Hoc aūt qđ nunc dicere volo si quis credere noluerit: in dictamine rectę rationis seipsum interroget/ ac sic ipse michi testis erit ꝙ id a veritate nullaten9 poterit esse alienū. Si enī ī rectę rationis iudicio a capite ꝓcedit quicqd in corpore actū fuerit: quomodo nō dicat̃ ꝓcedere a virorū impudicitia vel lasciuia qcquid in morib9 vxorū inhonestū vel indecēs recipitur? cū teste scriptura vir mulieris caput

esse comprobetur. Certe michi magna admiratio oritur/quando honestatē quā vidi in fœmineo sexu inter Turcos cōsidero: et impudicissimos/improbos et dānatos mores fœminarū inter Christianos cōspicio. Sed quia hoc quod ibi vidi: vniuersaliter in omni loco Turcię veritatem habet/vt penitꝰ aliud fieri non viderim in omnibꝰ ciuitatibus seu locis quæ plustraui. hoc aūt qđ inter Christianos video/non ita cōmune & vniuersale est vt vniuersali indigeat reprehensione: sed solū quorūdā non virorum certe sed effœminatorū hominū qui ita i carnalitate submersam habēt rationē vt nequaq̄ discernere queāt quid cōmuni proximorū saluti expediat. sed solummodo ad hoc intendūt vt suis impudicissimis cordibꝰ et oculis in cultu meritricio vxorum suarum satisfaciant. Nec propter hoc excusabiles sunt vxores quia viris suis hoc sciunt placere: nec viris cogūtur obedire in hoc qđ obest saluti. Sed quia sicut cōmune habet prouerbiū: omnis mulier fornicatrix virorū proculdubio culpa/earū culpā excedit dū earū effrenatā impudicitiā freno discretionis nō dirigunt. O execrāda immo diabolica impudicitia/ quæ quia non potest singulorū mēbris se supponere polluēdā: contēdit tamen se singulorū oculis et affectibꝰ ingerere ꝓstituēdā. Certe multo fœliciores prostitutę in lupanaribus latētes/istis impudicissimis fœminis ad perdēdas aīas totā ciuitatē circūeūtibꝰ. Sed O mulierū oīm infœlicissimū genꝰ: credis te tenere iura matrimonij: quæ quoties adulteriū cōmittis/quoties pecꝰ et collum tuū nudatum/oculos nutātes/faciē placidā/ ceruicē erectam/ capillos defluētes: oculis impudicis obiecisti? Sed tu o vir huiꝰ ipudicissime vxoris nō tuę solū sed omniū/o prostibulū sathanę q talē foues et nutris laqueū diaboli: nō existimas te redditurū rationē de tot malis? dicēte scriptura/qui viderit mulierē ad cōcupiscēdam eā: iā mœchatꝰ est eā in corde suo. Sed nūc ad id redeamꝰ de quo ē intētio nostri sermonis. Certe viros nō immerito dixerim ipsos Turcos: q dū quilibet eorū duodeci vxores habere sibi licære dicit/i nullā specialiter earū amorē suum se inordinate trāsfūdere ostēdit. omnibꝰ eni ęqualiter ad cōcipiēdę & nutriēdæ prolis necessitatē vtitur. Et dū vnū virū duodecim fœminis ꝓferri docet: illiꝰ infœlicissimi sexꝰ vilitatē & creatoris sentētiā qua mulieri dixit sub viri potestate eris/cōfirmat. Eosq̄ q fœminas sibi dominari patiūtur ꝓpter libidinis ardorē: nō viros/ sed ruffianos pessimos: ipsiusq̄ diaboli adiutores ad perdēdas animas/non imerito esse cēsendos. Pro magna eni īfamia reputat̄ viro apud eos si vxor eiꝰ in cōspectu virorū siue i domo propria siue extranea discooperta facie apparære videret̄. Fœminę eo-

rũ ſimpliciſſimo mòdo vtuntur i veſtitu ſine nota alicuius curi oſitatis vel ſupfluitatis. In capite vtũtur mitris ſuppoſitis velis ita vt iuoluta diligenter & decẽter mitra / extremitas veli de= pẽdẽs remãeat ad dexterã faciei. quã ſi domũ exire vel i domo corã viirs apparęre cõtingat: ſtati circũducere & totã faciẽ ex= ceptis ſolis oculis vęlare poſſit. ſed hoc de omnib⁹ etiã villanis & ſimpliciorib⁹ dico. In ciuitatibus vęro magnũ nephas puta= rẽt: ſi vxor alicui⁹ notabilis viri extra domũ niſi tota facie cum ſubtili ſerico ita velata vt ipſa alios vidęre / a nemine aũt facies eius vidęri poſſit / exire cõperta poſſet / Nũq̃ audet fœmina vbi eſt cõgregatio virorũ cõparęre: & fœminã forũ adire / vendere vel emere apud eos omnino illicitũ eſt. In Eccleſia eorũ maio ri / locũ lõge a viris habẽt ſeparatũ & ita ſecretũ: vt nemo poſſit ĩtroſpicere vel aliquo modo intrare / & illũ nõ oẽs ſed ſolũ ma= gnorũ dñoꝝ vxores & nũq̃ ampli⁹ niſi in die veneris ad vnicã orationis meridianę horam q̃ apud eos ſolẽnis eſt / decet aliquo modo intrare. Collocutio viri cũ muliere in publico ita rarũ ẽ: vt ſi inter eos p annũ eſſes / vix ſemel id experiri poſſes. Mulie= rem ſedęre in equo vel equitare ab omnib⁹ haberet ꝓ mõſtro. Etiã in domib⁹ proprijs viri cũ vxore nunq̃ in actib⁹ & motib⁹ vel collocutiõe minimũ indiciũ laſciuię vel ĩhoneſtatis dep̄hẽ di poteſt. Et tãta ẽ maturitas virorũ etiã i domib⁹ ꝓprijs: vt ti= mor & reuerẽtia ab omni familia eis exhibeatur. p̄ſertim erga vxores rigorẽ ſuũ nũq̃ relaxãt. Magni aũt dñi quia cũ vxorib⁹ ſuis eſſe ſemp nõ poſſũt: eunuchos ad cuſtodiã earũ deputatos habẽt: q cũ ſũma diligẽtia ita eas cuſtodiunt / vt cõditionẽ viri cuiuſcũq; penit⁹ ignorare videaᷓ niſi mariti ſui. Reliq̃ breuita= tis cauſa trãſeo. hoc aũt qđ i domo patroni mei vltimi in q̃ xv. annos cõtinuos manẽs a fęminis expert⁹ vidi: lõgũ eſſet narra re pſigula / nichilomin⁹ nõ pmittit me tacęre oĩno operis ma= gnitudo. Nã vxor filij q̃ xx. annos i domo eadẽ iã trãſęgerat / & habebat filios & filias: nũq̃ viſa ẽ p̄ſente patre mariti apto ore vel diſcoop̄ta facie comediſſe vel locuta fuiſſe. Et hũc rigorem reuerẽtię a p̄ria die q̃ illã eãdẽ domũ ĩtrauerat: nũq̃ relaxauit / nec i poſterũ aliq̃n relaxare decet. Et iſta eſt omniũ generalis cõſuetudo i ſimili caſu degẽtiũ. Apud eos eſt etiã aliquid quod ſtrictiſſime obſeruãt. Facto eni deſpõſatiõis pacto iter filiũ vni⁹ & filiã alteri⁹: nũq̃ amplius ſponſus aliquo modo audet paren= tibus vel propinquis ſpõſę colloqui / vel apparęre vſq; in diem nuptiarum / ſęd declinat & fugit erubeſcendo pręſentiam eo= rum quantum eſt poſſibile. Et hoc idem obſeruatur ab ipſa ſpõ ſa reſpectu parentum & propinquorum ſpõſi ſui.

De motiuis supernaturalibus & spiritualib9/& primo de ꝓfessione & lege Turcorum. Cap.XIII.

PRofessio sup quā fūdata est lex Turcorū:ista est lay l
laha hillallach mehēmet erczullach hoc vult dice
re secūdū cōmunē opinionē exponētiū.De9 ē vnus
& Mahumetes est ꝓpheta ei9.maior oīm opinionū
difficultas in isto ꝓfessionis modo consistit. Si enim se vnius
dei cultorē esse persuadere poterit:venenū sui erroris sub spe
cie pietatis facile diffūdit.hic est lapis offēsionis:ad quē multi i
pingētes/in laqueū perditionis animarū ceciderūt . hęc est ista
mola asinaria:q̄ multorū collis appensa / i barathrū despera
tiōis eos demersit.Dū eni sīplices audiūt eos idola execrari &
oēm formā vel imaginē sicut gehēnę incēdiū refutare / & vni9
dei cultū iā cōstāter profiteri & p̄dicare: nō manet āpli9 de eis
suspitionis loc9.Sed & quidā de sapientib9 causam durationis
illius sectę sup alias sectas & hereses illā dixerūt esse:quia ido
la detestat & vnū deū colit.Sed hoc multū improuide dictū vi
debitur:si de reproborū duratione quid scriptura cōmemoret
diligenter inspiciat. De9 eni reprobos ideo patienter expectat
vt in die iudicij eos in plenitudine peccatorū puniat grauius.
Quos autē hic citi9 tollit nec permittit ex sententia agere:hoc
ideo vtiq̧ facit vt in penis cū eis mitius agat. Culpa igitur cle
mentiam expectātis cōtemnētiū reproborū dū ad īfinitū tēdit:
quid agit nisi vt furorē iusti iudicis contra se iuste insurgētis si
ne remedio & sine seueri9 in penis vīdicē expectet & recipiat?
Quomodo aūt hec professio interpretanda sit:in cap. septimo
decimo dicet.quid aūt cōtineat lex hui9 ꝓfessiōis : hic vidēdū
est.Cōmunis opinio omniū fere Turcorū de lege eorū talis est
Dicūt eni primū ꝓphetā magnū cui data fuit lex primit9 a deo
fuisse Missah idest Moyses cui dat9 ē liber tefrit/ quē nos pēta
teuchū nominam9:& oēm hoīem qui eo tempore legem obser
uasset saluatū esse.Cum aūt p successū temporis hūana malicia
& negligentia hāc lęgē corrupisset:in hui9 peruaricationis re
mediū electus est secūd9 ꝓpheta magn9 Daiit quē nos Dauid
dicim9 cui datus est liber czabur quē nos Psalteriū vocamus.
Quo prioris modo/seruato & corrupto:tertius quoq̧ prophæ
ta magnus subiūctus est yesse idest Ihesus/cui tertia lex cū libro
vigilis quē nos Euāgeliū dicim9 missa est.quę suis tēporib9 om
nibus causa salutis fuit. Ea tandē p̄cedentiū modo euacuata:
quartus electus est Mahumetes/qui legē cum libro qui Alcora
nus dictus est a deo accepit.Quæ euacuatis omnib9 antehabi
tis sola necessitatē salutis donec alia superuenerit :plene & in

dubitanter ab eis prædicatur & dicitur habere. Hæc igitur lex Alcorani primo / in præcepto habet: vt omnis vtriusq; sexus dum ad prouectam peruenerit ætatem/ extra limites matrimonij vitam nō ducat. Deinde omnes pari districtione ad orationem subiicit: quæ quinq; vicib9 in die/ quinq; ad hāc deputatis horis et temporibus pficitur. Tempus primę orationis/ est ortus solis nō cōputādo horā sed accipiēdo tēpus grosso modo: eo q, ipsi nullā habeant artē cōputandi/ sed solū instinctu naturali de tempore iudicant. Ista ergo oratio prima per quattuor erket et duo czalamat pficitur. Erket est geminata inclinatio cū totidē prostrationibus. Czalamat autē est ipsa secreta oratio quā facit sedendo post qdlibet Erket: cum salutatione a dextris & a sinistris & impressione pacis quā vtraq; manu in faciē obducēdo facit. Tēp9 scdę orationis est circa meridiē: q decē erket & quinq; czalamat continet. Tertia oratio in declinatione solis/ tempore vespertino fit. et ipsa octo erket et quattuor czalamat habet. Quarta oratio quinq; erket et quattuor czalamat continens: tēpus circa occasum solis sibi vēdicat. Quinta & vltima reliquarum prolixior/ quindecim erket et octo czalamat habet: et post cenam tardiori hora celebratur. Prima oratio eorum lingua Dangnanias dicitur/ secunda Orlenanias/ tertia Kindinanias/ quarta Achsamnanias/ quita Laczinanias. has oratiōes vnusquisq; cum parochiano suo et in mesquita propria tenetur orare: nisi legitima causa interueniente. tunc autem in omni loco hoc licite facere potest. in obseruatione temporis eadē est dispēsatio: vt scilicet vno tēpore suppleat quod alio omissum est. die autem veneris quæ apud eos celebris est/ attentius orant: non tamen abstinent aut vacant a quocūq; labore. In ciuitatib9 habetur vna solennis et principalis mesquita idest eorum ecclęsia quę euemesgit dicitur: ad quā in die veneris omnes conueniūt/ tā ipse rex quando præsens est q alij principes. et oratione meridiana solenniter pacta fit prædicatio & elemosynarū regaliū elargitio. De ordine autē/ honestate et silentio quæ habent in ecclæsia/ deq; deuotione: longū foret enarrare p singula. hoc tamen breuiter dico q quando Turcorū in eorū ecclęsia silentiū & Christianorum in sua Ecclęsia tempore orationis tumultum considero: magna michi admiratio generatur de tanta ordinis pmutatione/ vnde scilicet in illis tanta deuotio/ in istis væro tāta indeuotio atq; indiscretio esse possit. cum tamen contrarium esse debære causa et ratio ipsa requirat. habent item inquisitores qui accusatos de omissione orationis/ multis afficiant cōtumelijs. circūducūt enī eos/ tabulā cū caudis vulpinis collo ap-

pendentes et non sine taxa pecuniæ dimittũt maxime si hanc orationis negligentiam in quadragesima eorum admiserit. habent etiã triplicẽ lotionem qua se ad orationẽ præparãt. Prima est perfusio totius corporis cũ aqua/ ita diligenter vt non remaneat locus quantus est punct⁹ vni⁹ acus intact⁹ ab aqua: alioq inualida esset lotio ista. et propter hoc solent frequẽtare et diligentissime radere pilos in omni parte corporis/ excepta barba in viris et capite in mulieribus: quorũ pilos multo studio lauãt et cũ pectinibus frequẽter discriminãt vt aqua penetrare possit. Incidunt diligẽtissime insup vngues manuum et pedũ: et propter hanc eandẽ causam reor eos vti circũcisione/ vt inferius dicetur in cap. xxj. et hec lotio vt supradictũ est in cap. x. post quã cũq; pollutionis maculã necessaria est & vocatur czoagermeg. Secunda lotio vocat̃ Tachriat/ et est necessaria quãdocũq; op⁹ naturę exercet̃ vel etiã aliquid vẽtositatis emittit̃. tũc eñi in aliquo loco secreto pudẽda et posteriora abluẽda sunt. Tertia lotio vocat̃ auptaz vel abdas: & est necessaria in quinq; sensuũ organis incipiendo a manibus. quibus lotis cum brachiis vsq; ad cubitũ: procedit ad os & nares. deide abluta tota facie cũ oculis tranit ad aures: et manu cũ aqua supducta capiti descendit ad pedes/ & crurib⁹ vsq; ad tibias ablutis perficitur. hanc lotionem in omni loco licitum est peragere: et non est necessarium vt præcedat vnãquãq; orationẽ/ nisi forte aliqua imundicia hoc exigente. Si aute post primã orationẽ poterit cauẽri omnis imũdicia: eadem die ad omnes orationes non requiritur alia lotio. aliqui tamen pro deuotione & pro maiori cautela/ eam frequentare solent. habent et vnã lunationẽ inter duodecim lunationes anni cõmunis in qua ięiunant. et quia ann⁹ solaris non concordat in mensib⁹ cum anno lunari siue Embolismo: & ipsi hanc computationẽ ignorantes cõputant duodecim lunationes pro anno/ ideo mensis ięiunij eorũ nunc in hieme nunc in æstate contingit. In ipso autẽ ięiunij die abstinent ab omni genere cibi & potus: in nocte autẽ omni genere ciborũ et quoties placet vtuntur. habent autẽ vnũ pascha in fine ięiunij in quo visitant memorias mortuorũ suorũ/ ibidem orantes & quę secum portauẽrunt comedentes. & inuicem osculantes dicũt/ baaram gluttieczong/ hoc est veniat tibi bonũ pascha. et hec omnia etiam obseruant in secũdo paschate quod in sexagesimo die post primũ celebrant: eo q; tunc vel in ipso die peregrini eorum in Mecca celebrãt & pagũt ritũ pegrinationis suæ. nã magna multitudo de secta illa non solũ de genere Turcorũ sed & de omni generatione quæ illi sectæ deseruit scilicet Arabes/ Sarracæni/

Tartari: annuatim visitāt memoriā & sepulchrum Mahumetis in loco qui ab eis Mekite/ ab alijs Mecca nomiatur/ & est vltra Hierusalē sexaginta dietas. & non possunt transire nisi cū Camelis: eo q̄ arenosa & aridissima est via illa. Vnde & Solthan9 habet ad hoc preparatos Camelos p̄ peregrinis ducendis. habentur autē ipsi pegrini qui sepulchrū Mahumetis visitauerūt ī magna reuerentia & reputatione. & vocanť hatschilar: & vtūtur multis priuilegijs. vnde et in iudicio/ vnius eorū testimoniū p̄ tribus aliorū testimonijs acceptatur. & p̄ eis specialis fit oratio sicut p̄ victoribus. & p̄pter eos duo habenť gn̄a hospitaliū in oī loco: vnū in vijs/ aliud in ciuitatib9. hoc quod i vijs/ vocať Zeuuēnezerey: & est edificatio magna in locis vbi nō inueniūtur habitatores sufficientes ad recipiendos viatores & peregrinos. hoc quod in ciuitatibus est/ vocatur ymarat: q̄ sunt ecclesiæ magnæ ędificatę a ręgibus & principibus & dotatæ multis possessionibus/ ita vt omni die posset fieri bina refectio aduenientiū: & prio peregrinorū / secundo studentiū & hoc scriptorū quibus refectis si quid supfuerit: omnibus indifferenter præsentibus distribuiť/ & hoc quotidie tempore prādii & tēpore cœnę. Sacerdotes autē & studentes qui ibi scripti habentur p̄ refectione obliganť ibi pagere speciale officiū p̄ anima illius qui illd edificauit & instituit. habent insup gymnasia magna & multa/ in quibus docentur quædā lęges ciuiles ędite a ręgibus pro gubernando regno: in quibus qui magis p̄ficiūt/ p̄mouenť ad beneficia/ ad iudicandū scilicet & regendū populū. & habent duplicē gradū: minores munetschum vocanť/ maiores vero muderis/ minus docti vocātur tansman: quib9 sufficit vt Alcoranū bene sciant & cerimonias q̄ ad orationē & cultū lęgis pertinēt/ & secundū hoc habentur p̄uisiones eorū: nisi enim sint iudices vel registrarii vel iuriscōsulti qui calistę dicuntur/ qui sibi vacare non possunt: non habentur alię prouisiones nisi q̄ sint liberi & exempti a seruitute & oneribus communis populi. Sacerdotes enī eorū non habent occupationem circa curam animarum in audientia confessionū & ministratione sacramentorum & visitatione infirmorū vel sepultura mortuorū. nec habent magnā curam ecclęsiarum cum reliquijs & paramentis/ & sacrorū vasorum & altarium / de quibus omnibus nichil habętur apud eos. non enim possunt pollui ecclęsię eorum vel perdere sanctitatē quam non sunt consecutę. Nullam enim differentiam sacerdotes eorum a communi populo: nec ecclęsię eorum a domibus communibus habent. Orationum numerum possunt sacerdotes & alii indifferenter/ sine omissione laboris implęre. nō enim

vacant meditationib9 vel studijs litterarũ: sed solatio vxorũ & filiorũ & cõis familię/ iumẽtorũ quoqꝫ & possessionũ / mercãtię & vsurę/ iocis & venatiõib9/ auib9 & canib9 venatorijs. de quibus omnib9 & similib9 nichil est eis illicitũ nec ꝓhibitũ. Qualis eni lex: tales sacerdotes/ & q̃lis cult9: tales ministri. De his q̃ dicẽda essẽt excederẽ mensurã calami & chartæ: sed hæc breuissime pstrinxi/ vt darẽ occasionẽ reliq̃ inquirẽdi & diligentius perscrutandi. Pudet eni & tedet me dicere quę in ꝑticulari de his vidi & audiui.

❡ De motiuis supnaturalib9 et religiosis. Cap. XIIII.

SAnct9 Augustin9 de ciuitate dei libro vicesimo/ cap. nono decio de signis & ꝓdigijs mẽdacib9 loquens dicit ꝙ signa & ꝓdigia duob9 modis dicũt mẽdacia Vno modo qa decipiũtur sẽsus hoim virtute & arte diabolica vt credãt fieri qd in veritate nõ fit vt sũt phãtasmata. Scdo modo qa trahũt credẽtes ad mendaciũ vt scꝫ credãt fieri virtute diuia qd diabolus facit/ vel vt credẽtes sibi fieri ꝓ salute qd ad dãnationem fieri cõstat. Vnde ꝙ ignis descẽdit de cælo & cõsũpsit familiã & pecora ipsi9 Iob/ nõ erat mẽdaciũ: licet fieret opatiõe diabolica deo pmittẽte. Istis igitur modis credẽdũ est vnicuiqꝫ fideli ꝓdigia & signa inumerabilia mẽdaciter fieri per religiosos ipsorũ pfidorũ Turcorũ tã i vita eorũ q̃ etiã post mortẽ. nã tanta ẽ potẽtia diaboli i eis: vt poti9 videanť diaboli incarnati q̃ homines. Secũdũ eni differentiã quã habẽt i habitu exteriori latet etiã ipsa diabolica virtus in eis. Quidã eni ex eis perferũt maximã patiẽtiã: & isti nõ portãt exteri9 aliquẽ habitũ sed nudi incedũt solũ cooperiẽtes virilia. Et in ista specie religionis inueniũtur aliq tantæ pfectiõis vt quasi impassibiles sint. & nichil exterioris impressiõis sentire valeãt. nã in maximis frigorib9 hiemis/ ipsi nudato toto corpore incedũt & non sentiũt: & hoc similiter in calorib9 æstatis. isti suę probationis rationes & patiẽtię veritatẽ ostẽdũt in varijs stigmatibus cõbustionũ & cicatricib9 incisionũ corporũ suorũ. Nã si qs probare voluerit: facit sibi apponere ignẽ vel incidere carnẽ cũ gladio. quę omnia tantũ sentit ac si lapidi ignẽ apponeres vel lignum gladio incideres. Alij ex eis magnã pferũt virtutẽ abstinẽtię. de illis dicebať ꝙ ad tantã pfectiõnẽ puenũt aliq vt rarissime cibũ & potũ sumãt. Aliqui aũt & magis perfecti sine omni potu & cibo corporali viuũt. Alij magnã paupertatẽ habẽt ita vt omnino nichil de terrenis rebus cogitãtes neqꝫ curãtes dicanť nec in crastinũ aliquid retinẽtes. Alij ppetuũ silentium tenẽt/ & mutorũ nomine czamutlar nuncupati nullã cum hominibus

conuersationem agunt: ne ad loquendum prouocentur. quorũ vnum solum vidẹre potui non sine admiratione. Alij visionib9 alij reuẹlationibus varijs sunt donati: alij raptus/alij extases supernaturales habent. Et secundum hoc nullus est inter eos qui non consequatur aliquid experientię spiritualis: per quod possit habẹri certa coniectura & euidens iudicium ꝙ sit de numero & ordine dermschler. hoc est enĩ nomen omnium in tali statu degentium. Et secundum varietatem ipsarum experientiarum spiritualium etiam differunt in habitu & modo viuendi. Nam vnusquisꝙ portat signum suæ professionis. Si enim videris aliquem in capite deferre pẽnas: denotat eũ meditationibus & reuelationibus deditum esse. Si portat habitum consutum variorum colorum pecijs: significat paupertatem. Illi qui in aures portant/ in auribus significant se obedientes esse in spiritu propter raptuum frequentiam. Portantes catẹnas in collo vel in brachijs: denotãt violentiã vel vehemẽtiã quã habent in extasi. De patientib9 supius dictum est q nudi ambulãt & sic de alijs multis. Varios etiã modos tenẽt viuẽdi. Illi enĩ q minus ipediti sunt in spiritualibus scilicet in raptib9 & alijs: cõmunẽ vitã ducũt & habitãt inter homines. Alij vẹro seorsũ habitant cõgregati per modũ villę. Alij etiã solitarii in nẹmorib9 & solitudinib9 vitã ducũt. Alij in ciuitatib9 hospitalitatẽ exercẽtes (quorũ domos tekye vocãt) recipiũt hospites saltẽ ad quiescendũ: si nõ habẽt vnde reficiãt. Alij ex mẽdicitate cõtinua viuunt. Alij i ciuitatib9 portãtes aquã cũ vtrib9 de meliori aqua quę ibi reperitur/ & circũeuntes ciuitatẽ omnib9 prẹbẽt ad bibẽdum recentẽ aquã & nichil mercedis petũt sed solũ spõte oblatum recipiũt. Alij habitãtes circa sepulchra nominatorũ sãctorum ea custodiẽtes & deuotis oblationib9 populi viuẽtes. Vtrũ autem omnes/ vxores habeãt percipere non potui: eo maxime quia de lẹge Turcorũ quę hoc pcepit ipsi nõ curãt ppter opinionem ipsorũ ab alijs differentẽ de quo infra dicet cap. vicesimo. Nõ eni obseruãt alias cerimonias lẹgis in oratiõib9 & locutionibus & alijs similibus. Eapropter etiã quia si forma aliarũ virtutũ i eis supernaturaliter exercet vt dictũ est: crẹdẽdũ ẽ etiã prodigiũ cõtinẽtiæ nõ debẹre deesse. Nã illud magnũ portẽtũ de quo magn9 inter eos est rumor plures cõceptos esse & natos sine virili semine/ qui nefles ogli dicunt (de quib9 etiã in sequenti cap. fit mentio) credi potest fieri per fœminas non corruptas carnali corruptione. potest tamen esse ꝙ ipse matres taliũ sint vxores religiosorũ. & propter pdigium cõtinẽtię eorũ nascantur eis filij modo non naturali/ sed aliquo alio modo diabolicę

diſpenſationis hominib⁹ occulto. Vnde propter hoc Turcis ip ſis non videtur inſolitum: quando Chriſtiani dicunt immo ipſi met dicunt & confitent Chriſtum ex Maria conceptum & natum ſine humano ſęmine. Quomodocunq; igitur hoc fiat licet ſit inſolitum & mirabile auditu: non tamē inter illos impoſſibi le videtur diabolicę potentię ſi cętera eius opera inſpiciantur quę in eis & per eos operantur. Agūt & ipſi religioſi eorū quaſ dam feſtiuitates: vel propter vota populi eis oblata / vel propter prędeceſſorum ſuorum memorias / vel etiam propter com munem populi neceſſitatem ſcilicet pro pluuia impetranda / vel ſerenitate & huiuſmodi. & tunc conueniunt & congregantur omnes qui ſunt in locis propinquioribus: & fit primo omnium cōmunis refectio. occidunt enī animalia ſi habēt. ſi autē nō habēt: faciūt de leguminib⁹ vel rizo ſecundum facultatem ſuam cibaria qualia poſſunt. & completa refectione ille qui primus eſt inter eos / accepto tympano facit modulationē: & ſurgentes cęteri per ordinem incipiunt ludere. Vocatur autem feſtiuitas eorū Machia / & ludus czamach: qui fit quadam totius corporis regulata & bene modificata agitatione / cū honeſtis & dignis & valde decentib⁹ omniū mēbrorum motib⁹ ſecūdū modulationem mēſurę inſtrumenti muſici ad hoc cōuenietēter aptatę / & in fine ꝑ modum vertiginis quodā motu velociſſimo circulari rotatiōe vel reuolutione: in quo tota vis ipſius ludi cō ſiſtit. Nam feruentiores eorum in tanta velocitate reuoluuntur / vt non poſſit vtrum ſit homo vel ſtatua diſcerni ab intuentibus: & oſtendunt ſe in hoc quaſi ſupernaturalem agitationē corporū habęre. Et licet aliquis poſſit eos imitari in cęteris ipſius ludi geſtibus: in iſto tamē reuolutiōis actu nemo eos quantumcunq; aptus & agilis fuerit / poteſt aliquatenus imitari. Poſtq̄ igitur ſinguli luſerunt ſurgunt omnes ſimul & confuſo ordine ludunt / emittentes quaſdam imprecationis voces pro ſalute eorum qui eis vota ſua vel elemoſynas elargiti ſūt. Vtuntur etiam quibuſdam ſermonibus / a prędeceſſoribus ſuis ſibi traditis qui illos dum in raptu vel in extaſi erant in ſpiri tu locuti ſunt. qui ſuauis ſunt facundię & rythmice prolatę & facile mente retinentur: & ſecundum materiam de qua tractāt longiores vel breuiores exiſtunt. Aliqui enim ſex verſus / alii octo / vel decem / alii plus / alii minus continent. Et trahūt om nes cerimonias legis Turcorum & ritus ad ſēſum ſpiritualem: quorum ego magnam habui copiam tam in ſcriptis q̄ mente / & delectabar in eis: eo ꝙ magis Chriſtianam religionem confirmant q̄ Turcorum. Vnde ſacerdotes eorum non accipiunt

eos ad authoritatem: dicentes eos qui illa dixerunt non intellexisse quid diceret. quia in raptu vel extasi politi: extra sensum constituti erant/ dum illa proferrent. Quādo igitur ipsi religiosi sunt inter homines/ vnusquisq; suę perfectionis vel professionis signum ostendere conatur. et inter cęteros actus suę ostēsionis nullus est tā prouocatiuus deuotionis seu feruoris sicut ipse ludus eorum supradictus. nec caret mysterio. nam & sancti prophetæ antiqui⁹ huiusmodi ludis vtebantur in suis festiuis officijs: sicut habetur de Dauid ꝙ ludebat ante arcam domini/ & de multis alijs veteris testamenti. Dū enim quidam eorū in domo nostra hospitaretur: post cœnā surrexit et icępit ludere pręcinxitq; se. et dum se reuolueret/ audiebantur quędam voces ex ipso sonantes: ita vt omnes qui in domo erant attoniti/ ex admiratione vix poterant se a lachrimis cōtingere. Alia vice quidam eorum dum essemus in cœna repente raptum incurrit/ et totaliter extra se vsu omnium sensuum destitut⁹ est/ quasi mortu⁹ sedebat neq; mouebatur nec quicq̄ sentiebat. sępius autem apud nos hospitantes: de sermonibus supradictis cōsolationem præbębant audientibus. Sunt enim tantę exemplaritatis in omnibus eorum dictis et factis/ in moribus & motib⁹ quoq; tantam præferentes religionis ostensionem: vt nō homines sed angeli videātur esse. nā in facie eorum quandam spiritualis representationis notā habent: vt si nūq̄ ampli⁹ vidisses eos ꝙ soli⁹ vultus intuitione eos statim agnoscere posses Sed quia satis de exteriori apparentia eorum locuti sumus: nunc vltimo videamus si possumus fruct⁹ agnoscere per quos tales agnoscam⁹ interi⁹ vt saluator docet Matthęi sexto. Si quis enim voluerit dicta eorum priuatim et in particulari perscrutari: tantā inueniet in eis ambitionē proprię reputationis/ et tantum spiritualis superbię venenū: vt hoc qd dicitur angelū sathanę se trāsfigurare in angelū lucis/ proprie deipsis possit intelligi. Nā ipsi dicunt se præ ceteris a deo electos/ & quasi amicos dei se ab omnib⁹ debære honorari: dicūt se gratiam dei specialiter ab alijs & præ alijs cōsecutos/ ita vt nemo possit saluari nisi mediante gratia eorum: & propter hoc dicunt vota et elemosynas totius populi sibi deberi. Vnde si etiam eos aliquis in modico offenderit: statim vindicādo indignationem dei sibi imprecātur. Quidā enim eorum dum ad hospitandum venisset in domum cuiusdam diuitis in partibus illis vbi ego eram non longe distans a villa nostra/ erat domus eiusdem diuitis. qui dū circa pecora occupat⁹ cum familia quia tēpus erat pluuiale/ nō attendisset hospiti secundū voluntatē eius: ille immediate de domo exiens vociferando &

imprecando eis indignationem dei recessit. Eodem anno intã‑tum vindicta dei secuta est vt in domo illa nec de hominib⁹ nec de pecoribus aliquid remanserit quoniam omnia interiærunt. Hoc de multis aliis audiui factũ. Vnde multum cauetur ab omnibus: ne in aliquo offendantur. Fideliter igitur considerando: iste non sunt cõditiones amicorũ dei qui vult omnes homines saluos fieri/ sed ipsi⁹ diaboli qui non quęrit nisi perdere. De hac autem materia adhuc aliqua dicturus in sequenti cap. hoc solũ addere volo ꝙ omnẽ maliciam & versutiã diabolicæ fraudis/ omnẽ deniq; nequitiam artis ei⁹ ad perdẽdas animas plenissime in istis reprobis reperiri nullatenus dubito.

¶ Item de motiuis supnaturalibus et prodigiis et signis mendacibus. Cap. XV

INter ceteros hui⁹ sectæ qui post mortẽ signis et prodigijs męndacib⁹ claruęrũt & adhuc quotidie clarẽt: est vn⁹ pricipalis q magnæ reputationis et venerationis habet in tota Turcia/ cui nomẽ Sedichasi/ qđ interpretatur sanct⁹ victor vel victoriosus inter sanctos: cui⁹ sepulchrũ & sacrum est inter fines othmãni & caramãni. Et licet isti duo freqũter iter se discordias habeant & vn⁹ inuadat terras alteri⁹. nemo tamẽ est ausus aliquando appropiquare sepulchro eius/ vel terris ei propiquis aliquid mali inferre: quia sicut sępe expertũ est qui ausi fuerunt facerę hoc/ magna in eos secuta est vltio. Et ista est inter eos oim cois opinio: nunq̃ aliquem fraudatũ dęsiderio suo de ijs qui ei⁹ implorãt auxiliũ ĩ quacũq; necessitate maxime aũt in bellorũ factis & negocijs pręliorum. Et hoc probat magna multitudo votorum in omni genere animaliũ et aliarũ ręrũ et pecuniarum quę annuatim a rege & pricipib⁹ et totius vulgi cõmunitate ad eius sepulchrũ deferũtur. maxima namq; fama et estimatio habętur de eo non solũ inter Turcos sed etiã in omnibus huius sectę nationibus. De eius autem signis & prodigiis hoc dicere volo ꝙ maior celebritas habętur de eo inter Mahumetistas q̃ habeatur de sãcto Antonio inter Christianos. ¶ Est ali⁹ vocat⁹ Harschi pettescli/ qui interpretatur adiutoriũ peregrinationis/ qui etiam multũ inuocatur et veneratur/ maxime a peregrinis qui eius auxilium frequẽter experiri dicuntur. ¶ Alius item dicitur Ascik passa qui ab amore nomẽ habet: et dicitur quasi patron⁹ amoris. qui ĩ matrimonio existẽtib⁹ /velut in partus periculo aut habendæ prolis dęsiderio vel discordantibus marito cum vxore & pluribus talib⁹ necessitatibus opem ferre dicitur. ¶ Ali van passa/ discordãtib⁹ patrociniũ cõferre dicit̃ cõcordię: de quo dicebat̃ ꝙ q̃rẽtib⁹ eũ

nunc iuuenis nunc senex apparebat. Scheich passa conturbatis & tribulatis solatio esse solet. ¶ In illis autē partib9 vbi ego morā fęci multi fuęrūt olim qui pro sāctis habiti fuęrunt quoꝝ nomina delęuit obliuio: nichilominus eorum sepulcra/ habentur in magna veneratione. nam si pro pluuia habenda vel cōsequenda serenitate vel pro quacūq; alia necessitate sollicitudo incumbat: conueniunt super sepulcra eorū/ & vota sua & orationes facientes/ magnā spem exauditionis suæ reportant. quibus ego sępius interfui cum eis causa habendi aliquid boni de ijs quæ portant illi ad comedendū. Inter illos autem duo sunt quorū nomina sciuntur: vnus quidem Gotuelmirtschin/ alter vęro Bartschinpassa nuncupat̄. horū mira gesta narrabātur in eisdē partibus maxime circa custodiā & cōseruationē pecorū & aliorū animaliū. sed pręcipue illi9 qui dicitur Gotuelmirtschin de quo ipa domina mea sępissime michi narrabatq; magna beneficia eius ipsa consecuta fuisset circa custodiā vitulorū suorū quapropter annuatī ei certā quātitatē butyri vouebat & reddebat. addidit etiam dicēs / si quando obliuiscor vel neglexero votū reddere: statim damnū aliquod incurro. sed & michi suadębat vt eū inuocarē dū in pascendis ouibus Lupum habęrem infestū. Sed nec silētio pręterundū existimo quod dominus meus sępe nūero solit9 erat narrare. Dicebat enī ꝙ cū vna dierū vnus taur9 suus de armētosero domū redeūtibus cęteris pecudibus defuisset: statī (vt in illis regionib9 moris est) cōuocatis omnibus vicinis per modū venantiū vnusquisq; cū pharetra & arcu & canibus ipso sero transeūtes ad ꝓpinquiora loca siluarū nullū penit9 indiciū inuenietes reuersi sūt. In crastino eodē quo pri9 modo plustrātes omnia loca pascuarū: nichil omnino ꝓfęcęrūt. Die tertia cū iam aduesperascēte die fatigati & omni spe frustrati in reuersione subito inopinate domin9 meus cōuersus ad semetipm/ mente quoddā votū cōcępit: sc3 ꝙ pro amore sancti Gotuelmirtschin si iuuēcus repert9 fuisset vnū panē calidū quē ipsi passama vocāt butyro supposito cum peregrinis comedere vellet. Adhuc eo ista cogitāte subito concursus cū clamore excitat̄ & ecce taur9 herens cornibus i quadam arbore furcata inuenitur: et eo mirabilius quia iā per triduum locum eundē inquirendo ptrāsierāt nec possibile fuisset a feris saluū potuisse remanere. Cū igitur domin9 me9 votū qđ cōcęperat omibus retulisset: oēs in stuporē cōuersi deo gratias agentes/ & merita et nomē Gotuelmirtschin extollētes cū leticia & gaudio reuertētes nō solū de tauro iuēto sed etiam miraculo quod experti sunt. Est et ali9 cui nomē Churidelles: qui

viatoribus/ precipue necessitatē patientibus / solet esse auxilio. cuius est tanta estimatio in tota Turcia vt vix aliquis inueniat qui in necessitate auxilium non senserit vel a sentiente narrare non audiuerit. Ille solet apparere in forma viatoris/ griseo equo insidentis: & statim viatori necessitatem patienti subuenire/ siue eum inuocauerit siue etiā eius nomen ignorās se deo cōmendauerit: vt a pluribus narrantibus cōpertum est. Sed & alteri⁹ pdigiū narrare me compellit euidēs veritas: quod narrabatur ab ijs qui de eius cognatione adhuc superstites erant. Fuerāt enim quodā tēpore religiosi / loci illi⁹ qui nobis vicin⁹ erat diffamati p suspicionē de quadam pditione contra regem facta. super qua re nimis indignatus rex: omnes igne comburi mandauit. Ille autē qui inter eos primus erat dū pro excusatione & satisfactione sua & suorū / nequaq̄ eū placare potuisset: facta cōtestatione sua & suorū innocentiæ corā deo / ipse corā rege primus ardentē comburendus intrauit furnū & quousq̧ totū incēdiū circa eum refriguit/ omnino ab igne illesus remanens/ furorē regis mitigauit: seq̧ cū suis a periculo mortis eripuit/ & posteritati suæ necnō vniuersę genti illius sectæ exēplū solenne dereliquit. Cuius planellę quę cum ipso in furno ab incēdio intactę remanserant: pro testimonio veritatis adhuc hodie in eisdem locis repositę habentur. taceo de innumeris gestis q̄ quodā recitante audiui qui adhuc viuit in corpore non longe a partibus illis vbi ego degebā. qui tantę erat famę: vt quasi in omni loco vbi esset conuentio vel congregatio hominum / de ipso talis erat rumor: q̄ de omnibus rebus occultis tā manifesta indicia dabat & maxime de reb⁹ pditis vel furti ablatis / vt omnes latrones & fures illius terrę pp̄ter eū exterminati erāt nec aliquis audebat apparere. & licet multas insidias ei parauerint: tamen omnino nichil ei nocere potuerūt. Et quod multo mirabilius est pluribus ad se veniētib⁹ prius ipse occulta mentis eorū coram eis insinuauerit q̄ ipsi ea sibi retulissent. hunc & ego pp̄ter famæ magnitudinē videre decreueram post adeptā libertatem: nichilomin⁹ præpeditus recedēdi sollicitudine quę michi tunc instabat & anxietate difficultatis ī exeūdo & euadendo/ istum & alia multa quæ audieram neglexi videre. & forte deo sic disponēte quod poti⁹ credo. qa talia videre & curiosi⁹ perscrutari: magnū indubie detrimentū fidei potest afferre. De ijs aūt qui Nefles ogli dicunt vt supra dixi/ quorū semp duo vl tres ī illa ciuitate magna q̄ Bruscia vocat/ dicūt haberi/ quorū capilli vel de vestimentis ipsorū aliquid receptum/ omnem infirmitatem depellere dicebat: dicere plura/ causa breuitatis

omitto. Dicũtur enim tales prodigiose nasci/ idest sine virili semine et per consequens tota eorum vita et actio supernaturalis et mirabilis credenda est. De quo etiam in præcedenti cap. aliquid quãuis modicum dictum iam est.

¶ Vtrũ motiua aliqua sint sufficientia ad auferendum Christiano fidem. Cap. XVI.

SI autem aliquis michi diceret: quid te mouit vt tu de fide Christi dubitares/ et forte negasses nisi misericordia dei te conseruasset/ breuiter respondendo ad historiã meæ infœlicitatis quã ĩ prologo narrare incæpi: ea q̃ huic questioni cõgruere vident adiũgã. Nã a primis meis emptoribus in Edrenopoli emptũ mercatores vltramarini in quadã ciuitate quæ Burgama dicitur cuidã villano vendiderunt. Cuius michi crudelitas ad hoc profuit vt celeri⁹ agerẽ pro libertate prosequẽda/ horrorẽ illius sectę michi inducens et in fide Christi me consolidans. Et licet longe me abductum cõspicerẽ: nichilominus de dei adiutorio non desperans/ fugã inire non distuli. Cum igitur post primã fugam me inuento et ad domum reducto furorem conceptum reprimens/ michi pepercisset: minando si secundo fugerem duplicis vindictę me expectare rigorẽ. me q̃ magis mori q̃ viuere optabam/ non solũ non terruit: sed etiam ad secundã fugam citius agendam prouocauit. De his autem quæ michi post fugam secundam fęcerit: hoc solum dico q̃ non tantũ ea quæ minat⁹ fuerat perfęcit/ sed omnia quæ citra mortem possunt fieri sine aliqua misericordia crudeliter peręgit. nec a vinculis absoluisset me: nisi duę sorores ei⁹ carnales pro me interuenissent fidemq̃ iussissent/ me amplius non fugiturum. hec omnia contẽnens nec iam dubi⁹ de crudelissima morte si post tertiam fugã me reperisset: non longe post cuidam de mercatoribus simulatis de quibus superius mentionem fęci me sponte tradidi. qui me ab ipso liberatum/ in spacio quattuor mensium de loco ad locum tribus vẽdidit vicibus: & tandem in locis remotissimis dimisit. Præterea quinq̃ anni in isto fugiendi medio transierunt. Dum igitur omnes modos fugiendi cum maximis periculis & immẽsis laboribus probauissem: post vltimam fugam quæ erat octaua ĩ ordine fugarũ/ quã fęci in domo vltimi domini quasi omni spe libertatis frustratus & a deo derelict⁹ cæpi intra me cogitare/ & fatigat⁹ atq̃ fract⁹ hũc ad modum hęsitare et dicere. Vere si deo placuisset illa religio quam hactenus tenuisti: vtiq̃ te non dereliquisset isto modo/ sed auxilio tibi affuisset vt liberatus ad eã reuerti potuisses.

Sed quia omnē viā liberandi tibi obstruxit: forte magis ei placet vt illa derelicta/ isti sectæ adhereas et in ea saluus fias. et ex tunc neglectis orationibus et psalmis quos michi ibi scripserā & frequentaueram: incœpi addiscere orationes & cerimonias eorū/ & frequentare diligenter quantū potui & quantū pmisit onus seruitutis/ & hoc magis nocte et occulte q̄ die. cœpiq; inter cætera doctrinas religiosorū de quibus superi⁹ mentionem feci: diligentius ruminare/ qui cerimonias & legis ritū ad sēsum spiritualem trahūt/ et quodā modo religionē Christianā approbant et confirmāt. Frequens igitur illarū ruminatio tandē elapsis i hac mea fluctuatiōe sex vel septē mensib⁹/ subito vna dierū deo auxiliante mentē meā mutauit: ita vt dimissis oīb⁹ sectæ illi⁹ ritibus/ incœpi pristinas orationes meas resumere et fidem catholicā/ quasi perditā et recuperatam dragmā forti⁹ amare/ constātius tenere & diligenti⁹ q̄ prius feceram custodire. ¶ Illis igitur quindecim annis quos ibi postea transegi vsq; ad libertatem: ita confirmatus permāsi/ vt nullum motiuum siue interius siue exterius me pturbare potuerit. Omnia enim quæ post hæc audiebā vel videbā: nichil aliud nisi delirāmēta & illusiōes diaboli interpretatus sum. De ista igitur modica fluctuatione vsqueadeo profeci: vt si cētū annos inter eos manere debuissem/ nullatenus motus fuissem/ neq; de religione Christiana aliquid auxiliante michi diuina clemētia dubij admisissem. Hoc igitur exemplo vnusquisq; perpendere potest conclusionē quæstionis nostræ: q̄ omia motiua possunt quidē animū fidælis Christiani (deo ad eius pfectū illud permittente) aliqualiter perturbare: a fide autē Christi nullo pacto auertere possunt/ nec spem salutis adimere. Mea eni turbatio nō fuit pp̄ter desperationem salutis sed libertatis. Crædebā eni deo placære vt lægem illā remediū salutis amplecterer: postq̄ ab alia me separauit. & ideo quia illam dimisi: cœpi complecti aliā/ et in ea salutē quærere. Non sic impij abnegati/ non sic faciunt. non eni alicui⁹ motiui seducti fallacia: sed propria iniquitate & malicia inducti/ fidem negāt. illam obseruādo/ istā abiiciūt: sed sicut istā non nisi ficte tenuærunt/ sic nec illā intendunt obseruare. at quia in ista quæ strictioris est obseruantiæ/ sentiunt sibi ad perpetrandā maliciā suam obstare remorsum conscientiæ: ad illā quę largior est/ se conferunt. vt libertatē malicię habētes velamen suæ damnatæ conscietiæ ad ducendā vitā in omni genere viciorū/ possint ptingere ad finem totius diabolicę næquitiæ/ ad quē sectæ illius error plenissime perducit. Nequaq̄ enim de⁹ salutis author et veritatis: pmittit aliquē spem salutis habētem/ derelictaværitatis

via errori adherere. Nam si aliquis Christi fidē p motiua inductus/ vel tribulatione & angustijs coact9 negare deberet: multo magis ego negassem. quia ea tātū expert9 sum: quātū possibile est aliquē posse experiri. nec reperiri possibile est vnq̄ aliquem Christianū fidē negasse: cū nō solum fortes et viriles ætatis sed etiā teneras virgines et pueros examinatos exquisitissimis tormentis/ fidem Christi vsq̧ ad mortē cōstantissime cōfessos firmiter tenuisse quotidie legere et prædicare audiam9. Viso igitur exemplo: audiamus quid dicat authoritas. Abbas Ioachi super Apocalypsim cap. xiii. sup isto verbo quis similis bestiæ? multi inquit qui habitāt in terra: in illo die terribili/ frāgētur et dissoluētur a cōpage fidei/ pcussi timore. Nō eni videbit illos posse sustinere flagella: qui positi i pace Ecclesiæ næqueunt vel leuissimam contumeliā pati. dicent ergo quis similis bestiæ? Pri9 desperabūt de victoria q̄ veniatur ad bellū: & territi a voce bestię perdent fidē quā inaniter et ficte/ pacis tēpore tenuerūt. Et Ioannes in canonica sua. multi a nobis exierūt: sed nō erant ex nobis. nam si ex nobis fuissent: nobiscū vtiq̧ permāsissent/ manifeste ostēdens q̧ fidem Christi quidem perceperunt: sed eam operibus non compleuærunt. Ad idem est apostolus Paul9 qui dicit: quis nos separabit a charitate dei?

¶De interpretatione motiuorum. Cap. XVII.

Viso q̧ nulla motiua sint sufficiētia ad auferendā fidē: nunc quomodo iterpretāda sūt cuilibet fideli / quoad possumus modo meliori videam9. Quia igit Ecclesia Antichristi quasi quoddā ędificiū disposita est/ cuius si fundamētū quonā pacto aværitate vacuū esse/ visum fuerit: totius structurę vidēre ruinā in prōptu erit. profitēt eni vt supradictū ē/ ila ylach hilla ylach mehēmet erczullach/ et iprimis cōsiderādū est q̧ non ꝑponit aliquid neq̧ supponit: sed absolute pronūciando dicit de9 est vnus. In illo professionis modo se cultū dei vsurpasse ad aliorū profectū/ suā vero perniciem manifeste ostendūt. Ea enim q̄ ad vere religionis ꝓfectū & sufficiētiam ptinēt: omnia hic deficiūt. Fideles eni se vere dei cultum habære ostēdūt: dū in professione sua dicūt/ credo: quo habit9 fidei ostendit/ p quā deo quē colūt se subditos esse demōstrāt atq̧ pronūciāt. In hoc aūt qđ subditur in deū ostēditur habit9 charitatis & amoris p quē deo quē colūt vniri et cū eo vnū corp9 effici se declarāt. In omnib9 autē aliis quæ sequūtur scilicet mysterio trinitatis/ creationis & redēptionis: habit9 spei cōprehēditur/ p quē totius salutis se posse perfecte consequi efficaciam demōstrāt. Quid autem isti nefandissimi sibi volūt cū di-

nunq̄ aliquis ad fidem Christi conuersꝰ reperitur. Et si aliquis conuersus nominetur: magis pro miraculo haberi debet q̄ per viam ordinis naturæ factum maxime his temporibꝰ. Pro quo notandum: ꝙ offensio diuina in triplici gradu habetur. Primus est iniuriæ. et est omnium extra gratiam dei existentium sicut sunt infideles & peccati mortalis obnoxij: qui auersionē dei incurrerūt. & isti possunt ex facultate liberi arbitrij & diuino adiutorio sibi ad deū cōuersionem acquirere pęnitēdo. Secundus gradus offēsionis est illorum qui peccatis peccata addendo contemptū dei incurrūt: vt sūt hæretici & hypocritę & deum ficte colentes & huiusmodi/ qui honori diuino detrahētes iram dei merentur: quam p se placare nō possūt/ quibus necessarij sunt intercessores. Tertius gradus est illorum qui ad cōtemptum dei despectum addunt. & hoc est genus desperatorum qui ijs qui ad gloriam dei aspirant/ gloriantur cum male fęcerunt. sup quorū animabus diabolus potestatē inuicibilē suscipiens: vsq̨ ad indignationem dei eos perducit. & tales modo ordinario nequaq̄ amplius neq̨ per se neq̨ per alicuius intercessionem ad deum cōuerti possunt. Absoluta tamen potentia diuinæ pietatis quæ infinita est: hoc potest facere. Et licet igitur prioribus temporibus de huius sectæ reprobis plures fidem CHRISTI recęperint: sicut legitur de sancto vincentio qui plures Sarracęnorū conuertit: tamen hodiernis temporibus secundum meam coniecturam crędo ꝙ culpa eorum excreuit in tantum/ ꝙ de secundo gradu offēsionis diuinæ ad tertiū iam perducti per diaboli inuincibilem potestatem īdignationem dei contra se sic prouocauerunt/ vt iam nec per se nec per alicuius intercessionē ad statum salutis possint reuocari. Et si factum fuerit in aliquo: pro miraculo habendum existimo sicut etiam infra in cap. vicesimo dicetur. Secundum iudicium o[illegible] diuini/ est simulatio sanctitatis/ & prodigiorum & signorum mendacium ostensio. Cum enim iusti ad deferendum honorem debitum/ omnium bonorum largitionem a deo cognoscentes/ nichil supernaturalis experientię desiderēt/ optēt vel consequantur: non immerito diuinæ indignationis & odij iudicium esse dicendum crędo/ ꝙ reprobi tātis signis & prodigijs mendacibus clarent. quæ consecuti sunt ex inordinato dę siderio & appetitu vanæ laudis & gloriæ: ad deprauanda vęra signa & prodigia sanctorum & ad detrahendum diuino honori/ & ad euacuandū diuini cultꝰ mysteria & sacramēta ad suę cęterorūq̨ dānatiōis cumulū. Tertiū est lōgęua duratio super cæteras sectas: de quo etiam superius in cap. terriodecimo

dictũ est/ & pauloãte in hoc cap. Nulla enim sectarũ pmissa est de iniuria diuina ad cõtemptũ/ & de contemptu ad despectum peruenire sicut huic sectæ creditur factũ. sed necdũ finis. nam licet in contẽptu satis profecerit: despectus tamẽ initium iam incipit facere vt supra dixi. poterit tamen de profectu aliquid cõiecturari viso initio: vt in sequẽti cap. dicetur. licet ergo de9 ista tria iam dicta patiẽter dissimulet: firmiter tamẽ credẽdũ ẽ q͂ ei tantũ sunt odio/ vt tãdem propter finalem maliciã eorum quodã modo coactus & cõstrictus ad iudiciũ venturus sit. Cum eni cultus dei propter quem omnia creata sunt/ ęuacuatus fuerit: non imerito omnis creatura cõmouebit/ & iustũ iudicẽ ad vltionẽ inimicorũ iuitabit. Sed euacuationẽ diuini cult9 cũ au dieris: de accidentalib9 & nõ essentialibus dictũ intellige: quia licet nullus inuenietur locus ad exercendũ cerimonias quæ ad cult9 diuini solẽnitatẽ ptinẽt/ & hoc deo pmittẽte/ & reproborꝝ malicia exigente vt scilicet credant contra deum se iam pręua luisse & cultum eius totum ęuacuasse: tamen vsq͂ in finẽ ſęculi nunq͂ deficiet imo semp ꝓficiet cultus diuinus in essentialibus ita vt ęlecti tẽporis nouissimi pfectionẽ omniũ pręteritorũ san ctorũ habebunt summatim/ licet paucissimi sint latitãtes in ca uernis & speluncis: exhibębũt tamen cultũ dignissimũ deo viuo et vero. De hoc autẽ quod superius replicaui quomodo sc3 reprobi non possũt adiuuari orationibus Ecclęsiæ/ notandũ q͂ martyriũ est species pœnitentiæ quæ voluntarie assũitur & toleratur/ & p disciplinã regularẽ sicut cætera opa pficitur. Vnde plures sancti licet persecutoris gladiũ non senserint: tñ propter voluntatẽ patiendi & pœnitentiæ suæ asperitatẽ/ corona martyrij nõ sunt priuati. vnde persecutores martyrũ/ eis magnum obsequiũ pręstiterũt: & quasi quidã adiutores seu etiam causa ad tantã gloriã perueniendi extitęrũt. Et propter hoc etiã cultus diuin9/ eorũ quoquo pacto adiutorio ad culmẽ magnę perfectionis perductus est. & ideo nõ solũ ipsi martyres sed etiam ipsa vniuersalis Ecclęsia quasi multũ obligata dũ pro eis oraret sicut ꝓ alijs debitorib9 suis: exaudita est. ita vt magna pars eorũ ad fidẽ cõuersa sit: & tandem tota gentilitas cultrix vera dei effecta. Opus autẽ iustificationis quia nõ ad humanã sed ad diuinã iustitiã pertinet/ nõ perficitur disciplina regulari sed cælesti: nec eius pœna est volũtarie assumpta vel tolerata sed inflicta secundũ modũ et voluntatẽ dei iustificantis. Persecutor autẽ & anima iustificata: per modũ se habẽt instrumẽti & non per modũ agentis & patientis. inde est vt debitũ quod interue nire potuit quis modicũ beneficio tẽporalis seruitij quod a iu

stificatis persecutoribus suis exhibetur/ cõpensationẽ recipit. & dũ Ecclęsia orans dicit/ dimitte nobis debita nostra/ sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: nichil eis prodesse potest quib⁹ Ecclęsia nichil debet. neq; culpa eorũ a iustificatis quib⁹ nichil nocere potuęrũt/ sed ab renegatis quos ad suũ errorẽ traxęrunt & damnationem/ augmentũ recipit. Et sic remoto impedimento quod Ecclęsiæ orationibus fiebat: diabolus tanq̃ a vinculis solutus acceptaq; potestate humanæ naturæ intendit se vindicare sicut manifeste apparet in reprobis in quibus quotidie tã magnũ profectũ facit in perdendis animabus in illa secta. Sed quomodo meritoriũ sit opus iustificationis cũ sit inuoluntariũ: in vndeuigęsimo cap. patebit/ vbi de cælesti cõditione & virtute dicętur/ quæ ipsa naturalia artificialiter operando quasi supernaturalia efficit.

¶ De profectu magno futuro huius sectæ qui ex fundamento eius consideratur. Cap. XVIII.

SI igitᷣ vt in præcedenti cap. dictũ ẽ ista secta despectus diuini initium fęcit & indignationem dei contra se prouocauit quasi clibanũ succensum ad consumendum/ & diabolus administrator diuinæ iusticiæ/ quasi Leo solutus a cauea/ succinctus cũ omni malignitatis suæ potestate ac præparatus: quis poterit stare ad videndum furoris illius ardorem æternũ/ aut huius executoris tyrannidẽ sustinere? Certe intolerabilis nimis erit furoris illius aspectus/ & executoris illius tempestas tam horribilis: vt cælũ superius & terra inferius contremiscat. sydera cuncta nutabunda pauębunt. maris pelagiq; fundamẽta concutientᷣ. & omnis creatura turbato creatore/ imenso tremore turbata/ illi⁹ crudęlissimi exactoris tãtã sup se acceptã potestatem cernens. & non esse vllũ modũ seu locũ euadendi: insolitis motibus exagitata in seipsa tabefacta deficiet. Non igitur O fidęlis anima te moueant quæ hactenus audiuisti & vidisti & experta es in initio tantorũ malorũ: sed dispone animũ tuum in omni spe & fiducia/ exerce mentẽ tuã in omnib⁹ charitatis operibus/ cõfirma cor tuũ in fide CHRISTI/ vt te nõ moueãt terribilia quę futura sunt: in quorũ cõparatione / solatiũ apparębunt ea quæ hactenus magna putasti. Audiuisti forte & experientia didicisti Turcorũ magna prælia & victorias/ & mirata es: sed agnosce malorum initia esse ista. nã modicũ expecta. videbis in hac secta tantã tyrannidẽ & victoriarũ magnitudinẽ futurã/ q̃ nec Alexandri magni/ neq; Romanorũ victoriæ qui sibi totũ mundũ subiugarũt/ valeant eis cõparari. nõ eni vt in illoꝝ tyrãnorũ bellis solũ corporũ erit occisio. sed animarũ simlᷣ & corpoꝝ

æternalis p quattuor climata mundi erit vniuersalis pditio. Itē vidisti nō sine admiratiōe feruorē maximū Turcorū ad ꝓpugnādā & dilatandā sectā illā: sed maiora videbis. nā intātū extēdet audacia & psūptio eoꝝ i futuro: vt flāma ipsi⁹ diabolici spirit⁹ incēsi/ totū gen⁹ humanū i stuporē vertāt & ipsā quoq; cælestē curiā in admirationē sui mittant. Itē miraris multiplicationē eoꝝ. sed si quāta hæc in futurū erit cōsiderasses/ p̄ses eoꝝ multiplicatio tibi viluisset. i tāta eni erūt multitudine futuri: vt aeris atomos & puluerem terrę arenā quoq; maris excedere videant & more locustarū toti⁹ terrę supficiē implębūt. Itē dicis: quomodo tā multi ad eos cōuertūt? expecta & videbis de oīb⁹ gentib⁹/ populis & natiōib⁹ & liguis eis adherētes vniuersaliter: & vix pauci cultores dei i spelūcis & cauernis terrę remanębūt ad obseruationē & cōseruatiōnē cult⁹ dei viui. Miracula & ꝓdigia mendacij q̄ nūc inter eos fiūt: nō sūt nisi quędā semina malicię/ dęmōstrantia qualis futura sit illa messis diabolicæ opatiōis: quādo ipse Sathanas in humana forma trāsformat⁹/ ad omnia opera næquitiæ ad quæ a reprobis fuit iuitat⁹/ ita se ꝓmptissime offeret vt nichil malignitatis studij remaneat qd̄ nō ad plęnū implęat. Videbis mortuos resuscitari/ omnis generis morbos curari/ secreta cordiū reuęlari & abscōdita a sęculo thezaurorū loca reperiri: & nichil ex omni genere maleficioꝝ remanęre quod nō ad libitū a reprobis cōsecutū fuerit. Tanta p̄terea erit simulatæ religionis & sanctitatis ostensio: vt sāctorū patrū quo rūcūq; & ipsorū apostolorū sāctitatem videātur excedere. De ipsorū morum & aliarū virtutū simulatione futura/ hoc solum dico ꝙ tanta erit in vniuerso populo de eis fama & existimatio/ vt eorū similes a principio mūdi vsq; ad finē nō credant posse reperiri. Quid eni eis poterit deesse de omni genere simulatę virtutis? quos ipse malign⁹ spirit⁹ inhabitādo mirabiles exhibębit in aspectu/ & mirabiles in facto: ita vt ab omnib⁹ ꝓ dijs colēdis censeant. ¶ Hæc igit pauca de illi⁹ malę arboris pessimo fructu futuro/ sic interptat⁹ sū p coniecturā: eo ꝙ in radicis ei⁹ (quā tā firmiter fixit) amaritudine ita gustando ꝓbaui & expt⁹ sum: ꝙ nō solū talia q̄ dixi sed in ifinitū plura/ q̄ nec lingua potest exprimere nec intellect⁹ capere sine dubio crędo ex ea ꝓcessura. Sed nec q̄sq̄ sapiēs volens quotidianū defectū Christianitatis/ & illius sectæ continuū augmētū diligenter & fidęliter cōsiderare: ita futurū esse nō suspicabit. In tanta eni velocitate videmus cult⁹ diuini diligētiā int Christianos quotidie deficere & cōtinue oēm vanitatē ac teporē fidei & torporē caritatis & maliciā vicioꝝ augeri vt bene cōsiderāti nō sit dubiū qui illa diaboli potestas iā initiū fęcerit. & nō

elapso multo tēporis spacio ita se diffūdet et extendet in mentib9 hūanis: vt i oi statu vix aliq̄ religę Christianę religiōis i veritate possit repiri. et licet foris solo noie aliqd apparētię remaneat: tñ iteri9 nō Christ9 s3 sathanas totū occupabit. vt iā nō Christiani sed poti9 āticrhistiani nō imerito dici possint. et tunc negabit miclu aliqs eē op9 aliquo motiuo: cū viderit ipos Chrianos ex ppria malicia iā anteq̄ veniat Turc9/ Chrm abnegasse. Quis ergo ātiq hostis potestatē & potētiā q̄lis i ope futura sit nō videat: si i tā breui tēporis spacio talia ppetrauit? Faciāt igit fidē ea q̄ videm9 ijs q̄ futura diximus: et timere nō faciāt/ ne icaute icidam9 in man9 ei9 de quib9 euadēdi nulla remanæbit facultas.

De reliquorū motiuorū interpretatione. Cap. XIX.

Viso i supiorib9 de interptatiōe fūdamēti qd ē ipsa pfessio: nūc de reliquorū motiuorū iterptatiōe cōseq̄nter dicēdū ē. & p itroductiōe hui9 matiæ notādū q9 oia q̄ de iterptatiōe motiuorū dicta vl dicēda sūt ad simplices q de exteriorib9 mouēt et iudicāt/ ptinet. spūal aūt hō q oia iudicat & a nēine iudicat: huiusmodi iterptationib9 nō idiget. nā oia q̄ i exteriorib9 gerūt/ bōis et mal cōia sūt. quorū iudiciū et drña i itētiōe cōsistit: q̄ agnita vniuscuiusq3 op9 ad quē finē tēdat: facile iudicat. Si igit secūdū intētionē volum9 iudicare/ videbim9 deū i Christianis/ & diabolū in Turcis inuicē pugnātes. Sed ab initio mūdi semp maliciā diaboli de9 i caput ei9 retorsit. & quāto acri9 & crudeli9 ecclesiā suā psecut9 est: tāto magis de9 eā p maliciā ei9 ad culmē glię et meriti puexit maioris. Quia aūt ab initio mundi nūq̄ fuit psecutio similis huic i malicia & diabolica astutia: certissime i dubitāt credēdū ē nūq̄ ex aliq̄ psecutiōe tātū fructū meritorū Ecclæsiā dei cōsecutā quantū ex hui9 sectę cōseqt persecutiōe. Veniam9 igit ad aliqualē practicā: & videam9 q̄ sit drña inter itētionē dei & diaboli i victoriis hui9 sectę. Diabol9 eni Christianos i ipis Turcis psequēdo/ captiuādo/ tribulādo/ & i varias āxietates & calamitates mittēdo/ incarcerādo/ ēptioni/ vēditioni exponēdo/ cōfusiōis et erūnis/ inumeris suppliciis & miseriis affligēdo: itēdit cultū dei oino euacuare et salutē humani generis ipedire/ necnō ppt potestatē magnā quā nūc accepit/ credit se etiā de deo posse vindicare. Sed intētio dei lōge aliter se habet. de9 eni nō intēdit cultum suū extiguere sed multiplicare. merito eni gratię quo prius Ecclesiā suā decorauit/ nūc meritū glorię addere itendit: & Ecclæsiam suā tanq̄ spōsam ornare/ & eā sine ruga et nota alicui9 offensionis sibi exhibere / vt digna sit thalamo & amplexibus eius. et hoc per hūc modū. Intēdit eni voluntatē humanā mor-

tificare/ et carnalem affectum in spiritualem mutare/ et de corde humano omnē peccandi auferre consensum. Videamus adhuc magis in particulari. Primo peccator punitur in intentione peccādi/ et p huiusmodi pœnitētiā omnis culpa peccati deletur. Secūdo punitur ī sensu et aufertur pœna peccati. Quare iā tertio punitur in consensu: nisi vt virtus inducatur pro vicio? Quarto igitur loco per pœnitentiam actus ipse quomodo non sit meritori9? quādo non de culpa/ nec de pœna sed de virtute procædit. quis ergo non miretur quomodo in vno eodēq; opere culpa peccati & pœna deleatur/ et virt9 cū merito īducatur? Sed hoc mirum non erit si virtus disciplinæ cælestis diligenter inspiciatur/ de qua paulo inferius dicetur. Quanta autē et qualia sint necessaria ad ista perficienda: solus ipse summus artifex scit/ qui ad tā mirabile opus/ tam mirandū instrumētum fabricauit. Gloriantᷣ igitur Turci de victoria: multo magis Christianus glorietur/ qui p hanc victoriam de ipsius diaboli potestate eripitur et in libertatem filiorum dei transfertur / per quem ipse Turcus diabolicę seruituti mancipatur/ libertatē in ęternum amplius non adepturus. ¶ De interpretatione feruoris notandum ꝙ ipse inimicus humani generis incendium odii et liuoris excitat in cordibus reproborum. et sollicitat sine intermissione ad persequendum fidęles. Sed econtra deus in electis suis flammas illius sanctissimę charitatis qua inimicus diligenter accendit: vt eis cum diligentia seruiant/ honorent/ obediant/ & domos eorum gubernent / filios & filias nutriant/ & seipsos sine præiudicio seruitiis eorum impendant/ & quasi sui ipsorum obliti verba et verbera contēnētes insup illatas sibi iniurias pro nichilo reputant: panes suos die ac nocte cum lachrimis & potū cum fletu miscentes/ quasi a deo derelicti capita reprobis inclinent/ corā eis genua flectant/ et fatigati iniuriis obsecrent. Nec tamen lassis datur vlla requies: sed de agro reuertenti labor vineę indicitur. & cum omnia opera nichil omittendo perfecerit: vix panis siccus cum aqua ad refocillandum potius/ q̄ ad edendum instar canis extra domum vel retro portam porrigitur & vt festinanter se expediat cum indignatione precipitur/ & ne tempus ociose transeat q̄ citissime ad omissum opus non tam destinatur q̄ expellitur. hæc & innumerabilia his similia spiritus sancti feruore accensi fidæles Christiani inimicis suis seruiendo tolerant: vt valeant ad meritum æternæ gloriæ finaliter peruenire. ¶ De multiplicationis interpretatione notandum est: ꝙ reprobi multiplicātur in numero/ & deficiunt in merito. Electi autem deficientes in numero: intantū multiplicātur me-

rito.electi autē deficientes numero: in tantum multiplicantur merito vt quasi stellę cæli numerari non possint. Quot enim in anima & corpore sunt species indiuiduę: tot sunt eorum materię merendi. Cęlestis enim disciplina non coartaẜ loco vel tēpore/sed omnia simul cōplectitur: principiū mediū & finē in vna eademq; operatione coniūgens/ pręsens pręteritū & futurum in vno momēto cōstituēs/ de imis ad summa nō discurrēdo sed discernendo/ non interueniente mora ascendit & descēdit ad ima ę summis. Intentionem sensum & consensum/ actūq; in eadem operatione nō diuidit/ in substantia esse et non esse/ in memoria scire & non scire/ in potentia posse et nō posse/ in volūtate velle & non velle ita cōiungit: vt quod in vno deficit in alio suppleat nichil defectuosum/ nichil incompletū relinquēs. sed & ꝓspera & aduersa/ leta & tristia / amara & dulcia/ denīq; bona & mala & quecūq; in humanis passionib9 interuenire possent: omnia ad meritū cooperantur. Quæ igitur potest esse comparatio multiplicationis numerosæ reproborū ad multiplicationē tantorū meritorum? prorsus nulla. Sed nunc de miraculorum et prodigiorum mendacium interpretatione aliquid videam9. Pro quo notandum: q; ipse diabolus quos motiuis exteriorib9 et materialibus illaqueare non potest quia curiosi sunt & sagaces: his necesse habet vt prodigiorū mendacium laqueos obiiciat. vnicuiq; enim escam deceptionis secundū suum appetitum venatur: et studiosius curat proponere. sed frustra iacitur āte oculos pennatorum rete illius diabolicæ tentationis. sagittæ enim reproborum repercussę fidei telo atq; scuto in corda eorum intrāt & oculos mentis eorum intantum excęcāt: vt diabolicas illusiones/ diuinas consolationes credant. Et dum propter hoc seipsos reputantes/ cęteris se præferre pręsumunt: quid aliud nisi illius antiqui hostis militiæ se ad singulare certamen contra Ecclęsiam dei primicerios & duces ostendunt? Iusti autē dū tantā næquitiā diabolicæ fraudis cū adiutorio diuino euasærunt: pro maxima eis victoria ascribitur. & quasi singularis certaminis culmen adepti in persona vniuersalis Ecclęsiæ tam militantis q̄ triumphantis gloriosæ victoriæ primam coronam accidentalis præmij obtinæbunt. Pręterea reprobi pro consolatione illa momentanea quantas æternę dānationis desolationes sint accepturi: ipsi tunc experti videbunt. Quod autem iustis hic in consolatione substrahitur: centuplum consolationis ęternę præmio reddętur. Videamus nunc desolationis modum. Intantū enim alięni ab omni consolatione sunt in omnibus modis desolationis pręsentis vitę/ vt non solum infra ipsam naturam sed & cō

tra naturam vitã agere videantur. & omnis bonæ estimationis species sic ab eis aufertur: vt possint esse in derisum & in despectum & in opprobriũ omnib⁹ quasi iã non cum viuis sed cum mortuis deputati: despecti & deiecti quasi lutum & stercus execrati/ & ab omnib⁹ quasi terra quæ pedib⁹ calcatur reputati. & non solum ab hominibus sed etiã a propriis passionibus ita deuicti vt seipsos iam nõ homines sed bestias reputẽt: & confusi in semetipsis ita vt etiã corã hominibus apparere non audeãt/ sed quantũ possunt declinant ne ab hominibus videantur. sed & intantum rubore perfusi: vt se hominum cõspectu indignos in veritate credant. Insuper etiã qđ magis est ad maiorem eorũ confusionẽ deo permittẽte sepi⁹ cõtigit: vt in medio hominum quorũ pre verecũdia aspectũ fugiunt declinareq; volũt/ iuiti deputent. Et si de eis aliquid vel modicũ reputationis habæri ab aliquibus pmittit: hoc nõ ad materiã cõsolationis sed ne in barathrũ desperatiõis veniãt ad extremę deiectionis aliqualẽ releuationem eis cõcedit. Quis ergo tantę desolationis in cẽtuplæ retributionis consolatione futura estimare digne poterit qualitatem? nemo prorsus. ¶ De simulatione sãctitatis et religionis istorũ hypocritarũ notãdũ q̃ diabol⁹ peccata istorũ reproborũ superducto sanctitatis & religionis colore ne ad lucem veniant & arguãtur/ abscõdit. et in ipsis ipse habitando/ exterius a se & ab aliis ad suorum & aliorũ perniciẽ sanctos & bonos reputari eos facit. sed et hoc/ cumulo damnationis eorũ accedit: q̃ dum seipsos reputando et iustificando alios iudicãt corã hominib⁹/ corã deo alios iustificãdo seipsos cõdẽnãt. et dũ minima aliorũ sine termino et mẽsura aggrauãt: sua magna apud iustũ iudicẽ qua pœna digna sint ostendũt. ecõtra iusti quasi ab omni creatura notati ita viles & modicę conditiõis sũt: vt eorũ nõ solum actiones sed et cogitatiões habeãtur in noticia et reprehẽsiõe. ipse eni instinctus naturę eos specialiter arguere videt: dum ea quæ omnib⁹ cõmunia sũt/ sibi substrahere videtur. Sepe eni dũ vigilare vellẽt somn⁹ occupat/ et dum dormire vellent somnus fugit/ et sic de aliis. Influẽtię etiam naturales dum eis duriores aliis se reddunt: quasi pane quẽ comedũt eos indignos notant. Alia quoq; necessaria dum suis v sib⁹ substrahũt: quasi omnib⁹ reprobis et peccatorib⁹ deteriores/ quattuor elementis quę bonis et malis famulantur se vti nõ debere ostẽdunt. Omnes etiã spiritus vitalis et substantię abstractę et cõcretę: eorũ desolationi & confusioni arridære videtur. sunt etiã suo iudicio sup cęteros infirmi/ debiles/ ignobiles/ deformes/ timidi/ pusillanimes/ materiales/ idiotę et omnib⁹ aliis defectib⁹ abũdantes. Cũ igi-

tur eorũ peccata & defectus ita detecta & manifestata ad noticiã omnis creaturę/ad increpandũ & arguẽdũ sunt pductitia: merito in iudicio dei in obliuionẽ viuere debẽt/ & excusationẽ recipere. Et ipsa diuina iustitia exigente ijs qui hic prę cęteris opprobrijs & cõfusionib9 saturati sunt: ibi torrente voluptatis & vbertate dom9 dei specialit iebriari debẽt. ℂDe apparẽtia simplicitatis& morũ maturitate Turcorꝝ dicere & interptationem facere volẽtes: notabim9 ꝙ omnia exteriora efficaciã & virtutẽ ab interiorib9 hominis/trahere solent. Mores eni exteriores si ab effectu in mũdo vicioso & carnali processerit: quantumcũꝙ cõpositi fuerit/scãdalũ pstãt. Si autẽ ab effectu mũdo & virtuoso pcesserint mores: quãtũcũꝙ incõpositi & viciosi/ i proximis tamẽ edificationẽ operant. Mores igit reproborũ ꝗuis oculis intuẽtiũ placere videant/ tamẽ propter venenũ qđ i affectu latet quasi mola asinaria seipsos et proximos in foueã desperatiõis mittũt. Et ecõtra mores electorum ꝗuis viciosi & molestijs passionũ deformes: tamẽ propter affectus puritatẽ cęlestis disciplina eos attenuatos & alleuiatos quasi quasdã pennas efficit. quibus electi instar aquilarũ in sublime subuecti/ vt omnes hui9 vitę vanitates & errores/scrupula & vitę discrimina sine omni offẽsiõe trãsire vsꝙ ad finẽ & nõ deficere possint.

ℂDe motiuis retrahentibus ab errore Turcorum. Cap. XX.

IN captiuitate Turcorꝝ tria gña hoim Christianorũ iueniũt. Primũ ẽ illorꝝ q i pura siplicitate vitã agũt nec aliqd de factis eorũ curãt nec itelligũt. Isti/eos infidęles siplicit esse sciunt. & ideo eos & ritus eorũ quãtũ captiuitas ipa & seruitutis iugũ pmittit/ deuitãt & declinant. & timent ne ab erroribus eorum decipiantur. & religionem Christi conantur obseruare quantum sciunt et possũt. Et iste modus securior est. sicut ego quosdã vidi qui in simplicitate sua firmit permanẽtes/ & in amore fidei Christianę mores & actus eorũ execrantes: post multã fugam & labores patienter toleratos/ tandem in fide Christi mortuos/ quos etiã martyres effectos estimo/ alios etiam liberos effectos recessisse. ℂSecundum gen9 est illorũ qui curiose circa facta eorꝝ intelligenda & perscrutãda (licet pericula quę interuenire possũt nõ aduertãt) incaute se ingerũt. Isti licet magno periculo se exponãt: tamẽ si deo adiuuãte ad pscrutandũ eorũ secreta eis tẽpus sufficerit & itellect9 ad iuestigationem/ & ad iterptationẽ ratio/ maiorẽ fructũ securitatis reportãt nõ solũ sibi sed etiã alijs pfuturum. De quorꝝ sorte ego quoꝙ miserãte deo nõ modicum laboraui. nec sine periculo vt latẽtem errorẽ in specie religiõis explorare possẽ & dephẽdere, nec me fraudauit diuina gra itẽtione mea:

ſed omnia cooperata ſũt michi in bonũ. ¶ Tertiũ gen⁹ ẽ illoꝝ qui mediũ tenẽt/ qui dũ incaute cõſiderãtes & facta eoꝝ penetrare nequeũt & interp̄tari: iſti decipiunt & errorẽ eoꝝ credentes eſſe veritatem/ fidem quam fi cte tenuerunt pdunt. & errori eorum adherentes: nõ ſolũ ſibi ſed etiã alijs detrimẽti & diſcriminis exemplũ fiũt. Taliũ infinit⁹ eſt numerus: qui quantum in iſta ſecta ſint multiplicati & qualiter principatum & regimẽ & totius regni gubernationem cõſecuti ſint/ ſupra in ſeptimo cap. pleni⁹ dictũ eſt. Si autẽ in aliquo illorũ qui negãt/ aliquid cõſtãtiæ mẽtis ineſſet & nõ ita repente crederent motiuis perſuadentibus iſtã ſectã ſed diligẽti⁹ inſiſterẽt pſcrutãdo: iuenirent pculdubio multa retrahentia ab huiuſmodi errore/ & ſufficiens argumẽtũ eius infidelitatis preſtãtia. quorũ tria ſũt prĩcipalia. Primũ eſt diuiſio ſeu diſcordia animoꝝ. & licet magnã concordiã & vnitatẽ videãt̃ habere exteri⁹/ & habeãt de facto ad perſequẽdũ cultũ CHRISTI et dilatandã perditiſſimã ſectam ſuam & ad perpetrandum omne malum: tamẽ in ijs quæ ad ſalutẽ pertinent & ad agnitionẽ veritatis tanta ẽ inter eos diuerſitas opinionum & diuiſio animorum & peruerſitas voluntatum vt nulli poſſit dubiũ eſſe quin iſta ſecta non a deo ſed a diabolo habuerit initium. Omnia enim quibus pro lege vtuntur non ſunt niſi quedam adinuentiones ad libitum inuẽte & per conſuetudinem introducte/ nichil myſterij/ nichil veritatis cõtinẽtes: immo plene blaſphemijs & ſupſtitiõib⁹ & diabolice fraudis effectib⁹. Vtunt̃ enĩ imo potius abutunt̃ ipſo Alcorano ad perpetrãdũ omnia genera ſcelerũ: ſcilicet furta/ homicidia/ fornicationes/ adulteria/ ſtupra/ latrocinia & his ſimilia. Quæ ſi omnia que audiui/ vidi/ & expertus ſum narrare vellẽ: tedium generarẽt & nauſeã audiẽtib⁹. Sortilegijs & incãtationibus & diuinationibus ita infecti/ deturpati & corrupti ſunt: vt vix ſit vetula que non habeat aliquã dictarũ rerũ veneficã artem aut maleficiũ. De lege enĩ eorũ & Alcorano vel Mahumete tãta inter eos eſt diſcrepantia dictorũ & narrationũ diuerſitas: vt ſi centũ eorũ de huiuſmodi interrogati fuerint/ null⁹ eorũ reſpõdeat ad propoſitũ alteri⁹. ſacerdotes eorũ licet magnam oſtendant religionem coram hominibus/ in occulto tamẽ pleni ſũt omni nequitia/ ita vt de omnibus ſceleribus ſe intromittant & ſcribant litteras pro pecunia/ pro quacunq; cauſa vel negocio fuerint requiſiti. Scribunt multis litteras libertatis vt ſupra dixi in cap. quinto pro pecunia: vt poſſint fugere & euadere manus dominorum ſuorum. Scribunt & alias litteras ijs q præliantur vt gladius vel ſagitta non poſſit eis nocere & multa talia: & iſte littere vocãtur Haymaphi. Et hoc licet fieri ſoleat ab

omnib⁹: tamē pcipue ab ijs q vagātur multi decipiūtur / q recepta pecunia fugiūt de loco ad locū vt nequitia eorū nō depræhendaf. Istis & alijs inumeris modis / repleti sunt figmentis & dolositatib⁹: vt quotquot diabolicę fraudes excogitari possint / in tot ptículas erroris iueniātur diuisi. ¶ Inter alias aūt particulares diuisiones q̄ sūt de cerimonijs lęgis & ritu & institutionibus & cultu & obseruatiōib⁹ quę inter eos habenf: quattuor sunt opiniones solēnes de facto saluatiōis inter se distictę. quarū vnā vna generatio illius sectæ tenet firmiter & sequit & alteram altera: ita vt nō solū vna nō cōsentiat alteri, verū etiā vna alterā psequaf vi armoꝝ & munitionib⁹ castrorū vt feruenter perturbato vniuerso regno nisi rex man⁹ apponeret sedari nō possent. Prima generatio est sacerdotum qui habenf inter eos in magnā reuerentia quasi rectores populi & executores & dispensatores lęgis doctores & iudices / & pręsidentes in officijs & beneficijs spiritualib⁹ / & ecclesijs / & gymnasijs. quorū opinio est ꝙ nemo potest saluari nisi ī lęge Mahumetis & hæc docent & psuadēt omnib⁹. Et licet hoc ꝓbare non possint aliqua ratione / vel authoritate / vel exemplo: tamen conātur cōtradicentibus oī quo possunt modo resistere. Et hi multos habent de populo sibi consentientes: præcipue de principibus & magnatibus. Secunda generatio est illorum qui Dernischer dicūtur / & sunt religiosi qui quidem ab eis in multa veneratione habentur quasi sanctorum superstites ac successores / & quasi totius regni conseruatores & amici dei & Mahumetis: de quibus plenius in tertiodecimo cap. dictum est. Quorum opinio est ꝙ lex nichil prodest: sed gratia dei est qua oportet omnem hominem saluari. quæ sine lęge & merito sufficiens est ad salutem quam ipsi Rachmatallach nominant. Nec illi suā opinionem in aliqua fundant ratiōe vel authoritate sed prodigijs & signis eam probare conantur. vt infra in cap. vicesimosecūdo patebit. Et isti etiam multos habent fautores & sibi cōsētientes: & pręcipue de illis qui magis spirituales & deuoti existūt. Tertia generatio est illorum qui czofilar dicuntur quasi meditatiui & spiritualibus exercitijs dediti / & ipsi habentur in magna reputatione quasi successores prophętarum & patrum qui hanc sectam fundauęrūt: & se maioris dicūt esse authoritatis q̄ cæteri. Nec illi aliquod fundamētū suę opinionis habent: nisi ꝙ sibi dicūt sic ab antiquo traditū. Et illorū opinio est ꝙ vnusquisqꝫ debet saluari p meritū: & hoc sufficit ad salutē sine grā & lęge & hoc ipsi pereketallech vocāt. Isti multū sunt solliciti ad orationes pticulares / & exercitia spiritualia in vigilijs & medi

tationib⁹.nūq̄ enī cessant ab oratione cōtinua quā ipsi ezilar altmach vocāt.de nocte enī cōueniūt & circulariter sedētes in cipiūt dicere Laylach illalach repetēdo cū cōmotione capitū per aliquod spaciū temporis. Et post hæc dicunt Lahu:iterum eodem modo repetēdo.Deinde vltimo dicūt Huhu iterū repe tendo.ita ꝙ quasi exanimes effecti cadūt & obdormiūt.Et isti etiam suę opinionis multos habēt fautores:maxime de ijs qui de antiquitate vel nobilitate generis glorianṫ/qui Estieter/em bieler dicunṫ.qui iccirco authentici habenṫ/ quia gen⁹ eoꝝ al teri⁹ nationis cōmixtionē nō accępit/ nec ab origine primorū fundatorum illi⁹ sectę recessit. Istę igiṫ tres generationes cum suis opinionib⁹ omni populo manifestę sunt: & plures inter se tam in priuato q̄ in publico dissensiones gerunt.nichilominus eo ꝙ æqualiter sūt estimatæ ab omni populo:nulla potest præ ualere alteri sed continuo ad pacē & concordiam reducuntur. Quarta autē generatio eorum lingua Horise diciṫ quod hære sim sonat.quorū opinio est quod vnusquisꝗ saluaṫ in lęge sua: & vnicuiꝗ gēti seu nationi lex data est a deo in qua saluari de- bet/ & ęqualiter omnes lęges bonę sūt eas obseruātib⁹ nec ali qua est pręferenda alteri. Et isti a Turcis suspecti habentur/ & quasi habēṫ pro scismaticis:& si inuētí fuerit cōburunṫ/& ideo opinionem suam non manifeste sed occulte tenent.Cui⁹ gene rationis vnum reperi dum essem in Chio/qui intrabat Ecclęsiā Christianorū/& signabat se signo crucis/& aspergebat se aqua benedicta/ & dicebat manifeste:vestra lex est ita bona sicut no stra.quod nullus alterius opinionis Turcus: pro vita sua face- ret. Tantis igitur diuisionib⁹ repertis & expertis/& in vęritate in hac secta cōpertis:qui in iudicio rectę rationis eā non omni vęritate vacuā immo diabolicā & omni superstitiōe plęnā & sine aliquo fundamento estimaret et merito contemneret.

¶De secundo & tertio motiuo retrahentibus ab errore Tur- corum quæ sunt ignorantia & obstinatio. Cap.XXI.

Secundum motiuum per quod habętur euidens ar- gumentum infidęlitatis huius sectæ: est ignoran- tia licet enim maximę sint astutię ad omne malum pficiendum/& in rebus naturalibus magnā & qua- si supernaturalem habent practicam & experienti- am:tamen in ijs quæ ad salutem ptinēt & ad res spirituales co gnoscendas tam stolidi tāꝗ inepti sunt vt videanṫ admodum bestiarū vsu rationis caręre/& quasi saxa indurati nichil spiri- tualis intelligentię posse capere.Nulla enim ars liberalis repe ritur disci in gymnasijs eorum & ab omnibus alijs scientijs ita sūt alięni: vt nec nomina earū nominēṫ/ vel cognoscāṫ ab eis

Quid enim de factis dei/ quid de mysteriis & sacramentis/ quid de nobilitate animæ vel salute eius intelligere poterunt? qui de cerimonijs legis suę & institutis/ nullā sciūt dare rationē. Si enī diceretur alicui Turco/ quare non bibis vinū: vel quare non comedis carnes porcinas/ aut quippiā taliū: penitus obmutesceret/ vel aliquid mendacii aut fictionis respondæret/ vel vt cap. nono dictum est/ immundiciā illa causare diceret. De lotionib9 autem quibus vtuntur vt in cap. tertiodecimo dictum est/ et de inclinationibus et aliis cerimoniis tantā habent estimationem vt credant illa valere ad conferendam gratiam et remissionem peccatorū et præmium vitę ęternę. De peccatis et casibus conscīētię/ & quomodo per peccatū anima maculatur/ & quomodo per pœnitentiā iterum purgat/ quomodo denique de9 offendit/ & quomodo placat/ insup de viciis & virtutibus: nullū in eis nec minimū indiciū cognitionis vel sciētiæ habetur. humilitatē laudāt & ceteras virtutes/ supbiam et cetera vicia vituperant: non culpā vel meritū sed solū ipsas naturales passiones cōsiderātes. solum enim crimina quib9 concordia cōmunitatis vel cōmodū turbatur priuatę conuersationis sicut furtum vel homicidiū & cętera talia iudicio condēnant & puniunt. De reliquis facinoribus manifestis et occultis/ magnis et paruis nulla fit mētio nec confessio/ nec pœnitentia/ nec absolutio/ nec correctio/ nec finalis emendatio. Vtuntur et circūcisione non in remedium alicuius culpę vel peccati/ eo q de originali peccato penitus apud eos ignoretur qd sit: sed dūtaxat pro quadā superstitione. vnde pro magno improperio habetur quando dicitur alicui czunets id est sine circuncisione. et hoc idem ipsi sæpenumero improperant cęteris/ dicentes vos incircuncisi. Michi autem videtur q potius vtantur circūcisione/ vt lotio qua se aqua perfundūt nō sit inualida: remanente aliqua siccitate sub illa prepucij pellicula/ queadmodum superius in decimo & tertiodecimo cap. fuit dictum. propter eandem etiam causam diligenter incidunt vngues & radunt pilos. at quocunque modo fiat: certum est q non nisi superstitiose vtuntur. nam filij eorum frequenter sine circuncisione moriuntur: nulla eis sollicitudine vt circuncidantur adhibita. quod vtique non pmitterent fieri: si saluti crederēt obesse vel pdesse. Cū igitur de hoc vel de quibuscūque alijs interrogati fuerint: ne ignorātia eorū notari possit/ inuolūt sententias & quodā obscuro modo loquētes velamē obducunt excusationis. hoc faciūt sacerdotes: cū de reb9 spiritualib9 seu de vita æterna interrogati fuerint. seculares vero quādo de hoc iter eos sermo oritur: varijs trufis et insolētiis puocati deridētes et subsānātes/

alij dicũt forte habebim9 pulchras vxores/ alij aũt/ forte multa suauia habebim9 ad manducãdum & bibendũ/ & huiusmodi. Si aliquis aũt serio quicq̃ dicere voluerit: nichil oino dignũ ad ꝓpositũ afferre potest/ eo q̄ omino nichil rationi cõsonũ in libris eorũ de qbuscũq; rebus inueniri contigat. & ideo vnusqsq; eorũ siue sacerdos siue idiota secũdũ propriã phantasiã de hoc blasphemat et oblоq̃t. multa quoq; de Antichristo quẽ ipsi Tetschel vocãt/ et de resurrectiõe mortuorũ et de extremo iudicio & inferno & purgatorio: friuola & absurda & ad libitũ inuẽta fabulãtur et garriũt. & inter cætera dicũt/ post iudiciũ Mahumetem oẽs liberaturũ de inferno cuiuscũq; sectę vel religionis fuerint/ neminẽ relinquẽdo ꝓpter magnã potẽtiã & authoritatẽ suã quã habet apud deũ. De aliis innumeris fabulis & mẽdaciis q̃ de rebus spiritualib9 versant̃ inter eos: causa breuitatis plura dicere omitto. id tamẽ asserere ausim q̄ neq̄tia eorũ sicut i ceteris oib9 velamine simulationis obtegitur et abscõdit̃: ita & ignorãtia sacerdotũ eorũ velut cuprũ auratũ sub auri nominis et estimationis rigore obtecta latet. nã quicquid dicũt/ quidqd ꝑcipiunt: ita volũt ab oib9 obseruari/ tanq̃ ꝑceptũ dei vt nemo audeat vel i minimo cõtradictionẽ aut resistẽtiã facere. ¶ Tertiũ motiuũ p qd habet̃ euidens argumẽtum ifidelitatis hui9 sectę/ est obstinatio. quis aũt dubitat værã fidẽ/ libertatẽ volũtatis augære & nõ minuere? Vnde i Euãgelio fidęles/ docibiles dicti sũt: qa rationes nõ spernũt sed ꝓbãt & malũ p rationes ꝓbantes reprobãt/ & bona ꝓbãtes q̃cũq;/ non recusant. de malis quoq; bona ęlıjciunt/ & aduersa ad suã vtilitatẽ retorquent. Et hæc omia fiunt in libertate fidei. p quã omnia cooperantur in bonum iis quisecundum propositũ vocati sunt sancti. nõ autem pfidia Turcorũ sic agit: sed more bestiarũ sectam suam nõ rationibus seu argumẽtis/ sed gladijs & armis defendere contendunt/ eo q̄ in lęge eorum sic se habære dicunt in pręcepto. Tantã enim pertinaciam & obstinationem inherendo sectę suæ habent: vt pene vsum rationis amisisse videantur/ & ad nichil aliud se posse mouęri vel flecti ex necessitate ostendunt. nam quidquid viderint/ audierĩt vel senserint ab iis qui hanc sectam non cõmendant: immediate quasi frenetici et amentes execrantes abhorrent/ fugiuntq; tanq̃ mortale venenum. nec sunt alicuius spiritualis impressionis capaces: neq; vlla væritatis species/ eis motiuũ pręstare potest. Quanq̃ autem hoc vniuersaliter de omnibus fiat: illi tamẽ abnegati Christiani prę cæteris cunctis sic desperati/ sic erroribus obruti excęcatam habẽt cõsciẽtiã/ vt videant̃ ligati igneis diaboli catęnis quas nullaten9 disrũpere valent. Vnde q̃dã eorũ

in familiari collocutione interrogaui. quare inquiēs rogo propter deū hoc fecisti: aut quid te mouit? ille nichil aliud respōdere potuit: nisi maledicta dies ī qua hoc feci. & ego. quare ergo non reuerteris ad fidē CHRISTI? & ille retorto collo & auerso vultu/ non possum inquit non possum: nichil aliud adijciēs.

¶ Est & aliud non min⁹ de eorū obstinatione notandū. Credit enim pro certo/ ꝙ non sit aliquod genus nationis de quo ad fidem Christi nō inueniātur aliqui conuersi. de ista autem peruersa generatione aliquē puerile etatis ad fidē Christi posse cōuerti quasi pro impossibili habetur. tamē (vt supra in cap. xvj. dictum est) si fieret/ magis pro miraculo habēdū esset. Nam cū in primis annis Sixti Quarti legatio que contra Turcos missa fuerat p mare plurimos eorū Romā detulisset quorū meliores Papæ presentati: reliq/ aliorū prelatorū curijs deputati: oēs fere baptisati sunt. quorū aliquos ego familiares habui qui magnam deuotionē ad fidem Christi ostendētes me interpretāte etiam cōfessionē & cōmunionē petierūt. quorū vnius quidē cōfessionē accepi: ei aūt qui curam eius habebat sacerdoti/ cōmunionē differre persuasi. michi enī multū difficile videbat̄ veram fuisse cōuersionē eorū / sicut postmodū rei pbauit euētus. nā post aliquot annos oēs inuenta occasiōe & cōmoditate fugerūt: licet etiā q in curia Papæ erāt/ bonā habuissent puisionē, ī hoc aperte ostendentes se ad baptismū ficte accessisse. Vnde de opinione quā prius habui nūc indubitatā sētentiā de eis proferre possum: ꝙ ipossibile sit aliquē Turcū fidē Christi accipere.

¶ De quodā notabili facto quod cōtigit in Turcia ad pbationem supradictorum. Cap. XXII.

Hunc ad supradictorū clariorē noticiā & pbationē/ nō puto ptereūdū qd me existēte in Turcia cōtigit. qd eo certi⁹ credendū venit: qa nō occulte/ sed p totā Turciā pmulgatū est/ & nō alicui priuato sed ipi terrarū regi & toti regno ei⁹ euenisse narrabat̄. Illi⁹ enim regis qui Mirathbeg est dictus/ pater illius qui nunc regnat/ non multo post tempore quo nos in captiuitatem duxerunt: facta est quædam cōtentio inter sacerdotes qui Tasmani dicuntur & religiosos qui Dernischer nuncupantur/ cui⁹ questiōis talis erat tenor. Vtrum vota & elemosinæ & oblationes cōmunis populi iure debeantur ipsis sacerdotibus vel ipsis religiosis. Dicebant enī sacerdotes/ nos sumus curam populi habentes ī consiliando/ in iudicādo/ in regendo & docendo/ legē tribuendo & obseruando & totius populi onus portando. quia igitur ministeriū nostrū magis est necessariū populo & vniuer

ſo regno:merito vota populi nobis debentur. Ecõuerſo iſti di-
cębant/ nos ſumus ſucceſſores & vices gerentes illorũ qui fun-
damentũ ſũt lęgis & gratiæ/ & qui pro populo coram deo aſſi-
ſtentes/omnes neceſſitates eius ſuis meritis & interceſſiõe ſup
plentes/ totius regni mala & pericula auertentes & bona coo-
perantes:qui omni facultate & ſtudio deficiente humano/ ſuc
currũt & auxiliant.nobis ideo potius elemoſinæ & vota popu
li iure debent.Cũq; ita contenderent & quæſtio determinatio-
nem nullã acciperet:in hoc omnes cõſenſerũt/ vt tota cauſa rę
gis arbitrio cõmitteret. & quidqd ab eo determinatũ vel iudi-
catum fuiſſet:ſine omni contradictione ratũ ab omnib9 habe-
retur.Cũ itaq; rex audita cauſa/ rationes vtriuſq; partis diligẽ-
tius peruolueret in animo:cępit eſtimare q͏ miniſteriũ ſacerdo
tum regno magis neceſſariũ eſſet propter rationes ſupradictas
& propterea vota populi in compẽſationem retributionis ma-
gis ad eos ptinęre.Sed dum iſta voluntatis cõceptio regis /ad
religioſorũ perueniſſet noticiã:illico ręgem adięrũt & petięrũt
nę iitam ſententiam diffinitiue proferret donec ipſi inter ſe de
hac re conferre poſſent/ nę anticipatio ſententiæ in tam ardua
cauſa pplexitatẽ animorũ generaret futurã.qbus dũ rex annu
iſſet & ſeptem dięrũ inducias iterpoſuiſſet:vna nocte trãſactis
aliquot diebus rędi in ſtrato ſuo requieſcẽti/ ſubito magna cõ-
motio viſcerũ quaſi inſtaret neceſſitas naturę exoritur. qui cũ
feſtinatione ſurgens ad locũ explendę neceſſitatis puenit.cum
igitur quodam impetu ſup ſędes ſe iactaſſet: ſubito tabula ſub
eo rumpitur/ & deorſum cadens rex/ in medio loci ſuper quan-
dam partem muri vel(vt dicebatur)ſuper quodam ligno ſuſpẽ
ſus remanens:ad infima nõ deſcendit. Dũ autẽ vociferaret et
nemo auxiliũ preſtare poſſet:eo q͏ omnes portę / ſeris firmatę
inuentę ſunt: tandem fatigatus quaſi vnius horę ſpacio labo-
rans & nichil proficiens:ſubito venit in mẽtem eius vt aliquẽ
ſanctorũ inuocaret.quod cum feciſſet: mox in loco lumen ap-
paruit/ & quidã in forma religioſorum apparẽs ſic eũ alloquit.
O domine rex vbi ſunt illi quos tibi & regno tuo tã neceſſarios
eſſe putaſti?quare in iſta nęceſſitate tibi non ſubueniũt?illo au
tem pre timore & terrore viſionis nichil reſpõdẽte: ille adięcit.
O rex noli timere : ſcire te volo/ q͏ illi tibi & regno tuo magis
neceſſarij ſunt q in extremis neceſſitatib9 auxiliũ pręſtare poſ-
ſunt:& cum defecerit virtus humana/ tũc inuocãtib9 ſe/ virtus
eorũ maxime ſe oſtendit & ſuccurrit vniuerſis.& cũ hoc dixiſ-
ſet/ipſo rege ſine aliqua moleſtia proprio lecto reſti tuto : ab
oculis eius euanuit. & ſic rex ad ſe reuerſus/ quid ſibi acciderit

animo voluens: licet ex prodigio cũ admiratione suspensus/ tamē quia de difficultate questionis certificatus et instruct9: multũ cõtentus erat. Facto igitur mane omnibus cõuocatis: rem p ordinē exponit/ & iubet vt cito omnes religiosi q tunc inueniri poterant coram eo adducerētur. Quo facto ipse sedens in solio suo/ iuxta se habens vas plænũ pecuniis/ singulos religiosorum ad se accedere fecit: diligentius vnũquēq intuens/ cognoscere volens illũ qui sibi apparuerat/ vnicuiq de pecunia quantũ pugillus cape potest elargiendo. Cũq singuli ptransissent & de supradicto nichil noticię interuenisset/ & ipe rex de hoc miraret/ ille qui inter eos maior erat accessit et dixit ei. noueris rex q ille qui tibi apparuit/ vn9 quidē tibi visus est: sed in psona omniũ nostrum hoc factum esse nõ dubites/ eo q omniũ nostrũ causa in cõmuni tractabat. Ex tali igitur visione/ imo (vt meli9 dicã) illusione dæmoniaca: rex ille in tantã dęmentiã et alienationē animi pduct9 est/ vt filio suo paruulo vix adhuc decem annorũ in sæde regni relicto/ ipse ad quandã ciuitatē q Mamissa dicitur perrexit atq secessit: et cum aliis religiosis quorũ ibi est magna multitudo/ vitã ducere decreuit. Transacto autē in hoc suo ppo sito aliquo temporis interuallo et filio sedente in solio regali: qdã turbatio magna nõ sine sanguinis effusione iter curiales suscitata ē/ adeo vt turbationē toti9 regni nõnulli timuissēt futurã/ si citius nõ fuisset remediũ adhibitũ. nã illi qui Gingitscheri dicuntur quorũ in curia regia magna est multitudo/ cõtempto puero ræge/ sibi vnũ qui eis preesset ęlægerũt: vt se possent opponere omnibus qui eis nõ cõsentirent. quod dũ principes & magnates ppendissēt: regē patrē videlicet adeũtes/ non tã præcibus q minis psuaserũt vt regni toti9 discrimē qd iminębat auerteret/ et futuro malo anteq augmētũ veniret se opponeret. Sic igit reluctantē ad sedē pristinã reduxerũt et vsq ad mortem regnare coegerunt. Factũ istud in tãto fuit rumore p totã Turciã: vt a singulis fere nichil aliud tractaret. et ego a plurib9 i cõmuni locutione licet audiuissem: tamen specialiter & priuatim ab vno religiosorum qui tunc personaliter interfuerat/ diligentius singula cognoui. qui etiã quantũ pecunię de manu rægis accępisset/ et quantũ gratię et fauoris vnusquisq a rege consecutus fuisset et plura alia quæ contigerant: enarrauit. ¶ Est et aliud non mediocre factum quod non superflue ad prędicta addendum putaui: quod rægis illius qui nũc regnat/ filii illius de quo nunc dictum est his temporibus cõtigisse narrabatur. Est enim in partibus orientalib9 quidã magn9 Tartarus q Demitleng dicitur: de quo etiã superi9 mentio facta est. Is quodam tempore

ad mortem rægis Turcorū stimulante odio aspirans:quosdam sui generis in omni nęquitia artis diabolicæ famosos & expertos precibus & pręcio induxit/ plura eis tribuens sed multo amplicra promittens/si caput Turci inimici sui/ ei deferrent. Qui dum exequendi facinoris cōmoditatem & modū pluribus temporibus quęsissent/ & in omnib9 rei difficultas occurreret/ & qa ipsi multę artis diabolicæ / magicæ quoq; & nigromantiæ non modicam haberent peritiā:cogitauerunt aliquid nouitatis pręrendere/ vt sub hoc pretextu dū rēgi curioso fuissent præsentati/ & ipsi non posse se artem & ludū nouitatis suę exercęre dicerent nisi omnib9 exclusis/ ad sui propositi cōmodū & executionem peruenire posset. Sed rex pręmonit9 per quosdam qui illos suspectos habuerant:eorum machinamēta cautus pręuęnit. nā dum inuitati a rēge in habitu & forma religiosorū exterius armis vero interius bene muniti fuissent: anteq̄ ad ipsum rēgem intrassent capti/ et pœnis subacti hoc malum qd in rēgem cogitauęrunt/ ipsi a rēge interempti: experti sunt. Præterea omne fere nefas publicū exercentes in ciuitatibus/ in viis et nemoribus et stratis publicis/ bono cōmuni et paci insidiātes/ criminosiq; et omnia genera flagitiorum sectantes:narrabantur eisdem tēporibus in habitu et forma religiosorum latitare. Quibus omnibus rex permotus & maxime supra dictorū nequitia cōmot9: emisso publico edicto/ omnes religiosos de regno suo expellere ac perturbare fęcit/ et inuentū quęq; in habitu religionis publicę pœnę et custodię subactū:ræbus omnibus et vita priuari mādauit. Tantā autem execrationē et detestationem illius generationis animus rēgis tunc concępit: vt non solum nomen illud audire non posset/ sed etiam quoslibet qui in habitu pauperum sibi vbicūq; occurrissent nullatenus sine pturbatione dignarętur intueri. Vnde qui eū comitabantur vel pręcedebant in locis quibus erat transitur9: nęquaq̄ pauperem aliquem sinæbāt apparęre. et si quis incaute apparuisset: perturbationis eius seuiciam in contumeliis et verberibus experiebatur. huius rei tanto securius testimoniū perhibęre possum: quanto eā vęrius nō sine timore & periculo in memetipso expertus didici. vna enim dierū diluculo post solis ortū contra aulam rægiā propter frig9 ad solem cū plurib9 aliis diuersi generis & habitus hominibus & pauperibus sedendo ad spectaculū curiæ et principū / quorū multi ad rēgem (quā ob causam: me latet) tunc venerāt/ transacta hora iam sexta incaute remansim9. Recedente igitur vniuersa curia: repente vidimus de curia rēgis exeuntes equestres pręcedente precone cū batulo et subsequentibus duobus iuue-

nibus & regem ad balneũ quod retro nos erat iturum. Visis igit̃ nobis mox ipse rex cũ magno strepitu vocem emisit. Tũc præco velocissimo cursu venit ad expellendũ nos a facie rægis. & illos quidẽ qui ad viã qua erat iturus fugerant: nõ credo verbera euadere potuisse. me aũt q ad aliã partẽ fugi/ licet tunc vix euaserim: timoris tamẽ magnitudo in futurũ cautiorẽ reddidit/ vt ante cõspectũ eius p̃sertim cũ aliis pauperib9 nequaq̃ vltra cõparerẽ in via/ in qua trãsitur9 erat. Ex his igitur exemplis vnusquisq3 fideliter cõsiderans/ poterit ppendere/ omnia quæ de ista secta dicta sunt: veritatẽ habere/ maxime circa diuisionẽ/ ignorantiam et obstinationem.

¶ De cõmendatione Christianæ religionis. Cap. XXIII

De secta Turcorũ in superiorib9 sub breuissimo cõpẽdio dictũ est: quomodo videlicet omni fundamento væritatis careat. de nequitia quoq3 Turcorũ & malicia qb9 Christianos psequũtur/ & de motiuis eã væraciter inpiuadẽtib9/ de iis insup quæ ab ea retrahunt/ deq3 omniũ motiuorũ illorũ declaratione et interpretatione cũ quibusdam exemplis. nũc in isto finali cap. de cõmẽdatione religionis sanctissimæ Christianorũ: paucissimis verbis aliquid dicere debitũ existimo. vt de eiusdẽ veritate cũ illi9 sectæ errorib9 cõparatione facta quilibet fidelis quã ælligere quãq3 detestari debeat/ luce clarius intelligere possit. Etsi quidẽ sanctissimã & dignissimã lægem Christianæ religionis nulla lingua sufficiẽter possit extollere et vt debitum esset magnificare: tamen quantũ ad præsentis materiæ exigentiã breuissime in septẽ causis principaliter eam intendo cõmẽdatã habere/ scilicet in fundamenti ei9 firmitate et necessitate/ in cultus eius dignitate/ in sacramentorũ ei9 sanctitate/ virtutũ nobilitate/ sciẽtiæ sublimitate/ in meritorum qualitate/ et in premiorum eius quantitate. ¶ Sanctissima religio Christiana: pro fundamento habet mysterium sanctissimæ et indiuiduæ trinitatis. cuius ab initio mundi tãta necessitas fuit: vt sine eius agnitione/ nulla pœnitus esset causa salutis/ nulla via/ nullus modus placãdi iram dei. Vnde sicut in veteri testamento nemini prorsus dabatur spes veniæ vel clementiæ dei: nisi mysterium sanctæ trinitatis fuisset ei vel in enigmate vel in aliquo signo vel figura demonstratum: sic & in nouo testamento/ nemini pænit9 est spes amicitiæ dei nisi mysterio sanctæ trinitatis være sit imbutus et p charitatis impressionẽ substantialiter ei informat9. habuit & ab initio hoc ipsum sãctissimæ trinitatis fundamentũ tantã in mẽtibus fidæliũ firmitatis efficaciã. vt ille antiquus humani generis hostis cũ omnibus artib9 dolositatis suæ & carnis illecebræ et mundi fraudulentæ insidiæ su-

peredificatam ei fidei/spei & charitatis structurã nunq̃ delicere potuerũt/nec vsq̧ in finẽ hocipsum facere aliquatenus poterunt:licet in nouissimis tẽporibus nostris scilicet & futuris/maxima sit ipsius diaboli potestas. Fremat igitur in reprobis Mahumetes/seuiat quantũ poterit in Antichristo diabolus: nullũ fructũ suæ nequitię reportabit.sed qdquid maliciæ excogitare poterit:electis dei ad gloriã/sibi aũt et suis cõplicibus ad æternę damnationis augmẽtũ redundabit. ¶ Cultus sanctissimę religionis Christianę/tantę est dignitatis vt i principali actu suo/ipsos mortales hoies valeat quodã modo ipsis supnis ciuibus coęquare.nam licet illi ęterno deo ineffabiles laudes & diuina obsequia indefesse reddant:tamen diuinę maiestatis oculis nõ min9 placere comprobãtur debitę seruitutis officia & gratuita obsequia necnõ ipsa laudũ sacrificia quæ væri cultores in spiritu & væritate de donis & muneribus desup eis datis/in Ecclæsia militãti quotidie offerũt. In cæteris etiã quæ in ea geruntur excędit in dignitate omnes actus humanos quãtũcũq; dignos et pręcipuos. Si enim inspiciat sacræ doctrinę procedendi gratuitas/tractantiũ maturitas/materiarũ cõformitas/fundamentoꝝ soliditas/doctorũ authoritas/mysteriorũ sublimitas/sacramentorum sanctitas/sentẽtiarũ firmitas/verborum tenacitas/argumentorũ inconcussa væritas/rationũ securitas/dubiorum clara dilucidatio/errorũ omniũ cõfutatio/cõtemplatio diuinorũ/deuotio obsequiorũ/ministrorũ nobilitas/pręlatorũ dignitas/subditorũ simplicitas/efficacia dicendorũ/sufficientia omniũ ad salutẽ pertinẽtiũ/insup abũdãtia gratiarũ/virtutũ redolentia/deniq; omniũ diuinarũ et humanarũ rerũ magisteriũ/& fidęliũ animarũ cõsolatio singularis/omniũq̧ spiritualiũ charismatũ copia et plenitudo/aliarũq̧ rerũ summũ fastigiũ & excellẽtia infinita:credo q̧ si omnes humanorũ actuũ excellẽtię fuerit exhibitę/parti hui9 extremę nõ valeãt cõparari. ¶ Sacramẽtorũ sanctitas hui9 sanctę religionis tanta est: vt et in creatura rationali nõ solũ interioris hominis substãtiã diuino vsui aptã reddere/sed etiã tãtarũ ei gratiarũ redũdantiã infundere sufficiat/sed & secũdũ exterioris hominis facultatem ad vtilitatem ꝓximorũ de affluentia gratiarũ in colloquẽdo/in cõuersando/i docẽdo et exhortãdo/in cõsulendo/& i necessitatibus spiritualibus & tẽporalib9 subueniẽdo/& in aliis operib9 pietatis seruiendo:fructũ salutis valeat opari/& singulorũ aios ad amorem dei ꝓuocare. Si aũt maioris desiderio corda fragrãtia iuenerit: tantã habet efficaciã & potentiã/ ꝑcipue sanctitas sacrosanctæ Eucharistię/vt vtriusq; hominis sublata viciorũ & terrenoꝝ sarcina/adhuc in t͞ra positis illi9 cęlestis patrię gustũ fruitiõis vale

at cōferre. adhuc etiā ipsoꝝ q̄ttuor elemētoꝝ solisq; & lunę dignitatē & nobilitatē/ cęteraꝝq; creaᵗaꝝ i mltiplici idoloꝝ & demoniorū cultu perditā & amissā recupare & pristino valori restituere. Id quoq; qd̄ i variarū isēsatarū rerū nefādo obsequio a reprobis a pricipio mūdi infidęliter exhibito neglectū vel deformatū ē: i vsu vęrorū cultorū ad honorē & laudē creatoris & gloriā ipsi⁹ sūmi dei reuocare plęnissime & reditegrare sua efficacia potest. & hoc quoq; qd̄ i quorūcūq; blasphęmiorū vsu maledictū est vel maledicēdū vsq; i finē mūdi: mediātib⁹ diuinis sacramētis erit ipsis ipij s ad dānatiōis cumulū / electis vero ad multiplicē beatitudinis fructū. ℂ Virtutū nobilitas/ qb⁹ animę sanctę i Christiana religiōe exercenᵗ ad vitę spiritualis ꝓfectū secundū modū & formā virtutū naturaliū ad vitę sensibilis pfectionē regulaᵗ. Spirit⁹ eni sensibilis de capite i mēbra corporis diffundit: & secundū dispositionē organorum format actum in opationē. Eodē modo ipa diuina grā i anima rationali residens secūdū dispositionē volūtatū & affectuū hūanorū/ format effect⁹ spiritualis vitę. Vide q̄ nobilē fructū fidei ex affectu tā bene disposito in sancto Abrahā patriarcha/ diuina gratia produxit: qui propter excellentiā ipsi⁹ fidei quam in deū habuit / filio suo non tā charo q̄ raro immo vnigenito nō curauit parcere. Fructus autem spei i affectu Noe qualis fuit? qui vniuerso orbe corrupto / sol⁹ in fabricatiōe Arcę laborare tēpore tā lōgo: fastidio non destitit. Quid charitatis fruct⁹ in sancto Moyse? q amore supno ardēs / filiū filię Pharaōis se negauit. & percusso Egyptio Hebræū liberās / irā Pharaōis icurrere nō timuit. Sed hæc quasi quædam semina in sanctis patrib⁹ veteris testamēti pertransiens / si ad amplissimam messē sanctorū noui testamenti accedere / & quid in singulorū purificatæ mentis affectu diuina grā tā de theologicis q̄ cardinalib⁹ & moralibus virtutū speciebus fructus produxerit: qui scire voluerit & itelligere / Christianorū librarias pcurrat. & dū quasi ifinitā legēdarū multitudinē hui⁹ materię inspexerit: repertet proculdubio magis admirandam q̄ inuestigandā hui⁹ religionis virtutū nobilitatem. hoc autem non tā mirabile q̄ ineffabile quod in affectu spirituali electorū nouissimi tēporis operādū venit: diligētiori studio & deuotioni relinquo. In hoc concludere volo ꝙ quicquid ordinis / quicquid pfectionis & decoris / quicquid dignitatis & excellētię i vniuerso orbe a principio vsq; i finē repiri potuit: totū ab hui⁹ sāctissimę religiōis virtutū nobilitate ꝓcessit. Quibus sublatis: nullus ordo sed sēpitern⁹ horror & error pmanębit. ℂ Ad sublimitatē sciētię hui⁹ religiōis itelligēdā nullū cōuenientioris similitudis modū iuenio q̄ sicut de paradiso exeūtes q̄ttuor fluuij totū mūdū irrigarūt: sic nimirū q̄ttuor euāgelioꝝ sciētia & doctrina de

religione Christiana quasi paradiso cælesti egrediēs/ vniuersā humanā naturā diu aridā & sterilē salutis fœtu fęcūdauit. Ille eni magister cælestis/ qui dixit/ vos vocatis me magister & do nune/ & benedicitis/ sū eteni: veniēs in mundū scholas tenuit/ sanctā Ecclesiā catholicā istituit/ & sciētię sublimitatē quā ī ea docuit & posteris docēdā dereliquit/ manifeste ostēdit qn̄ dixit omnia quęcūq3 audiui a patre meo nota fęci vobis. O admirā‑dum mysteriū. ea quæ in cælo & in cōsistorio sanctę trinitatis tractanť: hominib9 in terra manifestanť. O imēsa dignitas reli gionis Christianę: quæ ī sciētia āgelos/ archāgelos & reliquos ordines beatorū spirituū trāscēdit & ad ipsorū cherubin & sera phi arcana cōsilia accedit. Et quid mirū si hęc sciētia de hoīb9 deos/ de mortalib9 imortales facere potest quæ talē & tantum doctorē habuit/ hui9 sanctissimę sciētię sublimitatē/ ꝓfunditatē longitudinē & latitudinē itellect9 nō capit human9 nec lingua exprimit: sed fide ꝑcipiť/ spe retineť & charitate ꝑficiť. hui9 sciē tię scholā q itrauerit quis indoct9: doctissim9 euadit. Quicūq3 aūt eā ingredi aut negligit aut contēnit quis doctissim9: igno‑rātię suę tamē cęcitatē ī ęternū lugębit. ¶ De meritorū qualita te hui9 sanctissimę Christianę religiōis: argumētari aut dubita re ipsis infidęlib9 & hæreticis relinquo. quorū quidā Christum non vęrū deū/ alij nō vęrū hominē/ reliqui solū ꝓphętā fuisse blasphęmarūt. Nemo autē fidęliū q CHRISTVM filiū dei & vęrū filiū hoīs de spiritu sācto conceptū/ de Maria virgine na tū/ inter hoīes trigīta trib9 ānis cōuersatū: & post īfinitos labo res/ post miraculoꝝ & doctrinarū īsignia a Iudęis captū/ liga‑tū/ flagellatū/ cōsputū/ irrisū/ illusū / spinis coronatū/ & infini‑tis dolorib9 & cōfusiōib9/ opprobrijs & iiurijs & blasphæmiis satiatū tandē inter latrones affixū cruci/ & ꝓ salute humani ge neris acerbissima morte cōdēnatū credūt/ cōfiteť & suppliciť adorant de ei9 infinito merito dubitare ꝑmittiť. qđ aūt īfinitū ē vltra multiplicari nō potest. Supflua tn̄ nō sūt gloriosæ vir‑ginis Marię/ oīm sanctorū apostolorū/ martyrū cōfessorū atq3 virginū merita (quib9 Christiana religio dotata ē) si ea addere voluero. ¶ De quātitate ꝑmioꝝ quid dicēdū putam9? nōne iu stū putam9 vt secūdū laborē requies/ scd̄m dolores gaudiū/ & scd̄m cōfusionē gloria retribuať? Firmiter igiť crędam9 & nul‑laten9 dubitem9 huic sanctissimæ religioni pro īfinito labore/ æternæ requiei solatiū/ ꝓ tātarū passionū dolorib9 sempiterni gaudij refrigeriū/ ꝓ cōfusionū & opprobriorū imēsitate cōsola tionē gloriæ sine fine māsurę in retributiōis præmiū a iusto & æterno iudice ī suo districto & extręmo iudicio exlubeři. Felix igiť imo fœlicior & fœlicissima anima quæ hui9 sanctissimę reli.

giōis fūdamēti firmitate fūdata/ cult9 ei9 dignitati mancipa-
ta sacramētorū quoq; ei9 sanctitate cōsecrata/ virtutū nobilita
te decorata/ & scientiæ ei9 sublimitate tā fideliter q̄ excellenter
imbuta: vt p eius infinita merita ad pręmiorū eius tā sublimia
fastigia finaliter valeat puenire. Quod nobis pręstare digne-
tur IESVS CHRISTVS dominus noster: qui cū patre & spi
ritu sancto viuit & regnat deus in secula seculorum AMEN.

¶ Finalis ratio/ testimonialis eorum quæ dicta sunt.

SI i ręrū hūanaꝝ dubijs/ maiori experiētię fides ad-
hibęt potior: nullos minorē michi de conditione &
ritu Turcorū loquēti fidē debęre cēseo/ q eoꝝ trucu
lētissimæ captiuitatis & horrēdæ psecutiōis p inte-
gros vigīti ānos t'ribiles tēpestatū spūaliū turbines
& imēsa picula corporis & aię ptuli. Et vt possē euadere pcipue
periculū aię & cōseruare fidē Xpi: octo solēnes fugas pęgi q̄rū
qlibet hoiem nō solū i pbationē mittere: verū etiā i desperati-
onis foueā deijcere sufficiēs materia existere potuisset. Quater
quoq; post fugā pcio redēpt9/ septies p pecunia vēdit9 & toties
empt9 fui. Pręterea intātū cōuersatiōis eoꝝ cōsortio astrictus
fui: vt maternā līguā oblit9/ eoꝝ barbari cudiomatis loquela ad
plęnū ęrudit9/ necnō litteraturę eoꝝ tā extranęę & puersę non
mediocriter instruct9/ adeo vt sacerdos eorū vn9 de maiorib9/
ad beneficiū Ecclęsiæ suæ nō modicis redditib9 dotatū qđ ipse
mihi obtulit/ me sufficiētē & idoneū estimaret. Porro religioso-
rū eoꝝ motib9 & ritui sic me cōformaui: vt sermonū spiritua-
liū quib9 ipsi i collatiōib9 suis & ppositionib9 populi vtunt'/ tā
tam habęrē experiētiā & copiā tā i scriptis q̄ i mēte: vt nō solū
vicini nostri q me frequēter audiebāt in cōgregationibus suis
vęrū etiā de alijs locis me ppōnētē audire desiderabāt. Ipsoꝝ
quoq; religiosorū plurimi quos pponerēt populo: a me didicę
re sermōes. Deniq; domino meo ita char9 erā: vt sepi9 i collo-
cutione pluriū plus q̄ filiū suū quē vnicū habebat/ me diligere
assereret. & pter hoc post adeptā libertatē/ pmissionib9 & p̄-
cibus me omnib9 modis retinęre tētabat. Sed quia sciębat me
valde auidū ad discēdū litteras: p excusatiōnē qua me finxi ad
studiū ire et reuerti decept9/ me dimisit: nō tamē sine toti9 suæ
familię desolatiōe/ rogās/ p nomē dei & Mahumetis me adiu-
rās vt q̄ citissime redirē. Et forte adhuc reuersurū a studio expe
ctat: vt videlicet de me sacerdotio & sui desiderij impletiōe du
plex sibi gaudiū qđ multū optauerat accrescat. Deinū in fine
(quod valde paucis ductis in eorū captiuitatē cōtigere potest)
cū littera iperiali authoritate cōfecta & authēticoꝝ testiū solē
ni vallata testimonio; deo michi adiutoriū p̄stāte & misericor-

diã/ nõ solũ illi9 durissime captiuitatis nexib9 solut9/ verũ etiã illi9 cruẽtissimeq̃ sectæ diabolica infectione absolut9 liber exiui. Detur igitur maiori experientię testimonium cum euidenti ratione: & ego meis postpositis aliorum assertionibus indubitanter cum cæteris fidem adhibebo. vęrũ ꝙ de sermonib9 mẽtionem fęci: volo hic exẽpli causa/ formã duorum ponere. Primi.

¶ Noli esse icaut9/ aperi oculos & cõsidera cõditionẽ tuã quia mortalis es. Et noli inique agere in hoc sęculo: sed de commissis pœnitẽtiã agere cura. Cõsidera multitudinẽ morientiũ & dispositionẽ eorũ in sepulcris / & deformitatem quomodo pleni vermib9 & serpẽtib9/ facies deturpatę flegmate/ plęnę omni putredine & fetore. Iusti in hoc sęculo cũ timore vixęrũt/ & cum dolore mortui sũt & nõ cõparent: & miseri peccatores rident & consolãtur/ credentes se mortẽ euadere posse? Noli igiť argumẽtum quærere ab aliquo vel rationẽ: nec contrariũ dicẽtib9 volueris crędere. quotidiana moriẽtium experiẽtia vel cõditio: de hoc te certiorẽ reddãt. Vbi est Mehemet ninsiafa/ qui fuit tãtæ authoritatis vt cęlo & ťre iperare videreť. Et si huic mors non pepercit: quẽ nõ seducat mũdana vanitas? Nõ ergo blãdiãť tẽporalia & caduca: sed exerce te in cultu diuino: & associare spiritualibus rębus quæ tibi in extremis possunt esse refugium.

¶ Prędicator has & huiusmodi sententias copulat: vendẽs populis mercimonia spiritualia: cuius sermonum vęritate/ meliora facta testimonio esse possunt. Secundi sermonis forma.

¶ Timor mortis exteri9: sed magis interius eius me cõturbat memoria. sed quia omnibus cõmune mori scio: aliqualẽ mẽtis releuationẽ habeo. Certũ est ꝙ omnes morimur: sed horã mortis tũc solũ experiemur/ quãdo super feretrũ positi incipim9 coram oculis omniũ lauari. Quid faciã aut quo me vertã nescio: quãdo omnia michi pri9 chara/ me solũ dereliquũt. Tũc pann9 quo inuoluar & tabula cũ qua efferar: michi ex oĩbus remanębunt. Sed forte amici mei & proximi cõpatiẽtes/ vsq; ad tumulũ michi socij erunt. Quẽ vęro cõsortẽ habębo: quando sol9 in ťra tumulat9 restabo? Tũc manebũt mecũ merita/ & mea sancta desideria: quãdo illi qui tristes sociauęrũt/ gaudẽdo redibũt ad propria. Sed tibi dico frater chare: cõsidera qualis moriẽtiũ differẽtia. Alij eni estuabũt balneo: alij vęro satiati gaudębunt dulci & iocundo refrigerio. Tandẽ instãte vltimo examine oẽs iterũ habẽt resurgere. Tũc alios gratia spirit9 obũbrabit: alios ignis ęterni incẽdij cõcremabit: non verba sed merita ibi respõdębunt. qui non habent merita magnã necessitatẽ habębũt. Illi autẽ tũc securi erũt q de hac vita sine ipedimẽto & liberi exie-

runt. viuēs ergo age nūc de tali ꝓmissione: vt tūc apparere posſis sine cōfusiōe: quādo singulorū noia & merita toti mūdo erūt manifesta & cognita. his sermonib⁹ & cōsimilib⁹ vtūtur ad populū. Et dū adhuc pauca de duratione hui⁹ sectę dixerim⁹: finē faciem⁹. ¶ Quātū autē secta Mahumetis debeat durare: habę ri existimāt Danielis septio: vbi declaratū fuit Danieli ab angęlo de bęstia magna quæ dissimilis erat cęteris in hunc modum. Hę q̄ttuor bestię magnę/ q̄ttuor sūt regna q̄ cōsurgēt de terra. Suscipiēt aūt regnū sancti dei altissimi & obtinębūt regnū vsq; in sęculum & in sæculum sęculorū. Quod tractans abbas Ioachin sup illo Apocalypsis duodecimo Et iratus est Draco post mulierem/ dicit. Si historias Ecclęsiasticas diligenter notamus cum iam moderata esset persecutio Arriana et etiam i quibusdā deleta/ incoante Cosdroe rege Persarum qui in persecutione orientali pręcessit Mahumetem et successores eius: persecutio istius sectę sęcuta est tam immanis/ vt ræuera nō hominum sed bestię cuiusdā terribilis esse videretur. pręsertim cum ipsi⁹ error non aliqua ratione humana videtur esse munitus: sed solo detestando furore mendacii et tyrannica armorū potestate defēsus. Quantū vero inualuerit in breui/ et q̄ cito profęcerit in malicia sua/ haud dubium propter peccata: testatur desolatio Ecclęsiarum Syrię et Phenicis Palestinę/ pariter et Egypti/ necnō et Africę et Mauritaniæ: et insularum maris. in quibus abolito Christi nomine ipsi⁹ Mahumetis detestanda traditio quasi magni prophętæ domini et pręconis altissimi prędicatur. Heu si tāta mala faciet Antichristus: quanta iste fecit in mendacio suo/ vt enim Moyses legislator lōgo ante tēpore præcessit Christū: ita iste lator mendacii parauit itinera Antichristi. ac ne cui immanitas huius bestię videatur esse similis aliarum bestiarum. Iudæi quidem pugnauęrunt contra fidem Christi / sed tamen eis renitentibus et inuitis edificatę Ecclęsiæ Hierosolymis: et non post multos dies absorpti sunt a Romanis / ita vt ex tunc quo ad eos finem acciperet et persecutio Ecclęsiarum et regnū. Pagani pugnauęrunt contra Christum: sed quotidie vincebantur a militibus eius. ita vt in diebus Siluestri Papæ pene redderent arma: et idem Christi vicario sceptrum regni assignarent. Gothi et Vandali et Longobardi & alij hæretici partim deleti sunt ab exercitu Romanorū/ partim ad Catholicam fidem conuersi. Hæc væro quarta bęstia ita īdomabilis fuit: vt licet apparuerit ad tempus humiliata et quasi mortua: sed q̄ iterum magnificata sit & ad deuorandum parata/ plus timære est q̄ exprimere. Hæc igitur est illa bestia quam sanctus Daniel quartā nominat/ terribilē nimis. Ioannes vęro tam eam q̄ tres

alias cõprehendit sub vna habente septẽ capita & in vno eorũ cornua decẽ. Et infra paulo post ita dicit. Per hãc bestiã diabol9 meridianã incolẽtes eremũ viros solitarios ĩpugnauit: & p hanc talia facturus est et ex parte iam fecit/ qualia nõ est permissus in temporibus aliis/ nec etiã quãdo sanctos martyres laniare ictib9 varijs sinebat. ¶ Sed certũ est legẽ Sarracenorũ nõ ꝑpetuo duraturã sed tandẽ debære cessare. Nam imperia violẽta nemo diu cõtinet: cũ nullũ violẽtũ perpetuũ/ & rapta sceptra turbida cõtinẽtur manu vbi ius solũ est in armis. At lex & regnũ Sarracenorũ est violentũ et raptũ. nã Mahumetes ad ostendendã approbationẽ legis & regni: nullã aliã ostẽdit viã nisi ꝙ nudabat ensem & leuata manu cõtinebat/ significãs nullũ aliud ius ĩperij apud suos esse nisi in armis. Vnde et ante captionẽ vrbis Damiatę liber quidã inuẽtus fuit Arabice scriptus cui9 authior prędixit quendã regẽ Christianũ Meccã ciuitatẽ debere destruere et ossa Mahumetis dispergere/ qd erit signũ destructionis legis eorũ. Et tunc vaticinati fũt cessaturã legẽ Mahumeticã quãdo populus Christianus fuerit debite castigatus. Nam ante incarnationẽ DOMINI populus dei electus/ erat populus Iudæorũ: post incarnationẽ vero est populus Christianorum. Et ꝗuis ille Iudeorũ populus elect9 esset: tñ dedit ei de9 flagellũ infidelium gentiliũ. ita nũc religioni Christianę sibi dilectissimę/ dedit flagellũ ĩfideliũ Sarracænorũ. At flagellũ seu virga non cõburetur/ ꝗdiu peccator et seruus inutilis nõ corrigitur. Socrates eni interrogatus/ quare fascem virgarũ non cõbureret post longã discipuli verberationẽ: respondisse dicitur ꝙ eũ non cõbureret quoadusq; correctũ seu emẽdatũ ꝑsensisset. Deus ergo semp flagellũ applicat Christianis tanꝙ filiis suis dilectis: quibus diligẽter castigatis & emendatis/ flagellũ igne comburet. et vt ait Augustin9 ĩ libro de verbis dñi/ nõ leteris tyrãne quoniã virga vel flagellũ dei effecieris. nouit eni prudens doctor nec ignorat pi9 pater post castigationẽ ꝓmouere discipulũ/ & post debitã emendationẽ paternali hereditate ꝓuehere filiũ. flagellũ quoq; incendio flammarũ cõburere. Ex qb9 cocludit ꝙ facta cõdigna castigatione populi Christiani/ destruetur imperiũ Sarracenorũ: & sic cessabit eorũ superstitiosa lex. CHRISTVS Dominus cito annuat: qui est DEVS benedictus in sæcula. AMEN.

¶ Libellorũ de impugnatione legis Turcorũ & de morib9: vita & neqtia eorũ: impressorũ Parisijs ĩ officina Henrici Stephani e regione scholarũ Decretorũ sita: finis. anno Christi dei per sãguinẽ testamẽti sui et Euãgeliũ æternũ vbiq; crædendũ & venerãdũ SALVTARIS nostri. M D XI. 16. Aprilis.

DE VITA ET MORIBVS IVDEORVM VICTORIS DE CARBEN olim iudei nunc CHISTI miseratione Christiani.

LIBEL-LVS.

¶REVERENDissimo in CHRISTO, patri/ nobilissimoq; prin
cipi/ D. Philippo/ sanctę Coloniēsis ecclesiæ archiepiscopo ele-
cto. Sacri itē Romani imperij per Italiā archicancellario. Prin-
cipi electori. VVestphalię et Angarię duci Victor olim Iudæus/
nunc sacerdos Christianus .S.

Egimus apud veteres illustrissime princeps:
q Parthorū rēgē nemo sine mūere salutabat.
ita ego Victor olim Iudę9/ sed modo sacerdos
& tuę reuerētię deditissimū mancipiū: noī tuo
mūeri hoc opusculū offero immaturū poti9 q̄
maturū. sed tñ tale/ quale tu imprimis ac viri
docti acceperit. Sū ego sepenūero rogat9 re-
uerēdissime p̄sul/ vt aliqd ad laudē Christianę
fidei cōponerē cōtra pfidos Iudęos/ et illos nō nrorū doctorū di
ctis/ sed Iudaicis scripturis cōfūderē atq; superē. Qd aggress9 sū
vt debui et cōpleui vt potui. Erit igit humanitatis tuę q̄ vbiq; di
uulgata/ glām h3 immortalē/ pauca ista benigne suscipere. Prę-
terea volui me tuę dignitati q̄ primum ostēdere: vt quidqd mi-
hi iperares/ illud mox cōplere posse/ et me vnū de seruis tuis ti-
bi subiectissimum intelligeres. Quid enim iusti9 q̄ minores/ su-
os superiores/ & maxime suos dños ac principes venerari atq;
colere? Propterea nullis ego vigilijs/ nullis studijs/ nullis labori-
b9/ nullis expēsis parcere volui: dūmō tibi ad tātā ac tā supemi
nētē/ et egregiā dignitatē summa cū gloria/ et dignitate electo/
imprimis q̄tū possē gratificarer. Id me satis abūdāter cōpleuisse
iudicabo si q̄ offero nō aspernaris et si seruū tuū benigno vultu
intueri nō dedignaris: quo maxime eos soles/ quos tui amātissi-
mos/ & Christianæ religiōi deditissimos itelligis. Ego peccator
i sāguine CHRISTI saluatoris nri renat9: ipsi9 laudes/ statuta/
leges āplifico/ tueor & amplector. Sol9 i ore meo CHRISTVS
fili9 dei viui et de virgine nat9 q saluos facit oēs diligētes se. Etiā
i dies dñ3 deū obsecro vt Iudęos ad verā salutis viā pducat/ & id
CHRISTVM saluatorē nostrum certissime facturū scirē si pessi
mi illi hoies grām ei9 iplorarēt. Sed viderit ipi sortē suā. Ego au
tē ago deo meo dño nro IHESV CHRISTO grās imortales/
q me ouē errātē e faucib9 lupi hoc est dęmonis extractū/ in suū
ouile pduxerit. Quā ob rē te oro atq; obsecro vt et hoc opuscu-
lū qd excellētię tuę deuotissime obtuli lectitare quādoq;/ et i tuā
singularē cōmēdationem accipe nō dedigneris. Ego aūt spero
me nichil scripsisse qd cōtra fidē eē videat. tñ i oib9 me submitto
correctiōi tuę et venerabiliū magistrorū nrorū. Vale p̄sul digniss
sime/ pricepsq; nobilissime et munus serui tui oblatū tibi grato
animo accipe. Colonię ex edib9 nostris sexto Idus Februarias.
Anno a natiuitate dñi nostri Iesu Christi. M.CCCCC.ix.

¶DE VITA et motibus Iudęorum Victoris olim Iudęi nunc Christi miseratione Christiani libellus.

¶Q̄ nulli Iudęorũ desperãdum sit. Cap. I.

Vm sit de⁹ cunctorũ operũ mirabiliũ effector & author ex sua quidẽ oĩpotẽtia inenarrabili et ĩ cęlo et ĩ terra, quorũ sane nr̃as nõ est nec excogitari potest ab vlla creatura siue rõnali siue itellectuali. Maximũ aũt inter hec opera dei mirabilia illud vnũ videri potest: q̄ i cõuersione pctõrũ hoim opat / agit quidẽ sp at non subito sp aut repente. Quin (vt ita dixeri) nõ nũq̄ lento passu ad impiorũ iustificationẽ pcedit. Hunc certe modũ opandi mirabilia cũctis ferme i rebus obseruare credit de⁹: prout sua id sapiẽtia ab ęterno cõstitutũ ac pdestinatũ esse cõstat. Quẽ et nũc maxie i meipso exptus sũ diuina illuminãte grã cor meũ / ego Victor Christian⁹ nũc qdẽ / olĩ aũt Iudęus: ego inq̄ indign⁹ et vilissim⁹ pctõr i cognoscendo videlicet errorẽ vitę & cõuersatiõis meę quẽ tãto tpe fouĩ magna animi obstinatione i annũ vsq; quinquagesimũ. Quis igit est q̄ asserere audeat hunc qdẽ fore saluũ / hũc vero dãnandũ esse in ęternũ? Reuera id nemini pmissũ est hominũ scire aut cognoscere. Sed ne angelis quidẽ i cęlo: nisi cui de⁹ reuelauerit ex nimia sua bonitate. Itaq; nulli desperandũ est vnq̄: q̄ etsi (quisquis is fuerit) p multos ãnos vitę suę deuiãs a veritate / et iuolut⁹ pctis multis & maximis dei ĩra negligat pcepta cõtẽnat piorũ hoĩ; exhortatiões / nõ aĩaduertat multorũ seuissimã castigationem. potest tñ cõtingere imo quotidie cõtigit / vt huiusmodi aliquis pctõr ĩspirãte dei grã de iprouiso / et agitãte ppria cõscia suum cognoscat errorẽ: sentiatq; ex hoc sese iã immutatũ et de pctis suis doloribus multis affectũ: adeo vt iã deinceps voluerit mori potius q̄ rursũ offẽdere suũ creatorẽ. O de⁹ q̄ mira est tua pietas: q̄ nõ vis mortẽ pctõris / sed vt cõuertatur poti⁹ et viuat. Id profecto est qd supra dixi me nũc exptũ esse i memetipo diuinã misericordiã largissime. qñquidẽ ipse de⁹ nõ meis vllis exigẽtib⁹ meritis / sed tãtũ suę misericordię ifinita vbertate / pduxit me i viã rectã / relicto penit⁹ errore i quo pri⁹ imers⁹ erã. Vñ & dicere possũ cũ Dauid regio ppheta. Et eduxit me i latitudinẽ / qm̃ voluit me Hic igit liberator me⁹ / redẽptor me⁹ / auxiliator me⁹. Tãto aũt mirabili⁹ i me hec opat⁹ est de⁹ me⁹ reuocando me a tenebris ad lucẽ q̄to lõgi⁹ i tenebris ipsis imorat⁹ fuerã: atq; adeo qdẽ vt habitũ ferme cõtraxeri errorũ ac tenebrarũ / & cęcitatis. At ille cũ sibi visũ eẽt opportunũ vt me traheret: traxit atq; pduxit quo voluit. Voluit aũt / vt a iudaismo recedẽs ac Chr̃ianismũ accederẽ. Accessi et fact⁹ sũ Chr̃ian⁹ suscepto baptismatis lauacro /

De pe. dis. 7 c. nemo.

nō fine chrianę iſtitutiōis p̄ceptis ac regulis. Q̄d ꝑfecto aggreſ
ſu difficile michi fuiſſet: niſi ille traxiſſet in tanta pulchritudine
veritatis agnitę. Hoc autē dico ꝙ tū relinq̄re cogebar vxorē cū
trib⁹ prolib⁹ ac fratrib⁹ germanis duob⁹/ poſt habitis preterea oī
queſtu et rebus antea partis. Sed amicis plurimis relictis qui lō
ge michi cariores erāt omni auro argētoq;. Quæ tñ oia (teſtor
deū) libens reliqui CHRISTO michi ſolo lucrato. q me/ rogo
atq; oro: ī propoſito cōfirmet ac roboret. Hic ſane poſſet/ qſquis
non durior ſaxo foret/ aīaduertere in ſemetipſo/ q̄ dura/ q̄ diffici
lis/ q̄ acerba/ hec michi fuerat ſeparatio. Talis quippe videri po
teſt/ qualis erat elongatio illa Abrahę cū a deo moneret/ vt iret
quo ip̄e iuberet. Geneſis 12 Egredere de t̄ra tua/ et de cognatio
ne tua/ & domo patris tui/ & veni in terrā quā monſtrauero tibi
Sed vt ille ob tantā obedientiā a deo obtinuit gratiā nō puam:
ita de me quoq; ſpero. Quēadmodū & de Ruth legitur his ver
bis. Et ꝙ reliqueris parētes tuos/ & terram in qua nata es/ et ve-
neris ad populū quem antea neſciebas: reddat tibi dn̄s pro ope
re tuo/ & plenam mercedē recipias a domino ad quē veniſti/ et
ſub cuius confugiſti alas. Quid mirum ip̄e eſt ſcrutator cordiū:
ipſe cognitor mentium humanarum.

¶ Q̄ꝫ de⁹ ad ſe quos vult cōuertit & quos nō vult idurat. C. II.

POteſt enim de⁹ cōuertere omēs ad ſe cū vult/ et quā-
do ei placitū eſt. qd ī Balaā ꝓpheta gētili accidit: cū
miſſ⁹ eſſet ad maledicendū populo iſraelitico. Værū
ſubito anim⁹ ei⁹ a deo mutat⁹ eſt: vt quos maledice-
re venerat/ benediceret. Numeri. 23. Veni (inquit) & maledic Ia
cob: ꝓpera et deteſtare iſrael. Sed ſequitur ibidē. Et cōuertit de⁹
noſter maledictionē in benedictionē. Et de multis quoq; aliis/
exempla paſſim inueniūtur in ſacris litteris. Cōtra aūt/ & alios
auertit a ſe omnino/ et idurat. vt de Pharaone tradūt ſacræ hi-
ſtorię. Hec quidē ex veteri teſtamēto/ deſumpta ſufficiāt exēpla.
In nouo aūt qd manifeſti⁹/ quid miraculoſius/ quid mirabilius/
q̄ Paulū pri⁹ Saulum dictum/ et Chriſtianorū acerbiſſimū per-
ſecutorē tam ſubito immutari atq; cōuerti/ vt mox ipſe diceret.
Quid vis me facere dn̄e. Ex quo patet/ nr̄i cōuerſionem ab er-
rore ad veritatē/ nō nr̄is precedētib⁹ meritis obtingere: vt iam
quidē/ tū veteris/ tū noui teſtamenti exēplis/ demōſtratū eſt: ſed
mera dei id accidere clemētia/ et ſupabundāte bonitate. Corda
igit̄ hoīm ipſe cōuertit/ quoniā antea oīa preuidit atq; cognouit
vt Pſal. teſtat̄. Et oēs vias meas ꝓuidiſti. Ecclæſiaſtic⁹ quoq; id
fatet̄ aptiſſime. Eccleſiaſtici. xxiij. Domino eni deo āteq̄ crearē-
tur: oia ſunt agnita. Niſi id certe ita fuiſſet: nullus vn̄q̄ hominū
me auellere potuiſſet a fide & religione Iudęorū. Quā ſane ego
ſemp ante hac oim religionū aliarū veriſſimam/ ſinceriſſimā/ ac

Itegerrimã putaui et credidi Quã & defẽdere semp paratꝰ fui. Fa siqdẽ erat michi ad eã aimi puicacia/ qd et reuera his ferme oibus accidere solet/ qui i aliqua secta aut religione nati sunt pariter & educati: vt ego tũ erã in secta Iudęorũ natꝰ/ educatꝰ/ & istructus.

Qz Iudaica gente nulla peruicacior aut nequior. Cap. III.

Hic certe mos iudæis est: vt ꝑ nulla re mũdi auerti possint a suę fidei traditiõe. Hinc si ꝑponeres alicui ex Iudęis ipsis/ mille aureos/ quos illi sponte daturꝰ esses/ si fidei suę renũciare vellet: certe citiꝰ saxũ durissimũ cauares q̃ illũ inducere ĩ tuã sentẽtiã posses. idq; multo mirabiliꝰ. Si mille itidẽ aureos poneres ad pedẽ crucifixi/ diceresq; ex illis vni alicui vel pauperrimo. Ecce hos aureos tibi dabo/ si ꝓcũbens sustuleris a terra: ea tñ cõditiõe ne pedibꝰ dimoueas. Mallet ꝑfecto ille q̃q̃ pauperrimꝰ carere tãta pecunia/ q̃ hoc pacto ad imaginẽ crucifixi iclinare. Nã ita ei psuasum est: vt arbitref se hoc mõ reuereri crucifixũ. Immo si vltimã etiã alicui ex Iudęis minatꝰ fueris penã nisi Chrĩanꝰ fieri velit: millies potiꝰ se cõcremari permitteret/ q̃ semel CHRISTI nomẽ confiteri vellet. Quapropter si vel vni dixeris Iudęo/ aut mulieri Iudęæ seruo aut iuueni (modo cõpos rõnis sit) fore vt Christianꝰ ille/ hęc demũ fiet Chrĩana: mox ira excãdescet tã hoc/ q̃ illa adeo vt supra modũ videri possit. Neq; toto deinde die leto vultu eẽ poterit. Nec p vitã vnq̃ obliuiscetur illiꝰ verbi. vnde quoties obuiꝰ fit illi Chrĩanꝰ ipe/ qui talia ad eum ꝓtulit totus i eiꝰ ꝓrũpit malediĉtiõem: si nõ apertã tñ tacitã. Hæc qdẽ cõditio/ atq; natura Iudęorũ ẽ: qualis vel quãta in nullis gẽtibꝰ alijs dep̄hẽdif. Vt aũt vno verbo oia cõcludã: gens est Iudæoꝝ qua nulla alia dep̄hendif nequior & ad execrãdũ ꝓnior: imo q̃ furere solet si (vt dixi) noie Christiano irritef vexeturq;. Expertꝰ loquor. Nã & michi accidit sepiꝰ/ qꝫ videlicet Chrĩani plurimi nũc laici nũc sacerdotes me adhortati sũt/ vt Christianꝰ fierẽ relicto Iudęorũ errore. Quin & id futurũ adiecęrũt vt fierẽ aliqñ Christianꝰ priusq̃ morerer. Quibꝰ tunc cũ essem adhuc Iudęꝰ: adeo succẽsui vt meipm vix cohibęre potueri. qd vtinã michi nũc deꝰ ignoscat Verum hãc irã & furorem ille subito cõpescuit i me sua misericordia (vt dixi) cũ sibi id videretur opportunũ. atq; hãc simul: quã in animo diu fouerã iracundiam aduersꝰ Christianos ipsos/ in mansuetudinem conuertit: ita vt illos sicut antea maximo prosecutus sum odio: nunc summa erga eos afficiar charitate.

Fidei cõstãtiã præcatur. q̃q; mali quãdoq; boni fiũt. Cap. IIII.

O Va ire iplorãda nũc michi est MARIA dei mater: q̃ suum ꝑ me filiũ orare digneť/ vt i hoc cepto atq; proposito cor meũ ille cõfirmet atq; corroboret. Nã nisi tu pro nobis intercedas apud dñm: nemo certe erit qui possit

effugere ob peccata nostra tanti iudicis irā. Tanto aūt securius id facere potes: q(vt de te in figura scriptū est) nichil tibi oranti denegat. Regū. 3. cap. 2. Pete mater mea. neq; eni fas est: vt auertā faciē tuā. Hoc aūt ideo dico: q(vt in prouerbio est) Inceptio felix/ fęlicem quoq; exitū vt plurimū sortitur. licet plurimi in ea sententia sint/ vt arbitrētur id ferme impossibile ex veterano vt pote Iudæo fieri Chrīanū bonū et fidęlē. Id haud inficior plerūq; euenire. Sed et cōtra cōpertū sępe est ex Iudæis optios factos Christianos: q et in finē vsq; vitę suę tales pmāsærūt. Quare ridiculū est: crędę michi illud dicere aut etiā cogitare. An nō expti sum9 in oi natione hoies p maxima pte ad mala semper fuisse pniores q̄ ab bona. Et inter ipos Chrīanos (pace dixeri) plurimi sūt q de sua religiōe ma la sentiunt. Quid ergo: si ex Iudæis quisq̄ relicto Iudaismo factus deniq; Christian9 perperā viuere depręhēdatur. Cōpatiēdū hinc poti9 est hmōi ex Iudæis Christianis nup factis: q difficile sit i oi re primū assuescere/ atq; obliuisci interea eorū oiu/ et amicorū et sociorū qb9 cū antea diu versati sūt simulq; educati. Taceo modo etiam ad mentē reuocare bona q̄ ob CHRISTI fidē poster garūt Idq; adeo difficili9: q nullā artē per vitā didicærūt cū adhuc essēt Iudæi: qua postea Christiani effecti victū quęritare possent. Quo fit vt plurimi ex cōuersis Iudęis/ panem sibi quęrere cogantur mēdicādo: nisi forte optimi Christiani sint q eorū sedulo satagent releuare inopiā. De hac mēdicitate ita Psal. meminisse visus est. Cōuertūtur ad vesperū et famē patiētur/ vt canes circuibūt ciuitatē. Atq; hęc eadē verba bis repetit eodē in loco. Hinc multos pœnitudo plerūq; sequit̄ cepti: hic murmurare cognoscit̄. Psal. Ipsi dispgūtur ad manducādū Si vero saturati nō fuerit murmurabūt. Nec id quidē temere accidit. Nā(vt tuto dicit̄ prouerbio) fames omni gladio vehemētior etiā bicipiti acutior. Ita tū fiūt ipis idies Chrīanis p hmōi sordidā mendicationē cōtēptibiliores: neq; ampli9 quisq̄ ex Christianis taliū Iudęorū calamitatib9 cōpatit̄. qui cōtra potius illos subsannāt/ deridēt/ digitisq; mōstrant ac tū quoq; dicūt de singulis horū. Ecce hic est Iudęus baptisat9. Sūt pterea ex Chrīanis qui Iudæos hoc pacto incedētes cōuiciis multis ipetūt: adiiciētes/ nichil pdesse si illis subueniatur/ q ex eis ne vn9 qdē inueniat/ qui pbe agat. Atq; id quidē ab iis maxie fieri cōptū ē: ad quos pcipue refugere merito deberēt. Huic crūnę ad cumulū accedit: q ab his ex quibus nati sūt et iter quos ab ieūte puericia sūt nutriti: odiosi habeātur & vt reprobi spnātur abiiciāturq;. Hęc si cōtumelia non est: quid ergo est? an plusq̄ cōtumelia? Certe contumelia cum miseria adiuncta. Hanc vnusquisq; tractet secū in animo: rogo atq; obtestor ac discat per hoc posthac Iudæis conuersis esse beni-

Fames

uolentior.

¶ Suas Victor tribulationes narrat. Cap. V.

Quoties bone deus/ ad me venerunt Christiani nõnulli postq̃ CHRISTI nomen cõfiteri ausus sum/ et ex me percontati animo subdolo: Christian9 ne sim bon9 ac fidus an cõtra mali rursus Iudæus esse. Nec hoc satis illis videbatur ita illudere michi suis subdolis percõtationibus: sed et isuper exẽplo picę me talem qualis illis fore videbar/ audacter proclamabant. Tũ etiã illud obiiciebant qđ Colonię apud edẽ diui Andreę expressum conspicitur/ de catto & murentẽ de cane et lepore. Ex quibus tamen facile conucere potui illorum mentem, qui sane nichil aliud quærebant/ q̃ vt me ad iram incitarent prouocarentq;. At ego illa quasi obaudiens silentio & cum magna patientia præteribam cogitans in animo mecum id nunc michi magis licere ac commodũ esse/ vt deflerem retroactis temporibus multipliciter commissa et vt quęq; insuper aduersa cõstanti animo perferrem. Illud tamẽ ingenue me fateri oportet me quidem nondum potuisse animaduertere aut annotasse/ seu virũ seu fœminam (de his loquor hominib9 qui mente sũt sana) a quo vel a qua derisus sum vnq̃/ aut conuicio aliquo affectus. Quæ res profecto plurimum me sępius exhilarauit/ animũq; addidit perseuerandi. Benedictus sit dominus noster IHESVS CHRISTVS in sęcula sęculorum et vltra. Hic licet prętcrierim omnia quæ post baptismi susceptionem nobis Iudæis/ sed iam factis Christianis molestissime a christianis hominibus inferri solent: nolui tamen eam ob causam salutem animę meæ post habere. Immo sic iam michi persuasum fuit diuina agitante gratia multo pluris faciendam esse animę meę salutem q̃ non molestari opprobriis aut conuiciis quantiscunq;: et per hoc neutiq̃ a proposito resiliendum statui ob nullã causam, sed equo animo omnia pro CHRISTO perferre. Sed et illud quoq; non parum cor meum pupugit: ꝙ sciebã ipsos Iudæos hoc inter se vti adagio frequenter ac dicere Iudęum recenter baptisatum persimilem esse candidę et nouę telę. Siquidem tum grata est et blanditur insipienti ipsa tela noua/ adhuc et candida. At vbi aliquot diebus octo videlicet aut nouem/ vsui fuit/ comportatur ab humeris in vestem formata: vilescit indies magis atq; magis. Huncin modum Iudæus ipse/ cũ primum baptisatus est: omnes illũ cupiunt certãt illũ alloqui/ inuitant ad cenam: si quo eunt solatij causa/ illũ comitari et ad latus trehortãtur. At vero postq̃ octo dies/ aut circiter transierunt: negligitur/ fugitur excluditur/ domi suę relinquitur. Et quod indignius est: derìdetur atq; sępe ab eisdẽ illuditur, Occasione illius adagij Iudæo-

Adagio Iudæorum

Thalmut

rū Thalmut scribit. Sint vestimēta tua cādida et mūda sine ma-
cula. Q̄d ex Leuitico et ex cōplurib⁹ sacrę scripturę locis acceptū
est. Ecclęsiastici ix. Omī tpe sint vestimēta tua cādida. Vnde sciēdū

Iudęorum mores

hic est ꝙ secūdū Thalmut (qd̄ sūme venerāt) traditionē/ nichil tē
tāt aut aggrediūtur opis Iudæi nisi lotis pri⁹ manib⁹. Quare si q̄s
aut vir aut mulier dephendat sec⁹ fecisse: is/ ea ve diceret tū come
disse atq̧ bibisse illegittime et seruiuisse idolis. Id quoq̧ hic etiam
seruāt quoties ad synagogā eunt/ aut ad scholas suas. Q̄d forte ex
eo ortū est qd̄ scribit Exodi. xxx. xl. Labrū quoq̧ statuit in taber-
naculū testimonij iplēs illud aq̄. Tū etiā anteq̄ ingrediant ipsā sy
nagogā orādi grā/ calciamēta sua abstergūt/ necnō pedes suos ad
latū qd̄dā ferrū et acutū qd̄ añ scholę ostiū positū est. Pręt̄ea si ca
lopodijs aut vir aut fœmia pedes suos īduerit: hęc tū quoq̧ exuat
pri⁹ optet/ reliq̄tq̧ añ valuas synagogę ne pauimētū sordib⁹ inq-
net illoꝝ. Exodi. iij. Solue calciamētū de pedib⁹ tuis. loc⁹ eīn ī quo
stas terra sācta est. Hoc aūt facere videt̄ tū ob sāctitatē synagogæ
ac dom⁹ dei: tū ī mysteriū mūdatiōis spūalis. Q̄uāq̄ illā nō pcipiūt

¶ Q̄r sacris initiatus est/ gratias agit. Cap. VI

Go igitur i'dign⁹ peccator gratias tibi ago CHRISTE
IHESV dñe & saluator me⁹: ꝙ me liberasti ab Iudęo
rum synagoga: q̄ certe cęca est ac reproba/ et me collo
casti secūdū misericordiā tuā in lucē sanctę ecclesię tuę
catholicæ. Insup dignat⁹ es tua imēsa bonitate initia-

Victor sacerdos

ri me sacris ordinib⁹: hoc est ad sacerdotiū/ regalē dignitatē acce-
dere. Hinc tuā oro benignitatē domie de⁹: vt deinceps non mō re
mittas peccata mea oīa quæ ab ineunte ętate tā sciēter q̄ ignorā-
ter cōmisi: verūetiā ne memineris quidē vnq̄ post hac/ ꝙ ex toto
animo/ ex toto corde doleo vehemēter ob ea cōmissa & per ea ipa
te michi infensū factū esse. Psal. Delicta iuuētutis meę/ et ignorā-
tias meas ne memineris secūdū bonitatē tuā. Necnō p̄cor te cle-
mētissime pr̄ ne me abs te pijcias. Psal. Ne proijcias me a facie tua
in tpe senectutis meę. Q̄m iādudum cogitaui dies antiquos & an
nos ęternos in mēte habui. Scio eq̄dē miam tuā multo maiorē eē
mea iniq̄tate. Quid dico multo maiorē: imo ne cōparatio q̄dē est
et si iniq̄tas mea grauissima sit et maxīa. Igit̄ de more tuo recorda
beris: oro misericordię tuę erga me. Abacuc. iij. Cū irat⁹ fueris mi
sericordię recordaberis. Hinc te iterū oro sctētissime de⁹ vt michi
p dimidiū p̄teritę vitę meę deiceps parcere velis: quo saltē tēpore
possim te tuāq̧ benedictā matrē MARIAM laudare atq̧ honora
re etsi nō satis/ tñ ꝓ desiderio et affectu mētis. q̄ vos hacten⁹ iho-
noraui/ neq̧ debitas īpendi laudes tēpore sc3 retroacto duplo ma
iore. Hoc si michi per tuā grām cōcesseris atq̧ donaueris: firmior
proculdubio spes michi erit ipetrādi veniā ad te ꝓ pcōis cōmissis.
Cur ego tā delicatus videri veli: vt nichil ꝓ te pati noli/ neq̧ op-

probria:neq; verba alias obiurgiosa/aut irrisiões quidē quātu= lascūq;.p te inq̄/q p me miserrimo atq; indigno pctōre nō de= dignatus es pati/nō mō verba/opprobria/cōuicia/cōtumelias/ verbera & flagra:s; & mortē demū subijsti acerbissimā atq; tur pissimā.O vtinā a puero hæc.p te pass9 eē3.Trenoꝝ.iij.Bonū ē viro / cū portauerit iugū dñi ab adolescētia sua.Quis ē homo tā inhumanus/tā ferus tam indomitus q si dñm habeat optimū/ illi nō velit seruire fidelissime/ac.p eo etiā q̄q; aduersa subire ac ferre? Sed tu dñe facilis es & pnus ad miserendū ijs qui se cō= uertunt ad te.Ecclesia.xvij.Quā magna misericordia dominū & ppiciatio illius conuertentibus ad se.

¶Qd Iudæi ad CHRISTI fidē cōuersi deridēdi nō sūt.C.VII.

Admonēdi nūc michi sūt nōnulli Christiani:q faciles sunt ad exprobrādū extraneis & pegrinis hominib9 q̄si illi iā idigni sua sint conuersatione & consuetudi ne:cōtra id faciētes qd scriptum est Ecclē.iiij.Si ha= bitauerit i terra vestra & morat9 fuerit iter vos/ non exprobra ueris ei.Deuter.x.Et vos ergo amate pegrinos.Quæ profecto documēta nō ab re tradita sūt nobis a patrib9 nostris: q plane itellexere/q̄ durū sit multis ferre illusiōes & pauptatē atq; mise riā/& his silia.Quæ certe plurimos adducere solēt in varias co gitatiōes.Inť quas hæc nōnūq̄ obrepit. Et qd te ipulit(sic enī sibi aliqs loquiť ex talib9)vt has nouas susciperes vitæ ac mo= rū institutiōes?Cur nō vetustū illū tuū ritū obseruasti? Interea callidus tētator adest: q nō cessat donec plurimos i despationē adduxerit.Vnde dicere possū/ac certo scio / multos ex baptisa= tis Iudæis resilire rursū ab istituto Christiani ritus nō tā miseria ipulsos/aut istituti suscepti difficultate/ q̄ ob illusiōes & cōuicia stolidorū quorūdā Christianoꝝ.Sunt tamē multo plures inter Christianos q tales nō sūt/quia hi nostri poti9 misereātur.& q̄= tum cuiusq; fert facultas nostris calamitatibus subueniāt.Ita q potest vnū:eius est etiam posse & alterū. Hic autē est dñs qui gratiam suā multipliciter distribuit/ put capax qsq; ei9 est:neq; equaliter tñ oibus tribuit:sed & pluribus non dat. Cui autē da ta est:illi iam op9 sūmope est seruare eandē ne pdat. Hoc op9/ hic labor est.Neq; id quidē mirū videri debet: qn & optimum quandoq; vinū deperit atq; acescit in vase vtpote immundo propter qd recte dictū est ab illo qui dixit.Sincerum est nisi vas quodcūq; infūdis acescit.Hinc pfecto fit vt caute pspiciendū nobis Iudæis cōuersis sit/tū ad ea q̄ fecerimus/tū ad ea q̄ facturi sumus.Quippe q nemo ex hoibus nos vocauerit:sed nr̄a spō te accessimus atq; venim9 ob nostrā scilicet salutē. Et ob id oia reliqmus/q̄ possidebamus:neq; hoc tamē satis esse putatur/hi=

ſi & ꝓpriæ renunciauerimus volūtati. Quod ſane factu difficil
limum videri potuit/ ſine omni impatientia tolerare nobis pre-
ſertim ob innatā (vt ſic dicā) cōſuetudinē/ & aſſuefactionē nro-
rum negociorū. Vnde ſcriptura. Non eſt laborioſū hominē reli
quere ſua: ſed laborioſum valde eſt relinquere ſeipſū.

¶ Q: Iudæi iracundi/ rudes/ impatientes & rixoſi. Cap. VIII.

Accedit ꝑterea ad tantæ rei difficultatē ꝙ nulla gens ſit ſub cęlo ꝓnior ad iracūdiā & ad tolerādum ipati entior/ ꝗ Iudęorū/ qđ & ipi de ſemet fatenť plāiſſime Vñ inť eos hic ſermo ferť freqňs Chriſtianos man- ſuetiores eē/ ꝗ ſint ipi. hic quoq; tale apđ eos adagiū circūferť. Chriſtianoꝝ modeſtiā/ ac māſuetudinē/ gētiliū induſtriā/ & ſa- pientiā/ aptā et mime fictā Iudæorū fidē: tria eē qbus mūđ/ ipe ſuſtineť ac ſtabiliť. Hāc iccirco eē aiūt ꝑcipuā cām/ ꝗ Chriſtia- norū fidē hactenus ſeruauerit: ꝙ inť ſe moderatione habeant ſuoꝝ rituū ordinatiſſimā. Suā aūt inť ſe mime talē/ qppe q̄ſi ca pite ſit. Deficiente eni capite/ hoc eſt pricipe/ q dirigat: qmoue- at/ q conſulat: gubernationē ipam deficere neceſſe eſt. At eſt ne mo qui poſſit plane dicere / ꝗ ſint ipſi Iudæi rudes / ꝗ ſint male morati niſi q aſſuerit aliquādo in ſynagogis eoꝝ / aut eorū in- terfuerit diſputationib⁹: ſed nec ſcriptis explicare poſſet. Ita in- ter ſe cōtendūt/ rixāt/ cōuicijs ſe mutuis laceſſūt. Neq; penſi ha bēt qđ de eis paſſi prędicať/ & a ſeipſis/ & ab alijs qđ nec colloq/ nec ſiľ habitare duo ſine iurgio poſſit: ac vix adoriri ſeſe mutu- is altercatiōib⁹/ qui terti⁹ mox adſit rixator. Altercantibus eni illis arbiter ſtatim adhibeť vn⁹ ex ſuis Rabbi: q litē exaudiat/ iu dicet/ atq; dirimat. At vbi ab illo iudicatū eſt inť ipos: aſtringūt ſeſe pollicitatiōib⁹/ ſtipulatiōibuſq; corā ipo arbitro ſe nō cōtra- uenturos vnꝗ datæ ſentētię. Tñ illi ita de more/ & ex ꝓuerbio trito atq; cōſueto priuſꝗ abeant/ ad ipſū Rabbi ſubridendo lo- quūť/ nō eē ſcripturas tā ad amuſſi ab ipo pēliculādas. Hic mos loquēdi inť partes poſt rē ipam/ ab iudice compoſitā: hic fluxit.

¶ Erāt q̄dā tpe duo Iudęi/ vn⁹ diues/ alť paup q cū iť ſe cōtēde rēt/ & res ipa ob quā cōtētio iť eos ſuborta fuit/ ad arbitrū relata eſſet: in ſuſpitionē venit diuiti iudex/ quaſi q pauperi fauere vi- dereť & ſibi aduerſari. Videris inquit aduerſari michi/ & fauere parti aduerſæ / qđ mīme licet. Siquidē ſcriptū ē Exodi. xxxiij. Pauperis quoq; non miſereberis in iudicio. Hinc o Rabbi erra- re plane depræhenderis. Reſponſū tū eſt illi ab ipſo Rabbi. Si- quidem intellexiſſe iādudū textū ſcripturarū/ & proide ſua nō egere admonitione. Sed & alibi iſtā ſeſe inueniſſe ſentētiā: quā mox inquiens aduerſus te proferā: niſi ineas cū paupere cōcor- diam. At ipſe diues indigne ferens verba huiuſmodi ſecum ita locutus eſt: & ego quoq; ſcripturarum peritiam teneo. Attamē

Adagio Chriſtiani manſueti Græci ſapientes Iudæi perfidi

Nota hiſtoriam

talem textū nōdum legi:q meo quidē iudicio/aduersum me eēt videri possit. Q đ vbi Rabbi agnouit: misit ad diuitē librū quēdā vt quoq; ipe legeret/ notato loco i quo se legisse rectā sētētiā dixerat. Ille postq̄ librū euoluerat/certis in locis eiusdē libri aureos reposuit.x.aut.xx.quē & sigillo mox obsignauit & ita remisit: adijciēs vt denuo legeret. Nā aliā forte eiusdē text9 intelligentiam depræhendet inquiens. Recepto libro Rabbi admiratus est haud parū: sed aperto & reuoluto iuuenit aureos nūmos passim repositos. Q uibus apprehēsis exclamauit prę gaudio nōdū id se animaduertisse tantam vtpote intelligentiā scripturarum in diuite illo fuisse. hacten9 illi. Tū vero quādo Rabbi arbiter inter partes contendentes constitutus ipsos componere satagit: illi protestationem faciūt huiusmodi se quidem cōtentos eē cōcordiā āplecti velle/ nō tamē qualemcūq; sed qualem Christiani ineūt quorū cōditio est/ & mox post initā cōcordiam non meminisse iniuriarū faxit de9 ne secus agatur. Verū Iudæi etsi compositionem amplectuntur/ non tamen obliuiscūtur iurias iuxta illud Eccl'.xij. Non credas inimico tuo ineťnū.

ℭ Q₂ Liber Thalmut non nouus sed vetustus. Cap.IX. Cap.5.

Voniam autem superius mentionem feci quanta diligentia soleant Iudęi suū Thalmut obseruare/ fortaisse aderit qui arbitrabiť Thalmut illud ipsum nouum esse inuētum aliquod. At non ita est. Nam ante CHRISTI aduentum vsus eius fuit inter Iudæos sed tū libellus erat modicus: qui nunc excreuit in tantam molem/ vt duplo maior videri possit/ q̄ sit biblia. qđ hic accidit. Nā postq̄ Christianorum religio oriri/ ac in præcio paulatim haberi cępit: formidauerunt Iudæorum Rabbi ne forte sua religio iā deinceps periclitaretur/ fieretq; indies minor/ Christianorum aūt maior/ vimq; nāciscereť maiorē: vt & reipsa factum esse videmus. Hinc certe ducti fuerūt quidā Iudæorum Rabbi/ cuiusmodi Rabbi Asse/ & Rabbi Akifo: vt fidem suā atq; religionem quam seruant/ latius deducerent/ & significantius explicarent/ et proinde illā facerent obseruatu grauiorem q̄ fuerit pri9. Nec dicti soli Rabbi in bibliam cōmentati sunt: verūetiam alij multi. Ex quo factum est initium ipsi9 Thalmut qđ & iucundū est audire. Simileq; est homini peregrinanti ad loca lōgiqua/ et iā inde reuertenti. Ad quē reuersū: cōfluūt vndiq; vicini sciscitantes singuli si qd noui habeat aut viderit idq; proferat in medium. Tum ille vt expectātes et obseruantes ipm alliciat: primū quidem narrat ea quæ etsi non vsq; quaq; vera probāť/ verisimilia tn̄ sunt. Post aūt vbi credulos illos aiaduertit eoꝝ q̄ dicit: fingit ex se noua mēdacia. q̄ illi nichilominus vt priora recipiunt.

Thalmut

ℭ Q₂ Liber Thalmut falsa plurima complectiť. Cap.X.

PReterea autem scribit illorum Thalmut/ dñm deũ singulis diebus irasci oportere. Id aũt an mane sit an vesperi: incertum adhuc illis est. Psal. Nunquid irascetur deus. Verũtamẽ aiũt vnum fuisse aliquando diem in quo nõ iratus sit deus/ ob id scȝ ne Balaam missus ad maledicẽdum filijs israel: id minime facere potuisset. Quamq̃ id iussent Balach vt faceret. Cui Balaam respondit: quo pacto mihi pręcipis vt maledicam: cum id sit solius dei/ scȝ maledicere atq; irasci. qui tamẽ nunc sibi tẽperat ab ira. Nũeri. xxiij. Quomodo maledicam: cui non maledixit de9? Insup aiunt iram dei quoties irascitur: ad ictum tantum oculi perdurare. Et quicquid tũ sibi optauerit homo: id sibi donare in ipso illo momẽto. ꝓ qd etiã putãt hoiem posse agnoscere quando irascaẽ de9. Adijciunt quoq; hoc signum. Quoties inquiunt Gallum videris vno stante pede & cristam eius pallescere/ iam tũ deum irasci: & maxime quidem interdiu nõ noctu. Laudãt ꝓpterea deũ quotidie Iudęi/ atq; ei grãs agũt: q̃ gallo tãtã dederit itelligentiã atq; prudẽtiã: qui sciat ita discernere quãdo irascaẽ de9 aut nõ irascaẽ. Iob. xxxviij. Quis dedit gallo intelligẽtiã. Quis enarrabit cęlorũ rationẽ. De his deliramentis Iudęorũ quid sentiant Rabbi Salomon & Nicolaus lyran9 sup Gen. cap. i. quisq; aiaduertere põt. Et multa qdẽ possem de his scribere: sed quia superuacuũ videreẽ/ silescam poti9. Attamen ipsi Iudęi non minus diligenter suum illud Thalmut venerantur atq; obseruant/ q̃ decem pręcepta decalogi. Qua tamen in re mulieres multo sunt superstitiores. Porro aũt illorum Thalmut scribit ac pręcipit ipsis Iudæis secundum lęgis consuetudinẽ: vt cum quis vxorem ducturus est: illam ducat in synagogam Rabbi suo ac vtriusq; & sponsi & sponsæ comitantibus amicis. vbi tum illam annulo subarrat/ aut ferreo aut argẽteo aureo ve prout facultas cuiusq; suppetit. Quod quidem ita fit pręsentibus amicis atq; Rabbi ipso: qui summam interea adhibet diligentiam aiaduertẽs an etiam indicem exporrigat sponsa: digitũ inq̃ pollici proximũ. ne per errorem aut de industria annul9 ipse medio imponatur digito/ ob eam scilicet causã qm̃ (vt Iudæorũ Thalmut habet) cũ MARIA maẽ dei desponsata esset viro: ille eam subarrauit ãnulo medio imposito digito. Hinc post CHRISTI aduentum auxerunt Thalmut suum Iudæorũ Rabbi. neq; vero fęmina vlla inter Iudęos repe ritur/ quę annulum portet in medio digito ob eandem scilicet causam q̃ (vt aiunt) MARIA postea illum portauerit in medio digito.

Figmentũ de Gallo

Mos cõtrahendi Matrimonium

¶ Quis Iudæorum cōmedēdi modus & vestiū vsus. Cap. XII.

INterpretatur item idem Iudęorum Thalmut: totam fere bibliam, presertim eo in loco: vbi Moyses Iudęorū dux & legifer eis pcepit: ne vescerētur carne hedina aut coquerent, ei⁹ pcipue qui nondū ab vbere matris suę depulsus esset. Exodi. 23. Non coques hedū in lacte matris suę. Ex hoc Moysi præcepto, superadditum est in ipso Thalmut aliud preceptū ab Iudęorū Rabbi qd quidē proponit tā viris q̄ mulieribus, eq senib⁹ atq̄ iuuenib⁹: ne vescant vnq̄ simul carne lacteq̄ aut caseo, alijs ve qbuslibet lacticinijs (vt aiūt) pterq̄ si cui i cessit cupiditas vescēdi lacte aut caseo aut quouis ex lacte cōfecto cibo p⁹ esū carnis: illi tū opus erit ex vi pcepti, abstinere ad horas nouē post sūptū prandiū vel cenā. Postea autem permissum est ex gratia forte nō sine rationabili causa: vt tribus tantum horis exactis post esum carnis, vescantur p libito cibo lacteo. Verum qui inter Iudęos probiores sunt, aut vitę sāctioris: abstinēt (vt supradictū est) horis nouē. Preterea ex precepto ipsius Thalmut obligātur Iudæi vt cultros quisq̄ habeat duos: vnū ad vsum carnis edendę: alterum ad reliquorum ciborum vsū. Quod tamen non satis visum est esse: qui & insuper ipsa vagina cultellorum ita sit suis distincta thecis, vt non tangatur cultellus alter ab altero. Sed & ita illos distigue re oportet, vt internosci possint cui vsui adaptandi sint. Quod vt facilius quisq̄ deprehēdat: monet vnūquemq̄ cultrum certis signare notis. vt pote qui vsui est ad esum lacteorum cibariorum tribus est notatus scissuris paruis q̄ hoc nūero optima queq̄ res insignita plibeatur. Si vero interea cōtigerit: vel casu aliquo vel de industria vsum cultellorū permutari: ita vt illo cultello scinderetur caro, quo hactenus vsus fuit in scindēdo cibos lacteos, vel contra: non liceret postea vti ad esum neq̄ impunitus euaderet. Q̄ si ille vsq̄ adeo pauper esset: vt sibi alium cultellum emere non posset, cogetur cultellum illum mittere in ignem ardentem horis tribus quousq̄ incādescat, deinde eundem in terram recōdere ad triduū vsq̄. Post autem illic eximere ac in fontē ter mittere, aut quemcūq̄ alium fluētē. Hui⁹ vltimi causa est: q̄ id etiam faciunt cum nouum sibi emerint illum, neq̄ vsus eo quisq̄ adhuc fuerit. Tunc enim priusq̄ illo vtātur (iuxta traditionem & preceptionem ipsius Thalmut) eum mergunt in fontē: aūt quēlibet fluuium alium mittunt, at non sine peculiari pce siue oratiuncula: quo tūm postea vti possūt. Iam etiam scire oportet: q̄ ex precepto Moysi ipsi Iudæi non vtuntur vestib⁹ quarū tela contexta sit ex stamine lineo simul & laneo. Deut. xxij. Nō indueris vestimēto qd ex lano linoq̄ contextū est. Sed tū Iudęi: vt gens est subtilissima: pinde minime

contenti sunt (per hæc præsertim tempora) simplicibus & con suetis vestibus indui more patrũ suorũ: sed & talib9 poti9 quib9 Christiani vtuntur hoc est discoloribus. Ita etiã diploidẽ sibi fi eri volũt ex tela duplici & q̃ texẽdo pmixta ẽ lino lanaq;. At cũ illis nõ liceat pãnũ laneũ desup assuere circa collũ: pmissum est tñ eis ab ijs q Thalmut illud conscripsere: vti corrigiam ex co rio circũligent diploidi. tum autẽ pannũ desup cõsuũt/ quo pa cto linũ separatũ esse putant ab ipsa lana.

¶ Iudæi CHRISTVM nõ sua virtute miracula fecisse mẽ tiuntur. Cap. XIII.

Dixi superius ante CHRISTI aduentum fuisse qdẽ Iudæorum Thalmut: sed q̃ posteri successu tempo rũ auxerunt/ deprauarunt. Et multa qdẽ eorũ q̃ i eo cõtinẽt dicere possẽ, sed breuitatis studio prætereo. Inter hæc atq; alia scribit IHESVM quem CHRI STVM vocãt multa qdẽ signa fecisse: sed q̃ nõ sua virtute fe cerit. Quo igitur modo? In tẽplo (ait) quod fuit Hierosolymis lapis erat præciosus miræq; virtutis: quem diuina prudentia il lic relictũ fuisse putãt ab ipso Salomõe rege. In quo lapide iscri ptũ erat magnũ illud dei nomen tetra grãmaton qd quattuor lrĩs apd Hebræos scribit hoc modo. יהוה iod he vau he et Hebraice Schem arba othi/oth dicitur: hoc est nomen quat tuor litterarum. quod quidem nomen inter nomina dei nu mero. lxx. maximum est quod deo attribui potest. Eratq; posi tus lapis ille præciosus sub testudine templi/ ita tamẽ vt ab om nibus videri potuisset. Quicunq; vero nomẽ illud ipsum quod lapidi inscriptũ fuit/ legerat atq; memoria tenebat: is tum stati oim scientiarũ gnarus erat. Verũ extremo anathemate interdi ctum erat; ne quis tam esset temerarius vt nomẽ illud edisceret efferretq; e tẽplo. Insuper dei itidem prudentia/ subornati erãt per Salomonem regẽ sapientissimũ/ leones duo: qui ad fores tẽ pli iacebãt/ obseruãtes si quis exijsset e tẽplo secũ in animo por tãs memoriaq; retinens magnum illud dei nomẽ. Quãprimũ igitur egressus ille fuit e templo/ incipiebant mox leones rugire rugituq; pdere illũ. Sed quo rugitu adeo perterritus ẽ ille/ qs quis fuerit: vt ne litteræ quidẽ vnius tanti nominis meminisset ãpli9. Amos iij. Leo rugiet: qs nõ tiebit. Oseæ. xj. Quasi leo rugi et. qa ipe rugiet formidabũt filij maris. Si qs aũt nomẽ tñi/ vl p artẽ/ aut aliam quãlibet idustriã/ aut etiam per fraudẽ voluisset secum secreto deferre (Nichil namq; tam erat dignũ/ neq; char ta neq; mẽbrana: i quo scribere licuisset nomẽ illd & tñ si qs etiã clã illd charta excepisset/ nimia duct9 temeritate) hic q̃primũ e templo pdijsset: mox rugiẽtib9 leonib9 (tũ qa interdicto maxio vetitũ erat) medius crepuisset/ ac in mille ptes disruptus esset.

Cap. 8.

Adducet domin⁹ super te gentē de longinquo &c. gentem procacissimam: quæ non deferat seni / nec misereatur paruuli etc. Dicūt pręterea hūc Titū fuisse de generatione Agag. amalach. Regū primi. Et agag regem amalach. qui & ipse hostis fuit Iudæorū infestissimus. Neqꝫ vnq̄ (inquiunt) fuit homo in terris / q maiores ac plures blasphemias in deū israel locut⁹ sit / q̄ Tit⁹. De quo scriptū est in parabola Machabeorū. ij. c. ix. Eo q̄ ita superbe locut⁹ est se venturū hierosolymam / et cōgeriē sepulchri Iudæorū eā facturum. Attamen nulla ei fuit iusta causa bellum mouendi cōtra ciuitatē tam sanctam. Igitur qd per ipsum factū est: per superbiam est factū. quæ sane eum impulit ad cōgregandum exercitum ingentē / ac pene innumerabilem. Quē quidē exercitū / cū iā traijcere vellet per mare: orta est tempestas validissima: ob quā ille ad iracundiā (vt erat superbissim⁹) prouocatus fuit et voce clara clamans / hęc protulit verba. Quid tu nūc moliris Iudæorum de⁹ aduersum me? An vis hic me submergere cum his copijs meis sicut Pharaonē cum toto suo exercitu submersisti in mari rubro? Itaqꝫ me conaris nunc arcere ab hac expeditione cepta aduersus Iudęorum gentē. Sed frustra conaberis. Vix sermonē finierat: & audita vox est de cęlo ad ipsū. Tite exauditus est sermo tuus: sed excitabo aduersū te vermiculū in terra qui præliabitur tecū. Mox sedata est tempestas. Cū igitur ad littus et ad portū appulissent / gauisus est plurimum Tit⁹ & qui cum eo erāt omnes. Verum subito et quasi de improuiso vermis paruus et modic⁹ aduentabat volans atqꝫ nasum eius subintrans ad cerebrū vsqꝫ. Volunt nōnulli hunc vermiculum vespam fuisse. Ille aūt in furorē versus / a nemine opem sperare potuit. Vnde tum in mentem eius venit superbissimus Nabuchodonosor babyloniorū rex: qui & ipse a Iudæorū deo ob suā superbiam et blasphemias ī deum / plagis grauissimis correpť fuit. Nā vt scribitur Danielis. iiij. Septē annis cū bestijs immo vt bos fœnum comedit. et rore cęli corpus eius infectum est donec capilli eius in similitudinē aquilarum crescerent: et vngues ei⁹ quasi vngues auium. Quapropter et ad dominū Iudęorum deum coactus est clamare eūqꝫ præcari vt sui misereatur. Verba autem eius huiusmodi erant. Domine deus israel agnosco errorem meum & impotentiam: in qua tamen stulte confisus / populum tuum quē tu in manu forti ex Egypto eduxisti prosequi volui / quod & nūc certe me pęnitet. Tu ergo miserere mei. Titus igitur cum se iam derelictum vidisset / et nichil posse suis viribus: exercitum reducere / ac in patriam reuerti coactus est. Post aliquantū autem temporis / vęnęrunt ad ipsum legati nū-

ciantes ei q̃ grauiter peccasset populus Iudæorum in deum suum:ob quod statuisset eos punire de9. Quamobrem iam quidem adesse tempus maxime oportunum traiiciendi mare exercitum ad destruendam Hierosolymam. Quibus Titus hunc in modũ respondit se quidem alias tẽtasse huiusmodi expeditionem:ob quam a se offensum deum Israel esse plurimũ atq; grauissime adeo vt minime sibi persuaderi possit/ vt rursum tale quid tentet. Sed et bellum tamen ei esse animo aduersus occidentales populos.proinde iussisse suis/ vti machinas tormẽtarias:vt catapultas ceteraq; id genus bellica instrumenta illuc versus disponerent statuerẽtq; ac parata haberent dum proficiscerentur.Værum in crastino tota dispositio illorum instrumentorum controuersa et ad orientales partes respiciens inuenta est. Quare aduersa ab iis qui apud Titum erant prudentiores/ et veluti consiliarij viri suasum est ei vti expeditionem susciperet sibi a deo prædestinatam. Titus autem nõdum satis ad eam rem animatus/iussit denuo bellica illa instrumenta occidentẽ maxime versus disponi ac dirigi:simulq; iacula vt emitterent. sed tela retrouersa ad orientem volare maxime versus eam partem cęli sub qua Hierosolyma dephęnsa sunt. Quod vbi toties animaduertit Titus necnon cum audisset ex veridicis nũcijs in Iudæa dei præsbyteros occisos a suis esse q̃ plurimos:ita fertur esse locutus. Iam vocor haud dubie ab ipso Iudæorum deo in vltionem tantę maliciæ quam in suos commiserunt sacerdotes nequissime. Expeditione igitur parata/iter rursus tentauit/ac mare iam traiecit:necnõ multo post Hierosolymam circumuallauit obsidione grauissima. quã et tandem vrbem expugnauit/ac funditus euertit atq; deleuit. Vrbem inq̃ illam quam(vt scriptum est Deuter. xi.)dominus deus semper inuisit:et cuius oculi in ea fuere a principio anni vsq; ad finem eius. Taceo de templo: quod in ea extructum erat immensis sumptibus. De quo scriptum est Regum.iii.cap.ix. Sanctificaui domum hanc quam edificasti vt ponerem nomen meum ibi in sempiternum:et erunt oculi mei et cor meum ibi cũctis diebus Parabo.ij.cap.vii. Elegi enim et sanctificaui locum istum: vt sit nomen meum ibi in sempiternum/et permaneant oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus. Sed tu domine deus respicere digneris ad impietatem inimicorum tuorum. Psal. Leua manus tuas in superbiam eorum: ne obliuiscaris voces inimicorum. Psal. Si oblitus fuero tui hierusalem : obliuioni detur dextera mea. Et ibidem Adhereat lingua faucibus meis:si non meminero tui. Si non proposuero hierusalem in principio let-

cię meæ. Proinde iuxta promissum velis atq; digneris nouam ędificare ciuitatem. Psal. Vt edificentur muri hierusalem.

De Templo Hierosolymitano concertatio. Cap. XV.

Sciendum est q; ex Iudæis plurimi sunt qui dicant templum postea instauratum pulchrius ac præciosius fuisse templo priori. Plurimi item sunt qui contra sentiant prius videlicet pulchrius et præstantius fuisse posteriori. Ac ita quidem contentio inter Iudæos orta fuit. Sed de posteriori templo hęc scripta sunt. Agei. ij. Magna erit gloria istius nouissimi plusq̃ primi dicit dominus exercituum. Esdre. i. ca. iij. Omnis quoq; populus vociferabat clamore magno in laudando dominum eo q; fundatum esset templum domini. &c. Hæc quidem licet ita de templo posteriore scripta legantur: attamen Iudæorum Rabbi dicunt primum templum summa dei prouidentia edificatum esse. cuius quidem curã Salomoni sapientissimo dominus mandauit. Quantis sit autem sumptibus extructum: hic liquebit Paral i. ii. ca. ii. Numerauit igitur Salomõ omnes viros proselitos qui erant in terra Israel post dinumeratione quã dinumerauit Dauid pater ei9: et inuẽta sunt centũ & quinquaginta tria milia et sexcenti. Fecitq; ex eis septuaginta milia hominum/ quæ humeris onera portarent: et octoginta milia/ quę lapides de montibus cederent. &c. Res profecto admiratione digna. Quam si quem diligentius videre iuuet: legat tertium de regibus librum. At huius (prothdolor) templi omnino sunt iam obliti Iudæi qui aliud nichil curare videntur/ q̃ vt vindictam petant a deo aduersus gentes alias. Psal. Effunde iram tuam in gentes: quæ te nõ nouęrunt/ et in regna quę nomẽ tuum non inuocauęrunt. & redde vicinis nostris septuplum: & in sinu eorum improperium/ qd exprobrauerint tibi domine. Hanc quidem interpretationem vbi compleuerint: aliam mox longiorem vocibus altis intonant. qua petunt a deo aliud sibi templum instaurari tam etiam breui/ vt illud conspicere queant oculis suis dum viuant. Adeo autem vociferant ad inuicem/ vt alius alium vociferando superare contendat. Idq; putant fore vtile sibi. Tum quoq; ianuas in edibus aperiunt omnes/ quã maxime possũt. Iam hic animaduertere licet quantis clamorib9 cõcertãt Iudęi super aduentum Messiæ sui qui promissus eis est in lęge per prophętas.

De aſino

Zacha.ix. Ecce rex tuus veniet tibi iuſtus et ſaluator ipſe pau
per/ & aſcēdēs ſuper aſinā et ſuper pullū filiū aſinę. Et hic quidē
aſinus ille eſt: quem ab initio mundi creauit deus. Eſtq́ idem
hic aſinus ſuper quē Abraham inſedit/ cum filium ſuum Iſaac
iret oblatum. vt habetur Geñ. xxi. Et erat quidem aſinus ille tā
dignus: vt a nullo q̄ ab ipſo Abraham inſterni ad equitandum
mereretur. Vnde ſcriptum eſt ibidem. Igitur Abraham de no-
cte conſurgens ſtrauit aſinum ſuū. Vſui quoq; idem hic aſinus
Moyſi fuit in Egypto. Exodi. ix. Tulit ergo Moyſes vxorem ſu-
am et filios ſuos et impoſuit eos ſuper aſinum. Et multi quidē
Iudæorum ſunt qui credūt eundem hunc aſinum eſſe ſuper quē
Balaam inſedit. Quapropter et mane ſurrexiſſe ſtrauiſſeq; illū.
Numeri. xxii. Surrexit Balaam mane et ſtrata aſina profectus
eſt cum eis. Bona tamen Iudæorum pars aliter ſentit: vtpote il-
lum minime fuiſſe dignum qui ſuper talem tantūq; aſinum ſe-
deret/ ſuper quē ſeſſurus erat eorum meſſias. Quoniam ex falſis
prophętis extitit vnus ipſe Balaam. Et nullus quidē ex Iudæ-
is ſeu vir ſeu fœmina eſt qui vel quæ non crędat hunc eſſe aſi-
num illum ſuper quem venturus eſt meſſias eorum. Et ſperant
omnes ſeſe viſuros aliquando meſſiam ſuum. Proinde cū quis
ex Iudæis ſiue vir ſiue fœmina alteri alicui Iudæorū promiſſū
fęcerit aut votum vel iuramento ſeſe ad agendum quicq̄ aſtrin
xerit: tum ita promiſſum/ iuramentum ve corroborant atq; con
firmant dicentes/ quiſq; ſcilicet in hunc modum. Non videā di
em illum in quo venturus eſt meſſias noſter: ſi non ſeruauero
firmiſſime/ quæ promitto me facturū. Suntq; in hac promiſſio-
ne ſeruanda mulieres et vxores Iudæorū multo ſeueriores cō-
ſtantioreſq; q̄ ſint viri ipſi. Quod hinc euænit ꝙ inter viros
fœminę minores immo nullius fere penſi habeantur: propterea
ꝙ circunciſio illis non ſit conceſſa ſicuti viris. Atq; hinc ne pro-
bare quidē poſſent ſeſe eſſe Iudæas vt earū viri et cęteri maſcu
li/ Iudæi cenſentur propter circūciſionem. Nec eandem ob cau
ſam digne habeantur: quæ poſthac vitam poſſideāt ęternam.
Neq; quoq; conuerſationem vllam habiturę ſint cum deo. Qz
viros quidem ipſos ſæpe vocauerit acclamaueritq; dęus/ fœmi
nas autem nunq̄: Prouerbiorum. viii. O viri ad vos clamito.
Hinc eſt: ꝙ viri in gente illa Iudaica peculiarem quādam prę-
cationem habeant quam ſingulis fere diebus quiſq; orat atq;
dicit Benedictꝰ ſit dæus in æternum: ꝙ non fœminam me ſed
marem creauit.

Mos iurādi apud Iudæos

¶ De quodam Iudæorum feſto. Cap. XVI

Est item & quoddā magnum apud Iudæos festum: quod quidem celebraf ab eis pq̄ magnifice primo die mensis Septembris/ iuxta Moysi traditionem. Leuit.xxiij.Mense septimo prima die mēsis erit vobis sabbatū memoriale. Numeri.xxix. Mēsis etiam septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis: omne op9 seruile nō facietis in ea. Hunc quidem diē maximis leticijs cō celebrant: canūtq; in eo tubis & cornibus non quibuscūq; sed quæ facta sunt ex ossibus atq; cornibus arietis. Idq; hic causā habet atq; originē: q̄ Isaac cum a patre duceref ad victimā/ ariete inter dumos cornibus herente liberatus sit. Geñ.xxij. Leuauit Abrahā oculos suos/ viditq; post tergū arietem inter vepres herentē cornibus. Sed et in memoriam quoq; eius: q̄ ad sonitum tubarum/ muri ciuitatis Hierico funditus corruerunt. Iosue.vj. Cōclamabit omnis populus vociferatione maxima: & muri funditus corruēt ciuitatis. Credunt item ipsi Iudæi demones quoq; subsistere minime posse: quoties percipiunt cornium istorum clangorē/ atq; illis proinde non impedientibus/ suas deprecationes sursū euolare ad cęlum. Qui vero cornu canit ipso tā sancto tamq; digno (vt eorū plane fert opinio) hunc esse oportet Iudęum optimū atq; probissimum. Qui si tum recte cecinerit: incredibile est/ quātum ob id afficiantur leticijs. Sin cōtra: nō minore tū videbis eos merore affectos. Neq; id ita accidisse pręter causā asserūt. Propter peccata nāq; sua id euenisse haud dubitant. Sed nec toto deinde anno efficere se posse quicq̄ crędunt cū ꝓsperitate. Igitur autem hūc diē (vt dixi) tanta veneratione obseruant: q̄ (vt eorum Thalmut refert) illo die Deus mundū creauerit. & in septimo eiusdē mēsis die/ ab omni opere requieuerit. Sunt tamē inter eos nōnulli Rabbi/ qui mundū initium accępisse crędant primo die mēsis Martij. At in hac controuersia maior pars Iudęorū ei potius consentit/ qđ eorū Thalmut scribit: quem diē vt pote primū mensis Septembris/ cum leticia summa celebrāt veneranfq; haud aliter q̄ Christiani primū colunt diem mensis Ianuarij. Quo etiam die sese in libro vitę scribendos a deo sperāt. Neq; illo etiam die quispiā dormire audet: ne forte ipso dormiente/ angelus quoq; eius dormire cogaf. Prandio autē facto/ si prope adest fons/ aut riuus profluens illuc vna omnes accedunt/ ascenduntq; pontē ipsum qui euntes ducit trans fluuium: atq; in illo consistentes obseruant diligentissime/ si quos pisciculos in ipso fonte aut fluente aīaduertere possint. Vbi autem viderit aliquos: tū mirū i modū exhilarāt/ ac vestes quoq; cōcuti-

unt super illos Quibus fugientibus:sua simul peccata auferri a se autumant illis vtpote piscibus secū deferentibus. Micheę. vij. Deponet iniquitates nostras/ & ꝓijciet in profundum maris etiam peccata nostra. Magna tū profecto leticia illos excipit/ propterea ꝙ se scriptos esse in libro vitę arbitranť. Sed vt scriptura illa sigillo dei obsigneť: conueniunt rursū oēs in synagoga/ decimo die eiusdem mēsis Septembris depræcaturi ob id deū. Tum vero si quis affuisset ex nostris: is certe mirabiles & inordinatos atq incōpositos illorū gestus aiaduertisset. cū ad deum depræcantes clamant inter se imo vociferant atq simul corpora mouēt/ nunc dextrorsum/ nunc sinistrorsum/ nūc etiā antrorsum atq retrorsū: hunc ducti iuxta illud Psalmistę. Oia ossa mea dicēt dñe quis similis tui. Itē custodit dominus omnia ossa mea. Hūc quidem diē ita cōcelebrāt atq agunt ex Moysi traditiōe: qui illū instituit atq scriptum reliquit. si quis eum colat ieiunijs & corporis sui afflictione: hunc indubie cō secuturū veniam suorū peccatorum. Leuit. xxiij. Decimo die mensis huius septimi/ dies expiationū erit celeberrimus. Nūeri xxix. Decima quoq dies mensis huius septimi/ erit vobis sctā atq venerabilis/ & affligetis animas vestras. Prius aūt ꝙ aduenerit decimus ille dies: ꝑparant se ad eū omnes ieiunijs (vt dictū est) & elemosynis & alijs bonis operibus: vt sint mundi in suis synagogis. Neq id quidē sufficere putant ad sui mūdationem: sed & termas quoq ingrediuntur lauandi amplius sese gratia. Et si quibus facultas suppetit: ij tum etiam camisias nouas atq candidas/ aliasq vestes nitidas induunt. Vt autem nichil desit ad huiusmodi mundationem/ simul eūt oēs ad ꝓfluentem aquam: quā nudi ingrediuntur ad cor vsq/ nudi inq adeo vt ne femoralia quidem circa pudibunda retineant/ sed abijciant protinus atq deponāt. Hinc secum quisq stans in ꝓfluente/ cordetenus suam tacite profert confessionem/ tundēs simul iterea pectus atq cor suum pugno/ haud molliter. Præterea adsit oportet mascula ꝑsona aut in ipso flumine aut secus littus/ qui omnia quæ ille facit animaduertat attendatq. Necnon & ter caput suum illum immergere in aquam oportet intantum/ vt non appareat in capite eius capillus vllus. Quod si quidē bis recte fecerit/ tertio aūt haud ita: tum denuo iubetur ter ac si nondum tentasset/ suum immergere caput. Atq hæc quidem causa est cur adhibeatur ad eam rem mascula persona: quæ testimonium ferat recte factam illiusmodi imersionem esse. Egrediens autem ab aqua hoc pacto lotus: tam purus existimatur/ ꝙ fuerat cū ab vtero matris suę egressus est. Mox tum adsunt qui salutem illi optant atq præcantur. Sed & fœminæ

non minus ista curant pagere. Pridie autem q̃ diem illum de-
cimum festū agant celebrentq; mane consurgūt oēs sibi ꝓui-
dentes de mūere qd offerāt ad diē festū exēplo Abrahę de quo
scriptum est Gene.xxij. Igitur Abrahā de nocte cōsurgēs.&c.

¶ De sacrificijs quæ in hoc festo a Iudæis superstitiose admini
strantur. Cap.XVII.

OBlationis quidem ritus ita se habet. Viri oēs & iuue
nes & senes gallum ferūt albū ad synagogā: quisq;
pro conditione sui status. Sed & pueri in cunis ad-
huc positi/idem faciūt quod mulieres. Tam autem
curiosi in hac re sunt: vt huiusmodi aues non pos-
sint nimio apud illos constare. Verum si tum haberi nequeant
tales/vtpote albas/accipiant oportet tales/quales reperiūtur.
Sed nō sine persuasione inducti albedinē in illis magis optāt.
Nā vt vulgo dicitur: contraria contrarijs curantur. Si igitur
(vt ipsi autumant)peccata rubra sūt: necesse est cōtraria qua-
litate curentur.hoc autem est colore albo Esaiæ primo. Si fu-
erint peccata vestra vt coccinum: quasi nix dealbabūtur. et si
fuerint rubra quasi vermiculus: velut lana alba erunt. Hmōi
gallos atq; gallinas lingua sua ipsi appellāt capporo lingua
autem teutonica/mortificationem suorum peccatorum perpe
tuam/aut suoꝝ pctōꝝ deperitionē. Et licet sūmo mãe (vt dixi)
surrexerit: nemo tñ ex illis seu vir/seu mulier/ seu puer adhuc
iacēs i cunabulis/audebit gustare cibū potū ve priusq̃ aues il
lę quas obtulerint: benedictę fuerint. Tū si volet ipse pater
familias suum benedicere gallū: illum per pedes apprehēdit
et ter illū circum caput suum circūgyrat/ ac profert iterea aut
forte post oratiunculam quandam quę vix tāta est quantꝰ est
Psal. Miserere mei deus secūdum magnā misericordiam tuā.
Oratiunculę quidē effectus huiusmodi est. Si forte moriturꝰ est
sequēti deinde anno homo ille/ exigēte suum naturę debitum
gallum hunc ipsum fore qui pro illo mori necesse habeat/atq;
in sēpiternā piturum dānationem. Simili pacto agit cum gal-
lina vxoris suę: sed quam nō circa suum sed illius caput ter cir
cunducit. Atq; hæc quidem ita facere mulieri non permittitur
q̃ ad tātā rem minime digna putet. Si quis aūt iter viros etiā
nō satis idoneꝰ ob imperitiā literaturę videret vt possit aues be-
nedicere: rogatur tñ ab illo proximior sanguine/qui sciat & no
uerit. Ex his quidem auibꝰ tā gallis ipsis q̃ gallinis: diuites ne-
quaq̃ in cibum quicq̃ sumunt q̃ maledicti credāt/& q̃ pctā eo-
rum portent. Quorū ꝓpterea intestina atq; brachia/reliquaq;
huiusmodi/p tecta domorum passim ꝓijciunt/ea quidem intē
tione/vt volucres/coꝝ sīl auferāt peccata/ac portēt lōgissime.

At pauperes nichilominus/ qui inter ipsos Iudæos plurimi sūt/ a suis siquidem peccatis absolui quoq; velint; sed vnde comparent sibi tales aues non habent: gaudēt si a diuitibus sibi præbeanť tales aues quas comedant. Hæc autē cur dicā vnusqsq; statim intelligere potest. &c.

¶ Q; Iudæi erga Christianos crudeles. Cap. XVIII.

Cap. 16

Illud etiam iam prætereundum non est q; cū Iudæi ipsi (vt dixi) summo mane surgunt nono vt pote die mensis Septēbris: qui primus illis occurrerit ex Christianis: hunc execrātur ac simul dicunt det deus vt sis/ fias ve tu ipse hoc anno gallus meꝰ. Ita & mulieres sese habent erga mulieres Christianas. Nec piget Iudæum nonunq̄ morari in eodē loco per vnam horam aut duas; donec occurrat ex Christianis is præcipue a quo aliqñ se iniurijs affectū dolet: cui tū maledicere possit. Atq; id quidem adeo sibi est cordi vt mox ad suos reuertatur: apud quos iactet sese expectasse qdem tātopere Christianum hominē qui sibi occurrisset/ at tādē quē cupierat offēdisse. Quia vero per occasionem accidit vt de inclementia Iudæorū erga Christianos aliquid dicerē: latiꝰ de ea prosequi oportet hoc quod subsequitur exemplo. Erant in opido quodā paruo vir atq; mulier professiōe Iudæi quibꝰ erat filius vnicus/ annorum quiq; aut sex aut circiter. Hic puer quoniam inter pueros Christianos per negligentiam siue incuriā parentū ludere solitus est: accidit vt aliquoties cum pueris illis in ecclesiam concurrerit Christianorū. Ast vbi inde cū alijs similiter domum redijt/ veniensq; ad matrem illi nunciauit qđ viderit. In primis aūt se vidisse ait pulcherrimam scholā hoc ē Ecclesiā Christianorum. Nā scholam ipsi appellant synagogā/ nos Ecclesiā. Audiēs hoc mater pueri/ stupefacta est ad verbū eiꝰ. & fortassis puerū ipm ea de causa virgis castigauit/ vt mos parentum est circa pueros delinquētes. In crastino vero puer oblitus tā monitorum q̄ verberum/ iterum cum pueris alijs in Ecclesiā cucurrit. Qđ vbi mater anxia obseruauit & animaduertit/ patri pueri indicat. Ob qđ & a parte etiam castigatꝰ est ac virgis cesus. Puer nichilominus suo more delectatus/ in Ecclesiam cum Christianorum pueris a parētibus dephensus est cucurrisse. Qđ certe iniquo ac graui animo tulerunt. Sed prior ipsa viro suo locuta est hunc in modum. Hic filiꝰ noster dedecori nobis proculdubio erit: si ita illum permiserimꝰ. Quare cum de eo nichil sperare possimus/ quod nostris obediat monitis atq; præceptis: tutius erit illū clādestine auferre e medio. Durus profecto hic sermo patri fuit vt qui filium suum vnice diligebat. Verum ita mulier cū eo egit vt omnino iā illi obseq

cogeretur. Dissuasit nāq ꝙ puerilis adhuc esset filius vtriusq ac incaut⁹:sed futurū quo lõge aliter sentire posset. At parū his ꝑfuit argumentis apud mulierē:quæ iam cordata omnino erat proprium interficere filium.filius(inquit)noster proteruus est. Deuter.xxi. Nescis tu quæ scripta sunt Zacha.xiii. Dicent ei pater eius et mater eius qui genuerunt eū:non viues.quia mēdacium locutus es in nomine domini &c.

¶Q Iudæi sabbatū summopere venerātur. Cap.XVIIII.

VErum vt rem gestā vt cępi prosequar/ scire oportet hunc esse morē Iudæis atq lęgē: vt in sabbato qui septimus dies est hebdomadis nichil omnino agāt neq ignem attingāt/neq lumē accendāt aliquod. Exodi.xxxv. Non succendetis ignem in omnibus habitaculis vestris p diē sabbati. Quo fit vt qdquid in sabbato cocturi sunt: pridie coquāt ac ꝑparent. Hinc quoq præceptū eis est Exodi xvi. Cras quodcūq opandum est facite:& quę coquēda sunt coquite. Septimo autem die sabbatū domini dei tui est:non facies omnino opus in eo. Hunc diē adeo diligēter custodiunt: vt si quis egrotaret in eo ad mortē vsq/ nō tamen liceret lumē aut ignē succendere. Pręterea si aut musca aut culex aut forte aranea super cibum currere deprehenderetur:nichil mali inferre bestiolis illis quispiam ex ipsis auderet. Vnde magna cū hilaritate diē sabbati colunt atq obseruāt ac cantibus peragūt. Et nō mō patres familias inter eos atq matronę:sed et serui & ancillæ colletantur in eo. Verū hic dies quāq genialiter agi soleat habeaturq feriatus ab ipsis Iudæis:puero tamen illi de quo iam dicere cępi/ nichil parcitum nec vt alijs gauderet de more permissum/quin mortem acerbam sustinere coact⁹ sit eo qui sequitur modo. Supra iam dictum est Iudæos solitos esse pridie q̄ sabbatū agant parare omnia quę esui sunt ac potui. Inter cętera quæ coquunt cibaria/ eodem die laganam quoq coquunt ex farina atq ouis commixta in furno calefaciunt quam et illic relinquunt in crastinum vsq vt calida permaneat. Igitur cū pueri iam sępe dicti parentes cum cęteris de familia ex more letarent pararentq(vt dixi)omnia ad diem sabbati:ipsa mater nōdum oblita verborum quę ex puero audierat laganam quandā accepit quā manibus suis veneno infecit/ deditq puero vt māducaret. quā vt comedit:mox extinctus est puer/ob nullam certe aliam causam q̄ ꝙ Christianorum ecclesiam adierat frequēs inuitis parentibus suis.

¶Q Iudæi Christianos q̄ maxime odio habent/ præsertim et sacris initiatos Iudęos. Cap.XX.

Hinc iam animaduertēdū est: quo animo Iudæi erga me aut aliū quēlibet ex Iudæis factū Christianū / se gerāt. præsertim aūt i eos qui Christianā religionē amplectūtur suscipiūtq;. ꝙ nullā aliam religionem hac nostra: hoc est Christianorū detestabiliorē arbitrentur. Proinde igitur ꝙ nimiū illam oderint: singulari ad execrandū nos vtuntur maledictione. tū mane indies tum vesperi certis horis / vt pote sexta mane: sexta itidē vesperi. Maledictio quidē hæc hebraice sic sonat lameschumeduū all tehet tyks. latine aūt sic. Ad perdendum eos qui a nobis recessære: nulla vnq̄ spes erit. Et cū miserebitur deus oīm hominū: minime miserebitur istorū. Nec id solū faciūt in nos: sed et in reliquos Christianos omnes. Verū in nos hæc eorum maledictio acrior est ac vehemētior / qđ hinc prouenit: ꝙ timent ne p nos sua secreta q̄ tūm in scriptis habent / tū de more præter scriptum faciunt / reuelata patescāt omnibus. Qua in re exēplo tali vtuntur ac ferme iam prouerbio. Erat tēpore quodā faber ferrarius: qui cum plurimos fecisset secures eos tū secum ad emporiū quoddā deferebat. Sed accidit illū cū iter faceret per siluā ire magnā et lōgam. Ingresso itaq; siluā: mox arbores minores ac frutices tremere cępetūt. Interrogantibus aūt tūc magnis arborib⁹ a paruis / quid nā ita tremerent: responsum est a minoribus. An non videtis (inquiūt) hostes hic nostros / magna cū multitudine trāsire. Interrogantib⁹ rursum maioribus: si inter hostes illos existant etiā aliqui de suis. Respondentes minores nullos existere: consolationē mox a maioribus recipiūt & qui debeāt contenti esse ac tacere ꝙ sine periculo sint. Qz aūt maiores q̄runt a minoribus / si etiā ex suis inter hostes illos existant / per suos intelligunt manubria securiū: quæ si adiūcta fuissent securibus sine dubio illis iam metuendum fuisset. ꝙ per hæc ictus dirigantur percussorum. Ita cum disputandum est Iudęo cum Christiano: non tātum timet illū ob doctrinā / quā forte habet plurimā / q̄tū ne illi sua iam sint patefacta et cognita secreta per quæ tū pōt Christianus illius Iudęi obiectiones facillime refellere. Nā solent ipsi Iudæi textus suos nunc quidē negare: nunc vero aliter ac torte atq; mendose exponere. qđ tūc minime possūt aut per difficile saltem: cū Christianus intellexerit illorum astutias oēs vel q̄ plurimas. Hinc excandescunt aduersus nos præcipue: fiuntq; similes arboribus magnis. Proptereaq; cū minime possunt reclamare / aut contradicere nobis: statim clamare incipiunt et digitis nos monstrare. Ecce hi (inquiunt) sunt / qui a nobis recesserunt defecerūtq;. Necnō insuper maledicunt nō mo-

Exemplum

do nobis/ sed et matribus nostris quarum in vteris gestati su=mus Psal. Et peccatum matris eius non deleatur.

¶ Q; Campanas Iudæi odio habent. Insuper eorum magnæ proteruiæ in religionē Xpianam exemplum quoddā. Ca. XXI

Est item et alia Iudęorū animis impressa crudelitas et insania: vt omnes illos perire veliut/ qui auscultāt Christianorū cāpanis. Propterea est illis prouerbiū cū audiūt Christianorū cāpanas: hebraice quidē huiusmodi. moeschetz. bahefel. gippuli basefel. bahefel. moeschtz. gippul. bahoscheth. Latine autē sic. Qui restem campanę ducit: cadat in sterquilinium. Itē qui ad restem pēdet trahendo atq; ducendo: hic cadat in profundum atq; abyssum inferni. Ob eam autem causam cāpanas oderunt/ q; baptisatę sint. Et quoniā nichil i sacrificiis agitur Christianorum/ nisi per compulsationē campanarum: hinc aiunt nichil ab ipsis Christianis institutum prudētius q̄ vsum campanarum. Sed tamē et ipsi Iudæi olim cum festiue maxime quicq̄ ab illis ageretur: vtpote cum neomina aut aliud quoduis festum celebraretur: morē hūc obseruabāt: vt pelues pulsarēt/ canerētq; tubis/ nec non in mōtes ascēderent altissimos/ crepitacula pulsantes. Leuiti. xxiij. Clangite buccina in montibus &c. Vnde & ipsas gētes non parū puduit hactenus/ se nō prius vsum cāpanarū inuenisse excogitasse vc q̄ Christianos. Quare neq; in hunc vsq; diem eas admittūt in basilicis suis: ob odiū scilicet Christianorum. Vt autem Iudæorum superbia/ mentis pertinacia/ cordis duricia/ et voluntatis omnino proteruitas in Christianos/ ac eorum religionē diligenti9 animaduertatur a nobis Christianis: hinc aliud quoddam exemplum ab Iudæo quodam sumptum subiicere haud videbitur absurdum; non sane fictitium aut simile anilibus fabulis/ sed reuera gestum. Verum is ipse Iudæus Christianus factus fuit/ eratq; ei nomen vir dei: homo quidem iuuenis atq; robustus & de bona insuper progenie maiorū suorum. Mirum profecto est quanto odio/ quātis contumeliis atq; illusionibus suos/ quorum antea factiones fouebat et detinebatur fauore: prosequeretur afficeretq; post susceptū baptismum. Et nihil certe indignius ferunt Iudæi q̄ a suis illudi, tantoq; magis irritatur/ quanto est gens impatientior iniuriarum. Huius autem amici quoniam ampla et clara eorum erat propagatio/ qui ob id cęteris nobiliores videri voluęrunt plurimū indignati sunt immo maximo affecti pudore adeo vt de illo nichil audire voluerint, sed nocte dieq; conati sunt vt illum e

Adagio

Historia

medio tollerēt raperentq3/ & quidem quanto potuissent secretius.qđ minime eis facere licuisset apte aut palā(Et quia vt Virgilius optim⁹ poeta ait.Quid nō mortalia pectora cogis Auri sacra fames.et itē Ecclesiasti.ca.viii.Multos enim aurū pdit & argētū)quēdā cōuenere Christianū hoiem prauū ac improbrū cui polliciti sūt aureos mōtes si se illi adiungere vellet ab illoq3 discere secreta oia quę tenebat.Christian⁹ itaq3 vt erat callid⁹ multū:se illi adiūxit ac simulauit apud eundē se magno quoq3 odio Iudæos psequi.quos et contumeliosius aiebat: fortassis q ipse psequeretur afficeretq3.Sed & indies magis magisq3 ita se gessit apud virum dei:vt iā crederetur tot⁹ illi amicitia coniun=ctus/& qui talis videret cui secreta sua fateri posset.Adeo etiā vt & cor suū illi aperuisset.Hac sane arte facile potuit Christia=n⁹ homo neq3 ac dolo plenus extorqre ab illo oēm vitę suę in=stitutionē atq3 propositū.An nō legisti bone vir dei: qđ scriptū est Ecclesiasti.viii.Nō omni homini cor tuū manifestes.Sed qs inquiet:sibi cauere poterit ab iis qui duplici sunt corde.hoc est ab iis qui aliud in pectore aliud in ore gerunt:vt Salustius ait. Quos et Ecclesiastic⁹ execratur detestaturq3 cap.viii.inquiēs. Ve duplici corde et labiis scelestis et manibus operātib⁹ iniq=tatem.De quib⁹ etiā Psal.dicere videtur. In corde & corde lo=cuti sunt.Itaq3 vir dei cū nimiū confideret homini neq:accidit vt iter facere illū oporteret ad locū in quo tū forte negocium ei erat expediendū.In qua profectione statuit sociū sibi facere/ac veluti comitē Christianū illum hoiem prauū atq3 dolosū.Pro=indeq3 cū irent/sua secreta illi pādit oia itineris suscepti.At ille mox psto affuit ad comitādū.sed interea propositū viri dei iis q id curauerāt exposuit totū.qui nō impigri aliū quēdam eiusde conditionis Christianū hoiem illi addiderunt. Insuper de suis vtpote sanguine cōiūctis duos delegerunt viros robustissimos et ad nefas facinusq3 omne malū patissimos/ qui & ipsi cum di=ctis Christianis in idem scelus cōspirarent ac couenirēt quo vi=delicet pacto quo ve in loco rem tantā iam nuper excogitatam hoc est viri dei necē parare oportunius possent.Cōuentū itaq3 est inter eos/vt cum irent simul duo dicti Christiani cū viro dei quasi eodem tēderent:illi aduerso per idē iter obuiā fierent tri=bus illis.Idq3 ita ageretur clā viro dei homine profecto inno=cente.Tū vero nō multo post accidit vt puenīēs ad locū suspe=ctū ire cogerēt: q loc⁹ vulgo velia dici pōt inter Coloniā & Iu=liacū.Cūq3 illac trāsirēt:obuij fiūt illis pdicti duo Iudęi.Quos vt Christiani illi maligni viderunt a lōge: in virū dei ptin⁹ ir=ruerūt/ac i terrā deiecērt subito/nō sine vi magna tenuērt ipm

ſubter donec Iudęi accederēt. Qui cum aſtarent: hunc in modum locuti ſunt illi. Nūc certe lues vltimūq; ſubibis ſupplicitū ac penā pro eo q; nobis toties illuſiſti. Et cū dicto Chriſtianos paululū abire iuſſęrunt. Tū illū monuęre prius vti recordaret nunc qd fęciſſet: q ſe a vero et viuo deo auertiſſet cōuertiſſetq; ſe ad hoiem mortuū. Cōſideraret quales eſſēt: quibus cū/ inter quos verſaret ageretq; vtpote q illū tradidiſſent. Et ſi duo tātū ſūt q faciūt: ex illis tn̄ aliorū mores ac cōditionē perdiſcere facile potes. Quib⁹ & benefeciſti aliquoties: ſed quā tibi reddunt mercedē nūc vides. Atq; ita cū Pſal. dicere poſſis. Eteni homo pacis meæ/ i quo ſperaui/ qui edebat panes meos: magnificauit ſup me ſupplātationē. Iā igitur tecū voluta quid egeris atq; aio tuo finē ipſū ppēde. cogitaq; etiā a qbus deſcēderis pgenerationē. qb⁹ tu ſane/ neq; melior es/ neq; prudētior aut doctior. Inter quos peritiſſimi Rabbi fuere plurimi. Tu vero dedecorare illos laboras atq; ſatagis præter meritū. His dictis proponūt demū atq; illum interrogant an vt Iudæus mori velit. q; ſi id ſtatuat promittūt iureiurādo adhibito ſe illū ęlaturū ad cimiteriū Iudæorū qd eſt extra Coloniā ad portā ſancti Sęuerini: in quo illū ſepeliāt iuxta corpora parentū & amicorū ei⁹. Multaq; pterea dictis ſermonibus addūt. At miſer ipſe dei vir taciturnus erat. Qd animaduertētes Iudęi vtpote illū nichil ad monita ſua reſpōdiſſe: protin⁹ ad ſeipſos Chriſtianos (ſi tn̄ Chriſtiani noiari digni ſunt) accerſęrunt. Qd vt aſpexit infœlix homo vir dei ita in vocē prorupit. O peſſimi traditores et nequā hoies quid tam inique mecū egiſtis: heccine eſt Chriſtianorū pbitas. Cūq; ita loqueret: accidit vt ex narib⁹ ei⁹ de more ſuo ſanguis efflueret inſtar riuuli adeo vt iā vix et loqui et videre poſſet. Apprehenſo tū quoq; manu dextra ſanguinis liquore non modico ita ad circūſtātes hinc Chriſtianos/ hinc Iudæos locut⁹ eſt cōſtantiſſime. Audite o vos Chriſtiani proditores & vos o Iudęi occiſores atq; latrones. Baptiſatus nup ſum in aqua ritu et inſtituto Chriſtiano: nūc etiā baptiſor in pprio cruore. Et cum dicto/ ſanguinem manu prehenſū ſuper caput ſuū fudit. Et non multo poſt/ voce magna exclamauit quantū quidē potuit. En morior non vti perfidus Iudæus ſed vt Chriſtian⁹ fidelis. Vix hunc ſermonem expreſſerat/ et iam in ipſum irruęrunt Iudæi duo. illū occidentes. Atq; hic ita exitus illi⁹ fuit miſerabilis hominis inq̄ viri dei qui ſane recte hoc ipſo nomine appellatus fuit. cum quo vtinā anima mea poſthoc fœliciter requieſcat hactenus.

¶ Qz in comeſſationibus Iudæi peculiares orationes habent. Qzq; vna vxore pulſa aliā ducunt. Cap. XXII

IAm nunc etiã reliqua prosequamur. Iudæi cũ aut cenam aut prandiũ facturi sunt: mos illis est etiã legere orationes quasdã/quas vulgo benedicite appellant: has summa cũ attẽtione legunt. Ita quoq; cum iam prandiũ aut cenã fęcerit: legunt alias quasdam orationes in gratiarũ actionẽ: quæ quidem longiores apud illos sunt q̃ Psal. est qui incipit Miserere mei deus. quas & legunt & voce subalta vt ab omnib⁹ audiãtur/ vtq; ab quouis cũ oportunũ fuerit respondeat Amen. Neq; id quidẽ faciunt: nisi ex eis numero tres sint ad minimũ. Q2 si duo quidẽ viri tãtũ fuerint/ mulieres aũt decẽ aut plures: nondũ dignũ satis eis videtur/ yt ita legatur ab eis vt dictũ est. Si vero viri tantũ duo/ adolescẽs aũt vnus annorũ tredecim: tum tamen morem tenent eum quẽ dixi cum plures viri sunt. Est itẽ alius mos ipsis Iudæis: qui quidẽ huiusmodi est. Si vir mulierem duxit in vxorẽ/ at illa se ita gerit interea vt vir eam merito ac bono iure odio prosequatur: potest tũ illam a se repudiare ac aliam protinus superducere. Q d̃ et mulieri quoq; eodem pacto permissum est. Quod tamẽ textus scripturę in Deuter. xxii. non plane expressit de mulieribus. Text⁹ autẽ ita habet. Si duxerit vir vxorem et postea odio habuerit eam: quęsieritq; occasiones quibus dimittat eam &c. Item Deuter. xxiiij. Si accęperit homo vxorem et habuerit eã/ et non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquã fœlicitatem: scribet libellũ repudij/ et dabit in manũ illi⁹ & dimittet eam in domũ suam &c. Quod si postea viro placet eandem repetere mulierem ac ducere eã denuo in vxorem aut mulieri virum quẽ repudiauit: in arbitrio id est vtriusq;. Si tamẽ mulier vnum alium superduxisset/ qui sese ab ea per repudium seiunxisset mortuusq; esset: tum minime liceret mulieri virũ repetere priorem. Circa hũc locum Deuteronomij quẽ allegauimus tradit Iudæorum Thalmut/ necnõ etiam scribit Rabbi Salomon manifeste: si mulieri contingat virum alterum post priorem superducere/ & tamen ille minus placeat mulieri q̃ prior/ tum nescio qua vtuntur industria immo astutia (vt est hoc hominũ genus in malis promptissimum) qua repetere omnino potest virũ priorem. Oseæ. ii. Et dicit vadam et reuertar ad virum priorem quia bene michi erat tunc magis q̃ nunc. Ecclesia. xxvii. Mulier si primatum habeat/ cõtraria est viro suo. De astutia autem mulierum Ecclesiasticus ita loquitur. xxvii. Breuis omnis malicia super maliciam mulieris. Et multa quidẽ de his rebus atq; astutia mulierum scribere possem: de quibus nunc supersedere consilium michi est.

¶ Q. Iudæorum mulieres viris pertinaciores. Cap. XXIII

Illud tamẽ silentio prætereundũ nõ est: q mulieres Iudæorũ lõge sunt i fide sua pertinaciores q̃ sunt ipsi viri. Atq; hinc fit: vt plurimi ex Iudęis Christiani fierẽt: nisi fraude mulierum detinerẽtur. Illud aũt tunc multo magis possint mulieres i viros/ cũ prolẽ ac liberos ab illis susceperint. Tã eni durũ viro se separare a muliere: ex qua proles ei progenita est. quãdo ipsa veluti vinculũ est quoddã ipsi9 matrimonii. Hinc nõ ab re dictũ est Geñ. ii. Quãobrẽ relinquet homo patrem suũ & matrẽ et adherebit vxori suę: et erunt duo in carne vna. Itẽ & Esdre. 3. cap. iiii. Et nõ possũt separari hoies a mulierib9. Sed & multi pterea viri ob nimiũ mulierũ suarum amorẽ: et sensum pdidẽrũt ac rationis vsũ. Experimẽto nimiũ cognitũ est plures inter Iudæos viros nõ sua sponte/ neq; religionis suę amore in ignem se iniecisse/ cũ accidisset ob facin9 aliquod eos a Christianis magistratibus/ aut principib9 igni adiudicatos: sed id tũ fecisse partim amore suarũ mulierũ/ partim earum hortatu atq; exemplo. Nã vbi mulieres post sentẽtiam cõtra se ac viros suos latam/ vt igne cremarentur/ viros ex suis quosdam trepidos metu mortis senserũt veritę ob id ne forte viri ipsi a fide sua deficerent. Nam sic a Christianis admoneri tũc solẽt: parcitũ illis iri si fidẽ voluerĩt suscipere Christianorũ. At mulieres ne quid tale accidat: acceptis iter brachia atq; humeris filiis/ filiab9ve suis se sponte in ignẽ immittũt ac quasi gaudẽtes vim ignis expectãt/ haud secus ac ouis ebes. ouium eni hæc cõditio est: cum earũ ardet ouile/ ac in eo tunc centum aut plures oues sunt/ ipsę tum quasi auidę flammę ipsius ignis in ignẽ ruunt certatim quodã modo. Hæc quidem de pertinacia mulierum apud Iudæos. Igitur cum ex Iudęo viro aut muliere seu iuuene siue sene pcontaris: quid sit idipsum qd ita eos erigat in spem ac patiẽdi fiduciã/ quãdo tã sũt ptinaces vt etiã mortẽ minime vereri videantur: tũ ille quisquis est seu vir seu mulier ita respõdet. Nos quidẽ etsi hic videmur destituti omni principatu atq; dñio: sunt tamẽ nobis rẽges ac pricipes. Tũc si q̃s rursum ex eo. In qua pte orbis terrarũ rẽges & principes dominia ac regna possident: de quorũ certe potestatib9 aut dominationibus nichil hactenus exploratum fuit. Tum ille. Vltra babylonem in orientem in monte Capio: rex nobis est de vęra propagine iuda. Et qui sub illo sunt: ipsi quoq; vęri Iudæi de Iudæis appellãtur/ et qui nunc vulgo dicũtur rubri Iudæi atq; Iudęi robustissimi; quorũ nũerus multo maior est q̃ Christianorũ. Nam ex duodecim tribus Israel duæ tantum dispersę sunt per partes

Figmentũ Iudæis rubris

Europę: qui nos sumus et quidem plurimi. quanto ergo plures sunt qui ex decem reliquis tribubus relicti sunt: qui quidē ij sunt de quib9 supra iam dixi: qui et nos non ignorant/ & qui nobis auxilio esse possunt qñ volūt/ atq; ex hac captiuitate qua nunc captiui detinemur liberare. Hæc ille: tu vero dicere illi potes. Dixi tibi o Iudæe nunq̄ exploratū ab homine/ nec vsq̄ cōpertum esse ab ijs qui terrarum prouincias atq; regiones perlustrare solent/ tales adhuc Iudæos extare. neq; tu ipse quicq̄ certi habes de illis. Quid igitur iuuat hmōi excogitare mendacia? Si igitur nullus vos pudor mēdaciis abstinere prohibet: saltē prohibeat verisimilis persuasio. Nā si ita reuera esset/ vt vobis simplicib9 persuadetur: profecto non tanto fuissetis tēpore captiui. Sed venisset aliquādo rex ille de quo fabulamini: & vos redemisset ab hac quā impatientissime fertis/ seruitute. Maxime cū sint robusti vt dicitis atq; potentes: vt qui regna possideant tāta/ & tā ampla. At ille tum iterum procul absit a nobis domine mi: vt talia confingere velim9. Sed hęc omnia in nostris libris continentur scripta. Et nisi ista vera essent: nullo pacto de illis mentio fieret in nostro Thalmut. Origo autē istorū ita habet. Cum Alexander magnus vniuersum pene orbem subiugasset statuit et Iudęā petere/ vt illam sibi subderet quēadmodū et fęcit. Værum cū Hierosolymā venisset cum potēti manu/ et templū conspexisset populūq; ipsum in eo dei seruitio insistentem/ animaduertissetq; plurimos inter Iudæos esse iprobos: cogitauit simul omnes perdere et bonos et malos. Sed misericordiā ductus iussit mutato consilio maximā illorum partem exulem fieri atq; illuc abigi adhibitis qui illud facerent. Abacti igitur & per montes altissimos ducti venęrunt tandem ad montana quæ sunt ad mare insanū. Illuc autem cū parūper subsisterent: factum est vel præcib9 Alexandri vel magica arte/ vel poti9 diuina dispēsatione: vt montana illa sese aperirent/ atq; illos in medio sui includerent omnes atq; ita vt nemini ex illis postea licuisset abire quo voluisset. vnde et in hodiernum vsq; diē illic subsistunt. Pręterea Ioseph9 author probatissimus scribit per illa tempora quibus in admirationem venerit maximam. De his Iudæis rubris/ & cęteris qui passim per Europę ptes dispersi sunt: scribit nr̄m Thalmut/ q̄ interea nō fuit possibile: vt potuissent aut hi ad illos aut ad hos illi venire/ aut sibi inuicē auxilio esse. Et causā huius reddit qm̄ inqt ꝓmōtana ipsa q̄ ad mare et circū iacent tam sunt ardua et sublimia: tā aspera et inculta vt vix dici possit. Neq; illa quidē solum impedimeto sunt: quo min9 accedere qui possent ad illos absq; piculo/ aut illi ad alios

venire: sed & vndiq; aialia circummorant/ maxime nociua & morsu et veneno. Insuper addit mare ipsū qđ prope est & montibus illis adiacet/ tā esse ꝓcellosū semp et inquietum ob perpetuos estus & fluct⁹: vt lingua quidem sua illi appellēt Sambation/ latine autē mare insanum. Proideq; nauigabile mime ē. Estq; illud mare etiam vnū ex septem/ quę maria Iudæi cōmemorant. Et cū toto fere tpe: tantis iactetur agiteturq; fluctibus assidue/ vt ad magnum tractū spacium ve sonit⁹ eius percipiatur: cessat tamen atq; qescit ab his fluctibus ipso die veneris ab hora sexta postmeridiana/ ad eandem horam sextā sequētis ꝓximę diei/ hoc est sabbati post meridiem. quo sane tēpore creditur ipm mare feriari/ ac celebrare sabbatū. quādo & ipsū Iudæi colunt obseruantq; ritu istituto. Ob qđ nō parum mirātur atq; pro miraculo ducūt. Hæc nisi obstetissent: diu profecto illi ad nos redimendi venissēt. O infelix Iudęe/ quid ita strepis mendacijs/ quid teipsū decipis/ Tibi luditur. Pudeat te saltē hæc etiā cogitare/ nedum dicere. Argumento est vos ista cōfingere. Nā cū sępius interea ex vestris plurimi hic atq; illinc/ et ab omni fere pte mundi p mare nauigauerint Hierosolymā versus/ & inter nauigandū annū nōnunq̄ exegerint totū/ anq̄ illuc venissent. Et illi iam metuūt se cōmittere mari ob venerationem sabbati. qđ mare vno die pnauigari posset aspirāte vēto. Ex quo palā fit: quāta celebritate sabbatū suū Iudæi colāt cęterosq; apud se festos dies vt et postea tāgam.

¶ Qđ Decalogi p̄cepta nō vęre Iudæi obseruāt. Cap. XXIIII.

BOne de⁹ quot int Xp̄ianos reperiūt stulti/ ac hoies dementes: qui per suam ruditatē atq; verba incompta & insulsa imittunt zizaniā tritico: cōtra id quod scriptum ē Deut. xxij Ne feres vineam tuā altero semine. Hmōi sunt q se Iudęoꝝ familiaritatib⁹ igerunt. A quibus hæc deliramēta audiūt accipiuntq; ac tanq̄ sint vęrissima crędūt. Vn̄ cū hæc audiunt: dicere solent. Nō possu mus hercle crędere Iudæos dānādos esse qui tāta ꝓ dei amore patiunt ac sustinent/ nūc contumelias nunc opprobria hinc inde nunc multis varijsq; vexationib⁹ ab ipsis Christianis afficiuntur. Ista certe eos pferre frustra oīno si ita deus velit atq; permittat: posset iniquus vidēri. quod scelus est tamen cogitare. Tantoq; magis admirant isti boni Christiani/ ꝙ apud illos sunt libri optimi ex quibus nostra omnis scriptura prodijt. Et facti adeo quoq; sunt non ad damnationē/ sed ad salutem vt crędītur. Nos vero Christiani/ si tāta cū diligentia sabbatū nostrum hoc est diem dominicā obseruaremus/ tantaq; cele-

britate coleremus: nō dubiū eēt; quin salui omnes euaderem⁹. Nesciūt ꝑfecto boni isti Christiani quid loquant.& proinde mē daciā sine circunspectione proferunt intrepide. In eo potissimū ꝙ dicunt Iudæos seruare sabbatū suum diligentissime ac celeberrime/ cū tamen supra ostenderimus id eos minime facere. Sed et decem legis præcepta illos quoqꝫ seruare autumant stricti ssime. Cuius contrarium postea ostēdam. Præceptum qppe Iudeis est sabbatum celebrare ac sanctum seruare/ non verbo modo/ verūetiam cogitatione. In quo neqꝫ pecuniam illis attigere/ ex eodem ꝑcepto licet. Sed si qs ex Christianis pauper/ & iam coact⁹ extrema necessitate/ ad Iudeum aliquē mutui accipiendi gratia positis/ ac datis pignoribus confugeret in die sabbati dicens. Scito mi Iudee me destitutum prorsus omni pecunia. & iam vrgeri a creditorib⁹ iportunissime. Itaqꝫ nisi hoc die habuero tantūdem pecunie quantum illis debeo: certum est me maximum proinde damnum facturum. Quare te rogo etiamatqꝫetiam/ vt acceptis pignoribus subuenias necessitati mee. Tum ille ait Bone vir quid me nunc molestas hac tua sollicitudine atqꝫ querela: cum scias hoc die nobis neq̄q̄ licere pecuniam attingere. Christianus vero ipse q iam sepe expertus Iudeorū astutias est/ ita illi respondet. Scio equidē o Iudee hūc esse vobis morē. Sed cum mecū ferā pignora optima quæ tibi tradam / si michi feceris que peto: quoniam tibi non licet/ indica michi saltem locū vbi posita est pecunia/ & ego ipse sumam quātū voles. At ille. Ecce bone vir posita est illic pecunia. Si placeet accipias nō meo quidem iussu etsi permissione mea. Sed hāc prouisionē/ pridie q̄ hec agerentur/ ipse curauit. Ac licet pecuniā illi permittat sumere ac secum ferre: animaduertit tñ diligenter/ ne pignora quoqꝫ secū domum reportet. Que pignora deiñ apud se retinet annū totū: quē cōputat hebdomadib⁹ qnquagita duab⁹. Atqꝫ ita meo qdē iudicio nō minus abstinet in sabbato a laboribus/ q̄ alio quouis die. Quid ꝙ Iudeis ꝑceptū est sabbatū seruare/ tanta sāctitate & veneratione: vt ne edib⁹ qdē suis illo die illis exire liceat. Exodi. xvj. Maneat vnusqsqꝫ apud semetipm: & null⁹ egrediatur de loco suo i die septimo. Et id qdē Moises ipse illis tradidit dei iussu ac voluntate. Quoniam aūt permissū est ipsis Iudeis iuxta traditionem Thalmut adire ac petere terrā sanctā ob veniā suoꝝ pctōꝝ cōsequēdā Psal. Et propicius erit terre populi sui.

¶ Qꝛ preter legē / Iudei sabbato pecunias attrectāt. Qꝛ etiam cum Christianis vinū nō bibunt. Cap. XXV.

CVm igitur (vt dictum est) preceptũ sit Iudæis ne in sabbato pecuniã attingant vllam: oritur questio. cũ plurimi illuc proficiscantur atq; interea agãt apud alienos: quo modo faciant cũ sua pecunia ipso die sabbati? an non eam manibus contrectabunt? Hic illi rñdent. Id verũ eẽ qd de pcepto ille locut⁹ ẽ. Attñ indulgẽtia ipius Thalmut ita factũ eẽ atq; pmissũ: vt tũc attingere pecuniã sibi liceat/ ob tã sãctã pegrinationẽ. In qua re/ vt oĩs tollat scrupul⁹ ab aio/ quẽlibet nũmũ siue aureũ siue argẽteũ pforant. Quo facto/ censet iã non eẽ pecuniã sed vel argentũ tñ/ aut aurũ aut aliud metali gen⁹. Iã vide q̃ curiose sabbatũ celebrẽt ac venerent. Si qd tñ eorũ Thalmut illis pcepit: seruãt sane strictissie. Exẽpli grã. Nõ pmittit Iudeis bibere vinũ cũ Xpianis. Atq; hic illd ẽ qd legit Daniel. j. proposuit aũt Daniel in corde suo ne pollueret de mẽsa regis: neq; de vino pot⁹ ei⁹. Si autẽ vinũ bibẽt Iudei: illud ipimet expresserint ex vuis oportet sine vlli⁹ Christiani hoĩs adminiculo. Itaq; si Xpianus aliquis qsquis fuerit aut vir aut mulier aut puer annorũ sex/ digitũ suum nudũ imiserit postea ĩ vas plenũ vino tali qd illi expsserãt: totũ hoc vinũ tanq̃ vile ac nullius pcij cẽsebũt/ & proinde nec bibẽt ex illo vnq̃. Siẽter si ex vase quopiã biberit Xpianus: ex eodẽ nõ bibet Iudæus/ nisi prius illd lauerit in fõtib⁹ trib⁹. Qd aũt ipi dicunt non licere sibi vinũ bibere cũ Xpianis ex Moisi precepto: id aperte falsũ est. Siquidem Moises fuit longe ante CHRISTI aduentũ. Verũ est tamen q̃ preceperit illis: ne cum gentib⁹ aut biberẽt aut comederent. qd plane nouerat mulier illa samaritana: a qua cum CHRISTVS noster saluator mundi aquã peteret quam biberet: negatũ est qd petebatur Ioannis quarto Quomodo (iquit) tu Iudeus cũ sis bibere a me poscisque sum mulier samaritana? Nõ enim coutuntur Iudei samaritanis.

¶ Causa ob quã cũ Christianis Iudei nõ bibũt Et quod impune adulterantur. Cap. XXVI.

VNde igitur est q̃ Iudæis non etiam licet bibere vinum cum ipsis Christianis. Huius etiam predicte rei causã ex Iudeorũ Thalmut/ si ita libet inanẽ adiiciã. Cũ itaq; CHRISTVS surrexisset/ ac miracula plurima fecisset/ fideq; nouã predicasset atq; docuisset: multi ad eũ confluxerunt fauente fortuna/ vt ipsi Iudei dicunt. Ex his autem qui ad eum confluxerant/ primi atq; præcipui fuere discipuli eius. qui postea ex suis amicis & cõsanguineis quoscũq; poterant adduxerunt. Atq; ita tandẽ magn⁹ nu-

Supra cap. prox.

merus illorũ fuit qui CHRISTO illi adheserãt atq; cum eo cõ
uersati sũt. Quod tum aiaduertentes Rabbi Iudæorum/ prædicationẽ CHRISTI acceptã esse populo et p hãc indies magis magisq; incrementum sumere: cõsiliũ inięrunt ac statuęrũt
vt prohiberent suis ne qs post illũ diem/ tam esset temerariꝰ/ vt
vel cõmercium familiaritatem ve vllã cum Christianis hominibꝰ haberet: neq; vinũ biberet cum illis nõ magis q̃ cũ gentibus. Qui vero secus faceret: is statim extra eorum synagogã
fieret eijcereturq;/ ac grauissimo anathemate detineret. Qui
autem huic præcepto obediẽs fuerit; illũ sui assecurauęrũt Rabbi/ vt nullo pacto dubitare possent/ qui mox vbi animã exhalassent, in cælũ migrarent. Hæc ita Thalmut Iudæorũ. Pręterea
scire debemus Iudęis a Moyse præceptum esse ne adulteria cõmitterent. Exod. xx. Deut. xxij. Immo etiam abstinerẽt a fornicatione & venereis actibus vt cęteri quoq; prophętæ eos sępe adhortati sunt. Sed iam etiã quæ dicturus sum audi. Si forte duo ex Iudæis vidissent alium Iudæum concubuisse cũ muliere Christiana/ aut alia alterꝰ cuiuscũq; sectæ muliere. Atq;
proinde hi duo adirent Rabbi illum suum qui summus eẽt: dicerentq; illi atq; protestarent se vidisse ex suis/ cum muliere alterius sectæ dormiuisse remq; egisse/ atq; illum ipsum nomine
proprio designarẽt/ vt intelligeret quis esset. Audiens hæc sũmus ille Rabbi abit/ & quasi clã fugiẽs subridet tantũ/ nullaq;
deiñ fit rei illꝰ examinatio. Item si forte accideret duos Iudęos pauperes atq; infames adire suũ Rabbi accusãdi causa aut
hunc aut illũ/ quorum quemq; suo etiam nomine panderent:
seq; vidisse illos cũ Christianis bibisse vinum/ aut hoc aut illo
in loco. Anteq̃ autem tunc ipse Rabbi os suum aperire possit
vt loquat: feruntur quasi in illum alij omnes q circunstant Iudæi ac clamant dicentes. Sit res hæc o Rabbi tibi cordi. At ille monitus diligentius in ipsos intẽdit accusatores. Dicite (inquiens) michi. Quæ causa est cur hunc et illũ accusastis? Quid
vos impulit inuidia ne aut odiũ? Si tum illi dixerint neq; inuidiam neq; odium causam esse cur illos accusauerint/ sed id fęcisse se zelo religiõis suę & amore iustitię: ne scilicet pereat tãdem nostratum lęgum institutio. Qđ vbi ipse audit ac cæteri
qui astant: mox illos qui accusauęrunt testibꝰ cõuictos/ ob oĩ
aliorum Iudæorum communione et societate in perpetuum
abesse iubet/ ac ita eos deinceps reprobos haberi declarat/ vt
nunq̃ digni videri possint/ qui testimonium præstent. Ac si illi
ipsi castigationem pro suis excessibus subire velit ac reuera subeant: nichilo tamen minus tales postea reputantur atq; ab

Adulterij accusatio.

alijs Iudæis dum vixerint ipsis īproperantur quotidie tanti excessus.

Q Iudæorum commercia prorsus vitanda. Cap. XXVII.

Hactenus audisti quæ ex Iudæorū Thalmut digna iudicauimus quæ depromeremus: quibus & intelligeres q̄ friuola/q̄ iepta/q̄ ridicula sint: q̄ in illo tradunt Iudęis. q̄ tamen ipsi pluris faciūt ac diligenti9 accuratiusq; obseruant q̄ quæ ab Moise suarū lęgū latore/ eis tradita sunt. Sancta MARIA q̄ sunt plurimi Christiani pueriles ac vecordes hoies: quibus tam et si præceptum est in Ecclīastica institutione: ne cū Iudæis vllū habeāt commercium: illi vero pręcepto minime audientes etsi nichil nęgocij illis est cum Iudęis: eorum tamen familiaritatem amant ac quęrunt necnō cum illis bibere atq; comedere delectant. & qd deterius est: eorum etiā cōmodis inseruiunt. maxime si contra Christianos illis actio est/ q̄q̄ nōnunq̄ min9 ęqua. Et plurimi qdem sint ex ditionibus Christianis qui et participes esse queant vsurarij questus: illis simul mutuo tradunt pecuniā ingētē. Qd dico exemplo hic prosequar. Erat nuper quidam Christianus homo admodum diues/ qui hoc pacto vt dixi/ cum Iudęis q̄stū faciebat. Accidit postea huncipm morbo corripi vehementi/ adeo vt iam vix loqui quicq̄ posset. Quicquid tamen potuit id hac voce obscura satis nitebatur significare/ Iudęorum pecunia. Huius vxor & reliqui de familia & qui aderant oēs audięrunt quidem vocem illam: tamen nichil fere percipere poterant/ quid vellet significare. Incidit atque in mentem vęnit/ vt mitterent qui Iudęum quendam asciscceret: qui aliquoties domum illius diuitis solitus fuit adire. A quo cum venisset: sciscitati sunt an non ipse quoq; itelligere posset/ quidnam verba illa sibi vellent/ quę dominus suus protulisset. Iude9 aūt vt erat illis omnibus astutior / ac animaduerterat prius dominum illoꝝ contendere in agone/ hoc est cōfligere cum morte: protinus respondit se plane intelligere hominis mētem. Eāq; dicebat esse huiusmodi. Quoniam inquit inter nos cōmerciū fuit atq; negociatio pecuniaria: accidit aliqn̄ pecuniā sibi mutuo a me/ non sine legittima occasiōe/ acciperet. Illā vt video atq; agnosco: psoluere libēt vellet/ si posset id vobis satis inuere. Amici atq; vxor imprimis viri laborantis/ quoniam erubescebant ob id ne res ad plurimorū aures deferretur: Iudæo summam pecunię tantam innumeraugrunt/ quantā ille ausus erat postu are. Atq; ita ipse diues duplici virga percussus est. Det autem deus ne tertia quoq; virga verberatus iā sit. Pluria

28. q. i, nullus et c. se

Exēplum

nimirum talia et similia tractātur inter huiusmodi Christianos atq; ipsos Iudæos sed quę raro produntur in lucem. præcipue autem tunc cum egrotare cęperint Christiani. Nā tum quasi desperantes de suis medicis ꝙ hi illis opem ferre nō possit: ad Iudęos confugiunt/ tanq̄ vel ad peritiores medicos/ vel qui non modo herbis curāt cęterisq; medicamētis/ sed & verbis quoq; ac potestate occulta dęmonū. Quam superstitionem hominū vanā et futilem dānat et detestatur quartus liber Regum his verbis. Nunquid quia non erat deus in israel: mittis vt consulatur beelzebuth deus aquarum? Hi profecto sūt qui magis cō fidunt in arte hominum q̄ i dei virtute atq; potētia. De quib9 sane loquitur prophęta sub persona Asę. paral. ij. c. xvj. Egrotauit Asa & nec i īfirmitate sua quęsiuit dominū/ sed magis in medicorū arte confisus est. Quare cōsultius ageretur cū istis: si cū deficerent medici Christiani/ se deo suo cōmitterent/ pri9 tamen conscientiam purgarent. Verum ita potius loquuntur. Nichil mea interest neq; pensito multum/ quisquis fuerit a quo curari tamen possum. O leuitas Christianorum. An non plus aiam facitis q̄ corp9? Nescitis porro deū eē medicū tā corpis q̄ aimi q tū nō prius curat corp9 hois q̄ sit bene curata hominis mens.

De pe. et re. cap. cū infirmitas.

¶ Q. ob solā deceptionem cum Christianis Iudæi conuersantur. Cap. XXVIII.

HIc animaduertendū est Iudęos imprimis inter Christianos libenter versari duplici de causa. Tū ꝙ cum iuuenes adhuc sunt: totis viribus nituntur Christianorum pecuniam ac bona sibi cōquirere: quocunq; etiam modo. Tum deinde cum facti iam ętate grādiores et seniores: non minori vtuntur industria q̄ vt prius bonis suis spoliauęrūt Christianos: ita postea vita eosdem priuare student. Quare multi ex Iudeis cum adhuc adolescentes sunt/ satis habent pecunię a parentibus sibi post mortē relictę/ q̄ ad vsuram vtuntur/ vt eorum parentes consueuęre. Verū vbi per negligentiam forte/ aut aduersante fortuna illam amiserint/ aut delapidauerint/ nec laborare didicerint vñ victum sibi indies queritēt: tum primum medicinę peritiā vendicant/ nō sine sui præsūptiōe magna. Qua certe fraude/ plurimos ex Christianis priuant rebus & vita. hinc illud subijciam exempli gratia veluti experimentum explorateę fraudis illorum. est opidum paruum in territorio Treuerensi nomine Sebemheym/

Exēplum

duobus distans milliaribus ab alio eiusdem territorij opido qđ vulgo Crijtnach appellaẗ. Illic habitabat Iudęus quidã Saul nomine/ qui ãnos multos ma gnũ ibidem quęstum exercebat. Vnde ditissimus factus :statuit tãdem illinc migrare/ atqꝫ alio ad habitandum se trãsferre. Quod vt cõmodius facere posset & absqꝫ periculo & sine suspitione finxit se petiturum terram sanctam Hierosolymam versus (de qua Iudęorũ profectione postea latius dicam) Itaqꝫ priusq̃ abiret: accessit ad pręfectum illius opidi supradicti cui nomen Emmericus: conuenitqꝫ eũ hunc ĩ modum. Domine charissime ecce presto sum prope diem aliquo profisciscí. Sed & tum quoqꝫ illi omnia fortassis indicauit/ quid & quomodo acturus esset. Ecce inquit rursũ plurimi hic michi debitores sunt/ a quibus multa sane michi debentur: sed qui tamẽ in promptu de debitis illis satisfacere michi non possunt. Quocirca statui seruum meum hic relinquere/ qui hæc debita ab ipsis debitoribus meis meo nomine exigat/ ac poscat. Qua in re tuam rogo erga me semper beniuolẽtiam/ et si quid vnq̃ de te meruerim bene et si quid in posterum potero vnq̃ tua causa: vt illi auxilio esse velis quantum possis ac liceat. Ego autẽ postq̃ hinc abscessero Franckfordiã fortassis iturus sum/ illicqꝫ per aliquot menses commoraturus: donec rem exegeritis/ tu quidem auxiliando/ ille vero monendo debitores. Ad quæ verba ipse perfectus ita fortassis respondit. Quod petis a me Saul/ puta vt sim auxilio seruo tuo ad colligendum tua debita hinc inde a debitoribus tuis: libens ita facio atqꝫ id nũc tibi polliceor bona fide. Igitur ille discedens p̃fecto de more valedixit. Non post multum tp̃is accidit vt ipse prefectus aliquos collegisset nummos iussu domini sui gratiosissimi/ a subditis sibi commissis. Inter quos erant nummi aurei veteris auri atqꝫ monetę antiquæ. quos proinde exponere nolebat/ veluti tunc non legales ac vsuales nummos. Sed loco illorum cogitabat alios supponere. si quos commode habere posset. Franckfordiam igitur profect⁹ est ea de causa potissimum/ ꝙ non procul abesset ab loco habitationis suę. Cũqꝫ illic esset: percontatus est a cæteris Iudæis/ qui vbi complures sunt: si nemo ex illis Saul nosset. & vbi nam esset. Perductus tandem ad illum est. Ad quem cum venisset: ita locut⁹ est ad illum. Habeo aureos nummos: vt vides iã mi Saul quos collegi a subditis michi commissis/ iussu domini mei gratiosissimi. quos & ad eum ꝑꝑe diem laturus sum. Verũ qm̃ iter

Infra cap. 33.

nūmularios(quos Græci τραπεζίτασ vocāt) ab hisq; eos permutes/ac cambias pro nostra vtilitate: qđ vbi ita perfæceris ad me cum illis redeas velim. Hoc autem ideo Iudæo cōmisit tum q̄ eius iam sępe fidem ꝓbauit: tū q̄ in huiusmodi re Iudęi multo sunt Christianis peritiores tum etiam & forte maxie quia latere voluit nummularios ibidem. Saul vero vbi hęc audiuit gauisus in animo est/q̄ oblata sibi occasio eēt circunueniendi Christianum. Itaq; mox signum aperuit pallij sui. In quem ille nūmos aureos qui plurimi erant cōiecit atq; infudit. Iudæus vero postq̄ eos acceperat: illum in hospitiū ire iussit/ ac se expectare ibidē monuit/donec perageret/ qđ ipse iussisset. Seq; præterea ait facturum q̄ libentissime pro eo / qui de se optime merit⁹ esset. Ita discessum inter eos est vt corporum separatione ita animorum disiunctione. Expectabat quidē bonus ille perfectus Saulis aduentum in loco quem monstrauerat illi Saul quousq; rediret. Sed nusq̄ comparuit/ & si vsq; hodie illum expectasset. Perculsus igitur ac consternatus animo ad sinagogā Iudæorum accessit/coniectans forte Saulem illic esse apud suos. At quos interrogauerat de Saule omnes illum se vidisse negabant/nec quo in loco esset quispiam indicabat. Magis tunc atq; magis turbatus ille/qđ diceret vix habebat. At in mentem tum veniebat primum/quib⁹ fraudib⁹ ac dolis circūagāt Iudęi Christianos. Vnde manibus cōplicatis suis exclamauit. O Saul Saul qđ me miserū ita illusisti ac defraudasti qui tñ nichil mali de te commerui vnq̄. Tantum profecto tibi tribui vt tuę fidei si per religionē licuisset: corp⁹ & animā meam commēdassem/nedum res meas. Quid igit agā infelix/ Et cum dicto lachrimari sic cepit profusissime. Siquidem p genas lachrimę instar riuuli defluebāt. Hæc certe est gratitudo/quā exhibent Iudęi Christianis: de se optime etiam meritis. Nec id mirum videri debet: quando et pater illorum diabol⁹ ita suos quoq; ad postremum illudere solet/cuius ipsi Iudęi imitatores sunt. Hæc sane & vidi et audiui omnia/quoniam aderam. & licet Iudæus adhuc essem/ multum tamen dolui/ob fraudē factā viro optio quē noui. Si igitur īter Iudęos ditissimi q̄q̄ tales sūt quales tunc esse arbitraris mediocris inť eos fortunę/atq; pauperes omnino: qui non modo malicia impellente sua/ cogunť per fraudem cum Christianis agere sed et cogente necessitate. Quamq̄ autem hæc ipsa quę in longum deduxi de Iudęorum perfidia erga Christianos verissima sunt: nichilo tamen min⁹ non ista animaduertūt plurimi Christiani ac per hoc eos sinūt

suo more apud se viuere. qui Iudæi tunc suã exercent maliciam liberius ac confidentius: cũ inter eos habitant Christianos/ qui nunq̃ experti sunt illorum fraudes.

¶ Quando Christiani magis cum Iudæis periclitantur et quis Iudęorum modus sit vt Christianos consumant. Cap. XXIX

TVnc aũt maxime Christianorũ res in periculis ver santur: cũ pauperes sunt nõ modo ipsi/ sed eorũ po testates ac dñi pro dignitatis suę cõditione minus habent bonorũ q̃ illa exigat. Tunc certe q̃squis ex illis est cogitat nocte dieq̧ quo modo nõ tõdat mõ oues: hoc est ipsos Chrianos: sed & glubat ac deuoret in ventrẽ suum. Id aũt vt cõmodius efficere queãt: quosdã sibi cõciliant ex Christianis stultos ac vanos oĩno homies: quos mittũt huc atq̧ illuc atq̧ ad ea potissimũ loca/ vbi nullus vnq̃ Iudæus vis⁹ est. Vnde illorũ nondũ cognitę sunt fraudes/ taliũ locorũ homi nibus. Hi quidẽ Christiani/ qui (vt dixi) ministros se exhibẽt Iu- daicarũ nequitiarũ exercendarũ: quoties vna in cõuiuiis assidẽt cęteris cõuiuiis/ simulant nõnunq̃ se pecunia indigere qua vel questum facere possint/ vel suis satisfacere crẹditorib⁹ a quibus quotidie molestãtur. Vnde & tũc simul incipiũt interrogare ex aliis cur nõ ibi vel prope ĩ cõfinio habitẽt Iudæi: a quib⁹ datis pignoribus mutuũ accipere valeãt. Tũ forte ab aliquo assiden- tiũ illis respõdet: nusq̃ illic habitare Iudęos neq̧ vnq̃ habitasse. Quo audito illi velut admirabũdi certe inquiũt male hic agit cũ his qui plerũq̧ ob pecuniæ indigentiã magna dãna ac rerũ suarũ et fame iacturã faciũt & sustinẽt non paruã. Multoq̧ ma- gis hæc tum accidunt: cũ admonẽtur singuli per p̃conem/ cen- sum atq̧ tributa suis persoluere p̃tãtibus et dominis. Sed dicet forte quispiã aderit Christian⁹ qui tuis subuenit necessitatibus. Id si accidit: rarenter accidit. & cũ accidit: accidit non sine infa- mia plerũq̧. Nã si nõ satisfęcero illi ad diẽ ex pacto cõstitutum: protin⁹ ĩ ius me vocat/ atq̧ ita tũc corã Iudice/ cęterisq̧ vicinis meis infamẽ me reddit. Qđ nullo pacto accidere solet iis qui ab Iudæis mutuũ accęperũt datis pignoribus. Hęc cũ hunc in mo dũ ad inuicẽ colloquũtur: forte vnus ex illis potestatib⁹ ac dñis

ciliauerāt: statim sese illuc contulerunt/ ac habitacula sibi conduxerunt apud homines illos quib9 ita persuasum facile fuit bene vt pote esse sibi si Iudæi secum habitarēt. Verum non prius tamen sedē illic capessebāt/ q̄ essent contenti domini terrarum ac eorum potestates in hanc rem consentire: nisi ecclesię quoq; pastor reddatur contentus.

¶ Q uā perosi Iudæi Crucem. Cap.XXX

Iudæi adulatores

Cvm igitur vt adulandi Iudæorū gens est prudentissima: in omnibus se gerūt obsequiosissimos erga pastorē/ exhibendo omnē illi reuerētiā præter solitum. At si tamē pastor ille fuerit vnus ex iis dominis qui crucē i pectore ferunt: obsequuntur quidem illi ac in omnibus morigerātur. værū ab ea omnino absunēt reuerētia/ quæ fit per genu flexionem / aut aliū reuerēdi modum. Adeo enim perosi sunt crucem. Et Thalmut quoq; eorū illud pręcipit non sine exemplo veteris testamēti. quēadmodū legitur i libro Hester de Mardocheo qui sane ita erat Iudæorū religioni affe ctus (nec īmerito cū ipse Iudæ9 esset) vt mori potius elegisset q̄ adorasset Aman/ aut vllam illi exhibuisset reuerentiā: q̄ quidē secundū Iudęorum ritum deo vero ac viuo fiebat. Hester. iij. Cuncti serui regis qui in foribus palatii versabantur: flectebāt genua/ et adorabant Aman. Sed cum audisset Aman & experimento probasset/ ꝙ sibi non flecteret genu/ nec se adoraret Mardocheus: iratus est valde et præcępit vt occiderēt atq; delerent omnes Iudæos. Huius quidem rei rationē reddit Thalmut Iudæorum ꝙ in pallio Aman crucem quandā animaduertit Mardocheus tametsi per illa tempora nondum quisq̄ fuit Christianus: erat tamen signum illud quod tum in pallio suo Aman ferebat simile cruci. Mardocheus autē non id fertur fecisse ob contemptum ipsius Aman/ cuius sane pręsto iam erat pro salute populi pedes deosculari nedum illum adorare: sed ob timorem dei omnipotentis. Quippe ne per hoc deū offenderet suum/ exhibendo homini mortali honorē qui soli deo debetur immortali. Hester. xiii. Cuncta nosti et scis/ ꝙ non pro superbia et contumelia & aliqua glorię cupiditate fęcerim hoc: vt non adorarem Aman superbissimum. Libenter enim pro salute Israel etiam vestigia pedum eius deosculari paratus essem sed timui ne honorē dei mei trāsferrē ad hominē. Sed vt dictū est ex sententia Thalmut pręter illud/ crucem quandā in pallio Aman animaduertit quā adeo Iudæi detestantur ac oderūt/ vt si per casum aliquis eorū offenderet duo ligna trāsuersaliter in crucis formā posita/ etiam si tunc puer adesset; mox pedib9 suis

illa disiungeret contumeliosissime: ne forma crucis/deinceps appareret. Exodi.xxiij. Non facias opera eorum/sed destrues eos et confringes statuas eorum.

¶Quibus versutiis Iudæi Christianis cohabitare incipiũt/ac deinde ex nimia familiaritate in fide cõuincũt. Cap.XXXI.

QVid nunc de nummis aureis atq; argẽteis dicam: in quibus ferme omnib⁹ crucis forma expressa cóspicitur/Num illos quoq; confringunt atq; a se reiciunt/ Minime certe: sed auidissime cógerũt/reponunt atq; custodiunt/ne rursum redeant ad manus Christianorũ. Iam ad id redeo vnde digressus sum. Cũ igitur Iudæus aliquis recept⁹ fuerit a potestatib⁹ ac dñis terrarum sed nondum ipso pastore ecclesię consentiente/ neq; etiam vt cohabitent ferente illos: student tum ipsi illũ muneribus beniuolum reddere non equidem palam sed clanculo. promittuntq; insuper se illi in omnibus semper gratos/et obsequiosos fore: adicientes se quidem iam receptos a potestatibus ipsis ac dñis terrarũ. nichil igitur restare/aut impedimento esse/quo minus liceat cum ipsis vicinis habitare/q̃ vt ipse solus nunc quoq; in eam rem cósentiat. Qd vbi audit ecclesię pastor: deliberat et secũ pertractat quid agendũ sit/recipiat nec ne illos. In mentem quoq; fortassis interea venit & illud. Si non receperis eos quando iam recepti sunt a potestatibus/ac dominis hui⁹ terrę: nõ euitabis vnq̃ illorum indignationẽ. Siquidem scriptũ est. Si hunc dimittis: non es amicus cesaris. Necnon & illud de se verificant: qd scribitur Ecclesia.iiij. Pecunię obediũt omnia. Cõciliat⁹ igitur muneribus/ac iã expertus quid possint munera: forte sic secum loquitur. O vtinã plures ex his ad nos venirẽt quotidie. Patet itaq; non sine impensis facile admitti Iudæos ad cohabitandũ Christianis. Verũ vbi iã sedẽ stabiliuerint: cogitant et ipsi rursũ quo pacto damnum cõpensent. Neq; attendunt ipsi an id agatur per fas aut nefas. Illis nãq; pinde est/quocũq; sibi pecunia acquiratur modo. Cũ autẽ admissi cohabitant Christianis: fit vt interdũ egeant ministerio Christianorum/vt in diebus sabbatorũ/quæ celebria apud illos sunt/vt supradixi. Nam tunc illis Supra.c.19

gens est dolosa/ & supra modū astuta ad decipiēdū Chrianos/ priusq̃ illis pauperibus Christianis cenā parent aut prandium monent eos ne quid cōmittant qd̄ sit contra ritū ipsorū Christianorū: sed et suadēt proinde illos ecclæsias adire suas cū ceteris Christianis hoibus. At postea si placet ad se reuertantur/ prādiū aut cenā facturi. Verū ipsi Christiani boni ac simplices seu viri siue mulieres/ nō intelligētes Iudæorū versutias: libere tunc illis apud quos comedūt & bibūt loqui incipiūt/ ac deinde ceptū sermonē incōsiderate prosequūtur/ ac interea nōnūq̃ proponūt. O Iudęi vellem⁹ vos hodie affuisse in ecclesiis nostris atq̧ audiuisse sermonē quē fecit pastor noster. Hic enim desumptus esse videbatur ex scripturis veteris testamēti qd̄ vr̄m est. Ex quo plane adiudicauim⁹ vestros ritus parū distare a nostris. Q d̄ Iudęi audiētes/ minime id ita esse cōcedūt. At tūc discepta re adoriūtur vtriq̧/ qua disceptatione quisq̧ suā nititur ostēdere fidem potiorē esse ac meliorem. Verū Christiani qui illic adsunt/ qm̄ (vt dixi) simplices sūt omnino/ ac sine doctrina omni: facile ab ipsis Iudęis superantur atq̧ eo perducuntur/ vt ne luscere quidem possint amplius.

¶ Q; Polonia grata Iudæis regio. Cap. XXXII

HVnc hic animaduertere licet quanta mala inde proueniāt. Siquidē hinc plurimi inter Christianos depręhēdūtur diffidētes sibi de fide et religione catholica/ ac proinde adherere Iudęorū sectę cupientes/ nisi penarū metu vitarētur. Hęc quidē (vt dixi) licet passim in oibus fere Christianorū regionibus agantur ac tractētur inť Christianos atq̧ Iudęos: magis tamē ac magis apud Polonos et Rutenos vbi plurimi Iudæi reperiūtur atq̧ existūt cultores illarū terrarum. Vbi et diuersitas est multa et magna religionū. Quas terras ideo libētius incolunt Iudæi: q̧ per eas (vt vulgo fertur) breuis trāsit⁹ sit ad terrā sanctam: vbi Hierosolyma est sine nauigii vsu. Qui tamē docti sunt inter eos: certo sciūt id sibi minime profuturū in quacūq̧ pte orbis terrarū habitēt. Quandoquidē de eis ita scriptū est. Abdie primo. Et trāsmigratio exercitus hui⁹ filiorū Israel p oia loca cananeorū vsq̧ ad sareptam. Item Amos. vij Et migrare vos faciam trans damascū dixit dn̄s deus exercituū. Itē Deuter. xxviij. Maledictus eris ingrediēs et maledict⁹ egrediēs. Itē Hiere. xv. Eiice illos a facie mea et egrediantur. q̧ si dixerit ad te: quo egrediemur/ dices ad eos. hæc dicit dn̄s qui ad mortē/ ad mortē/ et qui ad gladium/ ad gladiū. Dixi supra multas esse sectas apud Rutenos/ q et ipi scismatici censentur ab Romana ecclesia. Inter quas se

Ruteni Scismatici

ctas/ & Iudęorꝫ secta existit nō minima. Vnde licet ex qualibet secta: q̄q̄ diuersi eligantur apud illos qui reipub. præsideāt fūganturq̧ officijs magistratuum: nullus tamē Iudæorū admissus est vnq̄/ aut admittitur ad tantum ordinem/ & functionem magistratuum. Q d certe magnū argumētum esse potest: ipos Iudæos reprobos oīno esse a deo. Hinc prophęta Deut. xxviij. Ipse erit in caput/ et tu eris i caudam. Sed nec caudā tandē retinebit. Isaię. ix. Et disperdet dñs ab Israel/ caput et caudā. Baruch. ij. Et facti sumus subtus/ & non supra. Naū. iij. Et ꝓijciā super te abominatiōes & cōtumelijs te afficiam/ & ponam te in exemplum. Et omnis qui viderit te recedet a te &c. Vęrum apud illas quoq̧ gentes/ Christianorum fides haud firma est. Atq̧ id inde prouenire crędıtur: ꝙ non ante multos annos ad fidem Christianam cōuersi sūt. Vñ et cultus dei non adeo feruet adhuc: sed agit indiligenter satis. Totus quippe nisus illiꝰ populi est/ comessationibus vacare nocte dieq̧. qui mos potandi iam multis sęculis apud illos durauit: sed tamen nō ortū duxit ab eisdem sed (vt quidam ferūt) ab Normanis & Barbaris fluxit ad illos. Quo fit vt natio illa miserrima sit/ nō modo ꝙ diuitijs nō abundet sed quia ab bonis operibꝰ pene vacua omnino est. Et sicut segetes illic crescunt sine fimo: hoc ē agris nō stercoratis: ita homines ibidem crescūt sine aīa: hoc est absq̧ mētis cogitatione. Neq̧ mirū sane: ꝙ illic sacerdotes habeant non multū literati. Vñ & a mercatoribus proditum est qui terras illas mercaturę exercendę gratia perlustrarūt a ciuitate in ciuitatē: vix per sexagita aut septuagita miliaria cruces duas aut tres ad sūmū conspici. Propter hāc & alias causas quas supra tetigi: libentiꝰ illic Iudęi habitāt degūtq̧. Igit q̄primū apd nostros/ hoc est apud Germanos/ sacculos suos atq̧ marsupia impleuerit satis: mox illuc ꝓficiscūtur/ seq̧ ibidē in vnum colligere satagunt: arbitrantes fore aliquādo/ vt inde migraturi/ in suā sese terram eo facilius recipiant.

¶ Iudęorū opinio de terra sancta & quomodo illā repetendam putant. Cap. XXXIII.

Vius terrę sanctę tantam esse sanctitatē opinantur:

onusti hinc abeũt:formidant ne vl' spoliarentur a Pyratis. vel non permitterenẽ a Venetis tãtũ secũ ferre diuitiarũ thesaurũ ex his terris. Hui9 autẽ pfectionis (quã Iudæi causa visendi terrã sanctam suscipiunt) hanc reddit rationẽ Thalmut eorum ꝙ (vt ipsi firmissie credũt) null9 Iudęorũ saluari potest vnq̃: nisi ĩ terra moriaẽ illa. qñ scilicet in ea vel orti sunt vel oriundi. Qui igiẽ in his nati terris / non possũt per necessitatẽ illuc venire dũ viuũt: satis ad id facere putãt ꝙ ossa tm̃ sua illuc deferre possit. iuxta illud qd scriptũ est Iohel. iij. Cõgregabo oẽs gẽtes ĩ vallem Iosephat &c. Hinc quantũ possũt festinãt per vitã illuc tẽdere. Qd si p vitã & (vt dixi) ob necessitatem nequeunt: nõ diffidunt tamen de salute / dũmodo ossa ad terrã illã portenẽ a posteris exemplo ducti Ioseph: qui sua et Iacob patris sui ossa / ex Egypto in terram Chanaam transferri iussit. Gen. l. Et portantes eũ in terram Chanaam. Eccle. xlvj. Et ossa eorũ pullulãt de loco suo. Iosue. xxiiij. Ossa quoqꝫ Ioseph quæ tulerãt filij Israel de Egypto. Exodi. xiij. Tulit quoqꝫ Moises ossa Ioseph secum. Gene. xx. Cũqꝫ adiuuisset eos atqꝫ dixisset de9 visitabit vos: asportate ossa mea vobiscũ de loco isto. Hinc et Psal. ait. Custodit dñs ossa eorũ: vnũ ex his non cõtereẽ.

¶ Quõ Iudæi a Coloniẽsi archiepatu sit expulsi. C. XXXIIII.

Hinc nõ possum nõ cõmemorare quãtis laudib9: quãta gloria / quãtis item honorib9 digni sũt principes illi Germanię qui in territorijs suis ac sub suis principatibus nõ permittũt Iudæos cohabitare Christianis. Inter quos vnus ac præcipuus est illustrissimus princeps Hermãnus dei grã Hassię lãtgrauius / Archieps Colonieñ / sacri Romani imperij p Italiã archicancellari9 / dux VVestphalię atqꝫ Engris / administrator diocesis Paderbornẽsis pricepsqꝫ & elector gratiosissim9 dñs me9. Hic cũ itellexisset me Christianum factum nonmulto post misit qui me ascisceret atqꝫ ad se perduceret. Mandato stati parui et vęni. Cũqꝫ autẽ starem ante ipsũ: plurima ex me sciscitat9 est maxie de his q̃ ad vtrãqꝫ religionẽ pertinent / & Christianorũ & Iudæorum. tum etiam quæ ad priorem vitę meę conuersationẽ attinebãt. Sed vt rem exacti9 cognoscere posset / quo videlicet animo ad Christianorũ ritũ accessisse / spreto & post habito Iudæorum ritu: & an ea quæ dixerã veritati omnino consentanea forẽt: fecit hic inde ex territorijs suis alios quosdam sed adhuc Iudæos ad se quoqꝫ accersiri non minimos / sed summos: vtpote q Rabbi appellati erant ac reuera tales erant. Loc9 autẽ vbi hæc ita gesta sunt quęnarro: vulgo dictus est Poppelstorp. ppe Bunnã opidũ rhenẽ. Igitur cum et illi atqꝫ ego consisteremus ante conspectũ.

cius presentibus ibidem nonnullis sacre Theologiæ/ac vtriusq; iuris doctoribus/necnō alijs plurimis de suis militaris ordinis vi ris/ac ferme tota curie sue familia: orta est inter me & ipsos Iudæos nō tñ sine pricipis authoritate ac iussu disputatio quedā. qua tum ego inter cetera/que vltro citroq; conferebantur a nobis: illorum obscuratam maliciam aduersum Christianos atq; eos de sua perfidia ex ꝓprijs conuici scripturis. facta disputatiōe gratiosissimus dominus meus indicto alijs silentio/ me monuit immo (vt cum pace tamen eius dixerim) me rogauit vti omni postposita simulatione aperte sibi dicerem quid Iudæi censeant de virgine MARIA quæ celi regina est. Tum ego libere audientibus Iudeis omnibus qui tunc aderant: respondi haud alio pacto Iudeos statuisse e medio auferre IESVM cū MARIA matre sua semper benedicta q̄ superi⁹ narraui. Sed & multa alia esse quib⁹ et MARIAM matrem/ & filium IESVM benedictum contumeliosissime afficiunt etiam hodie: quæ ob reuerentiam tanti principis dicere minime liceret. Quo audito statim mādauit illustrissimus princeps vt ab opidis & pagis sue ditionis in quibus habitarent: expellerentur Iudei omnes. At postea statim in opido Bruelensi vbi plurimi antea habitauerant Iudæi: cenobium fratrū minoꝝ de obseruantia magnificentissime extrui fecit forte in mēoriam rei non vndiq; collectis īpensis vt fit: sed ꝓprijs ac suis sūptibus. Haud certe dubiū est cū ad me(que dixi) audiisset gratiosissimus priceps meus: in mentē illi venisse quod scribit Exodi xxiij. Non habitent in terra tua: ne forte peccare te faciant. Item & illud cum sancto sanctus eris & cū robusto robustus/ & cū electo electus eris/ & cū peruerso peruerteris. Quod vt ita esse ostendamus exemplum sit q̄d scribitur Genesis. xxxix. Benedixitq; domin⁹ domui Egypti propter Ioseph & multiplicauit tam in edibus q̄ in agris cunctam eius substantiam. Et experimento sepe numero comptum est totam aliquando communitatem gaudere/ salute & prosperitate vniusiusti hois. Ita genesis. xxx. legitur de Iacob patriacha/ cui⁹ hæc verba sūt ad Laban futurū socerū suum. Tu nosti quō seruierī tibi / & quanta in manib⁹ meis fuit possessio tua: modicum habuisti anteq̄ venirem ad te: & nūc

HEc ꝓfecto Xp̄ianorū mens est / vt velint Iudæos oēs Christianos factos esse. Expert⁹ loquor / & nō mētior. Scio equidē ac certo scio / & verum id esse scio / multos hodieq; existere Christianos hoīes qui tū vitę ꝓbitate / tum instinctu natę ipsis Iudęis cōpatiāt: q; & hoīes vtiq; sit / vt & ipsi. Quiq; libent Iudæos ipsos adhortari ac informare velit / pietate sc; veræ religionis adducti: mō id tādē efficere possint / qđ conant. Id sane & diuinę clamant scripturę. Hiere. ij. Vade & clama ī aurib⁹ tuis Hierusalē. Itē Zacharię. ij. Clama dicens hęc dicit dn̄s exercituū. Itē Esa. lviij. Clama ne cesses / q̄si tuba exalta vocē tuā: & ānūcia pp̄lo meo scelera eorū / & domui Iacob pc̄tā eoꝝ. verū oīno frustra aiūt eē conatū oēm si ī fōtē puteū ve aquā deferri oporteat. Cōpateris tu quidē Iudęis (vt ais) o Christiane illisq; oēm ꝓmittis opē / auxiliū atq; consiliū necnō arguere eos satagis sēp / vt & fas est decetq; iuxta illđ Leuit. xix. Sed publice argue eū / ne habeas sup illo pc̄tā. Itē Ezechiel. iij. Si āt tu enūciaueris ipso / & ille nō fuerit cōuers⁹ ab ipietate sua / & a malicia sua: ip̄e qdē ī ipietate sua moriet: tu āt aīaʒ tuā liberasti. Sed hi veluti hoīes ingrati ea oīa spernūt ac vt serpētes ea ipsa vel surda aure nō pcipiūt / aut audire dissimulāt. scđm id qđ scriptū est Eccle. xix. Et q odit correptionē: minuet vita. Tu tn̄ a correptione ne cessa Eccle. vbi supra. Corripe amicū ne forte nō intellexerit / & dicat nō fęci: aut si fęcerit ne iterū addat facere. Sed & corripe anteq̄ cōmineris. Itaq; tentas o Christiane / multis modis ex sacris lr̄is illos & īstruere ac docere vt ad rectā et vęrā viā illos perducere possis. Quocirca cōmonēdus hic nūc es: si tibi cōgrediēdū est cū Iudęo aliquo ī certamen disputatiōis: cogites pri⁹ necessariū fore vti sagittis telisq; pharetrā tuā refertā habeas / q̄bus te ab incursiōe illi⁹ tueri possis. Quib⁹ vero si careas: cōsiliū meū plane ē neq̄q̄ tibi cū illo cōferendas man⁹ esse: quī abstineas poti⁹. Nā vt & alias te sępe cōmonui: illorū mos ē / a pueritia ferme & ab īcunabulis ad disputandū aduersū Christianos institutos eē / atq; in dies instituī a suis maiorib⁹. Etenī id ita cautū apud eos īprimis de doctrina suę lęgis / sibi ꝓuideāt sp vt sciāt in promptu respondere vnicuiq; / vel heretico suę sectæ / vel alias vtcū q; īfidęli (vt ipsi arbitrant) si quid sciscitat⁹ ille ab eis fuerit.

¶ LIBELLI de vita & moribus Iudæorum dn̄o Victore nunc Sacerdote Christiano olim Iudæo et totius operis Finis Parisiis ex officina Hērici Stephani Anno Domini. 1511. Vltima Aprilis

.·.

